

MONUMENTA LINGUÆ SLOVACÆ
VOL. VIII

EPISTULÆ

Tomus 1

EPISTOLARE SLOVACUM COMITISSÆ
ANNÆ MARIÆ HORVÁTH-STANSITH DE GRADEC

Ediderunt, præfatione, articulis, critico apparatu, notisque instruxerunt
MARTINUS HOMZA, RADKA PALENČÁROVÁ, VLADIMIR OLEJNÍK & AL.

2022

Universitas Comeniana Bratislavensis

PAMÄTNÍKY SLOVENSKÉHO JAZYKA VOL. VIII

LISTY

Diel 1

SLOVENSKÉ LISTY BARÓNKY

ANNY MÁRIE HORVÁT-STANČIČOVEJ DE GRADEC

Editovali, úvodom, štúdiami, kritickým aparátom a poznámkami opatrili
MARTIN HOMZA, RADKA PALENČÁROVÁ, VLADIMÍR OLEJNÍK & ĎALŠÍ

2022

Univerzita Komenského v Bratislave

Táto publikácia bola vypracovaná v rámci projektu APVV-16-0374
Slovacikálne texty z bývalého Uhorského kráľovstva na príklade Horného Uhorska
(1500 – 1780)

© Martin Homza, Radka Palenčárová, Vladimír Olejník, Zuzana Kákošová,
Diana Duchoňová, Michal Duchoň & Pavol Žigo

Recenzovali:

Doc. PhDr. Ivan Mrva, CSc.

PhDr. František Žifčák

Jazyková úprava:

Veronika Kucharská

Preklad resumé do angličtiny:

Castor E. Sánchez

Obrázok na obálke: Iniciála „S“ z diela – ANDRIJA KAČIĆ MIOŠIĆ: Razgovori
ugodni naroda slovinskoga. Mleci [Benátky]: Po Dominiku Loviču, 1756, s. 3
[nepaginovaná].

Návrh obálky: Martin Homza a Matúš Brilla

Grafika: Matúš Brilla

Vydala Univerzita Komenského v Bratislave, 2022

ISBN 978-80-223-5547-6

OBSAH

Úvod	7
RADKA PALENČÁROVÁ: Obsahová analýza korešpondencie Anny Márie Horvát-Stančičovej Gradeckej	9
MARTIN HOMZA: Používanie jazykov v rode Horvát-Stančičovcov Gradeckých so zreteľom na používanie slovenčiny predspisovného obdobia v tomto rode	16
DIANA DUCHOŇOVÁ A MICHAL DUCHOŇ: Uhorská šľachtičná a jej svet v 18. storočí	32
ZUZANA KÁKOŠOVÁ: Korešpondencia Anny Márie Horvát-Stančičovej Gradeckej ako literárny dokument	50
PAVOL ŽIGO: Jazykovedná charakteristika korešpondencie barónky Anny Márie Horvát-Stančičovej	57
VLADIMÍR OLEJNÍK: „ <i>Insstugem tedy unižene</i> “: Latinské lexikálne výpožičky v slovenských listoch Anny Márie Horvát-Stančičovej	66
MARTIN HOMZA, RADKA PALENČÁROVÁ A VLADIMÍR OLEJNÍK: Poznámky k edícii	76
ANNA MÁRIA HORVÁT-STANČIČOVÁ GRADECKÁ: ZBIERKA SLOVENSKÝCH LISTOV Z ROKOV 1767 – 1801	77
RESUMÉ	199
SUMMARY	200
ZOZNAM ARCHÍVOV, PUBLIKOVANÝCH PRAMEŇOV A SEKUNDÁRNEJ LITERATÚRY	202
RADKA PALENČÁROVÁ – VLADIMÍR OLEJNÍK: Slovník pojmov a termínov ku korešpondencii Anny Márie Horvát- Stančičovej	213
EDIČNÁ POZNÁMKA	216
AUTORI	217

*JOHANN GOTTLIEB KRAMER, Anna Mária Horvát-Stančičová, 1749, olej, plátno, 106 x 75 cm,
Slovenská národná galéria, Bratislava – i. č. 0 4853*

Úvod

Ako predposledný diel prvej desiatky edície *Monumenta Linguae Slovacae* (ďalej *MLS*) pripravili riešitelia grantu APVV-16-0374 „Slovacikálne texty z bývalého Uhorského kráľovstva na príklade Horného Uhorska (1500 – 1780)“ vydanie slovenských listov významnej spišskej šľachtickej Anny Marie Horvát-Stančičovej Gradeckej/Horvath-Stansith de Gradets († 1801). Viedli ich k tomu viaceré dôvody. Tým najdôležitejším bola určite skutočnosť, že ide o vôbec najrozsiahlejší z doteraz známych súborov ženských listov šľachtickej v slovenčine predspisovného obdobia. Podľa všetkého nepôjde o kompletnú zbierku zachovaných listov Anny Márie Horvát-Stančičovej. Dovolím si to tvrdiť vzhľadom na skutočnosť, že výskum archívu rodu Horvát-Stančičovcov (dnes uloženého v Spišskom archíve v Levoči) ešte neskončil.

I napriek tomu ide o neobyčajný edičný a vedecký počin. Jeho hlavným zmyslom je korigovať niektoré zaužívané predstavy o našej minulosti, najmä pokiaľ ide o používanie jazyka uhorskej šľachty pred prijatím prvých maďarizačných zákonov v roku 1790 a 1791. Už pri letmom prejdení materiálu, ktorý 8. diel *MLS* obsahuje, je totiž zrejme, že jazykové pomery, ktoré panovali v Uhorskom kráľovstve pred týmito rokmi v celouhorských reáliách, boli o niečo komplikovanejšie. Slovenčina nebola marginálnym jazykom, ako sa o tom všeobecne uvažuje. Nie menej dôležité sú aj samotné historické reálie, ktoré edícia ponúka, a ktoré určite poslúžia v budúcnosti nielen historikom na ďalšie spracovanie.

Slovenské listy Anny Horvát-Stančičovej pritom nie sú jediným doteraz známym súborom listov napísaných šľachtickou žijúcou v 18. storočí na území Slovenska. Dlhoročnej vedeckej pracovníčke Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra Jane Skladanej sa ešte v 70. rokoch minulého storočia podarilo nájsť obdobný, hoci o niečo menší korpus textov. Ide o slovenskú korešpondenciu zhodou okolností napísanú tiež Annou Máriou, ale z iného významného slovenského šľachtického rodu odvodzujúceho svoj prívlastok od Liptovského Svätého Jána – Svätójánskych (Sentivániovcov). Zaiste ani v tomto prípade nejde o posledný takýto objav. Redakcia *MLS* už teraz disponuje ďalšími, síce menšími, často však veľavravnými nálezmi nielen ženskej slovenskej korešpondencie zo sledovaného obdobia. Väčšina týchto objavov sa síce nedostane do tlačenej edície, ale ako digitalizáty už teraz nachádzajú svoje miesto na webstránke nášho projektu. Pri vlastnej edícii *Slovenských listov barónky Anny Márie Horvát-Stančičovej* redakcia vychádza z pravidiel, ktoré boli definované v prvom diele *MLS*.

Tradičnou charakteristickou črtou edície *MLS* je interdisciplinarita. Aj do 8. pokračovania edície *MLS* boli zaradené články poväčšine historikov Martina Homzu, Radky Palenčárovej a Diany i Michala Duchoňovcov; literárnej historičky Zuzany Kákošovej; jazykovedca Pavla Žigu a klasického filológa s historickým školením Vladimíra Olejníka. O význame takéhoto prístupu hádam ani netreba hovoriť. Samotné listy boli spoločným objavom doktora Františka Žifčáka a mňa objavom Martina Homzu. Texty korešpondencie prepísala Radka Palenčárová a pri ich príprave do tlače pomáhali Vladimír Olejník a ja.

V Budmericiach

Na sviätú Luciu Roku Pána 2022

Martin Homza

Obsahová analýza korešpondencie Anny Márie Horvát-Stančičovej Gradeckej

Anna Horvát-Stančičová Gradecká/Horváth-Stansith de Gradec (1727 – 1810) nepatrí medzi známe osoby slovenskej historiografie, hoci mnohé z toho, čo dnes o nej vieme, svedčí o tom, že by jej mala byť venovaná omnoho väčšia pozornosť.

Analyzovaný korpus prameňov obsahuje 89 listov korešpondencie Anny Horváth-Stančičovej de Gradec. Našli sa Štátnom archíve v Prešove, špecializované pracovisko Spišský archív v Levoči,¹ a to nateraz v dvoch jeho fondoch. Vo fonde Spišskej župy 84 listov, všetky sú sekundárne očíslované ceruzou.² Ďalšie 4 listy, ktoré dopĺňajú túto zbierku, boli nájdené vo fonde rodového archívu Horvát-Stančičovcov.³ Zdá sa, že pôvodne tvorili jeden súbor. Mohli by to dokazovať staršie archivárske značky H, ktorými sú listy po tom, ako je im sekundárne pridelený dátum, zväčša signované.

*Formálne
znaky listov
Anny Horvát-
Stančičovej*

Prvý list bol napísaný ešte za života jej manžela a pochádza z 20. septembra roku 1767. Posledný napísala Anna Mária svojmu „bratovi“ (bratrancovi) 30. mája roku 1801. Písanie listov „bratovi“ Imrichovi teda trvalo celých 34 rokov a vypĺňalo takmer polovicu z 83 ročného života šľachtickej. Okrem listov číslo 31, 37, 48, 50, 53 – 54, 60, 66, 69 – 72, 79, 81 – 82, 85 – 88 je korešpondencia písaná na papieri štandardnej formy, to jest 38,5 x 25 cm. Okrem listu nr. 14 a 52, ktoré sú v maďarčine a listu nr. 13 a 33, ktoré boli napísané po latinsky, sú všetky listy písané výhradne slovenským jazykom. Doposiaľ tak ide o najväčší známy korpus listov uhorskej šľachtickej napísaný v tomto jazyku.⁴ Celkovo až 75 listov bolo zhotovených v Batizovciach a 12 v Markušovciach, údaje o mieste, v ktorom bol list napísaný, chýbajú pri jednom liste. Podľa skúmania typológie písma listy neboli písané samotnou

¹ Štátny archív v Prešove, špecializované pracovisko Spišský archív v Levoči (ďalej SA LE).

² SA LE – Spišská župa (ďalej SŽ), inv. č. 2356, kr. 1518, roky 1758 – 1801.

³ SA LE – Fond: Horváth Stansith – Strážky (ďalej HS-S), kr. 46 – list z 6. októbra 1788, kr. 58 – listy z 5. augusta 1799 a z 30. mája 1801 a kr. 247 – list z 26. augusta 1781.

⁴ Porovnateľný do významu, nie do kvantity je nateraz objav súkromných slovenských listov šľachtickej Anny Márie Sentivániovej (Szentiványi, Svátójanska), ktorý v 70. rokoch 20. storočia objavila Jana Skladaná v Budapešti. Obsahuje 52 listov a závet šľachtickej. Listy v rokoch 1697 – 1728 napísala svojmu manželovi Jánovi Radvanskému (Radvánszky). Pozri JANA SKLADANÁ: Jazyk súkromnej korešpondencie Anny Márie Sentivániovej. In: *Žena a právo: Právne a spoločenské postavenie žien v minulosti*. Ed.: TÜNDE LENGYELOVÁ. Academic Electronic Press, 2004, s. 267 – 271. Bohužiaľ texty neboli nikde publikované. Autorka v texte zmieňuje aj ďalšie šľachtickej a pisateľky slovenských listov.

šľachticnou, až na jednu výnimku, ktorou je list nr. 19, ale niekoľkými pisármi. Anna Horvát-Stančičová ich však zásadne všetky podpísala.

Zaujímavá je aj frekvencia listov samotných. Najmenej listov, to jest po jednom kuse, pochádza z rokov 1767, 1785, 1787, 1791, 1801. Po dva listy boli napísané v rokoch 1786 a 1796; tri v rokoch 1788 a 1790. Medzi najplodnejšie obdobie, keď z jej šľachtického sídla odišla najpočetnejšia korešpondencia, patrili roky 1789 (6), 1792 (8), 1793 (7), 1794 (8), 1795 (10), 1797 (12), 1798 (7), 1799 (10) a 1800 (5). Zhodou okolností štatisticky dva najbohatšie roky 1797 a 1799, keď Anna napísala 12 a 10 listov spadali do obdobia, v ktorom bol Imrich Horvát-Stančič spišským podžupanom (1796 – 1801). V tomto čase bola už šľachticná vdova v pokročilom veku. Celkový výrazný nárast korešpondencie zrejme súvisel s kompetenciami a povinnosťami Anny, ktoré jej po smrti manžela v roku 1789 pripadli.

*Slovenský
a „uherský“
jazyk listov
Anny Horvát-
Stančičovej*

Formálna stránka, ako aj obsah listov nám mnoho prezrádzajú o jazykových pomeroch, ktoré v domácnosti šľachtickej prevládali. Slovenský jazyk, ktorý je v nich použitý totiž prezrádza, že to bol hlavný jazyk jej užšej i širšej rodiny a bol použitý ako komunikačne najbližší. V liste nr. 81 z roku 1799 zhotovenom v Batizovciach Anna dokonca píše, že nemá nikoho „*kto by jej napísal list po uhersky*“, keďže ona sama tento jazyk písomne neovláda. Pred rokom 1799, v roku 1789 a 1795 musela však mať Anna k dispozícii niekoho, kto maďarský jazyk písomom ovládal, keďže práve z týchto uvedených rokov pochádzajú dva maďarské listy. Prvý list – nr. 14 bol písaný v Čepanovciach (v pôvodine Csenpanfalu, dnes súčasť Markušoviec), šľachticná v ňom svojmu bratrancovi Imrichovi III., spišskému podžupanovi, vyjadruje nespokojnosť s vyrubením daní, z majetkov v *Markus* a *Csepanfalu*, teda z vlastných Markušoviec a Čepanoviec (v súčasnosti obe časti tvoria jednu obec Markušovce), ale tiež z majetkovej časti dediny Zavadka. V liste nr. 52 Anna oznamuje, že si na radu bratranca („brata“) podžupana Imricha Horváta-Stančiča u seba ponechá nemú sedliacku vdovu spolu s jej synom, pričom vdova sa bude vydávať za istého sedliaka z Kežmarku a bude tak pod Anninou právnou ochranou. Šľachticná „brata“ opäť prosí o pomoc v záležitosti mladšej dcéry svojej gazdinej a zároveň sama prvýkrát v korešpondencii spomína svoju dcéru Zuzanu, pravda, nie jej vlastným menom, ale ako Szirmainé, čo z maďarčiny možno voľne preložiť ako manželku (Imricha Žigmunda) Sirmaja. Oba listy šľachticná venovala „bratovi“ (bratrancovi), preto je otázne, z akého dôvodu ich písala maďarsky. Po obsahovej stránke totiž listy zahŕňajú informácie ako verejného, tak aj súkromného charakteru a nijako výrazne sa neodlišujú od ostatných slovenských listov.

Šľachtičná zrejme vo všeobecnosti, z dlhodobého hľadiska mala problém nájsť schopného človeka, ktorý by viedol jej korešpondenciu v maďarskom jazyku. Svedčí o tom aj fakt, že už v máji roku 1789 v liste nr. 11 žiadala bratranca, aby jej pomohol nájsť na toto miesto vhodného kandidáta. O tom, akými jazykovými schopnosťami mal vhodný adept na toto miesto disponovať, Anna v liste nehovorí, avšak vzhľadom na skutočnosť, že jej korešpondencia bola vedená v slovenskom a latinskom jazyku a vyjadrila požiadavku na pisára, ktorý vie aj maďarsky, pravdepodobne mala záujem o človeka, ktorý nemá problém ani s jedným zo zmienovaných jazykov.

Na základe analyzovanej korešpondencie je teda možné konštatovať, že slovenský jazyk bol v rámci rodiny Anny Márie Horvát-Stančičovej preferovaný a zrejme sa používal aj v oficiálnej komunikácii s okolitými poddanými obcami, ktoré boli slovenské. Tento fakt je možno sčasti prekvapivý, keďže vyvracia zaužívaný stereotyp, podľa ktorého bol preferovaným jazykom šľachty žijúcej na území dnešného Slovenska v 18. storočí v úradnom styku latinský jazyk a vo vzájomnom styku zasa jazyk maďarský. 85 slovenských listov z celkového počtu 89 nateraz známych listov tejto šľachtickej je o tom veľavravným dôkazom. Uvedené zistenie sa však podľa všetkého nevzťahovalo na územie celého súčasného Slovenska. Na porovnanie uvádzam Abovskú stolicu, ktorá na severe hraničila s historickou Spišskou stolicou. Šľachtickej tu v písomnej komunikácii využívali s predstaviteľmi stolice, teda aj s podžupanom iba maďarský alebo latinský jazyk.⁵ V čisto slovenských stolicách, ako Liptov, Turiec a Orava však predpokladám podobnú situáciu ako u Anny Márie Horvát-Stančičovej.⁶ Bohužiaľ nateraz slovenská historická veda nedisponuje dátami, ktoré by sa tu dali zodpovedne porovnať.

Určite náznaky na vnímanie maďarského jazyka ako žiadaného komunikačného prostriedku možno chápať aj Annine úvahy v liste nr. 16 z 23. augusta roku 1790 o nízkom veku jej vnuka, pre ktorého by výuka v „*uherskej reči*,” nebola ešte vhodná. To však nie je jediná zmienka tohto charakteru. V liste nr. 45 z 5. septembra roku 1785 Anna bratrancovi vysvetľuje, že jej vnuci sú ešte príliš mladí na výučbu maďarského jazyka a mohli by tento jazyk časom zabudnúť:

„Za radu z strany chlapcu Panu Consiliarovi ponjžene dekugem: ale ponevadž ty dva sau gstle malj, takžeby v uhersky gazyk zapomneli,

⁵ RADKA PALENČÁROVÁ: *Kriminalita žien v Abovskej stolici v 18. storočí (Sociálna analýza). Dizertačná práca.* Univerzita Komenského, 2021, s. 64.

⁶ Bohužiaľ však nateraz nie je veľmi s čím porovnávať. Jediný systematickejší materiál k téme spracovala JANA SKLADANÁ: *Jazyk súkromnej korešpondencie Anny Márie Sentivániovej*, s. 267 – 271.

*k tomu škola v Rožnave pre takých malých ge dobra, zté príčiny gstli
budem živa ogedu rok neb o dva z tch geu ruhych vezmem.“*

„Uherský“, teda maďarský jazyk bol v tomto prípade zjavne chápaný ako cudzí jazyk, ktorý sa dá naučiť v škole, a nie v domácom prostredí. Zmienka o tom, že by ho chlapci mohli zabudnúť nasvedčuje tomu, že v bežnom živote by s ním zrejme neprišli do kontaktu, nemali by možnosť ním komunikovať a postupom času by ho zabudli.

*Adresáti
listov Anny
Márie Horvát-
Stančičovej*

Adresátom všetkých jej listov až na jednu výnimku bol podžupan, kráľovský radca, „brat“ (bratranec) Imrich III. Horvát-Stančič. Jediným iným nateraz známym adresátom, ktorému Anna napísala list, bola Terézia Berzeviciová (Berzeviczy), ktorá bola vydatá za Baltazára (Boldizsár) Horváta-Stančiča, brata podžupana Imricha (nr. 31).

*Slovenskí
pisári listov
Anny Horvát-
Stančičovej*

Ako som uviedla, jednotlivé listy boli písané viacerými pisármi. Je to pochopiteľné s ohľadom na dlhé časové obdobie uvedenej korešpondencie trvajúcej viac ako tretinu storočia. Rukopis jednotlivých pisárov je pritom typizovaný jednako štýlom písma, ale predovšetkým aj využitím špecifickej lexiky a osobitého jazykového štýlu. Osobité miesto tu pritom patrí listu nr. 21 z 3 mája 1792, ktorý Anna Mária Horvát-Stančičová písala vlastnoručne.

*Formálna
stránka
korešpondencie
Anny Horvát-
Stančičovej*

Úvodná formulácia listov, oslovenie bratranca, je vo všetkých listoch štylizovaná podobne a znie nasledovne: „*Služby moge ponižene offerugem Panu Vicišpanovy memu vdečnemu P. Bratovy!*; *Sluzbÿj me ponizene oferugem Pane V. Ispan, múg laskavoj P Bratel!*; *Služby me ponjžene oferugem V. Milosti Panu Consiliarovy!*; *Vysoce Urozeny Pán Consiliar!*; *Vysoce Urozeny a laskavy Pán Consiliar!* Bratranec Imrich je v liste oslovovaný zásadne ako brat. Toto označenie vyplýva jednako z toho, že pisateľ i adresát boli šľachtického stavu, príbuzní a jednej konfesie. Ako je známe Horvát-Stančičovci zo Strážiek boli prívržencomi evanjelickej cirkvi, medzi ktorými sa oslovenie brat a sestra používa ešte aj v súčasnosti. Ako je možné všimnúť si už v úvodnej formulácii, Anna sa pridržala zásad a základného úzu v komunikácii medzi privilegovanými vrstvami a svojmu bratrancovi preukazovala úctu, nielen ako rodinnému príslušníkovi, ale aj kráľovskému radcovi (*Consiliar*) a vysoko postavenému hodnostárovi župy (*Ispan*). Listy sú štylizované v zdvorilostnom vykaní.

Formálna komunikácia s využitím vykania bola použitá aj v už zmienenom liste nr. 29 Terézii Berzeviciovej, ktorú Anna Mária oslovila „*Mogá drahá Pany sestra!*“ Zakončenia listov boli tiež pomerne jednotné a formalizované. Boli tu pritom využité najmä úctivé frázy:

„Panskym domacym ponjženam službu roskazugem a do gracye panske ponjžene smučena zustavam; Stim mug Pan ponizenu sluzbu skazugu a ga se ponizene do laski recomendugem a zustavam; S tim kdiž mug Pán sve ponjžene službj skazuge, ga se do Braterskeg laski Pana V. Ispana poručam a zustavam Panu V. Ispanovj; Stim se do laskj ponizene recomendugem a zustavam; Stim sa do dalseg Gratij ponizene porucam, a zustavam.“

Listy sa končia uvedením dátumu, miesta zhotovenia listu a podpisom celého alebo skráteného mena autorky listov zvyčajne v nasledujúcej forme: „*Gradecy Stansic Horvat Anna*“. Nad menom bola vždy uvedená titulácia – „*Ponjzena služebkina*“. Raz bolo použité – „*Zavazana služebkina*“.

Po obsahovej stránke ponúkajú listy tiež množstvo informácií zo súkromia poprednej spišskej aristokratky i Spišskej stolice ako takej, najmä však z priestorov Hornádskej a Popradskej kotliny (Markušovce, Čepanovce, Batizovce, Závadka, etc.). Možno sa z nich teda dozvedieť niektoré detaily o jej najbližšej rodine, ako napríklad o alkoholizme jej syna Alexandra Mariášiho, alebo o zranení jej druhého syna, budúceho maršála, Andreja Mariášiho, taktiež niektoré všeobecné informácie o rode Horvát-Stančičovcov, najmä však o Mariášovcoch. Osobité miesto tu pritom zaberajú jej spory s Farkašom Mariášim. Listy tiež veľa vypovedajú o finančných záležitostiach Anny Márie Horvát-Stančičovej. Zaujímavé sú konfesijné aspekty života šľachtickej, napríklad zmienky o nespokojnosti v dedinách, ktoré boli pod jej správou, alebo problémy pri konvertovaní z evanjelickej viery na katolícku, s ktorými sa stretávala v tejto súvislosti nemenovaná dcéra jej gazdinej. Medzi témami listov však nechýbajú ani sociálne a hospodárske motívy, napríklad ohľadne vinobrania a produkcie vína. Listy tak vo všeobecnosti obsahujú záležitosti verejného a súkromného rázu. Ich spoločným leitmotívom je skutočnosť, že takmer vždy v nich žiada svojho bratranca o radu v určitej záležitosti. K niektorým s uvedených tém sa ešte vrátim nižšie.

Anna Mária Horvát-Stančičová písala svoje listy už v zrelom veku. V roku 1767, z ktorého máme jej prvý list, bola štyridsiatnička. Bola vydatou, matkou niekoľkých synov a dcér. V roku 1789, keď zomrel jej manžel František Mariáši (Ferencz Máriássy), pokračovala v dopisovaní už ako vdova. Z listov tiež vyplýva, že bola starostlivou starou mamou najmä vnúčat svojho syna Alexandra (Sándora). Podľa autocharakteristiky, ktorú možno zostaviť na základe jej vlastných opisov obsiahnutých v listoch, možno konštatovať, že to síce bola osoba chabého zdravia a chorľavá, ale zato veľmi aktívna. V liste nr. 47 z 5. septembra 1795 spomína svoj nepriaznivý zdravotný stav a zmieňuje sa dokonca o tom, že nevie ako dlho bude žiť.

K obsahu listov Anny Márie Horvát-Stančičovej

Osobná charakteristika Anny Horvát-Stančičovej

V súvislosti s týmito domnienkami sa s bratrancom radí ohľadom výberu školy pre svojich vnukov a snaží sa tak predísť komplikáciám, ktoré by musel znášať poručník detí (jej syna Alexandra) po jej prípadnej smrti. V texte sa bližšie neuvádza, akou chorobou Anna trpela. Z kontextu je však zjavné, že choroba jej znemožňovala cestovať, venovať sa istým záležitostiam v plnej miere. Pravdepodobne išlo o dlhotrvajúce alebo chronické ochorenie (reuma, dna?), keďže sa naň v listoch sťažovala na viacerých miestach a v rôznych časových i ročných obdobiach. Tiež sa ponosovala, že mala veľa povinností, a že sa (ako vdova) musela sa zaoberať záležitosťami, v ktorých sa nevyznala. To vychádzalo zo skutočnosti, že počas svojho života ich mal na starosti jej manžel. Anna však bola po jeho smrti do týchto vecí zasväcovaná a chtiac-nechtiac musela im venovať patričnú pozornosť. Na viacerých miestach v korešpondencii samú seba označovala za nešťastnú vdovu „*Nestastna ga Wdowa*“ (list nr. 22); „*chudobna ga wdowa*“ (list nr. 23); „*zarmucena wdowa*“ (list nr. 27), či „*gedna zarmucena á opustena vdova!*“ (list nr. 79). Tieto zmienky poukazujú na prejavy sebaľútosti, ktoré boli pre šľachtičnú na viacerých miestach typické.

Obsah listov čitateľovi približuje a odhaľuje aj ďalšie črty jej charakteru. Prostredníctvom jednotlivých vyjadrení si môžeme všimnúť postoje a názory na jednotlivcov, poddaných, služobníctvo, remeselníkov, šľachticov, tiež na spoločenské konflikty, ako aj na dianie v jej okolí. Ako som už naznačila, Anna Mária Horvát-Stančičová sa dlhé roky v listoch bratrancovi nepriaznivo vyjadrovala o Farkašovi Mariášim (v liste niekedy v nemeckej forme mena Wolfgang), bratovi svojho manžela. Takýchto listov je najmenej 10. V liste nr. 4 z roku 1787 sa napríklad na neho sťažuje takto: „*Keby my už len Bůh pomohol steg wselikeg bgedy, stim bezbožnim Farkassom*“. Považovala ho teda za bezbožného. Cítila sa ním byť ním prenasledovaná, okrem toho si myslela, že mu bolo veľa vecí prehliadaných. Tiež s ním dokonca viedla súdny spor a v jednom z listov (nr. 27) uviedla, že vďaka vicepalatínovi, ktorý podľa Anny držal v dlhoročnom spore stranu Farkašovi, bolo rozhodnuté v jeho prospech. V liste nr. 58 sa na neho sťažovala aj kvôli neprímerane vysokým poplatkom pre jej hostinských v porovnaní s tými jeho. Samotný Farkaš Mariášim by mal podľa Anny platiť viac aj vzhľadom na to, že sám doma páli pálenku.

*Spory Anny
Márie Horvát-
Stančičovej
s Farkašom
Mariášim*

*Ďalšie
príbuzenstvo,
ľudia z bez-
prostredného
okolía a rodina
Anny Horvát-
Stančičovej*

Negatívny názor mala aj na miestneho evanjelického farára, pravdepodobne z Batizoviec, kvôli ktorému prestala chodiť do kostola (list nr. 87). Na druhej strane veľkú dávku empatie ako aj snahu pomôcť, prejavovala Anna v prípade jej slúžky – dojky, ktorá mala dlhodobé problémy s prestupom svojej dcéry na katolicizmus. Tie referovala svojmu bratrancovi

vo viacerých listoch. Nespravodlivé kroky zo strany cirkvi a miestneho katolíckeho farára v Batizovciach, ale i notára, ako aj iných stoličných hodnosťárov, ba dokonca aj spišského biskupa Jána Révaja (Révay) voči dojkinej dcére považovala za nesprávne a dožadovala sa pomoci v tejto veci.

Rodinná situácia šľachtickej tiež nebola zrejme veľmi útešná, keďže mala problémy so svojím synom, ktorý bol alkoholik. O jej dcére Zuzane, ktorá je v prameni označená iba ako Szirmainé, v listoch nachádzame len jednu zmienku (list nr. 52). V liste nr. 35 – 36 a 38 je tiež v súvislosti s dodávkami vína pre Imricha Horvát-Stančiča spomínaný jej zať Jozef Ujházy, manžel Terézie, druhej dcéry Anny Márie Horvát-Stančičovej. Samostatné miesto zaberajú v jej listoch osudy vnukov Imricha a Antona, synov Alexandra a Barbory Okoličianiovej (Okolicsányi). Ide pritom najmä o témy súvisiace s ich vzdelaním a kariérnym rastom.

Predkladaná edícia je nateraz najrozsiahlejšou zbierkou slovensky písaných textov významnej spišskej šľachtickej. Tento korpus prameňov však predstavuje len zlomok písomností, ktoré by mohli odhaliť viac skutočností a priniesť svetlo do histórie tak málo prebádaného spišského rodu Horvát-Stančičovcov. Ten si zasluhuje hlbšiu pozornosť, nielen ako predmet štúdia aristokracie na Spiši, ale aj celého územia dnešného Slovenska, či dobového Uhorského kráľovstva. Zaujímavý je aj ženský aspekt skúmanej problematiky, nie celkom stále bežný v slovenskej historiografii. Edícia prináša trochu iný pohľad na ženu-šľachticnú a jej pôsobenie v rôznych sférach každodenného života. Hoci prirodzene, aj skúmanie dostupnej korešpondencie má svoje limity, v tomto prípade neboli ešte ani zďaleka dosiahnuté. Slovenských, ale aj zahraničných vedcov v tomto ohľade ešte stále čaká mnoho práce.

*Niekoľko slov
na záver*

Používanie jazykov v rode Horvát-Stančičovcov Gradeckých so zreteľom na používanie slovenčiny predpisovného obdobia v tomto rode

Vymedzenie
cieľa štúdie
a pramenná
báza štúdie

Cieľom tejto štúdie nemôže byť kompletne vyčerpanie problematiky používania jazykov v jednom z najznámejších šľachtických rodov Spiša – Horvát-Stančičovcov Gradeckých.⁷ Už preto nie, lebo napriek mnohoročnému úsiliu sa mi k dnešnému dňu nepodarilo prejsť *in extenso* všetky archívne dokumenty tohto rodu.

Má to svoje objektívne príčiny. Prvou z nich je roztrúsenosť archívneho materiálu rodu na rôznych miestach a v rôznych fondoch archívov viacerých štátov. Iste za gro materiálu k dejinám Horvát-Stančičovcov treba pokladať ich rodový archív dnes umiestnený v Levoči. Tento fond však má svoje špecifiká, ktoré nerobia bádanie v ňom práve jednoduchým.⁸ Ďalšie početné jednotliviny ku skúmanej problematike sa nachádzajú v bývalom archíve Spišskej župy.⁹ Významné pamiatky, ktoré tiež ilustrujú používanie slovenčiny v rode Horvát-Stančičovcov som však našiel i v rukopisných fondoch Sečeniho národnej knižnice v Budapešti (*Inventarium Manuscriptorum*

⁷ Písanie tohto mena je rozkolísané. Podobne je tomu prakticky u všetkých šľachtických rodov Uhorska v sledovanom období. Na tomto mieste uvádzam pre úplnosť iné základné varianty: Horváth-Stansith/Horváth-Stanchitz/Horváth-Stancsics, etc. a v prídomku: Gradets/Gradecky.

⁸ Súčasný oficiálny názov archívu je Štátny archív v Prešove, špecializované pracovisko Spišský archív v Levoči (ďalej SA LE). Fond: Horváth Stansith – Strážky (ďalej HS-S). Rodový archív Horvát-Stančičovcov nie je kompletný, keďže počas 2. svetovej vojny: „archív bol úplne rozhádzaný, čiastočne zničený (spálený) a z veľkej čiastky bol daný do sberu papieru, odkiaľ len náhodou bol čiastočne zachránený.“ Pozri JOZEF ORAVSKÝ: Inventár archívu Horváth Stansith – Strážky a dedičských rodín: Szirmay, Mednyánszky a Czobel (1492 – 1934). Levoča: Oblastná pobočka pôdohospodárskeho archívu, 1952, s. 2. Pomôcka vyrobená v 50. rokoch je tematicky roztriedená do 317 krabíc. Popis sa netýka jednotlivín. Preto bolo potrebné celý materiál prejsť v celku. To sa však doposiaľ nepodarilo a nateraz bolo preskúmaných prvých 100 krabíc systematicky a ďalších zhruba 50 krabíc tematicky podľa názvu krabice signalizujúcej, že sa v nej nachádza korešpondencia Horvát-Stančičovcov. Tá sa však nachádza vo fonde aj na iných miestach.

⁹ SA LE, Fond – Spišská župa (ďalej SŽ).

Bohemico-Slavicorum),¹⁰ ale tiež v Maďarskom národnom archíve¹¹ a v Knižnici Maďarskej akadémie vied.¹² Aktuálny výskum však naznačuje, že ďalšie písomnosti k sledovanej téme používania jazykov v tomto rode bude potrebné hľadať aj v iných archívoch.

O rode Horvát-Stančičovcov zo Strážok k dnešnému dňu neexistuje žiadna reprezentatívna monografia, a to ani v slovenskom, ba ani v maďarskom alebo v iných jazykoch bývalej monarchie. Súčasná veda však disponuje staršou, hoci nie vo všetkom presnou genealógiou rodu vypracovanou Ivánom Nagyom.¹³ Niektoré informácie k dejinám rodu sa potom nachádzajú v dielach Samuela Webera a Bélu Iványiho.¹⁴ Niekoľko prípadových štúdií sa tiež zaoberá rodom, alebo jeho jednotlivými reprezentantmi

*Doterajšie
výskumy
k rodu Horvát-
Stančičovcov*

¹⁰ Szechényiho národná (krajinská) knižnica (Országos Széchényi Könyvtár). Budapešť (ďalej OŠZK). Oddelenie manuscriptov (Kézirattár). Súbor – Inventarium Codicum – Slavicum IN QUARTO (ďalej Quart. Slav.), nr. 16: „Horvát-Stanchich Clarae Catharinae (Parentatio in exequiis Alexandri Sinnay consortis –) per Mathiam Lemos,“ 1770, 32 fol.; nr. 21: „Lessus funebris. Dnae Catharinae Horvát-Stanchich...“ 1757, 33 fol. a jeho kópia nr. 22: „Lessus lugubris slavicus in funere N. Horvát-Stanchich“, 1757, 35 fol.

¹¹ Ide najmä o dokumenty týkajúce sa hospodárskych záležitostí rodu. Pozri Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár (ďalej MNL OL), Urbaria et conscriptiones, E 156 – a. – Fasc. 164, nr. 001.

¹² Nachádzajú sa tu napríklad „Poznámky k popisu archívu rodu Horvát-Stančičovcov“, ktoré spravil ešte JENŐ ÁBEL: *Jegyzetei a Horváth-Stansith család levéltárából*. Autograf sa nachádza v knižnici manuskriptov Maďarskej akadémie vied (Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár) v Budapešti (ďalej MTA Könyvtár, Kézirattár), sign. Ms 335/12, 12 fol. Taktiež sa tu nachádza niekoľko listov, ktoré boli adresované Imrichovi Horvát-Stančičovi od Františka (Ferencz) Kazinczyho. Pozri nižšie pozn. č. 46.

¹³ IVÁN NAGY: *Magyarország családai czímerekkel és leszármazási táblákkal*. 12 (13) vol. Budapest 1857 – 1868. Dnes v digitálnej forme prístupná na Arcanum. Pozri Horváth család. (Gradeczi, Stansith †). Citované podľa <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Nagyivan-nagy-ivan-magyarorszag-csaladai-1/otodik-kotet-356E/horvath-csalad-gradeczi-stansith-3B20/> (dňa 24. júna 2022).

¹⁴ Aktivita Anny Horváth Stančič de Gradec a jej sesterníc pri budovaní evanjelických kostolov na Spiši pozri SAMUEL WEBER: *Zipser Geschichts- und Zeitbilder*. Levoča 1880, s. 146 – 147; O dejinách rodu IDEM: Grádeczi Stansith Horváth Gergely és családja. Késmark: Nyomatott Sauter Pál Könyvnyomdájában, 1896 (tu viac najmä o rode v druhej polovici 16. storočia). Taktiež BÉLA IVÁNYI: A Grádeczi Horváth-Stansith család történetéhez. In: *Közlemények Szepesvármegye múltjából*, roč. 10, 1918, s. 102 – 143. Naposledy menovaný Béla Iványi vo svojom texte okrem všeobecných informácií o zakladateľovi rodu Markovi Horvát-Stančičovi uvádza cenné informácie k usporiadaniu pôvodného archívu rodu v Strážkach. O archívnych dokumentoch z 18. storočia sa potom autor vyjadruje, že ich je najviac, ale podľa neho nemajú „zvláštnu historickú hodnotu“. Taktiež sa nezmieňuje o jazyku, v ktorom sú tieto materiály napísané.

z hľadiska rozmanito nastolených tematických vymedzení.¹⁵ Priam žalostne však chýbajú aj elementárne spracovanie biografii hlavných hrdinov predkladanej edície, to jest barónky Anny Márie Horvát-Stančičovej a spišského podžupana, kráľovského radcu Imricha III. Horváta-Stančiča. Oproti tomu však disponujeme portrétmi oboch aktérov publikovanej korešpondencie, ktoré sú dnes uložené v Slovenskej národnej galérii v Bratislave.¹⁶

Rodina
barónky Anny
Márie Horvát-
Stančičovej

Rod Horvát-Stančičovcov nebol len jedným z najvplyvnejších rodov Spiša v 16. – 18. storočí, ale od čias reformácie až do svojho vymretia zostal v mužskej línii jediným výlučne evanjelickým rodom Spiša. Aj preto je zaujímavé, že mu bolo v doterajšej historiografii venované tak málo pozornosti. Ešte horšie je potom na tom samotná pisateľka listov, barónka Anna Mária Horvát-Stančičová Gradecká. Ide o smutné konštatovanie, ak sa uváži, že sa určitým spôsobom pričinila o prestavbu jedného z kaštieľov v Batizovciach, vybudovanie evanjelického kostola v Batizovciach i rodinnej hrobky vetvy Mariášiovcov v tej istej dedine a iné historické a kultúrne pamiatky.¹⁷ Známe sú zatiaľ jej základné biografické dáta. Anna Mária Horvát-Stančičová sa narodila v roku 1727 v Toporci a zomrela v roku 1810 v Batizovciach. Jej otcom bol Imrich II. Horvát-Stančič († 1761), matkou Juliana Poturnajová (Pottornay/Pothurnyay), ktorá zomrela v roku 1769. Starým otcom bol spišský podžupan Imrich I. Horvát-Stančič († 1712) a starou matkou Zuzana

¹⁵ Prosopografický aspekt rodu Horvát-Stančičovcov a iných spišských rodov pozri TOMÁŠ JANURA: Obsadzovanie úradníckych postov v Spišskej stolici v rokoch 1711 – 1785. In: *Historický časopis*, roč. 67, 2019, č. 1, s. 23 – 51 a viac-menej tá istá téma IDEM: Nepotizmus v správe Spišskej stolice v rokoch 1711 – 1785. In: *Historický časopis*, roč. 68, 2020, č. 3, s. 409 – 437. Zasluky Anny Márie Horvát-Stančičovej a jej manžela Františka Mariášiho pri budovaní kamenného evanjelického kostola v Batizovciach a kaštieľa v Markušovciach zasa načrtna ZUZANA KOLLÁROVÁ: Postavenie dedinskej šľachty na Spiši. In: *Forum Historiæ*, roč. 2, 2008, s. 1 – 11 (tu s. 6 – 7). Podrobnejšie o kaštieli v Batizovciach TOMÁŠ JANURA – MICHAELA HAVIAROVÁ: *Vidiecke šľachtické sídla v Spišskej stolici*. Bratislava: Spoločnosť Kolomana Sokola, 2019, s. 36 – 37. Podrobnejšie o kaštieli v Markušovciach pozri NORMA URBANOVÁ – ADRIANA KLINGOVÁ: Markušovce – Michalská 73, NKP Kaštieľ. Pamiatkový výskum architektonicko-historický a umelecko-historický. Bratislava – Levoča 2007. s. 32. Portréty rodiny Mariášiovcov, Horvát-Stančičovcov a iných rodov pozri ANNA TÜSKÉS – PÉTER MÁRIÁSSY: *A Máriássy családós galériája*. Bratislava: Kaligram, 2019, passim (tu aj slovenský preklad *Galéria portrétov rodu Mariássy*, trans.: Jitka Rožňová, s. 43 – 59. Všeobecne o spišskej šľachte pozri MÁRTON SZLUHA: *Szepes vármegyje nemes családjai*. Budapest: Heraldika Kiadó, 2013.

¹⁶ JOHANN GOTTLIEB KRAMER: *Anna Mária Horvát-Stančičová, 1749*, olej, plátno, 106 x 75 cm, Slovenská národná galéria, Bratislava – i.č. O 4853. NEZNÁMY MALIAR: *Imrich Horvát-Stančič*, olej, plátno, 94 x 72 cm, Slovenská národná galéria, Bratislava – i.č. O 4869.

¹⁷ ZUZANA KOLLÁROVÁ: Postavenie dedinskej šľachty na Spiši, s. 6 – 7. EADEM: Rodina Mariášovcov. In: *Batizovce v zrkadle dejín*. Ed.: MARIÁN SOJÁK a kol. Batizovce: Obecny úrad Batizovce, 2004, s. 79 a TOMÁŠ JANURA – MICHAELA HAVIAROVÁ: *Vidiecke šľachtické sídla v Spišskej stolici*, s. 36 – 37

Dobaj Sekeľová (Dobai Székely). Anna Mária nemala bratov, iba dve sestry. Klára, o ktorej ešte bude reč († 24. októbra 1770)¹⁸ sa vydala za Alexandra Sirmaia (Sándor Szirmay), druhá sestra Zuzana za Mojžiša Révaja (Mózesz Révay).¹⁹ Anna Mária sa v roku 1749 stala manželkou Františka VIII. Mariášiho (Ferencz Máriássy). Evanjelická časť rodu Mariášovcov bola pravidelne v ponuke pri sobášnych rozhodnutiach Horvát-Stančičovského rodu zo Strážok. Manželstvo sa skončilo smrťou manžela 6. septembra 1789. Panuje mnoho nejasností v tom, koľko a akých detí mal vlastne tento pár. Pri príležitosti úmrtia Anny Horvát-Stančičovej 21. februára 1810 rodina zosnulej vydala slávnostné mortuárium – medirytinu s náhrobkom opatrenom erbami Horvát-Stančičovcov a Mariášovcov, a rôznymi latinskými nápismi. Na listoch palmy nad alegorickou postavou kňažky vykonávajúcej zápalnú obeť sa nachádzajú nápisy s menami jej detí a ich partnerov. Zľava doprava je tu zmienená dcéra Zuzana († 1827) a jej manžel Žigmund Sirmaj; vdova Barbora Okoličáni (Okolicsány) manželka jej syna Alexandra;²⁰ syn Andrej Mariáši;²¹ dcéra Terézia, manželka Jozefa Ujházih (Ujházy); dcéra (Anna) Apolónia, manželka Imricha Poturňaja a dcéra Anna, manželka Jána Sirmaja.²² Niektoré zdroje ďalej uvádzajú aj ďalšiu dcéru manželského páru – Kláru Júliu.²³ Detský vek neprežil ďalší syn František (Ferencz).²⁴ V slovenskej korešpondencii, ktorú dávame k dispozícii, sa menovite spomínajú synovia Alexander (Sandor)²⁵ a Andrej (Andras/Andriss),²⁶ inak neskôr dobre známy rakúsky generál a poľný maršal. Nepriamo sa v jej liste zmiňuje dcéra Zuzana, ako manželka Imricha Žigmunda Sirmaja (Szirmayné).²⁷ Okrem nich sú z priameho potomstva Anny Márie Horvát-Stančičovej v jej listoch aj zmienky o vnukoch Imrichovi (Imre)²⁸ a Antonovi (Antal).²⁹

¹⁸ Údaje o úmrtí jednotlivých členov rodu sú alebo výsledkom môjho výskumu, alebo pochádzajú z publikácie ANNA TÜSKÉS – PÉTER MÁRIÁSSY: *A Máriássy családós galériája...* Na miestach, kde tento dátum chýba, som ho jednoducho nevedel nateraz dohľadať. Kde dátum nie je istý, dávam otáznik.

¹⁹ Dosvedčuje to vyhlásenie Juliany Poturňajovej. SA LE, HS-S, kr. 11, fol. 143.

²⁰ Zomrel v roku 1792 v Rožňave.

²¹ Zomrel v roku 1846 v Košiciach.

²² Grafiku pozri ANNA TÜSKÉS – PÉTER MÁRIÁSSY: *A Máriássy családós galériája*, s. 79.

²³ PETER PODOLAN: Mariáši Andrej (1757 – 1846). In: MARTIN HOMZA a STANISLAW A. SROKA: *Historia Scepusii*, vol. 2: *Dejiny Spiša od roku 1726 do roku 1918*. Bratislava – Kraków: Katedra slovenských dejín, 2016, s. 376 – 378 (tu s. 376).

²⁴ Ako najmladšieho syna ho uvádza Iván Nagy. Pozri pozn. 6.

²⁵ Pozri edíciu tu list nr. 11.

²⁶ Pozri tu, list nr. 28 – 29 a 79.

²⁷ Pozri tu, list maďarský list nr. 52.

²⁸ Pozri tu, listy nr. 3, 9, 16 a 77.

²⁹ Pozri tu, listy nr. 55 – 57, 64, 67, 69 – 72.

*Kto nebola
Anna Mária
Horvát-
Stančičová
de Gradec,
pisateľka listov
„bratovi“
Imrichovi*

Uvedené vedomosti o Anne Márie Horvát-Stančičovej, dcére Imricha II. a Juliany Poturňajovej by boli celkom jednoznačné, keby ich nespochybňovala skutočnosť, že Anna Mária vo svojich zachovaných listoch nazýva Imricha (Imre/Emericus) III. Horvát-Stančiča de Gradec „bratom“. Imrich však nebol rodným bratom Anny Márie, ale jej bratrancom. Vec sa navyše komplikuje aj tým, že spišský podžupan a kráľovský radca Imrich III., ktorého otcom bol Gregor (Gergely) Horvát-Stančič Gradecký († 1766) a matkou barónka Anna Mária Hellenbachová († 1775), mal pokrvnú sestru s identickým menom Anna Mária Horvát-Stančičová de Gradec. Táto bola v poradí treťou manželkou Ladislava XI. Mariášiho a žila prakticky v tej istej dobe a v tom istom priestore ako jej sesternica (* 1749 – † 1804). Aby komplikácie okolo identifikácie pisateľky listov boli dokonalé, osobné vlastné meno Anna Mária patrilo v dobe, keď žila, k pomerne frekventovaným. Svedčí o tom nakoniec aj skutočnosť, že dcéra Baltazára Horvát-Stančiča, brata Imricha III. a teda bratranca pisateľky, sa taktiež volala Anna Mária Horvát-Stančičová.

*Riešenie
problému
identity Anny
Márie Horvát-
Stančičovej*

Riešenie zamotaného problému sa napokon ponúklo dvojakou cestou – štúdiom samotných prameňov a poznaním zvyklostí šľachtickej society na konci novoveku. Spišský podžupan Imrich III. Horvát-Stančič bol totiž bratom Anny Márie, manželky Františka Mariášiho iba v širšom slova zmysle. Ako príslušník rodu Horvát-Stančičovcov, niemennej však aj ako „brat“ v stavovskom slova zmysle. Na oslovenie „brat“ napokon určitý vplyv mohla mať aj skutočnosť, že obaja šľachtickí príbuzní boli tiež spojení putom evanjelickej konfesie. Takéto riešenie podporujú aj samotné listy. Anna Mária totiž oslovením „*Pany sestra*“ začína aj svoj list Terézii Brezovickej (Berzevická/Berzeviczy),³⁰ manželke Baltazára (Boldizsár) Horváta-Stančiča, brata Imricha III. Konečnú istotu v definitívnej identifikácii pisateľky slovenských listov napokon ponúkol samotný obsah listov a odkazy na synov Anny Márie – Alexandra a Andreja; dcéry (nepriamo Zuzana) a vnukov Antona a Imricha. Tieto rodinné väzby totiž zodpovedajú iným pevným dátam, ktorými o Anne Márii, dcére Imricha II. Horváta-Stančiča a Juliany Poturňajovej dnešná veda disponuje.

*Pár slov
o listoch
samotných*

Nateraz známa výmena listov medzi Annou Máriou Horvát-Stančičovou a jej „bratom“ Imrichom III. z toho istého rodu trvala od 20. septembra 1767 do roku 1801.³¹ S určitými prestávkami je to 34 rokov, to znamená viac ako jedna tretina storočia. Identifikovaných je 89 (to jest 85 + 4) takýchto listov, čo je najväčšia kolekcia slovensky písaných listov uhorskej šľachtickej

³⁰ Pozri tu, list nr. 29.

³¹ SA LE – Spišská župa (ďalej SŽ), inv. č. 2356, kr. 1518, roky 1758 – 1801.

vôbec.³² Korešpondencia končí náhle 30. mája 1801.³³ Ide o dôležitý dátum, keďže nateraz sa za deň úmrtia Imricha Horvát-Stančiča poklada 16. máj toho istého roku. Tento pozoruhodný korpus, to jest 85 listov, sa zachoval v archíve Spišskej župy najmä vzhľadom na skutočnosť, že šlo o listy vysokému krajinskému hodnostárovi (kráľovskému radcovi) a spišskému podžupanovi. Štyri listy sa zatiaľ našli v rodovom archíve Horvát-Stančičovcov, uloženom taktiež v Levoči.³⁴ Z celkového počtu je až 85 jednotlivín po slovensky.

Celkom samozrejme sa v doterajšej spisbe prijíma skutočnosť, že Horvát-Stančičovci s evanjelickou vierou užívali v náboženskej sfére dobové varianty biblickej češtiny. Doposiaľ však takmer nikto neupozornil na to, že trochu iný jazyk používal tento rod mimo náboženskú sféru. Tu prevládalo používanie komunikačného nástroja, ktorý v súlade so súčasnou slovenskou jazykovedou možno nazvať staršia slovenčina. Ako ukazujú výskumy, slovenčina nebola rodu Horvát-Stančičovcov nikdy cudzia. Téma by si však zaslúžila osobitý a dlhodobý výskum a celkom samostatné spracovanie.

Používanie slovenčiny u predkov Anny Horvát-Stančičovej a Imricha III. Horváta-Stančiča

Pre účel tejto štúdie uvediem len aktuálne známe a relevantné príklady z 18. storočia. Prvým je slovenský závet Žofie (Soffia), tety Imricha III. Horvát-Stančiča, manželky Alexandra Súlovského (Sandor Szulyovszky). Spísaný bol 6. septembra 1749 a Žofia ho zakončila vetou: *Mogu ruku sama som corrigovala*. To isté, tiež po slovensky, potvrdil jej manžel s odstupom piatich rokov: *Tento Testament gakozege z mogim Povolnim (...) a ze ho moga mila draha Zena sama corrigovala recognoscugem*.³⁵

3. marca 1757 zomrela Klára Horvát-Stančičová, manželka Mateja Poturňaja. Pri príležitosti jej pohrebu sa zišla celá jej bližšia a vzdialenejšia rodina. Nebolo by na tom nič zvláštne, ale zachovali sa nám slávnostné verše,

³² O súbore 52 slovenských listov a závetov šľachtickej Anny Márie Sentivániovej (Szentiványi, Svátojánska), z rokov 1697 – 1728 manželovi Jánovi Radvanskému (Radvánszky) informovala svojho času JANA SKLADANÁ: Jazyk súkromnej korešpondencie Anny Márie Sentivániovej. In: *Žena a právo: Právne a spoločenské postavenie žien v minulosti*. Ed.: TÜNDE LENGYELOVÁ. Bratislava: Academic Electronic Press, 2004, s. 267 – 271. Ako zaujímavosť uvádzam, že jeden zo slovenských listov Anny Márie Sentivániovej svojej nemenovanej dcére „diewka uprimna“ z 30. júla 1731 sa nachádza aj v SA LE – Fond: Horváth Stansith – Strážky (ďalej HS-S), kr. 197. Od tej istej autorky maďarský list z 9. februára 1732, ale so slovenským podpisom „twoga matka uprimna Sentivani Anna Maria. O inom súbore slovenských listov šľachtickej barónky Kataríny Sidónie Révaiovej pozri GABRIELA ŽIBRITOVÁ: Listy barónky Kataríny Sidónie Révaiovej z rokov 1656 – 1702. In: *Rod Révai v slovenských dejinách: Zborník prác z interdisciplinárnej konferencie 16. – 17. september 2008*. Ed.: MIRIAM AMBRÚŽOVÁ PORIEZOVÁ. Martin: Slovenská národná knižnica 2010, s. 278 – 286.

³³ Pozri tu, list nr. 87.

³⁴ SA LE, HS-S, kr. 46 – list z 6. októbra 1788, kr. 58 – listy z 5. augusta 1799 a z 30. mája 1801 a kr. 247, list z 26. augusta 1781.

³⁵ SA LE, HS-S, bez signatúry.

ktoré zložil neznámy autor z evanjelického lýcea v Bratislave.³⁶ Verše sú po slovensky. Čo je však zaujímavé, vďaka tomu, že sa v nich Klára Horvát-Stančičová ľúči prakticky so všetkými blízkymi, je teraz známe, kto všetko z jej okolia rozumel tomuto jazyku. Za nemenej dôležité potom pokladám dodať, že text odznel v emočne vypätej situácii. Poukazuje to na skutočnosť, že to bol hlavný interný komunikačný nástroj Horvát-Stančičovcov ako rodiny a rodu.

Aj autorkami ďalších slovenských písomností sú ženy. Veľavravným je tu vyhlásenie matky Anny Márie, Juliany Poturňajovej z roku 1761 ohľadne písomnej pozostalosti jej manžela a rodiny: *obecne listi Familii Stansith Horvatoszkeg su zlozene [v železnej?] lade, ktera za života predmenovaného pana meho (Imricha II. Horvát-Stančiča) zamknuta a zapečetená byla...* Z uvedeného by teda vyplývalo, že predmetné listy jej manžela by sa mali nachádzať v archíve rodu Horvát-Stančičovcov v Levoči. Doteraz sa mi ich však nepodarilo objaviť. V archíve rodu sa totiž nachádza množstvo inej Horvát-Stančičovskej korešpondencie, ibaže je rozčlenená do kvázi vecných, či tematických skupín a podskupín. Navyše, ak sa dá veriť slovám Juliany Poturňajovej o tom, že „*druhe pak listi (...) skrz sameho neboheho Pana (Imricha II. Horvát-Stančiča) a Pana Revai Mojžissa registrované, do ohrany a opaternosti geho milosti Revai Mojžisse a moci cerach oddanné*“³⁷, bude ich potrebné hľadať na inom mieste. Tiež sa možno iba domnievať v akom jazyku boli tieto listy. Nápomocné tu môže byť pozrieť sa na agendu jeho brata Gregora Horvát-Stančiča. V tej sa totiž relevantné svedectvá k tejto problematike pre zmenu zachovali.

Z roku 1770 napokon pochádza tretí doklad svedčiaci o používaní slovenčiny v citovo vypätých situáciách rodu. Menovite ide o ďalšiu pohrebnú reč, respektíve básne na rozlúčku pre Kláru (Katarínu) Horvát-Stančičovú.³⁸ Klára sa tu okrem iných ľúči aj so svojou sestrou Annou Máriou, pisateľkou listov, ktoré publikujeme. Tento slovenský text, pohrebná reč nad hrobom (*sermo super sepulchrum*) s inými slovenskými pohrebnými rečami však bude predmetom osobitého spracovania.

³⁶ OSZK, Manuscript., Quart. Slav. Nr. 21: „Lessus funebris. Dnae Catharinae Horvát-Stanchich...“ 1757, 33 s. a nr. 22: „Lessus lugubris slavicus in funere N. Horvát-Stanchich“, 1757, 35 s.

³⁷ SA LE, HS-S, kr. 11, fol. 143. Rodová kovová truhlica sa i dnes nachádza v SNM – Strážky. Bohužiaľ jej obsah značne preriedil neodborný zásah v roku 1945. Materiál vo veci vysporiadania vzťahov Juliany Poturňajovej s dcérami Klárou, Zuzanou a Annou Máriou sa pôvodne nachádzal vo Fasc. 5. Praetensiones Julianna Pottornyay, viduae Emerici Horváth, filiarumque eiusdem Clarae, Susannae et Annae Maria. nr. 1 – 36, z rokov 1718 – 1770. Pozri BÉLA IVÁNYI: A Grádeczi Horváth-Stansith család történetéhez, s. 249. Žiaľ, doteraz sa mi v novom usporiadaní archívu nepodarilo tieto dokumenty dohľadať.

³⁸ OSZK, Manuscript., Quart. Slav. Nr. 16: „Horváth-Stanchich Clarae Catharinae (Parentatio in exequiis Alexandri Sinn[rm]jay consortis-) per Mathiam Lemos,“ 1770, 32 s.

Ako už bolo povedané, Imrich III. pochádzal z vetvy Gregora Horváta-Stančiča, ktorý si za manželku zobral Annu Máriu Hellenbachovú. Jeho starým otcom bol Baltazár Horvát-Stančič de Gradec a starou matkou Zuzana Modoryová. Baltazár a Zuzana mali spolu nasledujúce potomstvo – synov Marka († 1790?), Imricha († 1801) a Baltazára († 1800?), ďalej dcéru Janku (Janet), Kláru, prvú manželku Ladislava Mariášiho, zmienenú Annu Máriu, v poradí druhú manželku Ladislava Mariášiho a Barboru/Boru (manželka Alexandra Berzevického/Berzeviczy). Syn Imrich III. sa pomerne neskoro oženil s Annou Máriou Dolevičeni (Doleviczényi/Doloviczényi).

Jazyky
v rodinnej
vetve baróna
Gregora
Horváta-
Stančiča

Ako na to poukazujú početné pramene, ktoré som prešiel v rodinnom archíve Horvát-Stančičovcov Levoči, rodina Imricha III., spišského podžupana a kráľovského radcu bola v pravom slova zmysle mnohojazyčná. Ako príklad uvediem, že jeho rodičia si v 60. rokoch 18. storočia písali medzi sebou maďarsky.³⁹ Sám Imrich III. čítal a písal listy aj po maďarsky.⁴⁰ So svojou matkou podľa všetkého komunikoval po maďarsky alebo po nemecky. Anna Mária Hellenbachová jednému zo svojich synov písala po nemecky.⁴¹ Dcéra Janka (Janet), sestra Imricha III. písala matke po nemecky.⁴² Jezuiti zo Spišského Štiavnika korešpondovali s Annou Máriou Hellenbachovou po maďarsky.⁴³ Hoci si otec Gregor Horvát-Stančič písal so svojou manželkou po maďarsky, okrem latinčiny vedel aj nemecky, komunikoval aj po francúzsky a rozumel po poľsky. Posledný menovaný príklad je vzhľadom na jemné slovensko-poľské jazykové rozmedzie veľmi dôležitý. V archíve Horvát-Stančičovcov v Levoči sa zachovalo k tomu svedectvo – poľský závet z roku 1755 z Krempách. Gregor Horvát-Stančič ho po slovensky potvrdil 7. januára 1760.⁴⁴ To, že Gregor Horvát-Stančič vedel po slovensky nakoniec dokazuje i text citovanej pohrebnej reči Kláry Horvát-Stančičovej z roku 1757. Gregor je v nej oslovený ako vôbec prvý v poradí z jej rozvetveného príbuzenstva a to týmito slovami: „*Bratre mug negprwe obracym se k tobe / Sestra Bratra sweho miluge i w hrobe (...) // Ne bratrem než Otcem byls mne w mem žiwote*“, etc.⁴⁵

Kariérny rast Imrich III. Horvát-Stančiča, syna Gregora nateraz nebol predmetom bližšieho spracovania. Nie je známe kedy sa stal významným

³⁹ SA LE, HS-S, kr. 197, 211, 213 a 237.

⁴⁰ *Ibidem*, kr. 237, list z 10 decembra 1763.

⁴¹ *Ibidem*, kr. 237, napríklad list z 9. februára (?) 1767.

⁴² *Ibidem*, kr. 211, nr. 69, 25. február 1785. Z listu sa nepodarilo zistiť, ktorému synovi bol list poslaný.

⁴³ *Ibidem*, kr. 213, č. 12, 11. apríl 1766.

⁴⁴ SA LE, HS-S, kr. 96. Závet napísaný ešte 20. *Cerwca* 1755 v Krempachoch a vymenovaní svedkovia.

⁴⁵ OSZK, Manuscript, Quart. Slav. Nr. 21: „*Lessus funebralis. Dnae Catharinae Horvát-Stanchich...*“, 1757, fol. 8^v.

stoličným úradníkom, ani kedy sa stal kráľovským radcom (*consiliarus*). Už doterajší výskum však poukazuje na to, že bol vo svojich úradoch neobyčajne plodným producentom rôznych písomností. Z ich predbežného výskumu nateraz vyplýva, že zostal verný tradícii svojho otca a podobne ako on komunikoval vo všetkých jazykoch monarchie, a k tomu tiež aj po francúzsky. Tak ako jeho otec i on rozumel poľsky.⁴⁶ Ako som už uviedol, v rodinnom archívnom fonde Horvát-Stančičovcov sa nachádzajú relevantné dokumenty, ktoré potvrdzujú túto skutočnosť. Jazyk jeho korešpondencie bol determinovaný tým, komu bol daný list adresovaný, teda adresátom. Ako ilustratívny príklad tu uvádzam korešpondenciu s Františkom Kazinczom, otcom súčasnej maďarčiny. Kazinczy písal Imrichovi III. v maďarskom,⁴⁷ ale i latinskom a nemeckom jazyku.⁴⁸

Ako je z predkladanej edície zrejmé, sesternica Anna Mária Horvát-Stančičová svojmu „bratovi“ napísala všetky listy okrem dvoch, ktoré sú v maďarčine⁴⁹ a dvoch po latinsky,⁵⁰ po slovensky. V liste z 8. novembra 1799 Anna Mária aj otvorene píše, že maďarčinu neovláda („*nebo mne nema kdo Uhersky pisat, a ga neznam*“). Z ponúknutých listov je teda 85 slovenských. Bohužiaľ, nezachoval sa nám súbor listov, ktoré písal Imrich svojej blízkej príbuznej Anne Márii. Dá sa však predpokladať, že aj ony boli v slovenskom jazyku. Mohli by tomu nasvedčovať početné repliky Anny Márie typu *Z listu gsem virozumela*.

⁴⁶ Ilustratívnou je tu kr. 193 z ŠAPO, ŠP LE, HS-S, ktorá je označená ako „Dopisovanie Imricha H. Stansitha z r. 1782 – 1799“. Celkom jednoznačne v nej prevládajú latinské jednotliviny. Tri listy sú v slovenčine, alebo slovakizovanej češtine plus jeden slovensko-poľský. Tri sú po maďarsky a jeden nemecký. Podobne kr. 202, *ibidem*, nazvaná „Dopisovanie Imricha H. Stansitha a jeho rodiny z r. 1782 – 1784“. Aj tu jednoznačne prevládajú latinské písomnosti, ale početné zastúpenie má aj nemčina a niekoľko jednotlivín je po maďarsky. Oproti kr. 193, ale v kr. 202 absentuje slovenčina.

⁴⁷ List Kazinczyho spišskému podžupanovi Imrichovi Horvát-Stančičovi sa nachádza ŠAPO, ŠP LE, SŽ, Acta Josefina: Religionssachen, kr. 871, inv. č. 1764, fasc. 114/1788. List zo dňa 14. novembra 1788.

⁴⁸ Ide o listy, ktoré písal Kazinczy Imrichovi Horvát-Stančičovi v roku 1789 (7. januára, 27. a 28. mája). Pozri databázu Korešpondencia osobností 1500 – 1800 v rámci projektu Intelektuálne dedičstvo a vedecká komunikácia 1500 – 1800 so slovenskými vzťahmi ako súčasť európskej histórie a identity (INDED), nr. 10 897 – 10 899. V tejto databáze je uvedené i miesto uloženia listov, nie je však zmienený jazyk listov. Ten je identifikovaný v *Kazinczy Ferenc levelezése: A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ Kézirattárában: Katalógus*. Ed.: MARIANN CZIFRA. Budapest: Argumentum, 2014, nr. 55, s. 296, 7. január 1789 (jazyk latinský); nr. 56, s. 296, 27. máj 1789 (jazyk latinský) a nr. 57, s. 296/28. máj 1789 (jazyk nemecký).

⁴⁹ Pozri tu, list nr. 14 zo 16. októbra roku 1789 a list nr. 52 z 25. decembra 1795.

⁵⁰ Pozri tu, list nr. 13 z 10. októbra 1789 (ide o latinský excerpt výdavkov na cisárske vojsko) a list nr. 33 z 23. septembra 1793, ktorý je ale určený všeobecne Spišskej stolici.

Predpoklad, že táto agenda Imricha III. prebiehala v slovenčine utvrdzuje skutočnosť, že v rodovom archíve Horvát-Stančičovcov v Levoči sa nachádzajú aj iné slovenské listy spišskému podžupanovi. Anna Mária Horvát-Stančičová teda nebola jediná žena z prostredia strednej a vyššej šľachty na Spiši, ktorá spišskému vicežupanovi písala po slovensky. V tomto jazyku s ním komunikovala aj iná Anna Mária, tentoraz z rodu Hrhovských (Harhovský, Görgöy), a to v roku 1795. List sa týkal veci jej rozvodu.⁵¹ Pravda, v prípade Anny Márie Hrhovskej možno byť svedkom ešte aj inej zaujímavej jazykovej situácie a síce, že pisár tohto listu sa ho usiloval napísať po česky. Nie celkom sa to však podarilo, o čom svedčia viaceré slovakizmy obsiahnuté v texte, ako aj nárečové slová vložené do listu.

Po slovensky však nepísalo spišskému županovi iba nežné pohlavie. Medzi zástupcov mužov, ktorí korešpondovali s Imrichom III. po slovensky, patrila aj Baltazár (*Boldizar*) Reľovský z Kolačkova. Dňa 10. septembra 1786 napísal Imrichovi Horvát-Stančičovi list, v ktorom mu vysvetľoval, ako uviedol v obci do praxe nariadenia svojho nadriadeného.⁵²

Príkladov úradovania v slovenčine vo veciach, ktoré sa týkajú právnych záležitostí jednotlivých subjektov Spišskej stolice v čase, keď bol podžupanom alebo vôbec jej vysokým úradníkom Imrich Horvát-Stančič, je však ďaleko viac. Niektoré z nich možno nájsť v rodinnom archíve Horvát-Stančičovcov v kr. 51. Nachádzajú sa tu *micellanea* z kancelárie spišského podžupana z rokov 1799 – 1801. Takmer všetky sú po slovensky. Uvediem ilustratívny príklad. Dňa 13. januára 1801 šľachtičná Barbora Brezovická, manželka Pavla Semšēja (Semsey) svojim pisárom Alexandrom Cabkajom (Sandor Czabkay) nechala spísať v slovenskom jazyku žalobu proti „človeku, ktorý poradky prestupuje“, bývalému lesníkovi Leškovi Mitturovi.⁵³

Slovenčina sa v agende blízkej k Imrichovi III. Horvát-Stančičovi vyskytuje pomerne často. Ako ďalší príklad by som tu uviedol *Opis... majetkov rodiny Horvát-Stančič – Strážky, Krížova Ves, Švábovce, Nová Belá, Nová Lesná, Krempachy...dnes uložený* v Maďarskom národnom archíve v Budapešti, ktorý okrem písaných a tlačených urbárov spomínaných obcí v slovenskom jazyku, obsahuje ešte aj ďalšie písomnosti ich predstaviteľov v tomto jazyku.⁵⁴

⁵¹ SA LE, HS-S, kr. 193, list nr. 35, z 1. septembra 1795.

⁵² *Ibidem*, nr. 51.

⁵³ *Ibidem*, kr. 51.

⁵⁴ MNL OL, Urbaria et conscriptiones, E 156 – a.– Fasc. 164, nr. 001. Dostupné na internete https://archives.hungaricana.hu/en/urbarium/view/hu_mnl_ol_e156_a_fasc164_no001/?document=1&pg=2&bbox=-342%2C-3580%2C3485%2C-1361 (30. júla 2022).

Po slovensky je tiež podžupanovi Imrichovi Horvát-Stančičovi napísaných aj viacero sťažností vo veci nespravodlivo „zlapaných“ (odvedených) regrútov.⁵⁵ Preukázateľne pritom Imrich III. Horvát Stančič, ako sám seba zvykol nazývať a podpisovať – „Gradeczky“, slovenské listy aj vlastnoručne písal a koncipoval. Tieto písomnosti sa zväčša týkali záležitostí rodových majetkov. Do tejto kategórie potom spadá aj koncept dvoch listov pre richtárov v Strážkach a Krížovej Vsi zo 4. októbra roku 1800.⁵⁶

Nevedno kedy presne sa stal Imrich III. Horvát-Stančič úradníkom Spišskej stolice. Z rokov 1772 – 1786 sa však tiež v Spišskom archíve v Levoči vo Fonde Magistrátu mesta Gelnice zachovala kniha obežníkov, obsahujúca prevažne slovenské preklady pôvodne latinských nariadení stolice tomuto mestu a tým prakticky aj celej Hnileckej doline. Ide o veľmi dôležité svedectvo o úradovaní stolice v tomto jazyku, ktoré je o to vážnejšie, že Gelnica bola pokladaná za banícke mesto s prevažne nemeckým obyvateľstvom.⁵⁷

O tom, že sám spišský podžupan úradoval v slovenskom jazyku teda niet sporu. Isto, slovenské písomnosti sú frekventovanejšie v jeho „vnútornej“ korešpondencii, teda v rámci rodiny, rodu, a vybavovania záležitostí okolo rodových majetkov. Na základe počtu i frekvencie jednotlivých písomností, ktoré sa vzťahujú na Imricha III. Horváta-Stančiča v období jeho úradníckej kariéry, sa však vynára otázka, do akej miery sa v posledných desaťročiach 18. storočia slovenčina presadzovala vo verejnom – úradnom priestore Spišskej stolice.

Keďže nebol jediným dedičom a správcom rodových majetkov Horvát-Stančičovcov na Spiši, v ďalších známych prípadoch, ktoré sa týkali právnych a hospodárskych záležitostí panstva Horvát-Stančičovcov, písal Imrich III. listy spolu so svojimi bratmi. Svedectvom, ktoré to potvrdzuje, je aj nariadenie z 30. januára 1783 adresované richtárovi a celej „hromade“ obce Nová Belá.⁵⁸ V uvedenom dokumente Imrich a jeho bratia Marko a Baltazár vyjadrujú nesúhlas s porušením ich patronátnych práv spišským biskupom, ktorý v Novej Belej vymenoval za farára vlastného kandidáta Jána Gampeho. Horvát-Stančičovci preto obci nariaďujú rešpektovať ich staršie práva v tejto veci. Zaujímavosťou listu sú aj tri rôzne varianty podpisov

*Používanie
slovenčiny
v užšej rodine
Imricha III.
Horváta-
Stančiča*

⁵⁵ SA LE, HS-S, kr. 51.

⁵⁶ *Ibidem*, kr. 6, fol. 126.

⁵⁷ SA LE, Magistrát mesta Gelnica (ďalej MMG), Odpisy obežníkov – Prothocollum Variarum Currentalium (1772 – 1786), sign. IG-31.

⁵⁸ *Ibidem*, kr. 96 (Urbarialia et Jus Patronatus possessionis Uj-Bela concernentis).

bratov: *Gradeczy Stansith Horváth Marko, Gradeczky Stansit Horvát Imre a Gradeczi Stansith Horváth Boldisar*.⁵⁹

Teda nielen Imrich III., ale aj jeho bratia používali slovenčinu v listovej komunikácii bežne. Existuje na to ešte viacero ďalších dôkazov. Bratia Marek i Baltazár medzi sebou slovensky písomne komunikovali vo veci vyriešenia rodinných vzťahov svojich poddaných Michala Kaľatu a jeho brata Vaľka, a to medzi 4. januárom a 6. aprílom v roku 1782. Z rukopisu a podpisov bratov je očividné, že svoje texty sami *manu propria* napísali a podpísali.⁶⁰ Vo svetle vyššie uvedených skutočností však nešlo o nič zvláštne, veď aj ich „sestra“ (sesternica) Anna Mária Horvát-Stančičová jeden zo svojich listov napísala a podpísala vlastnou rukou.⁶¹ Určitou zaujímavosťou oboch šľachtických rukopisov je, že obsahovali pomerne početné nárečové slová typické pre východoslovenské dialektu, a tak sa líši od iných viac štandardizovaných foriem slovenčiny, ktoré sú známe najmä z úradných dokumentov Spišskej stolice, alebo od viac školeného štýlu profesionálnych pisárov Horvát-Stančičovcov, nehovoriac o literárnej slovenčine evanjelického lýcea v Bratislave, v ktorej boli napísané pohrebné reči Kláry Kataríny († 1757) a Kláry († 1770) Horvát-Stančičových.

Zachovali sa však aj iné jednotliviny dokazujúce, že niektorý z bratov korešpondoval po slovensky. Takým je napríklad jeho list Baltazára istému Matiašovskému (Matyassovski). I tento dokument Baltazár sám napísal, podpísal a opatril pečatou. Stalo sa tak v Strážkach 8. decembra 1786.⁶² Marko Horvát-Stančič o deväť mesiacov neskôr, (5. augusta 1787) vlastnou rukou napísal, podpísal a pečatou opatril list obci Nová Belá týkajúci sa platenia desiatkov.

Určitou zaujímavosťou, ale so závažnou vypovedacou hodnotou, nad ktorou sa bude treba v budúcnosti ešte hlbšie zamyslieť, sú slovenské preklady niektorých cisársko-kráľovských listín týkajúcich sa právnych záleži-

⁵⁹ Nie inak je to s používaním slovenského ekvivalentu aj u inej šľachty zo Spiša v danej dobe. Maďarskému ekvivalentu Berzeviczy korešponduje v prameňoch slovenský variant Berzeviczký/Brezovický. Pozri MNL OL, Archív rodiny Berzeviczy (Berzeviczy Levéltára). V roku 1692 – 1700 sa v sérii slovenských písomností podpisoval ako Berzovický Žigmund (Sigismundus). V roku 1697 sa ako Berzovický podpísal v slovenskej zmenke Samuel (list z 30. augusta). Forma Brezovický sa nachádza v usporiadaní majetkov rodu z 11. apríla 1699. Toto svedectvo je zaujímavé najmä pre súčasných zástancov maďarského pravopisu pri prepise historických mien uhorskej šľachty.

⁶⁰ SA LE, HS-S, kr. 96, 4. január – 6. apríl 1782.

⁶¹ Pozri tu, list nr. 21 z 3. mája 1792.

⁶² *Ibidem*, kr. 96, bez uvedenia dátumu 1786. Podobne *ibidem*, list zo 6. augusta 1795.

tosť rodu Horvát-Stančičovcov. Podľa všetkého ich nechali vyhotoviť samotní príslušníci rodu. Takou je aj listina cisára Františka II. z 13. júna 1800, vydaná vo Viedni.⁶³ Upravujú sa v nej majetkové pomery v ženskej línii Horvát-Stančičovcov, keďže jediní mužskí žijúci príslušníci rodu na prelome 18. a 19. storočia, to jest Imrich Horvát-Stančič a jeho brat Baltazár nemali mužského potomka. Baltazár mal dve dcéry – už zmienenú Annu [Máriu] (vydatú za Andreja Sirmaja/ a Barboru (vydatú za Mikuláša Radvanského z Radvane). Zaujímavý je tiež obsah privilégia. Je totiž z neho zrejme, že Imrich Horvát-Stančič ešte ani rok pred svojou smrťou nemal žiadneho (legitímneho) potomka; po druhé, že dedičmi rodového majetku sa preto stali práve Anna [Mária] a Barbora, dcéry jeho brata Baltazára Horvát-Stančiča a po tretie, text jasne deklaruje aj to, za čo vlastne bratia privilégium dedenia v ženskej línii dostali. Je to za zásluhy Imricha III. Horvát-Stančiča. Príčinou, pre ktorú bol list cisára Františka II. preložený do slovenčiny, mohla byť pritom skutočnosť, že ženská časť rodu jednoducho cudzími jazykmi nehovorila. Najlepšie svedectvo k tomu potom podáva Dávid Frölich. Napísal ho síce už v roku 1639, ale svoju platnosť nemuselo stratíť ani o pol druhu storočia neskôr. Spišskí šľachtici, ktorí boli podľa Frölicha Slovákmii a Maďarmi, sa učili po latinsky a nemecky v (spišských) mestách.⁶⁴ Je všeobecne známe, že do takýchto škôl chodili chlapci. V Kežmarku i Levoči však boli aj školy pre dievčatá. Ako to ale v dobových dievčenských školách bolo s výukou cudzích jazykov mi nie je neznáme.

Myšlienku o používaní slovenčiny najmä v ženskej línii rodu Horvát-Stančičovcov do určitej miery dokazujú už samotné listy Anny Márie Horvát-Stančičovej. Nepriamo to potom potvrdzuje aj skutočnosť, že v ich obsahu niet ani zmienky o výchove jej dcér, alebo vnučiek cudzím jazykom. Oproti tomu v tejto edícii hneď dva listy (nr. 16 a 47) dosvedčujú, že vnuci pisateľky listov Anton a Imrich sa cudzím jazykom učili. Podobne ako ich stará mama,

⁶³ Dobovú závažnosť prekladu iba podčiarkuje skutočnosť, že sa tu nachádza až v dvoch odpisoch od dvoch rôznych pisárov HS-S, kr. 5, fasc. 33, fol. 32 – 33 a fol. 34 – 35.

⁶⁴ DAVID FROELICH: *Medulla geographiae practicae peregrinantium imprimis sui, deinde historiarum et rerum hoc tempo rebelocissimo gestarum, gerendarumque pleniori cognitioni accomodata. In qua potissimum Europae regiones nobiliores novo compenditosque methodo proponuntur: earum situs, quantitas, qualitas, dominium, partitio, distributio Urbium, Oppidorum, Arcium, resque in iis memorabiles, conditio, politia, consuetudines et mores incolarum; Insulae, Peninsulae, Mariae, Sinus, Fluvii, Lacus, Portus, Promontoria, Montes, Thermae, Acidulae, Minerae, Agri, Viridaria, Silvae, Vivaria, Animantia, Antiquitatum monumenta necnon aliaquam plurima insigni ora naturalia, atque artificialia cuius vis loci Gnorismata singillatim adumbrantur: et tandem caeterae quoque Orbis terrarum Partes summat impertractantur (...) Partim experientia atque oculari observatione, partim lectione neotericorum Geographorum concinnata, in Prodrorum suae Bibliothecae etc. Bartfae: Impensis Bartholomaei Bertrami, Chymici apud Caesareopol, 1639, s. 354.*

však pôvodne ani oni maďarsky nehovorili. Anna Mária Horvát-Stančičová predpoklad, že príslušníčky nežného pohlavia v rodine Horvát-Stančičovcov nevedeli po maďarsky, sama potvrdzuje tvrdením: „*ga nemam takeho kdoby mi po Uhersky pisal*“. To by totiž mohlo znamenať, že v jej rodinnom okruhu sa nenachádzal človek, ktorý by jej list v tomto jazyku napísal.

Postupom vo verejnej kariére sa však najmä mužskí členovia rodu vynaňovali z úzkeho rodinného kruhu a napokon aj jazykovo rozširovali obzory. Oproti tomu ženské členky rodu takéto kariérne postupy nemali, logicky preto ostávali pri domácom, to jest slovenskom jazyku.

Ako je z predchádzajúcich riadkov zrejmé, používanie slovenčiny v jednom z najvýznamnejších šľachtických rodov Spiša 16. – 18. storočia bolo na dennom poriadku. Dominantne sa dá preukázať v súkromnej sfére rodu. Slovenský jazyk je tiež vysoko frekventovaný vo vnútornej právnej a ekonomickej funkcii, a to najmä v komunikácii s predstaviteľmi panstva Horvát-Stančičovcov, to jest s richtármi i „*celou hromadou*“ tej-ktorej obce. Analyzované archívne dokumenty však poukazujú i na to, že Horvát-Stančičovci a s nimi spríbuznené šľachtické rody nielen v rámci Spiša, ale i širšieho okolia, sa slovenčine predspisovného obdobia nevyhýbali ani navonok, to jest vo verejnej komunikácii. Otvorená pritom zostáva otázka, do akej miery bol slovenský jazyk rozhodujúcim komunikačným nástrojom v ženskej časti rodu. Používanie slovenčiny tu bolo diktované okolnosťou, že na rozdiel od svojich mužských príbuzných, ženy ako manželky a matky obyčajne neprekračovali širšie hranice stolice, v ktorej žili, ale tiež tým, že dámy z tohto rodu sa vzhľadom na svoje evanjelické náboženstvo vydávali do konfesiónálne spriaznených slovenských šľachtických rodov, v ktorých sa používali podobné jazyky. Ako na to poukazujú zachované pohrebné reči Horvát-Stančičovcov, slovenčina bola aj emočne príznakovým jazykom rodu. Zdá sa, že na to mali vplyv tri základné faktory. Po prvé, chorvátsky, to jest slovanský pôvod rodu. Po druhé, skutočnosť, že sa stali evanjelikmi, a preto v ich náboženskom živote dominovala vo funkcii vertikálnej komunikácie *lingua sacra – lingua Slavica*, v podobe českého jazyka *Kralickej biblie*. No a po tretie, to bolo aj ich bezprostredné slovenské okolie, ktoré ich nútilo ovládať slovenčinu, často aj v nárečovej forme. Hoci najviac dokladov na takýto stav vecí existuje až z 18. storočia, na základe existujúcich pramených dokladov možno predpokladať, že podobná situácia panovala v rode i v predchádzajúcom 17. storočí a azda už i v druhej polovici 16. storočia, keď Gregor Horvát-Stančič v Strážkach založil slávnú šľachtickú školu,

Niekoľko poznámok namiesto záveru

v ktorej aktívne pôsobili niektorí slovenskí literáti a kazatelia, ako napríklad Eliáš Láni.⁶⁵

Veľavravné je tiež v tejto súvislosti svedectvo iného slovenského evanjelika a literáta Daniela Sinapia Horčičku, ktorý v dedikácii svojho diela *Nový trh latinsko-slovenský* z roku 1678, rod Horvát-Stančičovcov zo Spišskej stolice uviedol hneď na druhom mieste po rode Radvanských z Radvane.⁶⁶ Ako je pritom známe, hlavná myšlienka diela je venovaná práve pestovaniu a zušľachťovaniu slovenského jazyka a národa, za ktorého predstaviteľov sú pokladané práve taxatívne vymenované slovenské evanjelické šľachtické rody v úvodnom venovaní knihy. K tomuto svedectvu „zvnútra“ vlastnej slovenskej evanjelickej komunity pridávam ešte jedno, staršie svedectvo „zvonku“. Ide o pomerne laxné konštatovanie spišského Nemca, tiež evanjelika – Dávida Frölicha v diele *Jadro praktického zemepisu...*, ktoré vyšlo ešte v roku 1639. Cisársko-kráľovský astronóm a matematik tu píše prasto o tom, že šľachtici na Spiši sú *Mađari a Slováci*.⁶⁷

Ak sa uvedené skutočnosti dajú do súvislosti s inými vedomosťami o slovenčine predspisovného obdobia a jej funkciách, ktorými súčasná veda disponuje v spišskom, ale i celouhorskom kultúrnom kontexte, neprekvapuje ani to, aký podiel na rozvoji slovenskej *nácie* v druhej polovici 18. a v prvej polovici 19. storočia zohrali dobové centrá vzdelanosti Kežmarok a Levoča.⁶⁸ Okrem iných významných slovenských dejateľov v Kežmarku študoval aj Pavol Jozef Šafárik, ktorý v lete roku 1814 počas návštevy poľného maršala Andreja Mariášiho, syna Anny Horvát-Stančičovej, zložil v Kežmarku na jeho počesť oslavnú ódu.⁶⁹ Slávnostné *Te Deum* v biblickej

⁶⁵ JÁN KVAČALA: *Dejiny reformácie na Slovensku 1517 – 1711*. Liptovský svätý Mikuláš: Tranoscius, 1935, s. 124 – 129 a BOŽENA MALOVCOVÁ: Šľachtická škola v Strážkach a vývoj evanjelického školstva v Spišskej Belej (od polovice 16. do polovice 19. storočia). In: *Škola základ života... : História školstva v archívnych dokumentoch*. Eds.: IVANA TVRDOŇOVÁ ČERVENKOVÁ a DANIELA KAFÚNOVÁ. Bratislava : Slovenský národný archív, 2016, s. 9 – 24.

⁶⁶ DANIEL SINAPIUS-HORČIČKA st.: *Neo-forum Latino-Slavonicum : Nový trh latinsko-slovenský*. Ed. a trans.: JOZEF MINÁRIK. Bratislava : Tatran, 1988,

⁶⁷ DAVID FROEHLICH: *Medulla geographiae practicae*, s. 354. Za zmienku tu stojí aj to, že Horvát-Stančičovci neboli jedinými producentmi textov v slovenčine. Podobne aj ich susedia Horvát-Paločajovci (Horváth-Palocsay). Pozri napríklad SA LE, Osobný fond Viktor Greschik – Acta publica Slavica, kr. XVII (nespracované) a iné šľachtické rody Spiša vo svojej verejnej komunikácii používali tento jazyk.

⁶⁸ O slovenskom kultúrnom kontexte presadzovanom na Kežmarskom lýceu v 18. storočí som písal v článku MARTIN HOMZA: Školské poznámky Andreja Kleniara/ Klennera ako dôležité svedectvo o prvej kodifikácii geografickej terminológie v slovenčine predspisovného obdobia. In: *Školské zápisky Andreja Kleniara z roku 1785: Monumenta Linguae Slovacae*, vol. V. Ed.: MARTIN HOMZA, NAĎA LABANCOVÁ, VLADIMÍR OLEJNÍK & al. Bratislava: Univerzita Komenského, 2020, s. 33 – 56.

⁶⁹ PETER PODOLAN: Mariáší Andrej (1757 – 1846), s. 377.

češtine tomuto istému maršalovi Andrejovi Mariášimu, ale tiež Donatovi Varády-Szackmárymu, inšpektorovi evanjelickej cirkvi a. v. na Spiši v prvú adventnú nedeľu roku 1831 zložil a slúžil batizovský farár Andrej Škultéty. Text vyšiel tlačou.⁷⁰

Ako z uvedených príkladov vidno, slovenčina vo svojich predpisovných variantoch, a to aj vrátane kralickej češtiny, ktorú slovenskí evanjelici tradične chápali ako svoj liturgický jazyk, bola v rode Horvát-Stančičovcov používaná v rozmanitých funkciách. Zaujímavým smerom ďalšieho výskumu sa však ukazuje bádanie jej používania vo verejnom priestore, ako na to poukazujú písomnosti zachované v Župnom archíve v Levoči týkajúce sa najmä agendy druhej polovice 18. storočia.

V tomto kontexte napokon vôbec neudivujú dve petície Spišiakov. Prvá bola podpísaná v roku 1863 predstaviteľmi 47 spišských obcí, druhá v roku 1864 občanmi obcí Levočského okresu. V tej prvej sa okrem iného písalo:

„Raní srdcia naše už takmer dva roky trvajúca smutná skúsenosť, že slávne úrady stolice Spišskej záležitosti naše jak v obciach, tak na stolici (...) nie v našej slovenskej, ale maďarskej, nám cudzej reči vykonávajú.“⁷¹

Vo svetle niektorých tu už uvedených dôkazov o úradovaní Spišskej stolice v slovenskom jazyku, to má svoju logiku.

⁷⁰ ONDREG ŠKULTETÝ: *Kázani, ktoré při příležitosti nábožného: Te Deum Laudamus, s stastliwem odwraccen jussech bjd minulého starého Chr. Roku...*Lewoča: Pjsem Jana Werthmüllera, 1831, 16 s. (Knižnica Evanjelického lýcea v Kežmarku, sign. 31857).

⁷¹ ARTUR PATEK: Spiš v rokoch 1848 – 1918. V predvečer prvej svetovej vojny. In: *Historia Scepusii*, vol. 2, s. 481.

Uhorská šľachtičná a jej svet v 18. storočí

Šľachtičné,
svet a Uhorsko

Osemnásťe storočie bolo plné protirečení. Môžeme konštatovať, že následky niektorých sú badateľné aj v dnešnej spoločnosti. Výrazné intelektuálne vzopätie pomohlo vynájsť moderné koncepcie slobody a rovnosti, na druhej strane si ale len menšina intelektuálov myslela, že sa „sloboda“ a „rovnosť“ môže rozšíriť na ženy, nevoľníkov či mužov, ktorí nepatrili k elitám. Na európskych panovníckych trónoch sedeli najmocnejšie ženy danej doby, avšak filozofi a moralisti premýšľali nad argumentmi, prečo by sa ženy mali vyhýbať politike. Koncom 18. storočia sa zrodilo jedno z najambicióznejších a najznámejších revolučných hnutí, aké sa kedy vyskytli, a skončilo sa politickou reakciou, ktorá v mnohých regiónoch zabrzdila politické reformy, vrátane reforiem, ktoré by boli prospešné pre ženy, a to na celé generácie.⁷²

Uhorské šľachtičné vstupovali do tejto revolučnej doby v kontexte pokračovania zaužívaných tradícií a mierneho náznaku zmien, ktoré sa však presadzovali veľmi pomaly. Už samotná príslušnosť šľachtických žien k privilegovanej vrstve mala v stavovskej spoločnosti výhody oproti meštiankam či poddaným ženám. Napriek tejto privilegovanosti nebola šľachtičná výraznejším spôsobom slobodnejšia, či v rovnejšom postavení v tradičnej, mužmi ovládanej spoločnosti.

Určité spoločenské zmeny však v Uhorsku nastali, paradoxne zmenou pomerov po Moháčskej bitke. Tá sa nepriamo odrazila aj v postavení žien – šľachtičien v uhorskej spoločnosti. Vojenské udalosti si žiadali, aby

⁷² MARGARET R. HUNT: *Women in eighteenth century Europe*. New York: Routledge, 2014, s. 1. K problematike ženských dejín pozri výberovo bližšie GEORGES DUBY – MICHELLE PERROT (eds.): *Geschichte der Frauen*, vol. 3. Frankfurt am Main – New York : Campus Verlag, 1994. OLWEN HUFTON: *Frauenleben: Eine europäische Geschichte 1500 – 1800*. Frankfurt am Main : Fischer Taschenbuch Verlag, 2002. HEIDE WUNDER: *Er ist die Sonn', sie ist der Mond. Frauen in der Frühen Neuzeit*. München : C. H. Beck Verlag, 1992. MERRY E. WIESNER: *Women and Gender in early Modern Europe*. Cambridge : Cambridge University Press, 2000. z prekladov GISELA BOCKOVÁ: *Ženy v evropských dejinách: Od stredoveku do súčasnosti*. Trans.: ALEXEJ KUSÁK. Praha : Nakladatelství lidové noviny, 2007. V českom prostredí syntetizujúca práca MILENA LENDEROVÁ a kol.: *Žena v českých zemích od stredoveku do 20. století*. Praha : Nakladatelství lidové noviny, 2010. Z maďarských ešte stále využiteľná IDA BOBULA: *A nő a XVIII. század magyar társadalomában*. Budapest : Magyar társadalomtudományi társulat, 1933 a tiež ANNA FÁBRI – GÁBOR VÁRKONYI (eds.): *A nők világa: Művelődés- és társadalomtörténeti tanulmányok*. Budapest : Argumentum, 2007. Zo slovenských najmä TÜNDE LENGYELOVÁ (ed.): *Žena a právo. Právne a spoločenské postavenie žien v minulosti*. Bratislava : Academic Electronic Press, 2004 a predovšetkým syntetizujúca práca GABRIELA DUDEKOVÁ a kol.: *Na ceste k modernej žene: Kapitoly z dejín rodových vzťahov na Slovensku*. Bratislava : Veda, 2011.

muži trávili veľkú časť aktívneho života na bojisku. Aj výkon politických a súdnych právomocí znamenal neprítomnosť manžela v domácich sídlach. Na ženy sa tak presunula väčšina starostlivosti o domácu agendu. Tieto záležitosti ženy síce zafažovali, na strane druhej im umožňovali určitú voľnosť jednania.⁷³ Prenesenie časti zodpovednosti za majetok, ako aj jednanie a priama zainteresovanosť žien vo verejnom živote, to boli kroky, ktoré pociťovali aj muži. Žena – manželka sa tak stala rovnocenným partnerom muža v správe majetku, aj od nej závisela prosperita panstva, rodiny či celého šľachtického rodu. Úlohy, ktoré spadali do kompetencií žien, prekročili často prah šľachtickej domácnosti a týkali sa širšieho sveta celého panstva.⁷⁴

Postavenie žien v spoločnosti bolo stále ovplyvnené súborom tradičného chápania podriadenosti, ktoré vyplývalo z cirkevnej vierouky a formovalo sa už od začiatkov kresťanstva. Takýto pohľad determinoval výchovný proces, ktorý smeroval k manželskému životu. Manželstvo sa považovalo za Božie dielo, za súčasť stvorenia. Tvorilo základ poriadku, v ktorom bola dôležitá kresťanská výchova a splodenie detí. Žena bola v tomto zväzku podriadená mužovi, preto bolo manželstvo charakterizované ako patriarchálne. Na chode hospodárstva celého domu sa však podieľala obyčajne rovnakým podielom ako muž. Tvorili akýsi pracovný pár, kde sa jeden nemohol zaobísť bez druhého.⁷⁵ Manželstvo bolo vzájomným spojením alebo zlúčením muža a ženy Božím slovom, podľa ich voľby, obaja mali žiť v priateľstve a poteche až do smrti, vyvarovať sa hriechu a prinášať plody (deti).

Mravoučná literatúra sa snažila vytvoriť určitý model správania, ktoré malo cez vzdelávanie sprostredkovať aspekty morálnej výchovy dievčat a žien, spolu s určením ich miesta v rámci spoločnosti. Aj v Uhorsku malo vplyv dielo Erazma Rotterdamského o výchove kresťanských dievčat, najmä jeho výrok, že ženy by mali čítať evanjeliá, predovšetkým Pavlove listy. Tomu napomáhala rozšírenie kníhtlače a s tým spojená prístupnosť kníh, teda aj *Bible*, ktorá od polovice 16. storočia vychádzala aj vo vernakulárnych jazykoch.⁷⁶

V protestantskom vnímaní sveta bolo manželstvo vhodné pre každého, pričom žena sa mala po vstupe do manželského stavu podriaďiť svojmu manželovi ako hlave rodiny a poslúchať ho. Aj katolícke prostredie bralo

*Úloha tradície
v živote
uhorských
šľachtícien*

*Úloha
kresťanstva
pri výchove
šľachtícien*

⁷³ TÜNDE LENGYELOVÁ: Genderové stereotypy v novoveku. In: GABRIELA DUDEKOVÁ a kol.: *Na ceste k modernej žene*, s. 21.

⁷⁴ *Ibidem*.

⁷⁵ HEIDE WUNDER: *Er ist die Sonn', sie ist der Mond. Frauen in der Frühen Neuzeit*, s. 95 – 96.

⁷⁶ TÜNDE LENGYELOVÁ: Žena očami svetských a cirkevných autorov v Uhorsku v období raného novoveku. In: *Dějiny žen nebo Evropská žena od středověku do 20. století v zajetí historiografie*. Eds.: KATEŘINA ČADKOVÁ – MILENA LENDEROVÁ – JANA STRANÍKOVÁ. Pardubice : Univerzita Pardubice, 2006, s. 472.

manželstvo v podobných intenciách (hoci pre ženu ešte existovala možnosť zasvätiť svoj život cirkvi v rámci rádu), veľký dôraz kládlo na poslušnosť rodičom pri výbere vhodnej nevesty, ako aj na zachovanie panenského stavu.⁷⁷ Svoje vzory mali ženy brať z príkladov života katolíckych svätíc.

Od takto formovaného ideálu dobrej ženy bola očakávaná poslušnosť, zbožnosť, česť, dobrosrdečnosť, pracovitosť a starostlivosť. Avšak aj mlčanie, pretože dobrá žena mala byť predovšetkým vykonávatelkou rozhodnutí, sama sa mala prejavovať v menšej miere. Od aristokratiiek sa tiež očakávalo, že budú empatické voči chudobným, nezabezpečeným a budú vykonávať dobročinnosť. Žena tak stála v opozite voči mužovi – šľachticovi – bojovníkovi za krajinu, mala byť hlavne vykonávatelkou jeho vôle, zbožnou pannou, dobročinnou matkou, či vznešenou matrónou, starajúcou sa o deti a celé svoje okolie.⁷⁸

Postavenie žien
v spoločnosti

Výrazným kultúrnym determinantom žien v spoločnosti boli právne pomery. Tie boli stále pod vplyvom stavovsky členenej spoločnosti. Šľachtické podliehali krajinskému právu zabezpečujúcemu práva, výsady, ktorými boli osoby šľachtického stavu voči iným súčasťami spoločnosti zvýhodňované. Nevýhodné právne postavenie sa prejavovalo najmä pri mladých dievčatách a vydatých ženách.⁷⁹ Vydaté ženy boli v rôznych ohľadoch dokonca menej právne sebestačné ako slobodné ženy, či vdovy. Vôbec vdovský stav bol vlastne stavom, v ktorom žena požívala najväčšiu slobodu jednania. Slobodné dievčatá nemohli voľne rozhodovať o svojom sobáši, boli plne v područí svojich príbuzných, predovšetkým však otca, bratov, prípadne iných mužských poručníkov. Takéto poňatie sobáša vychádzalo z tradície, ako aj predstáv, že dievča, ktoré opúšťa svoju rodinu (a teda aj ochranu rodiny), je potrebné chrániť čo najlepším spôsobom, zabezpečiť mu novú ochranu. Pôvodne etický a rozumný dôvod sa ale zmenil postupom doby na výhradný a často nekompromisný, príbuzní mali až bezohľadné právo určiť dievčaťu budúceho manžela, pričom jej záujmy stáli na poslednom mieste.⁸⁰

Rozdielne postavenie pohlaví v uhorskej spoločnosti vymedzovali viaceré uhorské zákony ako aj samotné *Tripartitum*.⁸¹ V základných bodoch ich môžeme zhrnúť nasledovne: vlastnícke právo k nehnuteľnostiam sa

⁷⁷ *Ibidem*, s. 480 – 481.

⁷⁸ TÜNDE LENGYELOVÁ: Genderové stereotypy v novoveku, s. 34.

⁷⁹ MILENA LENDEROVÁ a kolektív: *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, s. 283.

⁸⁰ *Ibidem*, s. 284.

⁸¹ Komplexný pohľad na právne postavenie žien v Uhorsku podáva MIRIAM LAČLAVÍKOVÁ – ADRIANA ŠVECOVÁ: *Žena v stredovekom a novovekom Uhorsku: Právne postavenie šľachtickej v oblasti dedičských a majetkových práv*. Praha : Leges, 2020. Tiež IDA BOBULA: *A nő a XVIII. század magyar társadalmában*, s. 9 – 31.

viaže na záväzok obrany krajiny, čo ženy nie sú možné vykonávať a preto nemajú dedičské právo k nehnuteľnostiam. Ženy nezachovávajú rodinu, preto potomkovia nenesú meno a predikát, tituly po matke, ale po otcovi. Kvôli slabosti musia byť ženy trvalo podriadené do moci poručníka, pokým sa nevydajú a sú viac menej podriadené poručníckej moci iných. Ak bol muž odsúdený za vlastizrada a s tým spojenú stratu hlavy a majetku, ženy tento trest nepodstupovali. Muži chránia rodinné dokumenty, ženy však môžu žiadať od svojich bratov odpisy. Nezúčastňujú sa stoličných kongregácií priamo, ale prostredníctvom vyslancov.⁸²

Aj *Tripartitum* poukazovalo na slabosť ženského pohlavia a potrebu ochrany, pretože by mohli byť dievčatá a ženy kvôli svojej „ľahkovážnej povahe“ ľahko podvedené. Právna ochrana tak bola podobná situácia v iných európskych právach a neodlišovala sa od dobovej mentality.

Čo sa týka vstupu do manželského stavu, ten bol najmä v šľachtickom prostredí pomerne nevýhodný. Dievčatá sa vydávali v mladom veku (12 – 14 rokov), často odchádzali do domácností a na dvory svojich manželov, kde pokračovala ich výchova v intencií predstáv manželovej rodiny. Aj keď podľa *Ostrihomského rituálu* si boli snúbenci formálne rovnoprávni a kládol sa dôraz na zásadu dobrovoľnosti vstupu do manželstva, tento prvok pri dohodnutých manželstvách šľachty nebol veľmi dodržiavaný.⁸³ Manželstvo slúžilo hlavne na splodenie potomstva, jeho dobrej výchove a tiež vzájomnému dobru a pomoci medzi manželmi. Okrem toho manželka získavala akceptovanú pozíciu rodičky, matky synov, zachovávateľky rodu a tiež hospodárky, správkyne majetku, nadobudnutého mužom.

Majetkové práva, ako kompenzácia nemožnosti dediť rodový majetok manžela, mali najmä šľachtické ženy (dievčenská štvrt, obvenenie, veno, snubný dar a iné).⁸⁴ Okrem toho disponovali ženy aj vdovským právom, čo znamenalo, že mohli užívať celú pozostalosť manžela, pokiaľ zostali vdovami a opätovne sa nevydali. Z majetkového hľadiska sa to týkalo najmä práva na zodpovedajúce bývanie a zaopatrenie (do výšky obvenenia). Až zákonným článkom XI z roku 1687 šľachtická vdova dedila celý nadobudnutý majetok (koakvizícia), nadobudnutý v manželstve kúpou za peniaze, ktoré boli považované za hnutelnú vec a na ktorej participovala aj manželka. Dedičský nárok sa netýkal aviticitného majetku, ten mohla vdova užívať len ako vdovské právo.⁸⁵ Samozrejme, vdovy mali právo byť

⁸² MIRIAM LAČLAVÍKOVÁ – ADRIANA ŠVECOVÁ: Dlhá cesta k právnej emancipácii ženy v rodinných a majetkových vzťahoch. In: *Historický časopis*, roč. 66, 2018, č. 4, s. 602 – 603.

⁸³ *Ibidem*, s. 605.

⁸⁴ Časť sa viazala priamo na vstup do manželstva – veno a obvenenie.

⁸⁵ *Ibidem*, s. 611 – 612.

zákonnými poručičkami detí, spravovali svoj vylúčený majetok (veno, obvenenie a pod.), prípadne užívali majetok po zosnulých manželoch. Tak aj po právnej stránke bol ovplyvnený priestor realizácie žien. Zmeny nastali až prijatím osvietenských myšlienok rovnosti a úpravou právnych pomerov v 19. storočí.

Vdovský stav
uhorských
šľachtičien

Participácia žien na priamej politickej moci, napríklad v postavení funkcionárov v rámci stoličnej správy, bola výrazne obmedzená. Máme síce niekoľko príkladov najmä z obdobia 16. a 17. storočia, že post župana zastávala žena – azda najznámejšia bola Alžbeta Czoborová, ktorá bola županou Oravskej stolice v rokoch 1621 – 1626. Tento titul však „zdedila“ po svojom mužovi Jurajovi a synovi Imrichovi Thurzovi⁸⁶ a užívala ho ako vdova.

Vdovy po významných šľachticoch dostávali pozvánky na snem, avšak boli tu zastupované zrejme vymenovanými vyslancami. Je teda niekedy otázna ich priama účasť na snemovom rokovaní, prípadne ich zapojenie do politického rozhodovania. Vplyv na menovanie vyslancov ešte nie je úplne dostatočne preskúmaný, avšak prítomnosť žien nebola obmedzovaná, ani zakazovaná, ale ani nepodporovaná.⁸⁷ V komplikovaných snemových rokovaníach v rokoch 1708 – 1715 (z dôvodu morovej epidémie) napríklad svojho nebohého manžela Štefana Sirmaja (Szirmay) zastupovala v roku 1715 jeho žena Zuzana Eödönfiová (Eödönffyová).⁸⁸

Ak sa aj aristokratky či zemianky nepodieľali priamo na výkone politickej moci, v súkromí mohol byť ich vplyv nezanedbateľný. Okrem toho mohli ženy vlastniť tzv. „politický kapitál“ – ako vdovy po významných kráľovských hodnostároch dokázali udržať aj po sobáši s menej významnými šľachticmi tieto tituly pre rod. Typickým príkladom je kariérny vzostup Štefana Ilešháziho (Illésházy), ktorý po sobáši s Katarínou Pálfiovou (Pálfy) získal barónsky titul, úrad Liptovského župana, ako aj viaceré majetky. Mikuláš Esterházi (Esterházy) po sobáši s Uršulou Deršfiovou (Dersffy)

⁸⁶ ZOLTÁN FALLENBÜCHL: *Magyarország főispánjai 1526 – 1848: Die Obergespane Ungarns 1526 – 1848*. Budapest : Argumentum, 1994, s. 61.

⁸⁷ TÜNDE LENGYELOVÁ: „Úlohou žien je sedieť doma. rozprávať sa s Bohom a priasť.“ Každodenný život ranonovovekej šľachtickej. In: FREDERIK FEDERMAYER (Zost.): *Magnátske rody v našich dejinách 1526 – 1948*. Martin : Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť, 2012, s. 160 – 161.

⁸⁸ Napríklad Pavol Jesenák zastupoval na sneme v rokoch 1722 – 1723 vdovu po Michalovi Esterházim kňažnú Annu Máriu Schwarzenbergovú, Štefan Orczi grófkou Eleonóru Esterháziiovú, vdovu po Jánovi Pálfym. Databáza účastníkov snemov v 18. storočí dostupná online <http://szijarto.web.elte.hu/slovensky.htm> (posledná aktualizácia 18.11.2010, navštívené dňa 25.02.2022).

„zdedil“ po jej manželovi úrad berežského župana (1617), stal sa kráľovským radcom a získal aj ďalšie majetky, úrady a panstvá.⁸⁹

Výchova a vzdelávanie šľachtických dievčat prebiehala predovšetkým v domácom prostredí. Záviselo na rodičoch, ich intelektuálnych pomeroch a chápaní potreby vzdelávať vlastné dcéry. Doma sa šľachtičná naučila predovšetkým všetky podstatné veci potrebné k riadeniu domácnosti – varenie, opateru o deti, starostlivosť o šaty, vyšívanie, šitie a pradenie. Samozrejme, veľkú časť týchto aktivít robilo priamo služobníctvo, ale bolo tu potrebné poznať všetky potrebné procesy, aby vedela domácnosť žena riadiť, zadávať úlohy, sledovať dodržiavanie príkazov a tiež kontrolovať vykonané práce.⁹⁰

Vzdelanosť
a výchova
šľachtičien

Pod vplyvom oboch konfesí sa rozvíjala aj náboženská výchova, kde si mali mladé dievčatá upevňovať svoju identitu – v katolíckom prostredí štúdiom rozjímavej literatúry a životov svätých, v protestantskom štúdiom *Písma*, postíl a katechizmu.⁹¹ Tomu napomáhalo aj šírenie prekladov *Bible* v ľudových jazykoch. Očakávalo sa zvládnutie čítania, písanie nebolo až tak dôležité, pretože žena nepotrebovala písmom potvrdzovať svoju identitu, pokiaľ za ňu rozhodovali poručníci (otec, manžel, príbuzní). Samozrejme celý tento proces smeroval k tomu, aby z dievčaťa vzišla zbožná a veriacia manželka, ktorá bude dodržiavať prikázania a rady svojho manžela, či príbuzných.

Zaujímavé svedectvo aj s príkladným definovaním dobových predstáv o ženách nám zanechal Matej Bel vo svojom opise *Trenčianskej stolice*:

„Ako vychovávajú dcéry. Urodzení obyvatelia Trenčianskej stolice majú nemenšiu starosť aj o dcéry, ba čo viac, pri ich výchove vynakladajú o to viac úsilia, o čo viac je toto pohlavie náchylné k slabostiam. Ak sú totiž – ako vraví Cicero – cesty mladosti vratké, takže sotva na nich možno stáť alebo kráčať bez nejakého pádu či nárazu, čo by si potom povedal o mladých pannách, pred ktorými je v rozpuku mladosti všade naukladaných toľko nástrah? Hneď sa pohybujú na šikmej ploche, ak niet tých, čo by dávali pozor na ich kroky. Preto tieto Marušky majú matky pod dohľadom, privykajú ich hneď za mladi praslici a spriadaniu vlny, okrem toho ihle a vareniu, ba neraz ich odvádzajú aj na pole, aby si včas privykli na každú súčasť rodinného majetku,

⁸⁹ MICHAL DUCHOŇ: Pezinské a Svätøjurské panstvo vo vlastníctve Pálffyovcov In: *Historické štúdie: Ročenka Historického ústavu Slovenskej akadémie vied*, vol. 53, 2019 s. 62. DIANA DUCHOŇOVÁ: *Palatín Mikuláš Esterházy : dvorská spoločnosť a aristokratická každodennosť*. Bratislava : Historický ústav SAV : Veda, 2017, s. 42.

⁹⁰ GEORGES DUBY – MICHELLE PERROT, (eds.): *Geschichte der Frauen* 3, s. 130 – 131.

⁹¹ EVA KOWALSKÁ: Dievčenské vzdelávanie v Uhorsku. In: TÜNDE LENGYELOVÁ (ed.): *Žena a právo. Právne a spoločenské postavenie žien v minulosti*, s. 236.

ktorý bol kedysi tak starostlivo obhospodarovaný. Keď ich takto vychovajú, chcú ich radšej hneď, ako dosiahli vek na vydaj, odovzdať do rúk manžela hodného ich rodu, než aby ich živilo vo svojom dome uprostred kriku starých dievok. Múdro sa domnievajú, že zrelý čas na svadbu je dovtedy, kým je nevesta ešte nepoškvrnená. Ich pochvala. Z toho možno vyvodit' dôvod, prečo sú ženy trencianskych zemanov takej ušľachtilej povahy, skromných a čistých mravov a nadané na zveľaďovanie rodinného majetku, resp. bedlivé pri jeho uchovávaní. Pôvab väčšiny z nich je nad očakávanie výnimočný a navyše zariadený tak, že poľahky zláka mladíkov túžiacich po poctivom zväzku".⁹²

Najznámejšie
ženské
kláštorné školy
v dobovom
Uhorsku

Kým šľachticné z prostredia strednej a nižšej šľachty boli odkázané predovšetkým na domáce vzdelávanie a prípadnú prítomnosť domácich učiteľov, ženy z prostredia vyššej aristokracie mohli v určitých prípadoch siahnuť aj po inštitucionalizovanom vzdelávaní. To malo po obsahovej stránke veľmi podobný charakter ako vzdelávanie mužské. Kláštorné školy uršulínok, anglických panien a notredamiiek boli populárne naprieč širokými vrstvami spoločnosti práve kvôli kvalitnému štúdiu. V Bratislave pôsobil aj štátny dievčenský penzionát – Inštitút Kristíny le Brun, ktorý poskytoval rozširujúce vzdelanie. Najkvalitnejšiu výuku, takmer rovnakú ako na chlapčenských normáľkach, poskytovali od roku 1754 v Kláštore rehole Notre Dame v Bratislave. Tento kláštor sa okrem toho tešil aj priazni cisárovnej Márie Terézie, ktorá bola v priamom kontakte s predstavenými a chovankyňami. Dievčatá (nielen šľachtického, ale aj z meštianskeho stavu) tu dostávali francúzsku výchovu, učili sa okrem základných predmetov (náboženstvo, francúzština, nemčina, zemepis, matematika, história) aj hudbe či maliarstvu. Veľmi dôležitú úlohu hrali ručné takzvané pekné práce – učili sa šiť, pliesť na bubienku, paličkovať čipky, pliesť rukavice, mešteký, čepčeky a pančuchy, vyšívať krížikovým stehom, plným a mušelínovým stehom, učili sa rôzne vzorky na pletenie a filetovú techniku, robiť rôzne kusy odevu, ale aj bielizňové a šatové záplaty. Organizovali divadelné a koncertné predstavenia vo francúzštine pre uzavretú spoločnosť aristokratov, či priamo cisárskeho páru. Špecifickým prvkom kultúrno-spoločenskej reprezentácie šľachtických chovankyň bolo portrétovanie sa v modrých šatách – akejsi uniforme chovankyň (modré dámy). Dávali sa v nich maľovať pri odchode zo školy.⁹³

⁹² MATEJ BEL: *Trencianska stolica*. Trans a ed: MARTIN TURÓCI – IMRICH NAGY. Čadca : Kysucké múzeum v Čadci, 2013, s. 95.

⁹³ INGRID ŠTIBRANÁ: *Výchova a vzdelávanie aristokratiek na príklade bratislavského kláštora Notre dame v 18. storočí*. In: GABRIELA DUDEKOVÁ a kol.: *Na ceste k modernej žene*, s. 35 – 49.

Na potrebu správneho ženského vzdelávania upozorňoval už v 17. storočí Peter Pázmaň (Pázmany), ktorý bol tiež autorom práce o výchove dievčat. Uvedomoval si, že deti prežívajú prvé roky práve v prítomnosti matky a iných žien v jej blízkosti, ktoré ovplyvňujú jeho prvotný vývoj a tiež aj úplne prvé vzdelávanie. Preto aj v duchu kontroly nad názormi žien bolo potrebné ovplyvniť ich myšlienkový svet (aj v prospech katolicizmu).

Začiatkom 18. storočia už vedela väčšina nižšej a strednej šľachty, ktorá zastávala funkcie a úrady v stolickej správe, písať a čítať. Ženská vzdelanosť sa rozvíjala postupne, ale v polovici 17. storočia všetky aristokratické ženy vedeli písať, aj keď ich podpisy boli robené necvičenou, nevypísanou rukou. Problémom bola aj nižšia skúsenosť s písaním, ktorá sa prejavovala využívaním fonetického pravopisu, necvičená ruka sa pri písaní dlhších textov taktiež unavila.⁹⁴

K písaniu listov a čítaniu kníh priviedli ženy okrem rodičov aj ich manželia. Obojstranná korešpondencia umožňovala zdieľanie nielen intímnych myšlienok, ale aj informácií o hospodárení. Listy tak nemuseli písať notári a pisári, prítomní na šľachtických dvoroch, šľachtičná mohla svojho manžela informovať priamo a bez zbytočného nahliadnutia iných osôb. Mikuláš Betlen (Bethlen) napríklad vyzýval v listoch svoju štrnásťročnú nevestu Helenu Kunovú, aby mu nepísala o množstve výšiviek, či tkaní, ktoré spravila, ale o jej napredovaní: „*prečítaj si Písmo usilovne, a napíš mi dobre, o svojom zdraví, koľko si písala a čítala Bibliu.*“ Aj „vdaka“ tejto vyžadovanej škole vraj vedela veľmi pekne písať.⁹⁵

Písanie šľachtičien bolo ešte na prelome 17. – 18. storočia skôr ťažkopádne a alfabetizácia žien bola slabá najmä v málo rozvinutých častiach krajiny. František Kaczinczy (1759 – 1783) spomínal na to, že jeho starý otec, notár Biharskej stolice, čítal nemecké knihy ale aj noviny, ale stará matka si žila vo vlastnom uponáhľanom svete, ktorý sa skladal z dvora, kuchyne a komory, plnej hrncov a kastrólov. Vedela čítať, ale nie písať.⁹⁶ Podpisovanie dokumentov aj ženami sa rozšírilo pod najmä vplyvom používania bankových zmeniek, ktoré bolo potrebné podpísať vlastnoručným podpisom. Bankári vo Viedni odcestovaným šľachticom takéto zmenky refundovali. V západných krajinách bol totiž podpis dostatočným potvrdením.

Kým aristokracia prešla na vzdelávanie žien už v 16. storočí, nízka a stredná šľachta bola v tomto pomalšia, výrazne sa vzdelanosť prejavovala

Úroveň gramotnosti uhorských šľachtičien v 18. storočí

⁹⁴ ISTVÁN GYÖRGY TÓTH: *Literacy and Written Culture in Early Modern Central Europe*. Budapest : Central European University Press, 2000, s. 127.

⁹⁵ *Ibidem*, s. 128.

⁹⁶ *Ibidem*, s. 129.

až v 18. storočí, avšak ženy zostávali dlhodobo nevzdelané. Vzdelanosť postupovala spoločnosťou pomaly, avšak čítanie a písanie sa ešte stále viac šírilo medzi mužmi ako ženami.⁹⁷

Význam
vyššieho
vzdelania
pre uhorské
šľachtické

Šľachticné, ktoré mali možnosť prejsť kvalitnejším vzdelávaním a v domácom prostredí nachádzali inšpiratívne myšlienky, či odborné knižnice, vstupovali do výchovy svojich synov, dcér či vnukov. Rozhodovali o prijímaní učiteľov a vychovávateľov, pričom mali pozoruhodné poznatky o profesoroch a učiteľoch pôsobiacich na uhorských a rakúskych lýceách. A nielen to – priamo vstupovali prostredníctvom nariadení či odporúčaní aj do obsahovej stránky vyučovania, vzdelávania a niekedy aj do výchovy, čo sa mladým aristokratom nie vždy páčilo. Príkladom takéhoto výrazného materinského zásahu a organizovania života mladého šľachtica bola Lujza Amália Zayová.⁹⁸ Jej vplyv na študijný program ale zároveň odrážal schopnosť vnímať dôležité predmety (matematika, štátoveda, jazyky), ako aj poznatky potrebné na riadenie hospodárstva, vhodné pre mladého šľachtica, ktorý by mal v budúcnosti zastávať post v rámci uhorskej správy. Tomu napomáhal jej rozhľad v súčasnej politike, abonementy dôležitých zahraničných a domácich novín, ako aj kontakty s významnými dobovými domácimi a zahraničnými odborníkmi. Jej nevesta, Mimi rodená barónka Calischová, manželka nevlastného syna Imricha Zaya, takisto patrila k rozhladeným ženám, ktorá bola ovplyvnená nielen intelektuálnym domácim prostredím (knižnice), ale aj vzdelanými domácimi učiteľmi (patril medzi nich napríklad profesor Kežmarského lýcea Johann Genersich). Jej otec sa pri vzdelávaní nechal viesť radami významného pedagóga Johanna Campeho, ktorý mu spísal odporúčania ohľadom literatúry vhodnej pre mladé dievča a tiež zaslal balík s viacerými knihami.⁹⁹

Ďalšie
aspekty života
šľachticnen
v Uhorsku

Od Moháčskej bitky v Uhorsku prestal sídliť uhorský kráľovský dvor, ktorý sa *de facto* zlúčil s cisárskym dvorom, vo Viedni. Kráľovský dvor nebol len miestom politického života, ale vzhľadom na reprezentatívne úlohy dvorskej spoločnosti aj priestorom realizácie týchto funkcií pre šľachtickú spoločnosť daného kráľovstva. Uhorskí šľachtici sa museli o svoje „miesto na výslni“ deliť s elitami rímsko-nemeckej ríše, rakúskych a českých dedičných krajín, ako aj dvoranmi zo španielskeho prostredia. Obsadzovanie

⁹⁷ *Ibidem*, s. 130.

⁹⁸ EVA KOWALSKÁ: Frömmigkeit, Fleiß, und Bildung seines Hertzens: Lujza Amália barónka Zay. In: DIANA DUCHOŇOVÁ – TÜNDE LENGYELOVÁ a kol.: *Historik na cestách : Jubileum Viliama Čičaja*. Bratislava : Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2018, s. 144 – 145.

⁹⁹ EVA KOWALSKÁ: *Osvietenské školstvo (1771 – 1815). Nástroj vzdelania a disciplinizácie*. Bratislava : Historický ústav SAV, 2014, s. 89.

najvyšších dvorských funkcií, ako aj celý aparát rôznych nižších stupňov dvorskej služby (pážitá a pod.) či už v rámci mužského, tak ženského dvora (dvorné dámy), tak bolo menej prístupné pre šľachtu v rámci Uhorska. Katolícky charakter habsburského dvora ešte viac obmedzil možnosti dvorskej služby pre príslušníkov protestantskej šľachty z Uhorska.¹⁰⁰

Cisársky a kráľovský dvor svoje reprezentačné funkcie prezentoval v Uhorsku najmä počas kráľovských korunovácií a zasadnutí uhorských snemov. Priestorom bolo hlavné a korunovačné mesto Bratislava, ktoré sa tak stávalo na dočasnú dobu skutočným centrom kráľovstva. Aj keď v Bratislave sídlili významné uhorské vládne úrady (Uhorská kráľovská komora, Uhorská kráľovská miestodržiteľská rada a iné), ktoré obsadzovali uhorskí šľachtici, predsa len priestor na reprezentatívne udalosti bol obmedzený. Výnimkou bola krátka epocha, keď v Bratislave sídlil Miestodržiteľský dvor. Prvý raz prišiel do Uhorska sídliť trvalo príslušník habsburskej dynastie, a to v podobe obľúbenej dcéry cisárovnjej Márie Terézie, Márie Kristíny a jej manžela Alberta Sasko-Tešínskeho. Ich bratislavský dvor bol nezávislý od viedenského a Albert v danom čase zastával post miestodržiteľa (palatína) a tiež najvyššieho veliteľa vojsk v Uhorsku (1766 – 1780). V dvorskom prostredí pôsobili aj šľachtici z Uhorska, medzi dvornými dámami môžeme nájsť napríklad komornú grófkú Máriu Annu Stáraiovú (Sztáray), ktorá pôsobila už aj na dvore Márie Terézie.¹⁰¹

*Uhorské
šľachtické pri
panovníckych
dvoroch*

Mária Kristína spolu s Albertom patrili medzi milovníkov umenia, na hrade začali budovať svoje zbierky (dnes súčasťou povestnej viedenskej Albertiny), samotný hrad nadobudol podobu reprezentatívnej barokovej rezidencie.¹⁰² Miestodržiteľský dvor pritiahol do mesta vyslancov, hostí, ale aj uhorskú aristokraciu, ktorá dala za vznik niekoľkým významným mestským rezidenciám vo vnútornom meste a na predmestiach. Miestodržiteľský pár priniesol tiež rôzne druhy festivít – tanečné zábavy, maškarné bály, jazdy na saniach, ktoré sa odohrávali aj za prítomnosti cisárovnjej. Priniesli tak do Bratislavy lesk cisárskeho dvora.¹⁰³ Bokom nezostala ani aristokracia,

¹⁰⁰ K charakteru kráľovského dvora v Uhorsku pozri DIANA DUCHOŇOVÁ: *Palatín Mikuláš Esterházy*, s. 132 – 136.

¹⁰¹ KRISZTINA KULCSÁR: Dcéra a zať v Prešporku: Život na dvore miestodržiteľa Alberta Saského a jeho manželky, Márie Kristíny v Prešporku (1766 – 1780). In: *Mária Terézia a jej doba vo svetle pomocných vied historických : zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou pri príležitosti 300. výročia narodenia Márie Terézie*. Ed.: Silvia NÉMETHOVÁ. Bratislava : Univerzitná knižnica, 2017, s. 212 – 213.

¹⁰² JÖRG GARMS: Die Residenz von Pressburg. Bau- und Ausstattungsprojekte in maria-theresianischer Zeit. In: *Barockberichte*, roč. 55/56, 2010, s. 589 – 602.

¹⁰³ KRISZTINA KULCSÁR: Dcéra a zať v Prešporku, s. 216 – 217.

Pálfiho a Grassalkovičov palác sa stali miestom viacerých významných plesov, či zábav, ktoré sa odohrávali za prítomnosti miestodržiteľa a jeho ženy.¹⁰⁴

Mimoriadne reprezentatívne boli aj festivity v neďalekom okolí, napríklad v čeklískom (dnes Bernolákovo) kaštieli rodu Esterházióvcov, ktoré sa tiež konali za prítomnosti samotnej cisárkovej či jej dcéry s manželom. Či už to bola orientálna slávnosť v roku 1766, alebo vidiecka slávnosť v roku 1775, pri ktorej bolo zosobášených 12 sedliackych párov.¹⁰⁵ Slávnosť mala prezentovať nielen správne kresťanské manželstvo, ale bola ukážkou rurálnych zvykov a tradícií, mladomanželia dostali od majiteľa panstva výbavu do domácnosti, náradie a nástroje, dobytok, šaty a tiež peniaze.

Prítomnosť uhorských aristokratiek a šľachtícien na habsburskom dvore mala viacero spoločenských výhod. Predovšetkým pobyt vo Viedni umožňoval rozvíjanie čulých spoločenských kontaktov prostredníctvom hostín, či recepcií, ktoré šľachtické páry organizovali. Vytvárali tak a udržiavali aj vzájomné kontakty medzi uhorskými šľachticmi. Taktiež sa tu mohli šľachticné zdokonaľiť v nemeckom jazyku.¹⁰⁶ Práve takéto pobyty narúšali koncept, že žena má byť predovšetkým v domácnosti a vyhýbať sa spoločenským udalostiam. A nielen to, prebiehal tu transfer informácií, kde, ako bolo vidno z korešpondencie, sa aj ženy zaujíмали o priebeh dobových udalostí či vojenských ťažení.¹⁰⁷

Prostredie cisárskeho dvora bolo už od 16. storočia miestom, kde si aristokrati verní habsburskej dynastii hľadali vhodné manželky.¹⁰⁸ Manželstvá s dvoranmi, či príslušníkmi ríšsko-nemeckej aristokracie znamenali tiež vylepšenie postavenia rodu. Aby si mohol Mikuláš II. Esterházi (1765 – 1833) zobrať v roku 1783 za ženu princeznú Mariu Hermenegilde Liechtensteinovú (1768 – 1845), musel byť povýšený na kniežacieho princa. Sobášom sa dostal do významnej ríšskej kniežacej rodiny. Avšak nevesta bola v čase sobáša ešte len 14-ročná, a pretože o ženbe ako pár vôbec nerozhodovali,

¹⁰⁴ V roku 1767 v Pálfiho paláci na podhradí to bol čínsky ples, v roku 1775 v Grassalkovičovom paláci na slávnosti arcikňažná Mária Kristína spodobovala v duchu rokokovej bukolickéj módy kvetinárku. Bližšie JÁN TIBENSKÝ– VIERA URBANCOVÁ: *Slovensko očami Európy 900 – 1850*. Bratislava: Academic Electronic Press, 2003, s. 186.

¹⁰⁵ JOHANN MATTHIAS KORABINSKY: *Geographisch-historisches und Produkten Lexikon von Ungarn*. Preßburg: Weber und Korabinskyschen Verlag, 1786, s. 355 – 356.

¹⁰⁶ KLÁRA PAPP: Arisztokrata nők a politikáról, avagy miféle témákat érintettek az arisztokrata nők a családí levelezéseiben. In: *Tisztelgő tanulmánykötet Czövek István professzor 75. születésnapjára*. Eds.: GYÖZÖ VINNAI – GYÖRGY SZOBOSZLAY – ILDIKÓ ZSOLDOS. Budapest – Nyíregyháza : Magyar Történelmi Társulat, 2021, s. 32 – 33.

¹⁰⁷ *Ibidem*, s. 36.

¹⁰⁸ ANDRÁS KOLTAI: Cudzinky v úlohe manželiek uhorských veľmožov v 16. – 17. storočí. In: TÜNDE LENGYELOVÁ (ed.): *Žena a právo*, s. 185 – 194.

tak bolo manželstvo od začiatku nešťastné. V danom čase sa nevyhli ani kritike, napríklad gróf Karl Zinzendorf vytýkal Esterházi, že si ju mal zobrať ako 19-ročnú, a malo sa medzi budúcimi manželmi prihliadať aj na nejaké vzájomné city.¹⁰⁹

Chorvátsky bán Adam II. Baťáni/Batthyány (1662 – 1703) si zobral za manželku mladučku Eleonóru Magdalénu Uršulu von Strattmann (1673 – 1741), dcéru významného dvorského kancelára Cisára Leopolda I. Teodora von Strattmann. Po smrti manžela zostala ako vdova súčasťou cisárskeho dvora a nikdy sa nevydala. „Krásna Lori“, ako bola vo Viedni prezývaná, dozerala na rodové majetky a bola tútorkou svojich dvoch synov, ale predovšetkým tiež dlhoročnou dôverníčkou a priateľkou (podľa názoru niektorých milenkou) významného vojvodu v habsburských službách, princa Eugena Savojského. Svoj vplyv mala nielen priamo na najdôležitejšieho veliteľa monarchie (bola považovaná za jeho šedú eminenciu), ale aj na cisárskom dvore.¹¹⁰ Odrazilo sa to napríklad v udelení dvojitého priezviska (*Doppelname*) Batthyány-Strattmann jej synom Karolovi Jozefovi a Ludovítovi Ernstovi po jej smrti v roku 1755 práve na jej pamiatku.¹¹¹

Uhorské šľachticné pôsobili na inak pomerne prudérnom cisárskom dvore – dokonca aj v pozícii milieniek uhorského kráľa a cisára – čo je príklad dcéry známeho vojvodu Jána Pálfiho (1663 – 1751). Mária Anna Františka Pálfiová bola okolo roku 1707 milenkou cisára Jozefa I., ešte ako mladučké dievča (* pred 1689 – 1756). Po jeho neočakávanej smrti v roku 1711 bola vyhnaná z dvora kráľovnou matkou Eleonórou a musela vrátiť cisárske dary. Do nemilosti pritom upadol nakrátko aj jej otec.¹¹² Aféra cisárskej milenkky bola všeobecne známa, a preto bola celá situácia napravená zrejme aranžovaným sobášom síce s významným, ale už postarším a nie práve najbohatším českým šľachticom Františkom Karlom Přebořovským z Kvasejovic († 1723).¹¹³ O jej vdovskom období nevieme skoro nič, ani miesto, kde žila.

¹⁰⁹ STEFAN KÖRNER: *Nikolaus II. Esterházy (1765 – 1833) und die Kunst. Biografie eines manischen Sammlers*. Wien – Köln – Weimar : Böhlau Verlag, 2013, s. 37 – 38.

¹¹⁰ VÍT VLAS: *Princ Evžen Savojský: Život a sláva barokního válečníka*. Litomyšl: Paseka, 2001, s. 374 – 376.

¹¹¹ *Palais Batthyány-Strattmann, Palais Trauttmansdorff: Two Viennese Palaces – Past and Present*. Eds.: MARTIN MITTERMAIR – STEFAN OLÁH – GABRIELLE LENZ. Basel : Birkhäuser, 2016, s. 53.

¹¹² VÍT VLAS: *Princ Evžen Savojský*, s. 243 a 429. FRANK HUSS: *Videňský císařský dvůr: Kulturní dějiny od Leopolda I. po Leopolda II.* Praha : Knižný klub, 2014, s. 53.

¹¹³ VALENTÍN URFUS: Nejvyšší zemský sudí František Karel Přebořovský, barokní velmož, právník a ekonom v Čechách na počátku 18. století. In: *Právněhistorické studie*, roč. 31, 1990, s. 194 – 208. Přebořovský bol najvyšším krajiniským sudcom a správcom mincovne. V čase sobášu už stratil podstatnú časť svojho majetku. O spoločnom živote zatiaľ nič nevieme, Přebořovský a aj jeho syn zomreli v roku 1723 a nimi tento rod vymrel.

Pálfiovské ženy pritom na dvore zastávali aj významnejšie a oficiálnejšie funkcie. Grófka Mária Eleonóra, rod. Harrachová (1634 – 1693), manželka Mikuláša Pálfiho (1619 – 1679) nielenže priniesla do manželstva veľké veno, ktoré umožnilo prestavať hrad Červený Kameň, ale počas svojho vdovstva (14 rokov), sa stala vychovávateľkou dcér cisára Leopolda I. Grófka Mária Eleonóra Pálfiová, rod. Kaunitz-Rietbergová (1723 – 1776), manželka zakladateľa červenokamenskej línie staršej vetvy rodu a mladšia sestra kancelára Václava Antona Kaunitz-Rietberga svojmu manželovi Rudolfovi Pálfimu (1719 – 1768) vďaka blízkemu príbuzenstvu s kancelárom Kaunitzom otvorila cestu do kuloárov viedenského dvora.¹¹⁴

*Kritéria
pre výber
šľachtickej
manželky alebo
manžela*

Pri výbere manželky hrala úlohu nielen dynastická politika, ale aj odporúčania rodičov, či príbuzných alebo tútorov. Listy aristokratov poukazujú aj na menej odťažitú skutočnosť – svoj význam mala napríklad krása nevesty. Pre aristokratov bolo bežné, že boli často mimo domácnosti, či už na vojnových výpravách, alebo z dôvodu úradných povinností – viedli so svojimi ženami intenzívnu komunikáciu, často aj intímneho charakteru, v ktorom neboli nežné oslovenia len dobovým klišé.

Ženy stáli aj pri výbere manželiek, či manželov, napríklad odporúčali a navrhovali potencionálne manželky synom, príbuzným či mladým vdovcom, pretože mali prehľad o postavení a vene tej ktorej šľachtickej. Určitou mierou vedeli o budúcich spoločenských sieťach, ktoré sa takto vytvárali a možnostiach spájania sa v rámci šľachtických rodov.¹¹⁵

*Úlohy
šľachtičien
v hospodár-
skom živote*

Jednou z hlavných povinností žien bolo udržať a rozvíjať hospodárenie. Muž vojenčil. V mieri však rozvíjal svoje politické aktivity, ktoré boli v centre spoločenského diania. Hospodárstvo bolo teda na ženách, ktorá rozkazovala, vyhotovovala účtovníctvo, nariaďovala a plánovala.¹¹⁶ V určitých momentoch teda nevystupovala len ako „predĺžená“ ruka manžela, ale v hospodárskych záležitostiach mala „voľnú ruku“ a iniciatívu. Aj keď stále pretrváva v širšej verejnosti model šľachtica ako záhaľčivej osoby, ktorá žila odrezane od ostatnej spoločnosti a vlastných poddaných, korešpondencia či denníky aristokratov nás niekedy upozorňujú na iné správanie. Aj šľachtici z vyššieho prostredia boli prítomní pri hospodárskych prácach, ako bola

¹¹⁴ DANIEL HUPKO: Pálffyovci v službách Habsburgovcov v 18. storočí. In: *Česko-slovenská historická ročenka*, roč. 18, 2013, s. 156 a 167.

¹¹⁵ KLÁRA PAPP: Sajátosságok az erdélyi arisztokrata nők társadalmi-közéleti kapcsolataiban a 18–19. században. In: *A magyar arisztokrácia társadalmi-közéleti kapcsolatai és szerepvállalása*. Eds.: KLÁRA PAPP – LEVENTE PÜSKI – ÁDÁM NOVÁK. Debrecen : Debreceni Egyetem Történelmi Intézete, 2019, s. 177.

¹¹⁶ RÓZSA BELLÁGH: A „jó és bölcs asszony” a 18. századi halotti beszédekben. In: ANNA FÁBRI – GÁBOR VÁRKONYI (Eds.): *A nők világa*, s. 219.

žatva, zber sena a pod. A to aj napriek tomu, že sa mohli na svojich panstvách spoliehať na celý úradnícky aparát. Pri prácach boli prítomné aj deti, a to nielen mužské, ale zrejme aj ženské pokolenie. Príkladom môžu byť listy Alžbety Rákociovej/Rákoczi (1654 – 1707), v ktorých opisuje svojmu manželovi prítomnosť a kontrolu poľnohospodárskych prác takmer rovnakými slovami, ako jej otec. Nebola to len priama kontrola poddaných, prezerala aj urbáre a účtovníctvo, kontrolovala priamo úradníkov a vytýkala im chyby a nedostatky v hospodárení. Napriek tomu, že tieto činnosti neboli predmetom jej výchovy, z praxe získala poznatky a poznala aj postupy, napríklad upozorňovala, že kým na Smolenickom panstve sa už polia hnojili, na chorvátskych majetkoch jej manžela tomu ešte tak nebolo.¹¹⁷

Určitú formu získania „slobody“ predstavovalo pre ženy vdovstvo. Okrem iného sa takto zbavili povinnosti rodiť deti, čo bola, vzhľadom na úmrtnosť žien pri pôrodoch, stále riziková záležitosť. Pokiaľ sa samozrejme opätovne nevydali. Pretože, ako Katarína Betlenová formulovala perspektívu žien – vdov, konštatovaním, že vdovstvo je nepríjemné, lebo „*vdova sa čoskoro stane cieľom iných ľudí*“. Vdova musela pri ďalšom sobáši prijať rady príbuzných a priaznivcov. Už spomínaná Katarína Betlenová sa musela po viac ako troch rokoch vdovstva na radu súrodencov a bývalého švagra opätovne vydať. Samotné ženy si uvedomovali najmä pri malých deťoch potrebu manžela, ktorý mal tiež niesť zodpovednosť pri výchove. To sa objavovalo aj v dobovej literatúre. Autori očakávali, že ženy sa budú vydávať opätovne, lebo je im ľahšie odolávať problémom každodenného života s podporou muža a žena vždy potrebuje opateru. Muži hľadali nielen „pekné“ ženy na druhý sobáš, dobrou partiou boli aj vdovy, najmä pokiaľ mali zaujímavý majetok.¹¹⁸

Šľachtické ako vdovy

Opätovné sobáše mali však svoje úskalia. Problémom bolo prijatie nových nevlastných rodičov zo strany starších detí. Súviselo to napríklad s vekom novej manželky, pretože ak bola mladá, dalo sa očakávať, že bude od manžela potrebovať určitý finančný obnos, ktorý si mladá žena vyžadovala. S novým manželstvom prichádzalo aj narodenie ďalších detí. Nevlastné matky boli podozrievané, že uprednostňujú vlastné deti, a tak okrádajú deti z prvého manželstva. V prípade úmrtia šľachtica vznikala tiež potreba zabezpečiť druhú ženu voči deťom z prvého manželstva.¹¹⁹

¹¹⁷ GÁBOR VÁRKONYI: Hospodárenie – netradičná úloha aristokratických žien v ranonovovekom Uhorsku. In: TÜNDE LENGYELOVÁ (ed.): *Žena a právo*, s. 180 – 181.

¹¹⁸ ANDREA FEHÉR: Stepfamily Relations in Autobiographical Writings in Eighteenth-Century Transylvania. In: *Remarriage and Stepfamilies in East Central Europe, 1600 - 1900*. Eds.: GABRIELLA ERDÉLYI – ANDRÁS PÉTER SZABÓ. London : Routledge, 2023, dostupné online <https://doi.org/10.4324/9781003299967>.

¹¹⁹ *Ibidem*.

Intelektuálne aktivity žien, akým bola literatúra, umenie či mecenát, nie sú ešte stále dostatočne docenené a ani riadne spracované. Asi jedna z najvýznamnejších literátok barokového obdobia barónka Sidónia Katarína Petrociová/Petróczy (1662 – 1708), vydatá za Vavrinca Pekryho, okrem písania vlastných básní podporovala aj vydania nemeckého pietistu Johanna Arnda. Jej vnučka Polyxéna Danielová (1720 – 1775) ovládala gréčtinu, latinčinu, z týchto jazykov prekladala. Jej všetky tri dcéry prekladali zase z nemčiny. Ich tvorba sa zaoberala predovšetkým náboženskými otázkami, religiozitou každodenného života a obhajobou protestantských myšlienok a hodnôt, a práve to považovali za hodné prekladu, čo je úplne v súlade s charakteristikou ženskej literatúry 18. storočia.¹²⁰ S cieľom ospravedlniť svoju intelektuálnu prácu a rozptýliť predsudky, matka aj dcéry zdôrazňovali, že ženy sú schopné intelektuálnej činnosti užitočnej pre spoločnosť, ak sú riadne vzdelané. Starostlivá výchova Zuzany, Márie a Anny sa vyplatila a tieto pracovité ženy si našli čas ponoriť sa do kníh, aj keď boli zaneprázdnené svojimi materskými a hospodárskymi povinnosťami. Podobne ako ich matka čítali najmä zbožné diela a vo voľnom čase sa venovali prekladom. Vlastným príkladom tak vyvracali obvinenia, že ženy, ktoré sa ponoria do kníh, zanedbávajú svoje domovy a deti.¹²¹ Moralisti 18. storočia vo všeobecnosti varovali ženy pred nevhodným čítaním (najmä sentimentálnych milostných príbehov a politicko-filozofických traktátov), pretože ich považovali za neschopné samostatného hodnotového úsudku a obávali sa ich ľahkovernosti a vnímavosti.

Barónka Katarína Sidónia Révaiová/Révay (? – 1710) patrila tiež k podporovateľkám evanjelických kazateľov, študentov, škôl, ale plánovala financovať vydanie *Biblie* v slovenskom jazyku, čo spomína Daniel Krman ml.¹²² Zachovala sa jej rozsiahla korešpondencia, ktorú písala aj v slovenčine. Medzi ďalšími šľachtickými vedkyňami 18. storočia vynikala liečiteľka Anna Zayová (? – 1733), ktorej *Herbárium* z roku 1718 obsahovalo jej vlastné poznatky spolu s textami, ktoré preložila. Ako manželka Rákociho veliteľa Adama Vaya ho napísala počas ich poľskej emigrácie. Prácu pripravila na základe pôvodných zdrojov a po manželovej smrti ju priniesla so sebou do Uhorska.¹²³

¹²⁰ KATALIN KÉRI: *Lánynevelés és női művelődés az újkori Magyarországon: nemzetközi kitekintéssel és nőtörténeti alappozással*. Pécs : Kronosz Kiadó, 2018, s. 232 – 233.

¹²¹ ZSÓFIA V. LÁSZLÓ: Daniel Polixéna, a „Magyar Minerva“: Egy 18. századi nemesasszony élete és példája a halotti beszédek tükrében. In: *Sic itur ad astra*, roč. 58, 2008, s. 149 – 175.

¹²² MILOŠ KOVAČKA: Šľachtické ženy rodu Révai v slovenských a turčianskych evanjelických dejinách. In: *Rod Révai v slovenských dejinách. Zborník prác z interdisciplinárnej konferencie 16. – 17. september 2008*. Eds.: MILOŠ KOVAČKA – EVA AUGUSTÍNOVÁ – MAROŠ MAČUHA. Martin : Slovenská národná knižnica, 2010, s. 160. Tiež GABRIELA ŽIBRITOVÁ: Listy barónky Kataríny Sidónie Révaiovej z rokov 1656 – 1702. In: *Ibidem*, s. 278 – 285.

¹²³ KATALIN KÉRI: *Lánynevelés és női művelődés az újkori Magyarországon*, s. 230 – 231.

V rámci hospodárskych aktivít sa ženy rozumeli aj do záhradníckych vecí, mali krásne záhrady a ovocné sady. Tie boli obľúbené nielen v prostredí aristokratov, ale aj nižšej a strednej šľachty.¹²⁴ Už od dievčenského veku šľachtické vedeli tkať, pliesť, vyšívať, šiť, tieto vedomosti odovzdávali ďalej svojim dcéram a iným šľachticám. Z listov vyplýva, že vyšívacie vzory a techniky vyšívania boli vo veľkej úcte, a existovali aj určité módné trendy. V 16. a 17. storočí bola napríklad veľmi módna turecká výšivka zlatou niťou.¹²⁵

Ženy boli zrejme zručné v muzicírovaní, ale pramene o týchto aktivitách sú veľmi skromné. Až z 18. storočia vieme o vzdelávaní v hudbe, praktizovanom vo vzdelávacích inštitútoch. Inventáre a súpisy hudobných nástrojov v kaštieloch, ktoré obsahujú veľký počet nástrojov, ale samozrejme neuvádzajú, na ktorých nástrojoch hrali ženy. O prvej ženskej skladateľke vieme zatiaľ málo. Grófká Mária Koháryová (*1769? – ?) napísala svoju sonátu E dur v rokoch 1770 – 1780 a jej vzor vychádza z Haydnových skladieb.¹²⁶

Miestom „generálky“ ženskej emancipácie sa stali literárne salóny. Boli to práve aristokratky, ktoré prepožičali svoje príbytky na miesto, kde sa stretávala mužská a ženská spoločnosť pri literatúre, predčítavali sa knihy, diskutovalo sa o žánroch, či autoroch. Zároveň boli salóny aj priestorom, kde sa riešili politické záležitosti, formovali myšlienky, aktívne vytvárali prehlásenia a tak sa tvoril vkus vtedajšej doby.¹²⁷ Do Uhorska prenikla kultúra salónov pomerne neskoro, a to pod vplyvom nemeckého prostredia. V posledných deceniách 18. storočia sa najčastejšie spomína salón Márie Anny Podmanickej (Podmaniczky), vdovy po Mikulášovi Beleznayovi. V lete sa jej hostia schádzali v kaštieli v Piliši, v zime v kúrii v Pešti. Jej salón, to boli tiché i bujaré večierky, ale aj divadelné a hudobné vystúpenia na pódiumoch v Beleznayovej záhrade pri paláci. Literárne, hudobné i politické večierky, ktoré usporadúvala, boli veľmi populárne a čoskoro sa stali vyhľadávanými miestami peštianskej inteligencie a vyššej spoločnosti. Z tohto salóna

Literárne
salóny
šľachticích

¹²⁴ Minimálne mala každá kúria svoju zeleninovú záhradu, osobitnú záhradu, kde sa pestovala kapusta a tiež ovocné záhrady/sady. Pozri GABRIEL SZEGHY: *Šľachta Abovskej stolice v novoveku: zmienky o jej sídlach, majetku a spôsobe bývania*. Košice: Centrum kultúry Košického kraja, 2021, s. 59 – 61. Tiež TOMÁŠ JANURA: „Zemianka – gazdiná“ v Uhorsku v 18. storočí v zrkadle súdnych protokolov. In: GABRIELA DUDEKOVÁ a kol.: *Na ceste k modernej žene*, s. 318 – 319.

¹²⁵ KATALIN KÉRI: *Lánynevelés és női művelődés az újkori Magyarországon*, s. 231.

¹²⁶ *Ibidem*.

¹²⁷ ANNA JÓNÁSOVÁ: Literárny salón – spôsob literárnej komunikácie v 17. – 19. storočí. Pokus o otvorenie literárnohistorickej témy. Časť 1. – 2. In: *Knižnica. Revue pre knihovníctvo a bibliografiu, knižnú kultúru, informačné systémy a technológie, ochranu dokumentov, biografistiku, archív a múzeum knihy, knižnej grafiky a literárnych pamiatok*, roč. 12, 2011, č. 4, s. 28 – 32 a č. 5, s. 45 – 48. Pozri tiež VERENA VON DER HEYDEN-RYNSCH: *Evropské salony – Vrcholy zaniklé ženské kultury*. Jinočany : H & H, 2004.

pochádza myšlienka založiť literárny časopis *Uránia* (1790). Tu skrsla i požiadavka (1792), aby sa ženy mohli zúčastňovať na rokovaní parlamentu.¹²⁸

Azda najvýznamnejší salón v prvej polovici 19. storočia viedla barónka Mimi Calisch, vydatá Zayová. Domácnosť jej manžela Imricha Zaya bola skutočne intelektuálnym prostredím, ktoré plnilo funkciu vzdelaneckého „salónu“, kde manželia hostili významné osobnosti vtedajšej rakúskej literatúry a kultúry, ako bola spisovateľka Caroline Pichler, dramatik Franz Grillparzer, či spisovateľka Terézia von Artner. Diskutovalo sa tu o literatúre a nacvičovali sa divadelné hry.¹²⁹

*Postupná
zmena názorov
na úlohu ženy
v spoločnosti*

Zmena názorov na rodové usporiadanie tradičnej spoločnosti sa začína objavovať pod vplyvom filozofie a občianskych princípov osvietenstva. Dynastické zmeny, dedičské nároky priniesli vo viacerých európskych krajinách na čelo ženské vladárky, začal sa tak zároveň rodiť diskurz o role ženy v spoločnosti. François Poullain de la Barre v roku 1673 publikoval prácu *De l'Égalité des deux sexes*, ktorá priniesla teóriu o rovnosti oboch pohlaví. Tento učenec postavil tézu, že telesné rozdiely medzi mužom a ženou nemôžu mať vplyv na ich rozum. Rozum nemá žiadne pohlavie, čo bola negácia dovtedy platnej tézy vychádzajúcej z biblického učenia o podriadenosti ženy mužovi.¹³⁰ Osvietenská filozofia tak nastolila prvé úvahy o rovnosti mužov a žien, v zmysle prirodzeného práva a rovnosti ľudí.

Osvietenský racionalizmus a individualizmus predstavoval dôležitý prelom v názoroch na rolu a postavenie jednotlivca v spoločnosti. Týkal sa aj poslanie žien v rodine a spoločnosti. Prevažne domáca sféra žien sa už začínala narúšať existenciou salónov, kde sa ženy aktívne zapájali do intelektuálneho života. Múdrose žien a ich dôležité rady začali byť širšie akceptované, napomáhali tomu aj náboženské smery, ako bol pietizmus.

Úloha žien, ako matiek pri výchove detí, najmä náboženskej, pretože práve matky mali byť upevňovateľkami konfesionalnej identity detí, bola nezastupiteľná. Potreba kvalitnej výchovy znamenala, že aj ženy potrebovali určitú úroveň vzdelania. V značnej miere ju umožnila reforma vzdelávania zavedená prostredníctvom *Ratio educationis* v roku 1777, ktoré zaviedlo všeobecnú školskú dochádzku, a týkalo sa aj vyučovania dievčat naprieč všetkými vrstvami spoločnosti.¹³¹

¹²⁸ ANNA JÓNÁSOVÁ: Literárny salón, 1. časť, s. 30.

¹²⁹ EVA KOWALSKÁ: Frömmigkeit, Fleiß, und Bildung seines Hertzens, s. 146 – 147.

¹³⁰ ULRICH IM HOF: *Evropa a osvícenství*. Trans.: Alexej Klusák. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001, s. 204 – 205.

¹³¹ EVA KOWALSKÁ: Dievčenské vzdelávanie v Uhorsku, s. 238.

Osvietenské myšlienky, ako aj heslá a idey rovnosti a bratstva francúzskej revolúcie, našli aj napriek nevôli habsburského dvora ohlas aj na našom území. Na sneme v roku 1790 sa objavil spis Adama Pálóczi Horvátha *A magyar asszonyok prókátora a Budán összegyűlt rendekhez*. Spis poukazoval na ženské cnosti a tiež neopomenuteľnú rolu žien – matiek pri výchove (aj vlasteneckej), ako aj otázku práv a politickej moci: „*Otázka znie, že ak kráľovná nosí korunu a dokáže dobre spravovať, nevidím dôvod, prečo by to nemohla robiť v právnej alebo občianskej správe v úradoch aj [žena] bez koruny.*“ Nastolila sa tiež otázka participácie žien na snemových rokovaní, ktorým by sa prispelo k ich politickej výchove (mali byť v pasívnej úlohe poslucháčok). V podobnom duchu sa nieslo dielo Petra Baranya *Magyar anyáknak az országgyűlésre egybegyűlt Ország Nagyjai s magyar atyák eljébe terjesztett kérések*, ktoré tiež vyšlo počas snemových rokovaní v roku 1790 a bolo podobne ako Horváthova práca preložené do nemčiny.¹³²

Aj keď sa tieto návrhy týkali najmä aristokraciek, znamenali začiatok debaty o možnostiach a potrebe (alebo naopak nevhodnosti) vstupu žien do politiky. Zatiaľ čo väčšina akceptovala a zdôrazňovala nadradenú pozíciu mužov nad ženami, objavili sa aj zástancovia potreby uznať na základe prirodzeného práva rovnoprávnosť oboch pohlaví minimálne v morálnej rovine. Radikálny bol najmä hlas vzdelaného inšpektora Malohontského seniorátu Jána Feješa (1764 – 1823), ktorý sa objavil v spise *Hat sich das männliche oder das weibliche Geschlecht um die Menschheit mehr verdient gemacht?* (1808). Sformuloval tu viaceré, na danú dobu pomerne revolučné názory v prospech ženského pohlavia:

„... je žena, a nie muž prvotnou hýbatelkou spoločnosti. [...] Tým, že sa žena v prvopočiatkoch starala o založenie a udržanie ľudstva viac než muž a ďalej pretože ona v prvom rade položila základy civilizácie, zaslúžila sa žena v prvopočiatkoch [civilizácie] o ľudstvo viac, než muž.“

Názory na postavenie žien v spoločnosti, o tom, či je ich miesto vo verejnom živote, alebo v domácnosti, sú akousi predzvesťou dlhotrvajúcej debaty o spôsobe rodového usporiadania občianskej spoločnosti.¹³³ Treba priznať, že táto diskusia trvá v rozličných obmenách prakticky dodnes.

¹³² POZTI KATALIN N. SZEGVÁRI: Die ersten Dokumente der gleichberechtigung der Frauen in Ungarn. In: *Annales Universitatis scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös nominatae, Sectio iuridica*, roč. 30, 1988/89, s. 79 – 87.

¹³³ GABRIELA DUDEKOVÁ: Teória v praxi: participácia žien v politike. In: GABRIELA DUDEKOVÁ a kolektív: *Na ceste k modernej žene*, s. 274 – 275 a tiež aj záverečné zhrnutie 709 – 710.

Korešpondencia Anny Márie Horvát-Stančičovej Gradeckej ako literárny dokument

Úvod

Korešpondencia púta pozornosť od dávnych čias. Ľudia si už v minulosti posielali rôznym, dobovo príznačným spôsobom správy, ktoré nemali len informačné jadro, ale aj formálne znaky (na patričnom stupni vývoja) listovej komunikácie ako existujú dodnes. Predovšetkým museli obsahovať oslovenie adresáta (komu sú správy/list určené), jadro správy a záver, kto správu/list posielal. S vývojom listovej komunikácie sa menili aj tieto elementárne formálne znaky listovej komunikácie, pribúdajú údaje o mieste a čase písania správy, oslovenia sú kvetnatejšie, obsahujú viac informácií o adresátovi, čo môže byť dôsledkom etikety komunikácie (oslovenia vysoko postavených osôb so všetkými ich titulmi a funkciami). V súvislosti s korpusom textov súkromnej korešpondencie Anny Horvát-Stančičovej Gradeckej nás však bude zaujímať najmä postoj literárnej histórie k úlohe korešpondencie v literárnom vývoji od najstarších čias po koniec 18. storočia (posledný list spomínaného korpusu textov je datovaný 30. mája 1801), pričom sa sústredíme najmä na druhú polovicu 18. storočia.

Prehľad stavu
skúmania
problematiky

Najpodrobnejší prehľad dejín staršej slovenskej literatúry nájdeme v dejinách Jozefa Minárika (od stredoveku po koniec baroka, v rokoch 1977 – 1985).¹³⁴ Jeho pohľad na dejiny literatúry je široký a obsahuje aj okrajové žánre literatúry, vecnú, odbornú a náboženskú literatúru daného obdobia. V rámci svojej koncepcie dejín literatúry sa preto nevyhol aj zmienke o korešpondencii daného obdobia. Z obdobia stredoveku je u Minárika pochopteľne zmienok o korešpondencii veľmi málo, ako prvý sa spomína zlomok listu zo 14. storočia,¹³⁵ a to v súvislosti so začiatkami „slovenskej cirkevnej literatúry v češtine (slovakizovanej češtine)“.¹³⁶ V súvislosti s rozvojom literatúry „v šľachtickom feudálnom prostredí“¹³⁷ poznamenáva, že listy (a listiny) označil „žánrový a štýlový synkretizmus“. Písali ich šľachtici a zemanovia (vlastne ich pisári) a to v latinčine i češtine (slovakizovanej češtine). Nepovažuje ich za čisto neliterárne pamiatky, lebo „sa usilujú o určitú

¹³⁴ JOZEF MINÁRIK: *Stredoveká literatúra. Svetová, česká, slovenská*. Bratislava : SPN, 1977, 334 s.; *Renesančná a humanistická literatúra. Svetová, česká, slovenská*. Bratislava : SPN, 1985, 267 s.; *Baroková literatúra. Svetová, česká, slovenská*. Bratislava : SPN, 1984, 388 s.

¹³⁵ JOZEF MINÁRIK: *Stredoveká literatúra. Svetová, česká, slovenská*. Bratislava : SPN, 1977, s. 191.

¹³⁶ *Ibidem*, s. 184.

¹³⁷ *Ibidem*, s. 206 – 209.

literárnu formu, ktorá zodpovedá požiadavkám súvekej poetiky¹³⁸ a dodáva ako príklad list Ctibora zo Ctiboric a Beckova, napísaný v Skalici v r. 1422 v podobe rozsiahleho citátu. O niečo neskôr opäť zdôrazňuje kultúrnohistorický a jazykový význam zachovanej korešpondencie, ba dokonca aj literárny. Jeho dokladom má byť súkromný list Alžbety, vdovy po bratislavskom richtárovi Petríkovi, písaný v Beckove, alebo úradný list mesta Čachtíc.¹³⁹ V záverečnej kapitole o poslednom období stredoveku spomína okrem iného aj známy list zbojníkov mestu Bardejov z roku 1493. Známy preto, lebo ho citujú odborné a vedecké publikácie o stredoveku z oblasti histórie, jazykovedy a samozrejme aj literatúry. Hlavným prameňom edícií listov (aj súkromných) pre obdobie stredoveku sú pomerne staré publikácie Václava Chaloupeckého a Branislava Varsika.¹⁴⁰

Aj v ďalších dieloch svojich dejín staršej slovenskej literatúry sa Jozef Minárik zaoberá korešpondenciou daného obdobia. Zo 16. storočia cituje ako najstarší list Žigmunda Korlátskeho z hradu Korlát mestu Trnava o zbojníkoch Pavlovi Očkovskom z Hlbokého a Valovi Obačovi s obsiahlym citátom.¹⁴¹ List z roku 1537 je uložený v Archíve mesta Trnava (Missiles, 1535 – 1537).¹⁴² Ďalej spomína korešpondenciu humanistov a jeho prehľad odzrkadľuje výskum v tejto oblasti približne k roku 1985. V posledných 20-30 rokoch sa zintenzívnili výskum humanistickej literatúry vrátane korešpondencie predovšetkým vďaka činnosti profesora Daniela Škovieru¹⁴³ a jeho nasledovníkov nielen v Bratislave, ale najmä v Trnave, čiastočne aj v Košiciach a Prešove. Ale už predtým napríklad profesor Miloslav Okál do vydania diela Juraja Purkirchera zahrnul aj jeho korešpondenciu,¹⁴⁴ Anton Vantuch pri písaní svojej monografie o Jánovi Sambucovi veľa čerpal z jeho

¹³⁸ *Ibidem*, s. 208.

¹³⁹ *Ibidem*, s. 211.

¹⁴⁰ VÁCLAV CHALOUPECKÝ: *Středověké listy ze Slovenska*. Bratislava – Praha, 1937, 266 s.; BRANISLAV VARSIK: *Slovenské listy a listiny z 15. a 16. storočia*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1956, 437 s.

¹⁴¹ JOZEF MINÁRIK: *Renesančná a humanistická literatúra. Svetová, česká, slovenská*. Bratislava : SPN, 1985, s. 84.

¹⁴² *Ibidem*, s. 247.

¹⁴³ DANIEL ŠKOVIERA: Johannes Antonius Cassoviensis und Erasmus von Rotterdam. In: VILIAM ČIČAJ, – JAN-ANDREA BERNHARD (ed.): *Orbis Helveticorum. Das Schweizer Buch und seine mitteleuropäische Welt*. Bratislava : Historický ústav SAV, 2011, s. 75 – 82; DANIEL ŠKOVIERA: Epistulae Leonardi Stöckel. In: *Graecolatina et orientalia*, roč. VII – VII, 1975 – 1976, s. 256 – 359; DANIEL ŠKOVIERA: Slovenskí Erazmovci. Listy Erazma Rotterdamského, Jána Antonína, Jána Henckela a Mikuláša Oláha. In: DANIEL ŠKOVIERA a kol.: *Latinský humanizmus*. Bratislava : Kalligram – Ústav slovenskej literatúry SAV, 2008, s. 57 – 124.

¹⁴⁴ MILOSLAV OKÁL: *Georgius Purkircher: Opera quae supersunt omnia*. Budapešť : Akadémiai Kiadó, 1988, 255 s.

korešpondencie, na ktorej vydaní sa aj sám podieľal.¹⁴⁵ Štúdia Evy Frimmovej o humanistickej korešpondencii¹⁴⁶ poukazuje na slabú prebádanosť problematiky súkromnej korešpondencie a zameriava sa na obdobie 16. storočia. V obsiahlej štúdii sa zaoberá korešpondenciou viacerých našich humanistov, ale aj európskych, ktorí mali vzťah k nášmu areálu (Erazmus Rotterdamský, Jána Sambucus, Juraj Purkircher, Leonard Stöckel, Ján Henkel, Antonín Košícký, Mikuláš Oláh, Alexej Thurzo, Konrád Celtis, či starší Ján Vitéz a ďalší). Avšak len malé percento z tejto korešpondencie má skutočne súkromný ráz, preplietajú sa v nej témy odborné a politické s tými súkromnými. V humanizme nájdeme žáner listu aj v poézii, básnické listy písal Ján Sambucus (najmä zbierka *Poemata*, 1555¹⁴⁷), ale asi najznámejšie sú básnické listy Pavla Rubigala adresované Nemecku (Germánii) v mene Pannónie, aby jej pomohla v boji proti Turkom.¹⁴⁸ Zmienka Jozefa Minárika o súkromnom liste z roku 1641, ktorý napísala Katarína, dcéra tesára, pravdepodobne lekárovi v Trnave Jánovi Rožnayovi, naznačuje, že neprebádaná súkromná korešpondencia skrýva množstvo informácií o reálnom živote, o problémoch a osudoch ľudí dávnych storočí. Katarína totiž v liste vyčíta adresátovi, „že ju zviadol, zabudol na svoje sľuby a necháva ju hladovať i s deťmi.“¹⁴⁹ List sa podľa Minárika sa nachádza v Okresnom archíve v Trnave (sign. MG Mis. 21).¹⁵⁰ V poznámkach vo svojej knihe o renesančnej literatúre uvádza Jozef Minárik aj ďalšie informácie o archívoch u nás i v cudzine, ktoré skrývajú „bohatú korešpondenciu“.¹⁵¹

V barokovom období na tom nie sme s preskúmaním súkromnej korešpondencie barokových spisovateľov, či len „bežných“ ľudí oveľa lepšie ako v predchádzajúcich obdobiach. Výskum slovenskej literárnej historiografie sa sústredil skôr na umelecké diela, prípadne na texty vecnej, či odbornej povahy, a preto nachádzame zmienky o korešpondencii všetkého druhu najmä v už spomínanej Minárikovej práci o barokovej literatúre.¹⁵² Zmieňuje sa o jednotlivých zaujímavých listoch a upozorňuje na bohatú ešte

¹⁴⁵ ANTON VANTUCH: *Ján Sambucus: Život a dielo renesančného učenca*. Bratislava : Veda, 1975, 255 s.; HANS GERSTINGER– ANTON VANTUCH: *Die Briefe des Johannes Sambucus, 1554 – 1584*. Graz – Wien – Köln : Hermann Böhlau Nachf., 1968, 367 s.

¹⁴⁶ EVA FRIMMOVÁ: Humanistická korešpondencia. In: *Slovenská literatúra*, 59, 2012, č. 2, s. 139 – 165.

¹⁴⁷ ZUZANA KÁKOŠOVÁ: *Poemata Jána Sambuca*. (Žánrová a tematická charakteristika zbierky). In: *Slovenská literatúra*, roč. 29, 1982, č. 2, s. 297 – 313.

¹⁴⁸ PAVOL RUBIGAL: Prosba Panónie ku Germánii; Nový list Panónie Germánii. In: PAVOL RUBIGAL: *Opis cesty do Konštantínopolu a iné básne*. Bratislava : Tatran, 1985, s. 33 – 63.

¹⁴⁹ JOZEF MINÁRIK: *Renesančná a humanistická literatúra. Svetová, česká, slovenská*. Bratislava : SPN, 1985, s. 225.

¹⁵⁰ *Ibidem*, s. 253.

¹⁵¹ *Ibidem*, s. 251, 253.

¹⁵² JOZEF MINÁRIK: *Baroková literatúra. Svetová, česká, slovenská*. Bratislava : SPN, 1984, s. 123, 202 – 203, 304, 346, 351.

nepreskúmanú súkromnú korešpondenciu, ktorá sa nachádza v archívoch u nás i v zahraničí (Berlín, Drážďany, Görlitz, Vroclav, Sarvaš, Göttingen, Tübingen, Hamburg, ale i Trenčín a inde). Upozorňuje na to, že nezriedka v latinských textoch (listoch) nájdeme časti napísané po slovensky.¹⁵³ Rovnako v latinskom rukopisnom denníku Joachima Kalinku sú zaznamenané aj súkromné listy v slovakizovanej češtine adresované manželke, ktoré jej písal počas väznenia v Bratislave v rokoch 1671 – 1672. Zračí sa z nich až dojemná starosť Kalinku o prosperovanie jeho malej dcéry Katarínky, či sa dobre učí, či je zdravá. Myslí na ňu aj v svojom ťažkom položení väzňa a posielal jej darček, psíčka, spolu s „návodom“, ako sa má o neho starať:

„Katarine odsílám jedného psíčka, ktorý se menuje Kanikel, nech ho často myje, aby neoblchavel.“¹⁵⁴

Edície korešpondencie súkromného, polosúkromného i odborného charakteru sa v našej literárnej historiografii týkajú najmä textov zhruba od 60. rokov 19. storočia. Vznikali na pôde Slovenskej akadémie vied a aj Matice slovenskej. Aj štúdia Eriky Brtáňovej a Adelaidy Mezeiovej *Vydávanie literárnej korešpondencie na Slovensku*¹⁵⁵ uverejnená v zborníku venovanom stredovekej a renesančnej literatúre, sa venuje edičným a textologickým problémom vydávania korešpondencie predstaviteľov romantizmu, realizmu a literatúry 20. storočia.

Pri premýšľaní o tom, ktoré žánre, texty v literatúre nám umožňujú pohľad do súkromia pisateľa a adresáta, príde nám na um najskôr asi korešpondencia, súkromná listová komunikácia, ktorá prináša snahu „podeliť sa o videné, počuté, zažitú, napremýšľané s adresátom na druhej strane“.¹⁵⁶ Aj keby sa zdalo, že korešpondencia má výhradne neliterárny charakter, opak je pravdou. Už od antických čias je v dochovanej korešpondencii zjavné úsilie o určitú literárnu podobu, ktorá zodpovedala dobovým predstavám o literatúre, o poetike. Preto môžeme hovoriť o type antickej (resp. latinskej) korešpondencie, o stredovekej, renesančnej či barokovej podobe listu. Zaoberá sa nimi epistolografia, avšak skôr z formálneho a vecného hľadiska. Nám však dokážu pomôcť pri skúmaní dobovej podoby literatúry, nakoľko

Súkromná korešpondencia ako literárny dokument

¹⁵³ V latinskom liste Pavla Simonidesa „je slovenská vsuvka – lament Simonidesovej matky, ktorá sa dopočuť nepripravila, že stali jej syna,“ a má charakter pohrebného vykladania plačiek. *Ibidem*, s. 123.

¹⁵⁴ JOZEF MINÁRIK: *Z klenotnice staršieho slovenského písomníctva* 3. Bratislava : Slovenský Tatran, 1997, s. 56 – 57.

¹⁵⁵ ERIKA BRTÁŇOVÁ – ADELAIDA MEZEOVÁ: *Vydávanie literárnej korešpondencie na Slovensku*. In: Literárno-historické kolokvium. Bratislava : USL SAV, 2013, s. 229 – 238.

¹⁵⁶ DANIEL HEVIER: *Listovanie v listoch*. Dostupné na www.tyzden.sk/casopis/1272/listovanie-v-listoch.

v korešpondencii sa môže vysvetliť mnohé z toho, čo autor napísal do svojich umeleckých diel, ale aj prečo a ako to napísal.

Staršia slovenská literatúra predstavuje rozsiahly a žánrovo-tematicky pestrý korpus literárnych textov, ale tiež korpus textov, ktoré zaraďujeme do písomnosti v širšom slova zmysle. Patria k nim napríklad aj texty vecnej, či dokumentárnej povahy súkromného ale i verejného charakteru (súkromné i „verejné“ listy, listiny a pod.). Chápanie literárnosti v starších obdobiach je teda oveľa širšie, ako v novodobej, či modernej literatúre. Písomné, prípadne ústne tradované texty sú zdrojom informácií nielen o tom, ako chápal svoju literatúru človek medzi 9. a 18. storočím, ale aj o tom ako žil, myslel, smútil či radoval sa, čiže sú dokonca schopné vypovedať o spôsobe života sociálnych či spoločenských skupín.

Každodennosť (chápaná ako súbor predmetov alebo činností nevyhnutných na napĺňanie základných biologických potrieb človeka, prípadne čas a priestor, v ktorom sa tieto činnosti odohrávajú) sa v textoch môže objavovať v rozličných podobách. Pri pohľade do súkromia, do jeho každodenného „rituálu“ bežných činností vo vzdialenej minulosti doliehajú na nás rozdiely času, ale práve cez ne sa môžeme tejto dobe priblížiť. Cez zdanlivé „banality“ sa môžeme veľa dozvedieť o živote ľudí vzdialenej doby, ľudí prostých, ale aj tých vznešenejších, či ľudí z najvyšších vrstiev.

Špecifikom nášho súboru listov je to, že ide o korešpondenciu ženy, o jej súkromné listy, ktoré adresovala (až na ojedinelé výnimky)¹⁵⁷ svojmu bratrancovi. Ako sme už spomínali vyššie, v zachovanej a najmä spracovanej korešpondencii nájdeme pomerne málo súkromných listov, a najmä listov, ktoré by písali ženy. Náš súbor listov spadá do záveru 18. storočia, a veľmi jemne prekračuje hranicu roku 1800 (posledný list je z roku 1801).

Pohľad umeleckej literatúry druhej polovice 18. storočia sa nesie prevažne v intenciách konvenčného vnímania ženy. Piliermi jej života boli viera, statočná práca a harmonický rodinný život. Žena sa prezentuje najmä ako strážkyňa domova, starostlivá matka, vychovávateľka detí ale vplyvom osvietenej doby aj ako vzdelaná a rozhladená dáma. Pohľad na ženu z reálneho života nájdeme v tomto období najmä v pohrebných rečiach, aj hoci aj tu sa akcentovala najmä jej úloha ženy matky a manželky. Explicitné vyznanie muža z lásky k žene a jej modelovanie ako skutočnej družky života aj v tomto období u nás bolo skôr zriedkavé a vzbudzovalo negatívne

¹⁵⁷ Ide o list z 28. augusta 1793 adresovaný sestre Terézii a list z 23. septembra 1793 adresovaný Spišskej stolici.

reakcie.¹⁵⁸ Na prelome 18. a 19. storočia však takéto pohľady znamenajú nóvum a predznamenávajú modernejšie chápanie ženy a jej zobrazovanie v umeleckej literatúre. Preto považujeme za významný príspevok narúšania skonvencionalizovaného a uznávaného ženského ideálu bezprostredné písomné prejavy žien a keďže nemáme v tomto období ešte ženy autorky, dôležitým prameňom poznania v tomto smere môže byť práve ich korešpondencia. Aj keď náš súbor listov Anny Horvát-Stančičovej Gradeckej predstavuje súbor listov „len“ pisateľky (určite by boli zaujímavé aj reakcie na jej listy), obmedzený na určitý úsek jej života (1767 – 1801), dokonca obmedzený na pomerne úzky región (Batizovce, Markušovce, vzdialené dnes cca 43 a pol kilometra), umožňuje nám nahliadnuť nielen do jej osobného života, ale cez neho nazrieť do skutočného života ženy na sklonku 18. storočia. Máme pred sebou konkrétneho človeka s jeho jednaním, myslením, pocitmi, akési dejiny „všedného dňa“ v malom.

Literárny obraz ženy v slovenskej barokovej literatúre je len čiastočne spracovaný, ale napriek tomu môžeme konštatovať, že tu máme rôzne literárne podoby ženy: svätica (Katarína v jezuitskej dráme); skromná panna (slečna, nevydatá žena) a ideál dobrej manželky no i kritiky hodná zlá žena (klebetná, márnivá, alkoholička) v didakticko-reflexívnej a satirickej poézii; cnostná vdova (kázne); dobrá manželka a starostlivá matka v dobovej katolíckej i evanjelickej dráme. Nájdeme tu zobrazené aj vzťahy v rodine: medzi matkou a dcérou, prípadne rodičmi a ich ženským potomkom (v rôznych žánroch poézie, prózy i drámy). Tieto obrazy sú do veľkej miery poznačené dobovými konvenciami vo vnímaní ženy, tradičným pohľadom moralistiky a nelíšia sa príliš od podobných obrazov v predchádzajúcom období.

Veľa sa toho v postavení ženy nezmenilo ani v osvietenskej literatúre (koniec 18. a začiatok 19. storočia). Osvietenské prózy vytvárajú obraz ženy videnej očami muža (autora, rozprávača). Je vo výraznom kontraste k realite, k tomu, aký bol obraz a funkcia ženy v dobovej spoločnosti (naznačili sme to už vyššie). Hrdinky najznámejšieho prozaického diela tohto obdobia, prvého slovenského románu *René mládenca príhody a skúsenosti* (1. diel vyšiel 1785) Jozefa Ignáca Bajzu sú modelované podľa literárnych vzorov a schém.

Literárny obraz ženy sa len postupne menil, a to až v priebehu 19. storočia smerom k realizmu (Vansová, Timrava). Pandant k našej šľachtickej z konca 18. storočia by sme mohli nájsť v postave z nedokončeného románu

¹⁵⁸ PAVOL ŠRAMKO: *Život i smrti požehnaná památka...*, 1778. Táto báseň na oslavu jeho mŕtvej manželky Kataríny Potockej vyvolala odsúdenie najmä za detaily zo súkromného života manželov, v ktorých sa zrkadlila ich hlboká manželská láska.

Pavla Jána Tomáška *Obchodníci* s podtitulom *Povídka z nových časův* (Levoča 1846). Ide o pani Turskú, vdovu po učiteľovi, majiteľku penziónu, filantropku, ale aj samostatnú podnikavú ženu, ktorá však v duchu pôsobenia osvietenenských idealizačných schém „nechce zarobiť na klientoch, ale len toľko, aby jej stačilo na živobytie“.

Aj z fragmentov reality, s ktorými nás naša korešpondencia oboznamuje je zrejmé, že nahliadame do bohatého citového života šľachtickej vdovy konca 18. storočia. Sprostredkúva nám pohľad do svojho myslenia: máme pred sebou racionálnu, uvažujúcu ženu, zdravo pochybujúcu, hľadajúcu pomoc u vysokopostaveného bratranca v dôležitých otázkach hospodárskeho, verejného ale i súkromného života. Problémy, ktoré jej prináša život intenzívne prežíva, preto niektoré jej prosby vyznievajú veľmi naliehavo a dokonca sa aj opakujú (majetkové problémy, konflikty s nepriateľmi, s podvodníkmi, s nespravodlivosťou úradov). Už nie je najmladšia, ale popri dospelých deťoch má ešte syna v školskom veku. Vo svojich listoch nám umožňuje nahliadnuť aj do rodinných vzťahov s dospelými deťmi a ich partnermi a partnerkami. Do širšieho spoločenstva domácnosti patrilo aj služobníctvo a starosti s ním (ich ochrana, ale aj trestanie). S postupom rokov (ako sme spomínali ide o pomerne veľký časový úsek) sa zhoršuje aj jej zdravotný stav, dokonca uvažuje nad tým, koľko ešte bude žiť. Pri čítaní súkromnej korešpondencie Anny Horvát-Stančíchovej vidíme, aký pestrý život mala, koľko povinností musela realizovať, koľko konfliktov musela alebo aj len chcela riešiť (nielen v rodine, ale aj s poddanými, služobníctvom či nepriateľmi).

Záver

Považujeme za dôležitý krok venovať úsilie aj okrajovým žánrom literatúry, ktoré často zjavnejšie odzrkadľujú zmeny v typologických charakteristikách vývinových období. Zmeny v chápaní človeka, textu i jeho adresáta sa do umeleckej literatúry dostávajú pomaly a postupne, nakoľko vývin v tejto oblasti v starších obdobiach bol oveľa konzervatívnejší ako v modernej literatúre. Literatúra starších období sa opiera o sujetové a charakterové schémy, kým „skutočný život“, prežívanie, myslenie a city dobového človeka nájdeme skôr vo vecných textoch, ku ktorým nepochybne patrí aj súkromná korešpondencia.

Jazykovedná charakteristika korešpondencie barónky Anny Márie Horvát-Stančičovej

Korešpondencia súkromnej aj verejnej povahy sa zo synchronického a diachronického hľadiska vyznačuje vysokou mierou variability formálnych, kompozičných, štýlových aj obsahových prvkov. Tieto jej vlastnosti sa však stali koncom druhej polovice minulého storočia predmetom výskumu jazykovedcov najmä zo súčasného, synchronického pohľadu.¹⁵⁹ Štýlom, respektíve štylistickej charakteristike textov z predspisovného obdobia slovenčiny sa venovala menšia, príležitostná pozornosť.¹⁶⁰ Preto si na úvod všeobecných východísk jazykovej charakteristiky korešpondencie z predspisovného obdobia slovenčiny treba uvedomiť, že existuje množstvo znakov, ktoré sú pre epištolárny štýl „súčasného“ obdobia slovenského jazyka a rovnako aj predspisovného, historického obdobia slovenčiny, spoločné, a že tu nejde o mechanické prenášanie poznatkov zo súčasnosti do retrospektívy, ale ide o identifikáciu kontinuity časti jazykových znakov súkromnej aj verejnej korešpondencie, o identifikáciu znakov epištolárneho štýlu

Všeobecné
východiská

¹⁵⁹ Zo slovenských jazykovedcov JOZEF MISTRÍK: *Slovenská štylistika*, 1. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1965, 312 s. IDEM: *Štylistika slovenského jazyka*, 2. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1977, 456 s. IDEM: *Štylistika*, 1. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1985, 584 s., 2. vyd. 1989. *Štylistika*. 3., uprav. vyd. Bratislava: Media Trade – Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1997, 600 s. V poslednej kapitole tohto posledného vydania *Štylistiky* autor na stranách 544 – 566 v 72 stručných opisoch v abecednom poradí vymenúva sekundárne štýly verbálnej aj verbálno-neverbálnej komunikácie. Pozri tiež GEJZA HORÁK: Jazykový rozbor ľudového listu z Kukučínových Mladých liet. In: *Jazykovedné štúdie*. Vol. 1: *Spisovný jazyk*. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 1956, s. 255 – 275. FRANTIŠEK RUŠČÁK: Pokus o vymedzenie epištolárneho štýlu. In: *Slovenská reč*, roč. 46, 1981, č. 6, s. 360 – 367. Zo zahraničných najmä STEFANIA SKWARCZYŃSKA: Wokół teorii listu (paradoxy). In: *Pomiedzy historia i teorią*. Warszawa: Instytut wydawniczy PAX, 1975, 178 s. a ISAAK JOSIFOVIČ REVZIN: Deduktívne a štruktúrne vymedzenie pojmu funkčný štýl. In: *Slavica Slovaca*, roč. 6, 1971, č. 3, s. 243 – 244.

¹⁶⁰ KATARÍNA HABOVŠTIAKOVÁ: Jazykový rozbor listov M. Hradského z r. 1614 – 1619. In: *Jazykovedné štúdie*. Vol. 6: *Štúdie a pramene k dejinám jazyka slovenskej národnosti*. Ed.: EUGEN PAULINY. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 1961, s. 67 – 117. RUDOLF KRAJČOVIČ: O štýloch slovenčiny v predspisovnom období. In: *Studia Academica Slovaca*. Vol. 7: *Prednášky XIV. letného seminára slovenského jazyka a kultúry*. Ed.: JOZEF MISTRÍK. Bratislava: Alfa, 1978, s. 183 – 200. PAVOL ŽIGO: Štylistika zápisov z vyučovania svedkov v predspisovnom období slovenčiny. In: *Studia Academica Slovaca*. Vol. 15: *Prednášky XXII. letného seminára slovenského jazyka a kultúry*. Ed.: JOZEF MISTRÍK. Bratislava: Alfa, 1986, s. 469 – 479. IDEM: Architektonika zápisov z vypočúvania svedkov v predspisovnom období. In: *Textika a štylistika. Zborník príspevkov z celoštátnej štylistickej konferencie*. Bratislava 29. – 31. 1. 1989. Ed.: JOZEF MISTRÍK. Bratislava: Univerzita Komenského, 1989, s. 277 – 279.

v predpisovnom období slovenčiny, to jest o jazykové znaky, slúžiace na vzájomnú písomnú výmenu informácií medzi dvoma alebo viacerými osobami. Z hľadiska korešpondencie súkromnej aj verejnej povahy sa v epištolárnych útvaroch prezentujú dve roviny: rovina vecných útvarov na jednej strane a na druhej strane rovina slovesných, umeleckých celkov, obsahujúca prvky emocionálnej, resp. aj estetickej funkcie. Pomer týchto prvkov v texte je podmienený obsahom epištolárnej komunikácie, najmä autorským zámerom, snahou o adekvátne porozumenie písaného textu adresátom a o jeho očakávanú, respektíve žiadanú reakciu. Od miery prvkov v konkrétnom texte je závislá aj prítomnosť jednotlivých vlastností konkrétneho štýlu, respektíve viacerých štýlov, ktorých synkretizmom sa formuje konečná povaha epištolárneho textu, závislá – ako sme už konštatovali – od pomeru jeho vecných a citových zložiek. Napriek množstvu prác z oblasti súčasnej teórie komunikácie s ohľadom na historickú povahu analyzovanej korešpondencie Anny Horvát-Stančíchovej z Gradeca využijeme v našej charakteristike jazyka epištolárneho štýlu predpisovného obdobia kritériá klasickej slovenskej štylistiky, najmä preto, aby sme poukázali na prítomnosť prvkov jednotlivých štýlov v epištolárnych textoch historickej povahy. Epištolárny text zo všeobecného hľadiska Jozef Mistrík¹⁶¹ charakterizuje ako „*písomné oznámenie, výzvu alebo dotaz určený obyčajne jednotlivému adresátovi*“. Základné členenie epištolárnych štýlov závisí od ich obsahu a adresnosti a podľa týchto kritérií možno súčasné listy – epištolárne texty – rozdeliť podľa toho istého autora¹⁶² do troch základných skupín: na súkromné listy familiárnej povahy, súkromné listy známych osobností a epištolárne umelecké žánre (básne, romány, poviedky epištolárnej povahy).

Svojou vecnou povahou inklinujú epištolárne texty k administratívne štýlu, ktorého primárnou funkciou je fixovanie faktografických údajov rozličnej povahy, argumentov slúžiacich na ďalšie administratívne aj právne úkony. Základnými znakmi administratívneho štýlu je jeho verejný charakter (obsah má spoločenskú, záväznú povahu), písomná forma, nedomáci pôvod (importovanosť – vplyv klasických inojazyčných, najmä stredovekých latinských textov uhorskej administratívy a diplomacie), syntaktická klišéovitosť (záväzné formuly a syntaktické konštrukcie), schematickosť a faktografickosť (štruktúra obsahujúca adresáta, datovanie, predmet administratívneho úkonu), induktívnosť (od známych skutočností k žiadanému riešeniu, východisku), situačnosť (väzby na konkrétny obsah – predmet, udalosť, jav). Protipólom faktografických, administratívnych

¹⁶¹ JOZEF MISTRÍK: *Štylistika*. 1997, s. 389.

¹⁶² *Ibidem*.

údajov epištólarých textov sú prvky citovej povahy, ktoré sú zo štylistického hľadiska najtesnejšie späté s umeleckým štýlom. Svojou podstatou sa umelecký štýl zaraďuje k štýlom súkromnej povahy a jeho primárnymi znakmi je variabilita, mnohotvárnosť, inovatívnosť, dynamickosť, ikonickosť, jedinečnosť.¹⁶³ Súkromná povaha umeleckého štýlu sa premieta aj do štruktúry epištólarneho štýlu, najmä osobnostných črt autora takéhoto textu. Z historického hľadiska môže byť konečná podoba textu ovplyvnená aj jeho gramotnosťou, ovládaním písma. Pri charakteristike predpisovných žánrov epištólarneho štýlu treba rešpektovať konkrétne znaky archívneho dokumentu na pozadí jazykového vedomia autora. Okrem základných znakov administratívneho štýlu – promulgácie, datovania, intitulácie, odkazovacích formúl – epištólarne žánre obsahujú množstvo naratívnych pasáží, vysvetľujúcich rozličné okolnosti, súvisiace s faktografickým obsahom a inklinujúcich nielen obsahom, ale najmä formou k umeleckému štýlu až k rozprávacím slohovým postupom. V jadre narácie sa posilňuje dynamickosť textu, nie však na úkor prirodzených časových či miestnych statických prvkov, ale – práve naopak – ako intenzifikátor okolností, ktoré sú predmetom korešpondencie. Rozličná miera jednotlivých znakov administratívneho a umeleckého štýlu v epištólarých textoch je formotvorným činiteľom ich konečných podôb súkromnej či verejnej povahy.

Pri interpretácii listov Anny Horvát-Stančičovej z Gradeca rešpektujeme všetky spomenuté znaky epištólarneho štýlu. Spoločným menovateľom všetkých listov je jedna autorka – Anna Horvát-Stančičová, vystupujúca v listoch ako ich odosielateľka. Súbor analyzovaných listov možno hodnotiť zo štylistického, štruktúrneho aj dobového hľadiska. Štylisticky a žánrovo sa však na analyzované texty vzťahujú všetky uvedené poznatky všeobecnej charakteristiky epištólarneho štýlu. Obsahom a tematikou konkrétnych listov je podmienená ich variantnosť, pomer administratívnej (faktografickej) a umeleckej (naratívnej) časti textu. Jazyková variantnosť textov je podmienená nielen areálovo, ale aj sociálne, respektíve aj z pohľadu na skutočnosť, že v čase vzniku zápisov sa v korešpondencii nepoužívala všeobecne záväzná, kodifikovaná podoba slovenského jazyka. Napriek tomu, že chronologicky už kodifikácia A. Bernoláka v čase vzniku väčšiny interpretovaných textov bola známa,¹⁶⁴ do vedomia a používateľskej praxe sa – a to najmä vo východoslovenskom jazykovom areáli – ujímala postupne a pomaly.

Druhou a oveľa intenzívnejšou príčinou jazykovej odlišnosti analyzovanej korešpondencie je skutočnosť, že rod Horvát-Stančičovcov ostal

*Štruktúrna
charakteristika
jazyka*

¹⁶³ POZTI JOZEF MISTRÍK: *Štylistika*. 1997, s. 515.

¹⁶⁴ Texty vznikli v rozmedzí rokov 1767 – 1801.

v časoch reformácie do svojho vymretia jediným evanjelickým rodom na Spiši a patrili mu významné materiálne objekty so svojimi hodnotnými duchovnými atribútmi.¹⁶⁵ K nim patrila vo veľmi vysokej miere aj jazyková tradícia evanjelickej konfesie, ktorej integračným znakom Slovákov a ich konfesionálno-identifikačným atribútom bolo používanie biblickej češtiny nielen ako liturgického jazyka, ale ako všeobecne prijatej formy verejnej komunikácie mimo náboženského prostredia, to jest v svetskej sfére. Táto skutočnosť sa výrazne odrazila vo formálnej aj štruktúrnej stránke korešpondencie tým, že na podobu listov malo silný vplyv jazykové vedomie autorky. Listy Anny Horvát-Stančičovej sa vyznačujú synkretizmom viacerých jazykových systémov: tradičných kultúrnych a tradičných areálových, pričom pojem „tradičný“ má v oboch prípadoch odlišný obsah: v spojení „tradičný kultúrny“ ide o protestantskú, evanjelickú duchovnú tradíciu s adekvátnou formou biblickej češtiny, kanonizovanej prekladom a vydaním Biblie v Kraliciach nad Oslavou koncom 16. storočia; v spojení „tradičný areálový“ ide o jazykovú tradíciu spätú s typickými hláskoslovnými, tvaroslovnými aj ostatnými štruktúrnymi znakmi východoslovenského jazykového areálu, ktoré na tomto území prenikali do kultúrnych predpisovných útvarov a zachovali sa v nich. Dôkazom týchto spontánnych jazykových procesov je aj korešpondencia Anny Márie Horvát-Stančičovej, v ktorej je časť prvkov spätá s pretrvávajúcou tradíciou biblickej češtiny, časť prvkov dosahuje až nadnárečovú povahu slovenskej proveniencie a presahuje pôvodný východoslovenský jazykový areál, samostatná skupina špecifických prvkov je však spätá práve s východoslovenskou jazykovou oblasťou, čím sa autori či pisatelia týchto textov identifikujú ako typickí nositelia východoslovenského jazykového základu.

Popri formálnych znakoch biblickej češtiny – zapisovaním dvojhĺasky *ou* v podobe *au* (*saudjm*, *budau*, *nemaužem*, *gsau/sau*¹⁶⁶, *malkau*, *ķterau takau*, *zlau*, *tau wclikau prjtelskau*, *zár mucenau*, *ponjženau*, *gednau*, *Kralovskau*, *Pro-nayovskau*, *žádnau*, *vynnau*, *Gakau*, *takau*, *gistau*, *vydauce*, *pjlnau*, *povynau*, *nemaužem*, *mohau* (= môžu), *gednauc*, *nemauže*) sa v korešpondencii vyskytuje aj množstvo českých štruktúrno-systémových javov: výsledky kontrakcie hláskových skupín a zániku praslovanských nosových samohlások (*sdobru svu poradu*¹⁶⁷), zachovanie pôvodných spoluhláskových alternácií po

Tradičné
prvky biblickej
češtiny

¹⁶⁵ Podrobnejšie pozri kapitolu M. Homzu *Používanie jazykov so zreteľom slovenčinu predpisovného obdobia v rode Horvát-Stančičovcov z Gradeca* (pozri tu).

¹⁶⁶ Bez protetického *j*, v grafickej podobe *g*.

¹⁶⁷ Typický znak priebehu praslovanskej kontrakcie z podoby **-ojǫ > *oǫ* a po zániku nosového vokálu a kvantity až do podoby *-u*, ktorý však mal rovnaký priebeh aj na západoslovenskom a východoslovenskom jazykovom území.

mäkčiacej samohláske: *k/c*: *vysoce/visoce*, na prekažce, predsunuté *j* (graficky zapisované ako *g*: *gakova*, (*gstli*) *ginač*, *gjm*, *gjch*, *gmenem*, zmena pôvodného dlhého *ó* na *ů* (*k vuly*, *spusob*, *spusobem*, *duvodny*)¹⁶⁸, odlišný vývin českej diftongizácie (t. j. vzniku dvojhlások) v rozličných pozíciách (*prjtel*, *odsjlam*, *polechčenj*). Do tejto skupiny znakov patrí aj zachovanie pôvodných českých podôb *vdečne*, *dekugem* so samohláskou *ě* oproti slovenským podobám so zmenou samohlásky *e* po pôvodnej mäkkej spoluhláske cez medzistupeň *ä* na samohlásku *a*.¹⁶⁹ Veľké množstvo tvaroslovných bohemizmov tvoria prevažne tradičné prvky, typické pre administratívno-právne texty – prechodníky a činné prídavné *meskagjcz*, *dosamochtjc*, *očekavagjce*, *magjce*, *zustavagice*, *porucegjce*, *dotjce*, *biuše*, *pametavse*, veľké množstvo infinitívnych tvarov so takončením na *-ti* (*bjti/byti*, *dati*, *lapati*, *meti*, *obesyti*, *obratity*, *očekavati*, *oddati*, *oznamiti*, *podpisati*, *poslati*, *postavyti*, *prednašati*, *preukazati*, *prinesti*, *prystati*, *privazeti*, *procurovati*, *staviti*, *učiniti*, *ugistiti*, *veriti*, *videti*, *vydati*, *vipatriti*, *vipsati*, *zaopatriti*, *zložiti*, *znašeti*, *žalovati*) a ojedinelé syntaktické konštrukcie s krátkym tvarom prídavného mena a postponovaným modálnym slovesom (*osvobozen byti mohl*). Pretrvávajúcimi prvkami českej administratívnej tradície sú častice, spojky, zámená či príslovky typu *ať*, *kdiž*, *pokud*, *protoz*, *ponevadž/ponevats*, *zdališ*, *gestli*, *toliko*, *vjce*, *gen*, *ninegši*, *nechat* (častica), *dosavad*.

Nadnárečovými prvkami integračnej povahy sa posilňuje zrozumiteľnosť konkrétneho textu na širšom slovenskom jazykovom území. Stabilizujú sa domáce nadnárečové znaky na úkor javov, typických pre menšie nárečové celky a diferencujúce pritom slovenské jazykové územie od nedomáciach, najčastejšie českých jazykových prvkov. Takúto povahu majú hláskoslovné slovakizmy, prezentujúce v analyzovaných textoch rozdielne výsledky vývinu samohlások *a/e* v slovenčine a v češtine typu *najvišjho*, *nagpotrebnegsy*, *prinagmeneg*, *naglepsi*, *naglepsu*, *nagptrebneysse*, *prinagmeneg*,¹⁷⁰ nerovnomerné výsledky kontrakcie (skracovania tvarov) v skupine prívlastňovacích zámen: *mogeho*, *mogemu/mogmu*, *swogu*, *mogu*, *mogeg*,¹⁷¹ odlišný vývin dlhých samohlások a slovenských dvojhlások v porovnaní s češtinou: *muoze*, *vidget*, *vivogest*, *neprjgde*, *urobja/urobga*, *bgedneho*, *bgedu*, *nget*, *dievka/dgevka*, *dgevky*, *dgevok*,¹⁷² *viem*, *niemogem*, *niemeneg*, *d[olsvečga*,

Nadnárečové
prvky
integračnej
povahy

¹⁶⁸ V slovenčine sa pôvodné dlhé *ó* zmenilo na dvojhlásku *ô*.

¹⁶⁹ EUGEN PAULINY: *Fonologický vývin slovenčiny*. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 1963, s. 116. V slovenčine typ *vďačne*, *ďakujem*, v češtine pri pôvodnej mäkkej spoluhláske jej mäkkosť zanikla, preto sa zachovala pôvodná samohláska *e*.

¹⁷⁰ *Ibidem*, s. 116.

¹⁷¹ Kontrakcia sa v slovanských jazykoch v rozličnej miere vykonala ešte v 10. storočí a je jednou z najstarších zmien, ktorou sa tvary zámen typu *mojich*, *mojim*, *tvojich*, *tvojim*, *svojich*, *svojim* v slovenčine líšia od ich českých podôb *mých*, *tvých*, *mým*, *tvým*...

¹⁷² Vyskytla sa aj podoba bez dvojhlásky typu z *devku*.

*prigatelskeg/priatelскеj, do vinobranга, Meranja, Delenja, resp. aj mozem, po-gze*¹⁷³ (napriek tomu, že vo východoslovenskom jazykovom areáli kvantita zanikla), neprítomnosť protetickej hlásky *j*: *insak*. Z hláskoslovných znakov ovplyvňujúcich slovenskú podobu gramatických tvarov sú vkladné samohlásky v tvaroch tretej osoby minulého času sloviess v spojení s podstatným menom mužského rodu: *odkladol, mohol, nevišol*,¹⁷⁴ tvary minulého času slovesa *byť* – *bol, bolo*¹⁷⁵ a zachovanie pôvodnej samohlásky *-u* v tretej osobe množného čísla prítomného času sloviess: *magu, dagu musegu, refferugu*,¹⁷⁶ resp. *urobga*.¹⁷⁷ Z domácich tvaroslovných znakov sa korešpondencia vyznačuje systémovým používaním domácich koncoviek podstatných mien, prídavných mien a zámen: *Pánov, Smertou, pravotneg, našou značnou, Vašeg, skuseneg, dalseg, panskeg, braterskeg, skuseneg prigatelskeg/priatelскеj, swogeg* (roboty), *s/teg, geg, z gedneg, z druheg* (strany), *meneg, gedneho, vdesneho, spusobneho, celeho*.¹⁷⁸ Svedectvom jazykovej kultúry interpretovanej korešpondencie je aj používanie spojok, častíc a prísloviess typu *kedze*,¹⁷⁹ *ačprave, nadaleg*, aj ustálených syntaktických spojení *milemu panu bratu*. Slovnú zásobu s expresívnym významom predstavujú výrazy *bridku*¹⁸⁰ (Instantiu), nositeľmi archaizujúcich, hovorových znakov aj nedomácho pôvodu sú výrazy *Sr-ninu* (nebudem gest), *obecavala, obecaly*,¹⁸¹ *banugem*,¹⁸² *sekirovať*,¹⁸³ *shizi*.¹⁸⁴ Z latinskej administratívno-právnej terminológie pochádzajú výrazy *Fundus*,¹⁸⁵

¹⁷³ Zapísaná živá východoslovenská podoba s asibiláciou – zmenou *d' > dz, t . j. pojdze*.

¹⁷⁴ Typické české tvary sú bez vkladného vokálu: *nagedl, mohl, přivedl...*

¹⁷⁵ Ide o typické slovenské analogické vyrovnanie pôvodných tvarov neravidelného slovesa **byti* – **byl, *byla, *bylo, *byli* podľa vkladného vokálu tematických sloviess, napr. *padol, niesol, viedol*; pozri aj KONŠTANTÍN PALKOVIČ: *Prečo je v slovenčine byť, ale bol*. In: *Slovenská reč*, roč. 60, 1995, č. 5 – 6, s. 307 – 309.

¹⁷⁶ O systémovej mene tejto samohlásky po mäkkej spoluhláske v češtine pozri ARNOŠT LAMPRECHT – DUŠAN ŠLOSAR – JAROSLAV BAUER: *Historická mluvnice češtiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. 424 s.

¹⁷⁷ V češtine dlhá koncovka *-í*.

¹⁷⁸ Oproti východoslovenským podobám s koncovkou *-oho* v susedných zemplínskych nárečiach a zmenou *e > a: caloho*; pozri *Atlas slovenského jazyka*. Vol. 2: *Flexia*. Ed.: JOZEF ŠTOLC. Bratislava: Veda, Vydavateľstvo SAV 1981, s. 147, mapa č. 136, s. 173, mapa č. 159.

¹⁷⁹ *Kedže*.

¹⁸⁰ V uvedených historických textoch vo význame *prísny, ostrý*.

¹⁸¹ V historických textoch sloveso *obecť* = *sľúbiť, prisľúbiť*.

¹⁸² *Banovať* = *ľutovať, želieť*.

¹⁸³ *Sekirovať* = *sužovať, týrať, trápiť, prenasledovať zbytočnými, malichernými požiadavkami*.

¹⁸⁴ Z *chyži*, tu vo význame „z domu“, pozri *Etnografický atlas Slovenska*. Bratislava: Veda, Vydavateľstvo SAV, 1990, IX, 19, s. 54, Mapa č. 568. Archív Nárečového oddelenia Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV, v. v. i. *Dotazník pre výskum slovenských nárečí*. Vol. 2: *Lexikálna časť*. Ed.: ANTON HABOVŠTIK. Bratislava: Vydala Slovenská akadémia vied, 1964, s. 293.

¹⁸⁵ *Fundus* = 1. stavebný pozemok, 2. hnutelný majetok, základ.

projudicarium,¹⁸⁶ *Convidensoch*,¹⁸⁷ *abalienovat*,¹⁸⁸ *Essentii*¹⁸⁹ (*posylam*); z uhorskej administratívy maďarského pôvodu pochádzajú slová (*pan*) *Orszacky*, *orsackeho*, *Orsackove*,¹⁹⁰ *keltsikom*,¹⁹¹ *Probku*.¹⁹² Zo slovotvorného hľadiska sa v korešpondencii vyskytlo niekoľko okazionalizmov¹⁹³ typu *Dogčickyneg*.¹⁹⁴

Popri integračných prvkoch sa v epištolárnych textoch vyskytujú typické diferenciačné prvky východoslovenského jazykového areálu.¹⁹⁵ V prvom rade ide o typický a areálovo homogénny jav – asibiláciu, hláskoslovnú zmenu spoluhlásky *t' > c* (*opaternostz*, *vypravitz*, *matz*, *povaritz*, *roskazatz*, *veritz*, *investigovatz*, *meskavatz*¹⁹⁶, *ceško*, *davac*, *mac*) a spoluhlásky *d' > dz* (*Buzem*, *zekugem*, *odpovecy*, *odpovecy davam*, *nye buse*¹⁹⁷, *neh my poraza*¹⁹⁸, *mogeg velkeg beze*,¹⁹⁹ *vezela*, *zefka*, *poraza*, *vihazam*, *prize*, *hosila...*²⁰⁰ Ďalšou typickou hláskoslovnou zmenou späťou s východoslovenským jazykovým areálom je zmena *ch > h* s príkladmi typu *zhižj*, *hiru*, *bih ne dala*, *horost*, *zahova*. Túto zmenu vo východoslovenskom jazykovom areáli sme uviedli aj v rámci edície spišských prísah²⁰¹ spolu s odkazom na staršiu prácu J. Štolca.²⁰² Podľa neho bolo príčinou tohto javu jazykovo heterogénne mestské prostredie Spiša, v ktorom popri slovenskom etniku žilo aj obyvateľstvo nemeckého, a z časti aj maďarského pôvodu. Podľa E. Paulinyho²⁰³ najmä Maďari v slovenských slovách vyslovovali namiesto hlásky *ch* hlásku *h*. Tento jav sa – v menšej miere – vyskytuje aj v niektorých slovách stredoslovenského aj západosloven-

Znaky východoslovenskej jazykovej proveniencie

¹⁸⁶ *Projudicarium* = 1. právnou cestou, 2. predmet právneho sporu.

¹⁸⁷ *Convidens* = očitý svedok.

¹⁸⁸ *Abalienovat* = prisvojiť si.

¹⁸⁹ *Essentia* = v stredovekej latinčine „koncentrovaný výťažok“.

¹⁹⁰ *Orsacky* = štátny, krajinský, vzťahujúci sa na územie.

¹⁹¹ *Költség* = finančné výdavky, náklady.

¹⁹² *Próba* = lat. skúška, overenie.

¹⁹³ Slovo príležitostnej povahy.

¹⁹⁴ *Dogčickyneg* = dojkinie.

¹⁹⁵ Pod vplyvom uhorskej kancelárie, resp. maďarskej písárskej tradície, sa v textoch vyskytli podoby *nye znam*, *nyedala*, v ktorých sa znakom *y* označuje mäkkosť predchádzajúcej spoluhlásky.

¹⁹⁶ Hláska *c* zapísaná zložkovým pravopisom vo forme *tz*, pravdepodobne pod vplyvom nemeckej písárskej tradície.

¹⁹⁷ *To jest* – *ňebudze*.

¹⁹⁸ *To jest* – *poradza*.

¹⁹⁹ *To jest* – *bedze*, *spisovne biede*.

²⁰⁰ Hláska *dz* je zapísaná vo viacerých grafických podobách – písmenami *z*, *c*, *s*.

²⁰¹ PAVOL ŽIGO: Jazyková charakteristika slovenských prísah z novoveku. In: *Monumenta Linguae Slovacae*. Vol. I. Ed.: PETER BENKA, MARTIN HOMZA & PAVOL ŽIGO. Bratislava: Univerzita Komenského, 2018, s. 140.

²⁰² JOZEF ŠTOLC: Jazyk levočských slovenských prísah zo 16. – 19. storočia. In: *Jazykovedný zborník Slovenskej akadémie vied a umení*. Vol. V. Ed.: ŠTEFAN PECIAR. Bratislava: Nakladateľstvo SAVU, 1951, s. 209.

²⁰³ EUGEN PAULINY, *Fonologický vývin slovenčiny*, s. 294.

ského nárečového areálu (*paholok, nahat'* pôvodne *nechat'*; slovo *hoci*, pôvodne rozkazovací spôsob od slovesa *chcieť* = *choci*).²⁰⁴ Uvedená zmena sa v interpretovaných textoch vyskytuje pravidelne, takže sa na tomto území vnímala ako prirodzený jazykový prvok: *vihazam*. Zmena *ch* > *h* mala však aj opačný priebeh, to jest zmenu spoluhlásky *h* na spoluhlásku *ch* typu *chrih, chrichem, ochawna*,²⁰⁵ *Bocha*. Ďalším typickým prvkom východoslovenskej jazykovej oblasti je neprítomnosť slabičných spoluhlások *l, r*, výskyt sprievodných samohlások pri týchto konsonantoch: *od dluhich, Dlustva, dluho, dluksj, Dluh, dlusna, na verchu, smertou, skerze, opaternostz, skerz, derzel, pervšemu, zerdecne, Braterskeg, zaderšuge*... Ide aj o typickú spoluhláskovú skupinu *sť/šť* na *šč* (*esci*²⁰⁶), zmenu paslovanského vokálu **ě* > *a* (*caly, nach*), resp. **ě* > *i* (*bidu*). Gramatickými tvarmi, ktoré zároveň odrážajú typické prvky hláskoslovného vývinu, sú spojenia *na Vozech*,²⁰⁷ *ze ženu*,²⁰⁸ tvary zámen *mogeho, v/timto, tehotu*, respektíve zo slovotvorného hľadiska aj podoby s reduplikovanými základmi za *totu, o/totu, s/totu, v/tote*. Špecifickým východoslovenským gramatickým prvkom je unifikácia koncoviek, to jest používanie rovnakých koncoviek v rozličných pádoch: *stotu paru ptačkoch, z druhych vynoch, Gerlachovskich kozoch, u šeckych Panoch, medzi vogakoch dat, skrze panoch Notariušoch, Hajdukoch (posyla)*, respektíve ich unifikácia v gramatickom rode: *ku stolicom*. Typickými syntaktickými prvkami východoslovenskej proveniencie – aj s potenciálnym prienikom z poľského či ukrajinského jazykového územia – sú tvary prídavného mena *laskavoj*, podmieňovacieho spôsobu *ga bih, bih ne dala* či tvary minulého času *my vizdichaly*, respektíve konštrukcie *uš 6. roky gak konce dočkat nemužem*... Areálovú príslušnosť korešpondencie dokazuje aj množstvo prvkov lexikálnej povahy: *opiniu*,²⁰⁹ *persim*,²¹⁰ *zotrimuge, zotrима, trimala*,²¹¹ *neošala*,²¹² *tutegšy*,²¹³ *bars/nebars*,²¹⁴ *ustne hvarit, pigaka*,²¹⁵

²⁰⁴ *Ibidem*.

²⁰⁵ *Ohavná*.

²⁰⁶ V grafických zápisoch v podobe *sc*.

²⁰⁷ Zachovanie pôvodnej praslovanskej koncovky **-ěchъ*.

²⁰⁸ Typický znak priebehu praslovanskej kontrakcie z podoby **-ojъ* > **oъ* a po zániku nosového vokálu a kvantity až do podoby *-u*.

²⁰⁹ Starostlivosť, pozornosť.

²¹⁰ Prvým.

²¹¹ Dodržiava, zadržíava.

²¹² Neoklamú.

²¹³ Tunajší.

²¹⁴ Tu vo význame *veľmi/neveľmi*.

²¹⁵ Pijan.

nezochabil,²¹⁶ *pohvaret*,²¹⁷ *chorost/horost*,²¹⁸ *Ioszágu*,²¹⁹ *Straniva/stranjva*,²²⁰ respektíve aj slovotvorný typ priezviska *Palotsagek*.²²¹

Formálna podoba a jazyková štruktúra korešpondencie Anny Horvát-Stančičovej z Gradeca odráža žánrové znaky epištolárneho štýlu z prelomu 18. a 19. storočia. Rukopisná povaha pamiatky sa na jednej strane vyznačuje prirodzenosťou jazyka a jazykovou tradíciou a spôsobom komunikácie konkrétneho konfesijného aj sociálneho prostredia, konkrétnej spoločenskej vrstvy. Tieto prvky sú priemetom prezentácie obsahu jazykom, odrážajúcim v konkrétnej historickej aj spoločenskej situácii komunikačné potreby. Z jazykového hľadiska sú listy spišskej šľachtickej svedectvom fungovania predpisovnej podoby slovenčiny, respektíve jej variantov vo verejnej komunikácii v konkrétnom čase, špecifickom konfesijnom prostredí a na konkrétnom území. Sú tiež dôkazom postupnej diferenciacie a formovania sa štýlov a tiež postupujúcej stabilizácie kultúrnych predpisovných útvarov, spejúcich k ich formálnej aj štruktúrnej unifikácii. Podrobnejšia analýza epištolárnych žánrov poukazuje dve už známe základné vývinové dimenzie – diferenciatnú a integračnú. V súvislosti s korešpondenciou treba zdôrazniť, že ide podobu jazyka, ktorá mala *a priori* písanú formu. Je to výrazný dôkaz o dobovej forme jazyka verejnej komunikácie, o dobovej podobe epištolárneho štýlu so všetkými jeho znakmi variantnosti a synkretizmu administratívneho, umeleckého a aj hovorového štýlu. Tieto charakteristické črty historických prameňov, ku ktorým patrí aj súkromná či verejná korešpondencia, sú významnou zložkou poznávania a poznania podôb a fungovania predpisovných jazykových útvarov na prahu predpisovného a spisovného obdobia (nielen) slovenského jazyka.

Zhrnutie
a záver

²¹⁶ Nezanechal, neopustil.

²¹⁷ Porozprávať, aj ohovoriť.

²¹⁸ Choroba.

²¹⁹ Z maďarčiny; *jószág* = dobytok.

²²⁰ Archaický výraz s významom „pokiaľ ide o to“; „čo sa týka niekoho, niečoho“; „vo veci niečoho, niekoho“.

²²¹ Priezvisko *Paločajech* slovotvorným spôsobom – pôvodnou slovotvornou príponou **-ěchъ* – indikuje paradigmu prívlastňovacích prídavných mien, to jest „prívlastňovanie“ nositeľa priezviska jeho predkami, ich rodu; porovnaj EUGEN PAULINY: *Vývin slovenskej deklinácie*, s. 183.

„*Insstugem tedy unižene*“: Latinské lexikálne výpožičky
v slovenských listoch Anny Márie Horvát-Stančičovej

Vývin predpisovnej formy slovenčiny ovplyvnila nielen domáca lexika, ale aj import cudzojazyčných lexikálnych prvkov. Slovenčina v tomto období nemala spisovnú, kodifikovanú podobu. Funkciu jazyka verejnej komunikácie tak od stredoveku, respektíve raného novoveku, suplovali iné jazyky – nemčina, čeština, neskôr maďarčina, no počas celého obdobia predovšetkým latinčina, ktorá bola až do roku 1784 úradným jazykom Uhorského kráľovstva. To, do akej miery sa prvky týchto cudzích jazykov využívali v slovenských písomnostiach vo forme predovšetkým lexikálnych importov, záviselo od charakteru písomností samotných, ako aj od ich autorov – od ich zámeru, pôvodu a vzdelania.²²² Jazykom súkromnej korešpondencie šľachtickej Anny Horvát-Stančičovej (Anna Mária Horváth Stansith de Gradetz) je slovenčina. Je to stále slovenčina archaická, predpisovná, doplnená o množstvo lexikálnych výpožičiek z už spomínaných cudzích jazykov. Majoritu medzi nimi tvoria lexikálne importy z latinčiny. Bol to jazyk vzdelancov, šľachty, jazyk právneho a administratívneho systému Uhorska, jazyk, ktorým bola v danom období ošetrovaná väčšina vecí verejných. Dôvod používania týchto latinských importov v súkromnej korešpondencii je viacero. Predtým, než sa bližšie pozrieme na niektoré z nich, treba aspoň okrajovo naznačiť ako sa tejto problematiky zhostila vedecká obec.

V slovenskej vede badať aj v súčasnosti stále medzery v epistolografickom výskume korešpondencie, teda výskume po jej formálnej stránke. Na druhej strane sledujeme aspoň v poslednom období mierne zvýšený záujem o literárnohistorický výskum korešpondencie. Časť prác sa dokonca už venovala aj lingvistickému výskumu jej lexikálnych charakteristík. Je prirodzené, že sa v tejto skupine vedeckých publikácií nachádzajú aj práce, ktoré sa venujú lexikálnym importom do historickej predpisovnej formy slovenčiny. A hoci vo väčšine prípadov nejde výhradne o výskum latinizmov, pozornosti lingvistov neušla ani táto skupina výpožičiek.

Medzi prvými sa problematikou latinizmov v staršej predpisovnej podobe slovenčiny na vedeckej úrovni zaoberala Katarína Habovštiaková,

*Stav bádania
požívania
latinizmov
v slovenčine
predpisovného
obdobia*

²²² MARTINA KOPECKÁ – TATIANA LALIKOVÁ et al.: *Staršia slovenská lexika v medzijazykových vzťahoch*. Bratislava : Veda, 2011, s. 9.

a to vo svojej dosiaľ citovanej zásadnej štúdií *K otázke lexikálneho pôsobenia latinčiny na slovenský jazyk v 16. – 18. storočí*.²²³

V 60. – 90. rokoch minulého storočia sa problematikou lexikálnych importov do predpisovnej slovenčiny zaoberal aj Ján Doruľa. Napriek tomu, že svoju pozornosť upriamoval predovšetkým na vplyv poľštiny, ukrajinčiny, češtiny a nemčiny,²²⁴ pozornosť venoval čiastočne aj latinským vplyvom na vývoj nášho jazyka.²²⁵

V tom istom období nasledovali prvé štúdiá Jany Skladanej, v ktorých sa zaoberala latinskou lexikou v slovenčine, a to od jej predpisovných foriem až po modernú slovenčinu.²²⁶ Predovšetkým treba spomenúť jej štúdiu *Vplyv latinčiny na slovenčinu od predpisovného obdobia po súčasnosť*.²²⁷ Autorka sa osobitne zaoberala aj epistolografickým výskumom a jazykovou kultúrou korešpondencie vybranej šľachtickej rodiny – v tomto prípade rodu Svättojánskych (Szentiváni).²²⁸

Medzitým od roku 1991 začal v gescii Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV postupne vychádzať *Historický slovník slovenského jazyka*.²²⁹ Toto monumentálne lexikografické dielo spracováva korpus textov pred-

²²³ KATARÍNA HABOVŠTIAKOVÁ: K otázke lexikálneho pôsobenia latinčiny na slovenský jazyk v 16. – 18. storočí. In: *Jazykovedné štúdie*, roč. 6, 1966, s. 78 – 90.

²²⁴ JÁN DORUĽA: O používaní poľštiny v písomnostiach zo 16. storočia na východnom Slovensku. In: *Jazykovedné štúdie*, roč. 9, 1966, s. 49 – 77. IDEM: O ukrajinských jazykových prvkoch v textoch a zápisoch zo 17. storočia na Východnom Slovensku. In: *Slavica Slovaca*, roč. 1, 1966, s. 69 – 73. IDEM: O češtine na Slovensku v 16. a 17. storočí a o vývine slovenskej slovnej zásoby. In: *Slavica Slovaca*, roč. 2, 1967, č. 1, s. 23 – 35. IDEM: Z histórie slovensko-nemeckých jazykových vzťahov v 16. – 18. storočí. In: *Slavica Slovaca*, roč. 12, 1977, č. 1, s. 20 – 25. a ďalšie.

²²⁵ JÁN DORUĽA: Z dejín slovenskej slovnej zásoby (Latinsko-slovenské súvislosti v právnej terminológii v 16. – 18. storočí). In: *Jazykovedné štúdie XI. Jónov zborník*. Ed.: JOZEF RUŽIČKA. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1971, s. 96 – 110. IDEM: *Slováci v dejinách jazykových vzťahov*. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1977, 136 s.

²²⁶ JANA SKLADANÁ: Slová prevzaté z latinčiny a internacionalizmy. In: *Kultúra slova*, roč. 11, 1977, s. 154 – 156. EADEM: Kultivovanie predpisovnej slovenčiny od 16. storočia. In: *Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského*. 45. Ed.: PAVOL ŽIGO. Bratislava : Univerzita Komenského, 1997, s. 83 – 102 a ďalšie.

²²⁷ JANA SKLADANÁ: Vplyv latinčiny na slovenčinu od predpisovného obdobia po súčasnosť. In: *Jazyková politika a jazyková kultúra. Materiály z vedeckej konferencie konanej v Smoleniciach v Domove vedeckých pracovníkov Slovenskej akadémie vied 17. – 19. apríla 1985*. Ed.: JÁN KAČALA. Bratislava : Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, 1986, s. 288 – 294.

²²⁸ JANA SKLADANÁ: O jazyku súkromnej korešpondencie rodiny Svättojánskych. In: *Kniha '95 – '96. Zborník o problémoch a dejinách knižnej kultúry*. Ed.: MICHAELA DOMOVÁ. Martin : Matica slovenská, 1997, s. 198 – 202.

²²⁹ *Historický slovník slovenského jazyka*, vol. 1. – 7. Ed.: MILAN MAJTÁN. Bratislava : Veda, 1991 – 2008.

spisovného obdobia. A hoci sa výber skúmaných textov skladal zo štyroch základných žánrových skupín (administratívno-právne písomnosti, odborná-náučná spisba, náboženská literatúra a pamiatky ľudovej a umeleckej slovesnosti), medzi ktoré nepatril výber súkromnej korešpondencie, do slovníka sa dostalo množstvo latinských importov, ktoré nachádzame aj v korešpondencii Anny Horvát-Stančíchovej.²³⁰ V nasledujúcom období sa lexikálnym výpožičkám venovali aj viacerí ďalší autori. Napríklad jazykovým importom – medzi nimi aj latinizmom – vneseným do kultúrnej západoslovenčiny sa zaoberala Miriam Sitárová.²³¹

V nadväznosti na *Historický slovník slovenského jazyka* prebehol už v tomto storočí v Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV projekt *Staršia slovenská lexika v medzijazykových vzťahoch (Apelatívna a propriálna lexika)*, ktorého výsledkom je rovnomenná publikácia.²³² Tá obsahuje výlučne cudzojazyčné importy do predpisovných foriem slovenského jazyka, ktoré sú podelené do celkov podľa druhu jazyka. Na latinizmoch aj tu spolupracovala Jana Skladaná. V poslednom období sa významu latinčiny pre rozvoj spisovného jazyka venovala Angela Škovierová.²³³

Latinizmami a ich vplyvom na vývoj jazyka v nami sledovanom období 18. storočia v slovenčine blízkyh jazykoch sa v poslednom období inšpiratívne zaoberali aj kolegovia z Poľska. Treba spomenúť aspoň Irenu Szczepankowskú, ktorá sa vo svojej publikácii *Studia nad polszczyzną epoki stanisławowskiej* podrobne zaoberá aj latinizmami a makarónizmami predovšetkým v administratívno-právnej spisbe.²³⁴ Špeciálne epistolografickému výskumu jazyka sa venuje Katarzyna Sicińska vo svojej práci *Polszczyzna południowokresowa XVII i XVIII wieku (na podstawie epistolografii)*. Rozsiahle dielo obsahuje aj lexikálnu analýzu a analýzu výpožičiek, pričom latinizmy tu tvoria veľkú časť skúmaného problému.²³⁵

²³⁰ *Historický slovník slovenského jazyka* 1, *passim*.

²³¹ MIRIAM SITÁROVÁ: Výskyt slovenských výrazov v textoch administratívno-právneho štýlu 18. storočia pochádzajúcich zo Štátneho okresného archívu v Trnave. In: *Varia*. 5. *Materiály z V. kolokvia mladých jazykovedcov*. Ed.: MIRA NÁBĚLKOVÁ. Bratislava : Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV, 1996, s. 51 – 55.

²³² MARTINA KOPECKÁ – TATIANA LALIKOVÁ et al.: *Staršia slovenská lexika v medzijazykových vzťahoch*, s. 7.

²³³ ANGELA ŠKOVIEROVÁ: Latinčina a gréčtina ako formanty jazykového vedomia na území Horného Uhorska : Vzájomné vzťahy a súvislosti. In: *Rebus Linguae*, vol. 1. Ed.: ELENA NIKOLAJOVÁ KUPFERSCHMIDTOVÁ. Bratislava : Comenius University, 2017, s. 1 – 16.

²³⁴ IRENA SZCZEPANKOWSKA: *Studia nad polszczyzną epoki stanisławowskiej*. Białystok : Uniwersytet w Białymstoku, 2004, 221 s.

²³⁵ KATARZYNA SICIŃSKA: *Polszczyzna południowokresowa XVII i XVIII wieku (na podstawie epistolografii)*. Łódź : Uniwersytet Łódzki, 2013, 535 s.

Latinčina so svojou internacionálnou sférou pôsobnosti, zdedenou jednak na základe antických tradícií Rímskej ríše a jednak na základe kresťanských univerzalistických princípov jednej cirkvi a jedného Božieho ľudu sa stala nielen jazykom medzinárodným, ale pre mnohé krajiny a monarchie zjednocujúcou veličinou, objímajúcou mnohonárodnostné zoskupenia obyvateľov toho-ktorého kráľovstva. A to aj napriek tomu, že *de facto* bola jazykom mŕtvym a od 7. storočia sa vyučovala len v školách. Prestala byť materinským jazykom konkrétneho národa. Zvlášť tento aspekt vnímame v jazykovom vývoji multietnického Uhorska. Latinčina tu zohrala svoju dôležitú úlohu vehikulárneho jazyka predovšetkým administratívy a právneho systému kráľovstva, ktorého obyvatelia hovorili množstvom nekodifikovaných jazykov a od nich odvodených dialektov. Celkom prirodzene tento stav vyústil do faktu, že latinčina ovplyvnila vývin jazykov jednotlivých národov, ktoré v celku Uhorského kráľovstva žili. Tieto jazyky si svoje latinské „dedičstvo“ v podobe importov či už morfematického, alebo lexikálneho systému sčasti upravili a asimilovali, sčasti sa ho zbavili a nahradili vlastnými systémami. Časť z tohto latinského importu si dokonca preniesli cez kodifikačné procesy a po rozpade monarchie sa tieto nánosy stali súčasťou moderného spisovného jazyka, ktorú laický používateľ bez vlastného vedomia stretáva nielen pri internacionalizmoch a terminológii, týkajúcej sa vedy, spoločenského a politického života, či pri odbornej terminológii, ale aj na celkom neočakávaných miestach (lavór – *lavo, are*, traktor – *traho, ere*, gusto – *gustus, us, m.* a podobne).

Funkcie latinčiny v slovenskom jazykovom prostredí v novoveku

Latinčina mala v nami sledovanom období v Uhorsku stále významnú funkciu vehikulárneho jazyka kultúry, spoločenského života, úradnej, ale aj bežnej komunikácie, a, samozrejme, vedy.²³⁶ Tento stav pretrvával aj napriek tomu, že sa na našom území už naplno prejavovalo používanie slovenských predpisovných útvarov. V tomto období latinčina výrazne ovplyvnila písanú aj hovorenú podobu kultúrnej slovenčiny v zdokonaľovaní štýlovej stavby dobových žánrov, v slovnej zásobe a v terminológii.²³⁷ Týkalo sa to samozrejme nielen literatúry, ale aj bežnej komunikácie a v našom prípade aj korešpondencie. Sociálna stratigrafia vtedajšej spoločnosti určovala zároveň úroveň vzdelania jednotlivých skupín obyvateľstva, na čo nadväzovala schopnosť latinčinu používať. A hoci sa široké vrstvy mimo

²³⁶ ÉVA KNAPP – GÁBOR TÜSKÉS: Foreruners of Neo-Latin Philology and National History of Literature. The 18th Century. In: *Companion to the History of the Neo-Latin Studies in Hungary*. Ed.: ISTVÁN BARTÓK. Budapest : Universitas Publishing House, 2005, s. 37.

²³⁷ RUDOLF KRAJČOVIČ – PAVOL ŽIGO: *Dejiny spisovnej slovenčiny*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2002, s. 74.

liturgických slávení k poznaniu tohto jazyka nedostali, množstvo latinských výrazov administratívno-právneho charakteru sa dostalo až do bežnej hovorovej reči.

Používanie
latinizmov
u Anny Márie
Horvát-
Stančičovej

Sociolingvistická otázka znalosti latinčiny u nižšej šľachty si v budúcnosti bude vyžadovať ďalší podrobný výskum. Je však zrejmé, že naznačený systém importu latinizmov (predovšetkým administratívno-právnej terminológie) sa týkal aj bežnej korešpondencie šľachtických kruhov, vedenej v inom než latinskom jazyku. V našom prípade zohráva nemalú úlohu tiež fakt, že na základe súčasného poznania vieme, že Anna Mária Horvát-Stančičová s výnimkou jedného listu²³⁸ nevedla svoju korešpondenciu sama, ale prostredníctvom pisára. A to nie jedného. Úroveň a vzdelanosť ako aj jazyková erudícia jej pisárov, ktorých práce možno vo vybranom korpuse korešpondencie sledovať, odráža aj možnosti a schopnosti týchto ľudí používať jednotlivé jazyky (v našom prípade je to slovenčina a maďarčina) a v nich importované latinizmy, vôbec úroveň schopnosti listy koncipovať, zvyklosti ohľadom kompozície textu, používania zdvorilostných formulácií a podobne.

Latinizmy v slovenskej korešpondencii Anny Márie Horvát-Stančičovej pozorujeme v niekoľkých rovinách: v lexikálnej oblasti, v slovotvorbe, ale odrazili sa aj v syntaxi. Na základe uvedeného možno používanie latinizmov rozdeliť do niekoľkých skupín, ktorým sa budeme postupne venovať. V prvom rade sa pozrime na latinizmy, ktorých použitie v editovanej korešpondencii je predurčené ich obsahovou či formálnou stránkou.

Formuly a stále
súčasti listov

Už na prvý pohľad do edície je zjavné, že slovenská korešpondencia Anny Horvát-Stančičovej obsahuje pri temer každom liste celý odsek v latinskom jazyku. V tomto prípade však treba pred samotnou analýzou latinizmov najskôr vyselektovať časti listov, ktoré sme síce kvôli autenticite zaradili do edície a sú tak súčasťou textu, na druhej strane však priamo so vznikom korešpondencie nesúvisia. Ide o latinské registry a archivárske poznámky k datovaniu, adresátom a autorom jednotlivých listov, ktoré sem boli pripísané až v neskoršom období.

Na druhej strane však korešpondencia obsahuje stále časti, ktoré sú až na výnimky v latinčine. Sú nimi datovacie formuly. Obsahujú miesto písania listu napríklad *Batizfalvae* (Batizovce) a dátum, opatrený zaužívanými latinskými skratkami *d[ie]* (dňa), skratka, prípadne celý názov mesiaca, *Anno* (roku) a číslitou vyjadrený rok. Z tohto úzu vybočuje niekoľko listov, v ktorých sú aj tieto datovacie formuly vyjadrené úplne, alebo aspoň sčasti v slovenčine. Zvyšok formálnych súčastí listov Anny Horvát-Stančičovej,

²³⁸ List v edícii, nr. 80 (77).

ako sú napríklad úvodné oslovenia a pozdravy, záverečné formuly a formuly v podpisoch, sú v slovensky písanej korešpondencii napospol uvádzané v slovenskom jazyku.

V slovnej zásobe predpisovných kultúrnych útvarov prenikla latinčina do mnohých tematických oblastí hlavne vo funkcii termínov. Veľké množstvo predstavujú výrazy z oblasti administratívnej a právnej terminológie.²³⁹ Tak tomu je aj v slovenskej korešpondencii barónky Horvát-Stančičovej. Listy, týkajúce sa vlastníckych a iných právnych záležitostí, obsahujú terminológiu tohto typu, napríklad: *abalienovať*, *admonicia* (nr. 85 (82), s. 1); *apladidovať* (nr. 11 (9), s. 1); *authenticovať* (nr. 18 (16), s. 2); *distinirovať* (nr. 7 (6); s. 1), *exmisia* (nr. 4 (2), s. 2); *fassia* (nr. 11 (9), s. 1); *inhibovať* (nr. 18 (16), s. 1); *inonerovať/inonerovať* (nr. 85 (82), s. 1); *inquisicia* (nr. (81) 78, s. 2); *instovať/insstovať* (nr. 34 (35), s. 2); *instancia/instantia* (nr. 64 (62), s. 1); *investigatia* (nr. 53 (51), s. 1); *plenipotentiar* (nr. 4 (2), s. 1); *praejudicium* (nr. 85 (82), s.1); *procuratoria* (nr. 35 (30), s. 1); *promovirovať* (nr. 45 (43), s. 3); *protestatio* (nr. 11 (9), s. 1); *recommendatia* (nr. 56 (54), s. 1); *requirovať* (nr. 83 (80), s. 1); *resolutio* (nr. 33 (34), s. 1); *stranslocovany* (nr. 16 (12), s. 1); *vidimatia* (nr. 18 (16), s. 1); *violentia* (nr. 18 (16), s. 1) a iné.²⁴⁰

Administratívno-právne termíny

Slovenská písomná tvorba predpisovného obdobia – listy barónky Horvát-Stančičovej nevynímajúc – obsahuje osobité výrazy z rôznych oblastí života, čerpané z latinskej lexiky. Tieto pojmy dali v neskoršom vývoji základ dnešnej odbornej terminológii. Vo vybranom korpuse korešpondencie nachádzame napríklad z oblasti ekonómie pojmy ako *agens* (nr. 45 (43), s. 2), *Banc cedula* (nr. 45 (43), s. 2); *capital* (nr. 74 (72), s. 2), *creditor* (nr. 46 (44), s. 1), *condividens* (nr. 85 (82), s. 1), *dana* (nr. 74 (72), s. 2), *hypotheka* (nr. 46 (44), s. 1); *chartabianka* (nr. 4 (2), s. 1), *intabulovať* (nr. 10 (8), s.1), *interes* (nr. 63 (61), s. 1), *quietantia* (nr. 23 (21), s. 1); *taxa* (nr. 62 (60), s. 2) a iné. Z oblasti vedy a techniky sú to napríklad pojmy *connotovať* (nr. 18 (16), s. 2); *expresus* (nr. 65 (63), s. 1); *inzinir/insinir* (nr. 3 (1), s. 2); *mappa* (nr. 18 (16), s. 2); *meta* (nr. 3 (1), s. 2), *praenotovať* (nr. 3 (1), s. 2) a podobne. Matematiku zastupujú napríklad výrazy *aestimovať* (nr. 77 (88), s. 1), či *assumovať/assumovať* (nr. 4 (2), s. 2), vojenstvo zas hodnosti *capitan* (nr. 35 (30), s.1), či *major* (nr. 58 (56), s. 1). Z hudobnej terminológie sa tu nachádza výraz *klawikord* (nr. 2, s. 1). Teológiu, respektíve pastoračnú náboženskú prax v tejto skupine reprezentujú výrazy ako *testimoniales* (nr. 62 (60), s. 1). Do tejto skupiny by sa dali zaradiť aj mnohé z výrazov z predchádzajúceho odseku, a to budúce právnické a juristické termíny, napríklad: *authenticovať* (nr. 18 (16), s. 2); *exsecutia* (nr. 3 (1), s. 2);

Odborné latinizmy – základ budúcich odborných termínov

²³⁹ MARTINA KOPECKÁ – TATIANA LALIKOVÁ et al.: *Staršia slovenská lexika*, s. 12.

²⁴⁰ Väčšinu latinizmov a iných výrazov, ktoré sú pre moderného čitateľa dnes už neznáme, uvádzame súhrnne v slovníkovej časti publikácie.

inhibuvať (nr. 18 (16), s. 1); *notarius* (nr. 3 (1), s. 2); *procuratoria* (nr. 35 (30), s. 1); *requirovať* (nr. 83 (80), s. 1); *resolutio* (nr. 33 (34), s. 1) a podobne.

Vlastné mená
a priezviská

Vplyv latinčiny na predspisovnú slovenčinu sa v danom období zvyčajne prejavoval aj v polatinčovaní vlastných mien, či dokonca priezvisk.²⁴¹ V prípade slovenskej korešpondencie Anny Márie Horvát-Stančičovej tomu tak nie je v plnom rozsahu. Barónka používala maďarské ekvivalenty vlastných mien: *Imre*, *Antal*, *Istoán*, prípadne v slovenskom znení a to dokonca ako emocionálne podfarbené deminutíva: *Joško* (nr. 88 (85), s. 1). V prípade vlastného mena Jozef však v niekoľkých prípadoch došlo k polatinčeniu na ekvivalent *Joseph* (nr. 24 (22), s. 1, 2; nr. 53 (51), s. 1; nr. 79 (76), s. 1; nr. 85 (82), s. 1; nr. 86, s. 2), ktorý sa navyše podľa latinských gramatických pravidiel používa ako nesklonný.

Mimo obsahovej stránky možno latinizmy v predkodifikačnej podobe slovenčiny podeliť do niekoľkých skupín podľa stupňa adaptácie, akej boli pri použití v texte podrobené.

Latinizmy,
prispôsobené
slovenskému
slovotoornému
a morfológickému
systému

Časť latinizmov prítomných v slovenskej predkodifikačnej spisbe sa prispôsobila v skloňovaní a časovaní slovenskému systému. V tomto prípade sa dajú rozlíšiť tri stupne adaptácie. Najnižší stupeň sledujeme v latinských citátových slovách, ktoré sa morfológicky vôbec neprispôobili slovenskému jazykovému systému. Vo väčšine prípadov, pozorovaných napríklad v rámci tvorby *Historického slovníka slovenského jazyka*, išlo o odbornú terminológiu.²⁴² V prípade slovenskej korešpondencie Anny Márie Horvát-Stančičovej tomu tak nie je v plnom rozsahu. Na jednej strane síce pozorujeme prítomnosť termínov, ako napríklad *cambium* (nr. 6 (5), s.1), či *iudicialiter* (nr. 85 (82), s.1), na druhej strane však sledujeme predovšetkým prítomnosť zaužívaných zvrátov a citátových slov, ako napríklad *fatum* (nr. 82 (79), s. 1: „Mne taky *fatum* zasol, že ... *Procurator*, mogu *kauzu* ... *ne chce na sebe vzat* ...“); *impostura* (nr. 82 (79), s. 2: „*Ga nigake Inpostura snimy ne mala, ale som im spravodlive penezi dala...*“); *respirium* (nr. 63 (61), s. 1: „*Interesu, nye mozem dostat, ale sy pitam respirium do Tidna...*“) a ďalšie.

Druhým stupňom adaptácie sú slová, ktoré sa slovenskému systému prispôobili morfológicky, ale nie pravopisne. Ako príklad zo slovenskej korešpondencie Anny Horvát-Stančičovej možno uviesť výrazy ako *tabela districtualis* (nr. 18 (16), s. 2: „*gakowjm neslussnym w prawe spusobem zachazel s pánamy saudci Tabli District[uali]s.*“); *in praejudicium* (nr. 85 (82), s. 1: „*Joszág inonerowat, abo in praejudicium Condividensoch abalienowat gemu dokonca nedopusta.*“) a podobne.

²⁴¹ *Ibidem*, s. 13.

²⁴² *Ibidem*.

Tretí typ adaptácie je zároveň najčastejším. Ide o veľmi pokročilý stupeň procesu zdomácnovania, v ktorom latinské tvary nadobudli domáce gramatické prípony, koreň slova však zostal zapísaný po latinsky.²⁴³ Niektoré z týchto tvarov si zachovali úplné latinské znenie koreňa, bez ďalších úprav, napríklad *affectia* (nr. 43 (41), s. 1: „*Lyst Pána Consiliara s powynau reverentiu sem prigala, z ktereho y affectiu Pana Consiliara na proti mne sem wyrozumela.*“); *capital* (nr. 74 (72), s. 2: „*Capitaly pre Pana Consiliara neham, ale že by me maly z Interesom tak sekirovat na to vera ne pristanem ...*“; *excess* (nr. 1 (3), s. 1: „*Nasse Panske Zákazi su daremne, anj Panstwo Tu Wladu nemá teraz, abj skrze swogjch Hajdukoch mohlo zbrániť Zlobiwost a Excessi Sedlacke...*“); *exmisia* (nr. 4 (2), s. 2: „*... w tom pak hned sme slisseli, že ten pan ssel do Švedláru na gistu Stoličnu Exmissiu ...*“); *opinia* (nr. 3 (1), s. 2: „*Atak neh Pan W. Ispan racj pohwaret z Panom Notariusom stranj, teg wecj a neh mne raca swogu opiniu w teg wecj dat.*“; *praefigowanj* (nr. 4 (2), s. 2: „*Dobre zna Pán Notariuss, že muog Pan pre mogu Chorost, sam do Tallye mussi it, a pre toto nepriležitne Terminu Praefigowanj anj se wibrat, gak náležj nemohol.*“; *praesentovať* (nr. 55 (53), s. 1: „*Pisse mi y to Pán Ober= Lieutenant Szarvassy, že on mogeho wnuka wideti chce, a Pán Consiliar mu nadegi učinil, že Spusob nagde, gakby mug wnuk se we Wjdni praesentowati mohl.*“); výborným príkladom takejto adaptácie je výraz *stranslocovať* (nr. 16 (12), s. 1: „*Chlapec mug Imre gak sem wirozumela, ma pri prwrssim buducym Lewockim Examene do Rhetoriky stranslocowany bit, w Lewočky ...*“).

Druhá skupina takto adaptovaných výrazov obsahuje koreň, do ktorého zasiahli slovenské vplyvy, napríklad *assumuvať/assumovať* (nr. 4 (2), s. 2: „*Neginačeg y w tegto nasseg Bjde čo máme dat panu Notarsiussowj a kedi, či hned na tomto Termine, či len potom, zdaliž se Duima magj assumuwat, aneb toliko Discretia ...*“; *distinirovať* (nr. 7 (6), s. 1: „*Prepitujem, ze stim smem prekasku robit, ga newgem, cý wo Spisu procesj su distinirowane z piwa warenim, lebo mj wedle stolicneho rozkazu, piwo newarime ...*“; *inhibeovať/inhibovať* (nr. 18 (16), s. 1: „*Pritom pak Mandat ten Kralowskj, mocj ktereho y mug pán y pan Farkas od Gwaltuw a Violentj se inhibeugj naskrze nagit se nemohol, ačkolwek wsecky Fasciculusi se prebehli...*“).

Osobitnú pozornosť si zasluhuje používanie slabiky *-ti*, ktorá si v časti slov zachováva pôvodnú latinskú transkripciu, napríklad *instantia* (nr. 25 (23), s. 1: „*List wasse wysoce urozene Milosti pana Brata sem prigala, z ktereho o Expeditii Instantii, a jynych k manu potrebnych na Uherskau Cancellariu sem wyrozumela.*“). V ďalšej skupine podlieha spodobovaniu, napríklad *instancia*

²⁴³ BEÁTA RICZIOVÁ: Adaptácia slov latinského pôvodu typu akcia a audiencia. In: *Obsah a forma v slovnnej zásobe. Materiály z vedeckej konferencie o výskume a opise slovnnej zásoby slovenčiny* (Smolenice 1. – 4. marca 1983). Ed.: JÁN KAČALA. Bratislava : Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, 1984, s. 369.

(nr. 64 (62), s. 1: „*Pitam Pana Consiliara neh se smilugu, aneh Poradek urobga že by Instancia bola Panu Orsackemu vidana, že by mohol prist poradek urobit.*“). Zámerne sme zvolili to isté slovo. Z rukopisov i datovania oboch citovaných listov Anny Márie Horvát-Stančičovej je totiž zjavné, že ich autormi sú dvaja odlišní pisári. Transkripcia *-ti/-ci* je tak ovplyvnená ich znalosťou latinčiny, či zaužívanými zvyklosťami pri používaní predkodifikačnej slovenčiny. Podobne sa v sledovanom korpuse korešpondencie správajú aj ďalšie slová, obsahujúce slabiku *-ti*. Vo viacerých prípadoch prekračujú pomyselnú hore uvedenú hranicu stupňa adaptácie a raz sa používajú s koreňmi s kompletnou latinskou transkripciou, napríklad *investigatia* (nr. 17 (13), s. 1: „*Straniwa Gosztačky meg predesleg Gazdineg učinene Investigatie, spolu y zuniženu Instanciu ku slawneg stolicy odsilam.*“, inokedy s adaptovanou slabikou *-ci*: *insurekcia*: (nr. 58 (56), s. 1: „*Virozumela som že ge us pod istim ta Insurekcia, atak ne vem či ku stolicom nye budu davac Majora ...*“).

Termín *kvitancia* sa v korešpondencii vyskytuje v tvare *quietantia* (nr. 23 (21), s. 1: „*List pana Consiliara spolu y s quietantiu mogoeho Andrása som prigala.*“) i *quitancia* (nr. 88 (85), s. 2: „*... ga neznam gaku Quitanciu dat, nebo by my y teras zo tricet nemecky strimaly, ga zo stolicu w Capitaloch nehcem nic mat.*“).

Ďalšou skupinou latinizmov v korešpondencii Anny Márie Horvát-Stančičovej sú výrazy, ktoré neboli adaptované vôbec. Ide predovšetkým o bežne známe a rozšírené výrazy, ba dokonca celé slovné spojenia, pasáže, či dokonca citáty. V korešpondencii barónky tak nachádzame výrazy *in genere* (nr. 82 (79), s. 2: „*Ja bih tehda ponizene, Pana Consiliara pitala ked by tu lasku maly, mne Prokuratoru dat, ga sice any gedneho meno tam ne znam, ta neh len Pan Consiliar dagake meno položi, apotom in genere ga by som žo serca rada sama do Levotsy ist ale vizi Mog Boh...*“); *onus responsionis* (nr. 75 (73), s. 2: „*Pitam tehdy unižene Geho Milost Pana Consiliara nech mi račia radu dat pod gakim učinkom bito melo bit abi sem nekdj, onus responsionis na sobe citit nemohla.*“), *in opere Correctorio* (nr. 22 (20), s. 1: „*... wssecka robota Deputatii, keru in opere Correctorio medzi mnu a Farkassom robila daromna bude.*“), *Acta Operis Correctorii* (nr. 23 (21), s. 1: „*Insstugem ponjžene, nach urobby pan Consiliar tu lasku proti mne, nach mne informowat račy, čy tote Acta Operis Correctorii sa referowat budu aneb nje.*“), či kompletný odkaz na dokument s právnou váhou *Transactia de A[nn]o 1786* (nr. 85 (82), s. 1).

Poslednou skupinou latinizmov, ktorú vo vybranom korpuse nachádzame, sú predovšetkým spojenia, ktoré autor výpovede použiť musel, nakoľko súdobá predkodifikačná slovenčina potrebným termínom ešte nedisponovala, prípadne sa používal zriedkavo. Aj do tejto skupiny možno zahrnúť množstvo výrazov predovšetkým z administratívno-právneho prostredia. Podobne ako v iných predkodifikačných slovenských textoch, aj

Latinizmy
bez adaptácie
na slovenský
jazykový
systém

Latinizmy bez
slovenských
ekvivalentov

tu sa objavuje typický dobový právnický termín *coramizovať*, odvodený od právnickej formulky *coram me* (predo mnou, v mojej prítomnosti), ktorá sa pripájala na konci písomnosti pri podpise osoby zúčastnenej na príslušnom právnom akte a potvrdzujúcej jeho hodnovernosť: „... lež aby takovu y Pan Bulyovšky Menyihárdi gako Nanikin Tutor pre lepssu istotu podobnu coramizoval, aby platneyssa bila.“ (nr. 5 (4), s. 2).

Podobne sa z dôvodu nejestvujúceho ekvivalentu používal výraz *instans*, *instantia* (žiadateľ, žiadosť). V korešpondencii barónky Horvát-Stančičovej ho stretávame hneď v niekoľkých podobách a stupňoch adaptácie, závislých od datovania konkrétneho listu, a teda logicky od zvyklostí daného pisára, ktorý v konkrétnom období pre barónku pracoval, či od jeho znalosti latinčiny. V texte nachádzame výrazy *instantia* (nr. 29 (27), s. 1: „*Tau Instantiu pred Congregatiu gesste skrze dakeho dám prepjsat, a Pánu Vice Ispanowi odevzdám.*“), *instancya* (nr. 47 (45), s. 1: „*Instancya na roskaz Pana Consiliara se prepysala ...*“), *instancia* (nr. 84 (81), s. 1: „*A tak geg menom posylam Instanciu ku Panu Consiliarovi ...*“), *instovať* (nr. 77 (, s. 2: „*Proto Instugem nach Pan Consiliar gehu Excellentiu Groffku wtím ubezpečit rača ...*“)) a *insstovať* (nr. 16 (12), s. 2: „*Insstugem tedy unižene aby mne wteto wecy pan vicispan wteto wecy sdobru swu poradu poslužit racily.*“).

Vybraný korpus korešpondencie barónky Anny Márie Horvát-Stančičovej je vzácnym svedectvom dobového stavu a vývoja predkodifikačnej slovenčiny. Latinizmy, ktoré sú v ňom hojne použité, dokladajú postupné preberanie a obohacovanie slovnej zásoby nášho jazyka v jeho historickom vývoji. Ilustruje tak procesy, ktoré viedli k vzniku kodifikovaných verzií našej materčiny, ale aj tie, ktoré stáli pri zrode modernej terminológie. Na vybranom korpuse bežnej korešpondencie je pritom zjavné, že tieto procesy prebiehali nielen v rámci „veľkej“ literatúry, ale aj v bežnej komunikácii. O to väčšiu hodnotu má vyhľadávanie, kritická edícia a lingvistický výskum práve tohto druhu archívnych dokumentov a literárnych pamiatok, ktoré sú v nich obsiahnuté.

Záver

Poznámky k edícii

Listy Anny Márie Horvát-Stančičovej z rokov 1767 – 1801 sme prepisovali podľa pravidiel zaužívaných v edícii *Monumenta Linguae Slovacae*. Vzhľadom na nový žáner publikácie – listy, sme museli pristúpiť k definovaniu niektorých zásad, ktoré budeme uplatňovať pri spracovaní ďalšieho archívneho materiálu epistolárneho charakteru.

Predkladanú edíciu listov sme zoradili podľa časového kritéria, tak ako listy boli napísané. Jednotlivým listom sme priradili číselné označenie od 1 do 89. V zátvorke sme ale ponechali číslicu, ktorá by prináležala listu podľa pôvodného uloženia v Archíve Spišskej župy, ak by pôvodné uloženie bolo očíslované. Listy, ktoré nepochádzajú z tohto súboru, číslo v zátvorke nemajú. Každý jednotlivine je priradený krátky obsah listu vo forme regestu. Ďalej nasleduje informácia o mieste a čase, v ktorom bol vyhotovený. Nasleduje formát listu a formálny popis podľa jednotlivých strán. Informácie o liste uzatvára údaj o uložení textu. Sadzbu listov, to jest umiestnenie dátumu, miesta, oslovenia, samotného listu, zdvorilostnej formulky i podpisu autorky, vrátane poznámok inej ruky na margináliách, sme sa snažili maximálne priblížiť pôvodine.

ANNA MÁRIA HORVÁT-
STANČIČOVÁ GRADECKÁ
ZBIERKA SLOVENSKÝCH LISTOV
Z ROKOV 1767 – 1801*

* Prepísali a do tlače pripravili: Martin Homza, Radka Palenčárová a Vladimír Olejník.

Nr. 1 (3)

Šľachtičná Anna sa v liste svojmu bratovi sťažuje na sedliakov z dediny, ktorí podľa vlastnej vôle stínajú stromy a drevo vozia preč. Anna zároveň prosí svojho brata o pomoc, aby proti týmto pomerom zakročil.

Nelokované, 20. september 1767, rukopis ŠF. S. 3 je prázdna a na s. 4 staršia archívárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 20 7br 767 – H. Rukopis: Štátny archív v Prešove, špecializované pracovisko Spišský archív v Levoči, Spišská župa (ďalej SA LE, SŽ), Korešpondencia Anny Horvát-Stančíchovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1767. 5

p. 1: 10

Moge ponjżene služby offerugem P. Consiliarowi
Mne uprimne wdečnemu Panu Bratu!

Gista sem w tom, że pan Consiliarius dawno ten milosti,,
wy Rozkaz Currentowat prikázal, gak se Lesi
magu conservovat, a gako Sedlacj Drewo toliko 15
w giste dni w Tidnu rubat a wozit magj. U nás
gesste anj chjru o tem Sedlacj nemagj: a z teg prj,,
činj Lesi nasse, obzwlaste toliko nasse Dedinj
tutegsse tak ukrutne rubagj, a podla sweg wule
wozja kde chcu. Że pod kratkjm časom, w tomto 20
Neporádku, musegu na osatnu Skazu prinst.
Nasse Panske Zákazi su daremne, anj Panstwo
Tu Wladu nemá teraz, abj skrze swogjch Hajdu,,
koch mohlo zbránit Zlobiwost a Excessi Sedla,,
cke. Ja tedj ponjżene prosjm Pana brata, gak 25
Vice Ispána, nech račj Disposicie urobit, budto sem
wislat Pana Orsáčkeho s Hajdukama, abj techto
zlostnych

p. 2:

zlostnych, a na nasse Panske rozkazi nic nedbagjcich 30
Ludj do Regule wzał, Excessi investigowal , a sl.
Stolicj referowal, budto pak, nech prisne segjm
currentuge, a skrz Richtaroch na známost da, abj
proti Panskym prjkazum a Wrchnosti , Lesi neruntu,,
walj: Naglepssi bi ale bolo, abj sam P. Orsaczkj sem 35

wissel, a Excessi connotowal, žebj se pokutowat mo,,
hli. Očekawagjce na toto žadanu odpowed,
do dalsseg prjtelskeg laskj se commendujem, Mug pán
swe služby ponjžene skazuge. S tym wždy zustawam

5 G. Msti Panu Consiliarorowj
Panu Bratowj

Batisf[alvae] 20. Februar[ii] 1787 ponjžena služebkina a sestra
Gradecy Stansic Horvat
Anna

10 **Nr. 2**

Anna v liste bratovi piše o nejakom liste, na ktorý má v určitej lehote odpovedať, ale list sa omeškal a ona ho dostala neskoro. Posiela ho bratovi a prosí o radu, ako ďalej postupovať. List obsahuje zaujímavý údaj o strunovom klávesovom nástroji klavichorde („klawikord“).

15 **Batizovce, 26. august 1781**, rukopis na ŠF papieri. Na s. 1 pri poslednom slove „Pan“ Staršia archivárska poznámka v pravom dolnom okraji červenou ceruzou: 26 Aug 781/H. Strany 3 – 4 sú prázdne. Rukopis: SA LE, Horváth Stansith – Strážky (ďalej HS-S), kr. 247, rok 1781.

p. 1:

20 Služby moge offerugem mog
mýli Pane Brate!

Pominulí Pátek prineslý mý gake sý pismo
mog mu Panu; od teho nespokog
neho wimiselneho Csloweka
25 a pita o 15 Dni od powet, a ja
ho doztala o 17. Dni, a tak pí,,
tam pana Brata neh ho precíta, a,,
neh miho pošle nazat, pítam ale
neh mý Pán Brat poradý; cý ho
30 mam za Panom do Pestu pos,,

lat. K temu sem výrozumela
že ten klawikord nený uz po
trebný, to pítam neh mih o Pan,,

p. 2:

Brat ket ze priležitozt trafi pošle. Py 5
sar poniženu službu odkazuge a
pita ze bý Pan Brat odpustil
ket zle na písal. Stim Pans-
kim domacim poniženu službu
odkazugem a do laský se po 10
rucam a zustawam. Ponižena
služebkiňa.

Ponižena sluzebkina.

Batizfalva d[ie] 26. Augusti Stansic Horvat Anna 15
1781.

Nr. 3 (1)

Šľachticňá Anna píše svojmu bratovi,¹ informuje ho o odchode a absencii preceptora svojho vnuka Imricha (Imre). Tiež prosí brata o radu, či by sa mala zúčastniť vinnobrania alebo dozerat' na práce na poliach a lúkach.

Batizovce, 17. september 1786, rukopis na papieri, 38,5 x 25 cm (ďalej ako štandardná forma = ŠF). Na s. 3 a 4 je vystrihnutá adresa. Na s. 4 je staršia archivárska poznámka červenou ceruzou: 17 Spbs 786 – H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíchovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1786. 20

p. 1:

Službý me ponizene offerugem Pane 25
V. Ispan, múg laskavoj P Brate!

Prepitugem, ze stim Listom smem prekasku ro,,
bit, ale guz mne zo wseckih stran ktomu

¹ Editori sa kvôli autenticite znenia listov rozhodli uprednostniť termín „brat“, hoci je jasné, že Imrich Horvát-Stančíč bol v skutočnosti bratranec autorky listov.

bieda nuty, co sem teraz nedawno prigala
Preceptora mogemu Imrowj, ten wic
bez mogeho hiru se do Gelssawj za mescicke,,
5 ho Preceptora resolvoval, ý odessol, a tak
mug Imre bez Preceptora zustal, Pisala
sem kezmarskemu Rehtorowj, kterj se wcił
wihowara ze Primana nema len toliko
secunda, a secundan nemislim ze bý bul
10 sucj knemu, ý to cessko werim, zebj Pri,,
mana w kezmarku na to suceho nebulo
Atak neh mj Pan W Ispan, w teg wecj poradj
lebo guz dobre se mj co newodj
Podruhe Pan Notarius urobil nam termin
15 15 8bra, a tak ga do 20 toho Mesice mozem
bit pritomna pritom termine, pokud bý
se Curie podelilj, a potom ked mi Pan Buh
racj

p. 2:

racj dat zdrawe, rada bý sem git na winobrane
20 lebo to snam, ze Insinire prinagmeneg
Trj tidne budu meti klast, lebo zas napred
mussa rosmerat, a tak potom Meti položit,
a exsecutia, na Rolah a na lukah skoreg
ne muze bit, pokud se z winobrana nenawra,,
25 time. Atak neh Pan W. Ispan racj pohwa,,
ret z Panom Notariusom stranj, teg wecj
a neh mne raca swogu opiniu w teg wecj
dat. Stim mug Pan ponizenu sluzbu skazugu.
a ga se ponizene do laski recomendugem
30 a zustawam.

W. Milosti P W. Ispanowj
Batisfalvae d[ie] 17 7bris Ano 1786
ponizena sluzepkina
Gradec Stansic Horvat Anna

p. 3:

P.S. Guz lem ponizene pitam neh mi wteg wecj
raca Mudru poradu dat, co mam urobit
cj mam na winobrane pugst cÿ tu doma
zostat, ga ta sudim, ze tak bÿ nag lepssi 5
bulo kebÿ P. Notarius, Curie podelil
a Role alukj bi mohel suspendowat
pokut bi sme se z winobrana ne na,,
wratilj, wsak insinire preto bi mohlj
Metÿ klast. 10

Nr. 4 (2)

*Šľachticná Anna píše svojmu bratovi-podžupanovi o vklade svojich peňazí, ako aj
ďalších šľachticov, zmieňuje sa aj o nepresnom meraní majetkov. Bratovi tiež ozna-
muje, že sa po kladnej odpovedi od notára môže zúčastniť vinobrania a tiež spomína
svoju slabosť, chorobu, ktorá jej znemožňuje vycestovať do Tállye.* 15

Nelokované, október 1786, rukopis na papieri. ŠF zložený na tretiny. Na s. 3 staršia
archivárska poznámka v pravom hornom okraji červenou ceruzou: Okt. 786 – Oct
– H a poškodená pečať. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stanči-
covej, i.č. 2356, kr. 1518.

p. 1:

Služby moge ponjžené offerugem Panu V. Ispanowÿ
Laskawemu mogmu panu Bratu!

Wedle starodáwneg mogeg krewneg duffanliwosti, którą zwlástne
k panu Vice Isspánowÿ panu Bratowÿ trjmam, umjnila sem
tjmtó ljstem k panu Bratu za poradu sa utject, w nasledownjch 25
wecech:

Ten Capital Rfl. 6000, kterj sme meli u pána nekdÿ Obrsstera Vaÿ La,,
czlawa, podla Sententie w Processi Concursualnem widaneg
gest na dwe stranj rozdelenj: polowicu má platit Baro
Vaÿ Daniel, polowicu Pán Vaÿ Miklós, na tento čas w An,, 30
glÿ meskagjcy. Písse nám Pan Vaÿ Joseff mladssÿ z Wel,,
keho Kállowa, že w buduce winobranj obadwa tjto Pánj
chtegj premenit Chartabiankÿ skrze swogeho Plenipotentiara
Pana Szobossłajho, kterj bjwa w Dolneg Sólcsÿ. Prosjm

tedy ponjžene pana Brata p. Vice Isspána, ponewač tjchto
Pánuw Staw dobre zná, zdaliž bezpečnost dokonalu
budeme mat na obligatý gegjch; ačpráwe y to pjsse pan
Vaý Joseff, že pan Baro Vaý Daniel, kedikolwek hotowe
5 Penje zložit gest w stawe.

Stranj naseho nesstastliwego Meranja, a Delenja, gjž sa mi můg
žiwot s horkou smertou za rowno bit ukazuge. Pan
Notarius Berzevicšy p[re]figowal nám na rozmeranja a cjelom
položenja Termin y na 16ti y na 20. 8ber. sem do Mar,,
10 kussowecz. Muog pan, že na Winobranj musi it, prosil
toho Pána, aby prwssi Termin stál, nebo 20ho dne
neomjlnie musj se do Tallye pohnut, a zteg prjčinj prissli
sme sem w Nedeli: w tom pak hned sme slisseli, že ten pan
ssel do Šve,,

15 **p. 2:**

ssel do Švedláru na gistu Stoličnu Exmissiu: písali sme za
g. Msou² w Noci, odpisal, že mi slobodne na Winobranja a gjt
mužeme, že y bez prjtomnosti stranek on wikoná, co wiko,,
nat potreba. To ale že bez stranok byt nemuože, mnoho
20 Prjčin se nachodj, ktere na ten čas Pánu V. Ispanovj nebudem
wikladat: dost na tom, že z tjchto Učinkou poznáwam, že
Accuratessa chibj: Dobre zna Pán Notarius, že muog Pan
pre mogu Chorost, sam do Tallye mussi it, a pre toto nepri,,
ležitne Terminu Praefigowanj anj se wibrat, gak náležj ne,,
25 mohol. Teras y sem prissel y len opet darmo se morduge,
kdiž Termin dočekat nemuože. Ja neznám gako se má táto
wec rozwážit, wssak y tato nassa wec Z Roskazu Milosti,,
weho se čjm skoreg mala dokončit, a predca pre ginu posled,,
negssu Exmissiu, s nassou značnou Ubliženostu a sskodu,
30 zase se odložila, a to na takowý čas, kdiž anj mug Pán
prjtomnj byt nemuže, anj ga pre mogu Denglawost pri tom
pozorowat spusobu nemám. Dal by guss Pan Boh, aby sa
ras odtrhlo w Stolicj, tak, gako mnoho ludj mluwj, že se
má stat: ginač se člowek Prawdi nedočeká.

35 Pani Dolowiczenj Sandorowj, radi bi sme statečnu Discretiu do Bu,,
dina odoslat, có nam w Apellowaneg Cause služil: nezname

² Skratka od slovného spojenia – jejich Milostíou.

anj gako odoslat, anj to cobi se malo tomu Panu dat: nech
pan Brat P. V. Ispán podla Braterskej laski mne na wedomj
dat račj, gako bi sme meli prježitost ta poslat, a kelo.

Neginačeg y w tegto nasseg Bjde čo máme dat panu Notarsiusowj
a kedi, či hned na tomto Termine, či len potom, zdaliž se 5
Dn[?]jima magj assumuwat, aneb toliko Discretia

S tim kdiž mug Pán swe ponjžene službj skazuge, ga se do Brater,,
skeg laski Pana V. Ispana poručam a zustawam

Panu V. Ispanowj ponjžena služobnica a
Panu Bratu sestra Gradec Stansic H. Anna 10

p. 3:

Tekintetes, Nemzetes és Vitézlő Grádecí
Stansith Horváth Imre Úrnak, te[kin]t[e]tes
Szepes Vármegye S. Vice Ispányjának
Helvem³ kiváltt képen való Nagy Úr[ná]k 15
ő Kegyelmének alázatosan ajánlom
Leőtsén.

Nr. 5 (4)

*Anna v úvode listu bratovi oznamuje, že mu posielá divinu. Tiež sa sťažuje na svoje
trápenie so svojim (švagrom) Farkašom Mariášim (Wolfgang Máriássy) a vyjadruje 20
svoj záujem stretnúť sa s bratom.*

Čepanovce (Csenpanfalu, dnes súčasť obce Markušovce), **14. máj 1787**, rukopis
na ŠF papieri. S. 3 je prázdna a na s. 4 staršia archívárska poznámka v ľavom hor-
nom okraji červenou ceruzou: 14 Mai 787 – H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia 25
Anny Horvát-Stančíchovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1787.

p. 1:

Služby moge ponižene offerugem Panu
Vicisspanowy memu wdečnemu P. Bratowy!

Znam že Pán Vicisspan teragssiho času potrebu bu,,
de mat na zwerinu, tuto tedy pod Tatran,, 30

³ Text je na tomto mieste v liste nečitateľný.

sku skteru se wdečim nach wdečne prjme
odemne. Ga wčerajsiho dna prissla tu do Mar,,
kussowecz, Keby my už len Bůh pomohol steg
wselikeg bgedy, stim bezbožnim Farkassom.
5 Ga Ked my len čas dopusti nezameskam
služit Panu Vicisspanowy, lebo by sem
wela mela howorit, a poradit se pana
Vicisspana, len by to rada wedet čy
Pan Vicisspan ninegssi caly Tiden bude
10 W Lewočy. Stim mug Pan Ponjženu službu
skazuje a ga se do skuseneg lasky poniže,,
ne recomendugem a zustawam

Pana Vicisspanovy
Csenpanfal[vae]: d[ie] 14 Maÿ ponjžena služebkina
15 787 Gradec Stansic Horv Anna

p. 2:

Prave gako tento List sem mala do Levočy vypravitz, odda
ven my ge List gih Id Est Pana Vice Ispanov, gak pre
dissla, tak y teraß pre respect Pana Vice Ispa-
20 nov urobim, že na Kiss Aßßony Nanikine Meno
Charta Bianku premenim, lež aby takovu y
Pan Bulyovßky Menyihárdi gako Nanikin Tu-
tor pre lepssu istotu podobnu coramizoval,
aby platneyssa bila, gdy by sa pred Panom
25 [...]⁴ Vice Ispanom ta vetz mohla staty
za gratiu by sobe pocitovala.

⁴ Nečitateľný text nahrubo vyškrtaný v rámci autokorektúry.

Nr. 6 (5)

Anna po predbežnej porade so svojim bratom upozorňuje ho na nespravodlivé riešenie výmeny majetkov medzi ňou a pravdepodobne jej švagrom Farkašom Mariášim, na ktoré nehodlá pristúpiť. Prosí ho v tejto veci o intervenciu u pána (Andreja?) Berzeviciho (Berzeviczy). Sťažuje sa na malú čiastku majetku ktorá jej bola priznaná v Markušovskej kúrii. 5

14. marec 1788, rukopis na ŠF papieri. Na s. 4 Staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 14. Mart. 788 – H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančičovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1788.

p. 1 10

Služby moge vnizene offerugem
Panu Consiliarowy !

Prepitugem ponižene že stimto listom prekažku robim,
ale ta gest pričina že som wela razi skusila
pratelsku lasku. Ga gak sem we stredu pred 15
panom Consiliarom se declarowala, že nato
Cambium nepristanem, tak y teraz dawam na,,
znamost že nge. To gest prawda, že w Batizow,,
cach natelo persswadowanga zme pristaly, ale
ga mislela že mne dagu aequivalens w Marku,, 20
ssowcach na Curii Imrichowskeg, a mne chwo,,
stek udelili, a gesste in Communi abi iten
bul! Zna to caly swet, že zme podelene
a nemůžeme se zgednat, neto žeby in Comuni
bolo 25

p. 2:

bolo dačo. To gest curiosne že gemu co daly,
tomu daly samemu privativne, amne in Comuni-
Cambium kdy se roby to Mislím že oba stranky 30
pristat nato musegu; atak neznam gakim spuso,,
bem by mne Pan Berzeviczy nato Cambium
mohol itringowat cose mne nepačy?
Co se kemu dostalo nech trjma. Totich dewet
sgach ktere mne daly s Curii Imrichowskeg nacestu

ku kastgelu, to acceptugem, boto tak musi bit:
Nebo gemu tgeš zmogeho pana placu, ku Hofš,,
tincu Hozelskemu daly osem sgach nacestu:
atak ked geden ma cestu, y druhi musi mat.
5 pjtam tedy pana Consiliara, nech uroby tu Gratiu,
nech informuge pana Berzeviczeho, nech od teho
odstupi, nebo se bogim, že ostatny blud bude
horšy

p. 3:

10 horšy gak prwšy. gemu wšade pan Berzeviczy
na favor urobil amne nikde.
Prediuma nepodelene mame, tedy y ototo pitam
unižene , aby pan Consiliar pana Berzeviczeho
reflectowat, žeby se guž y to podelilo, stim
15 žeby guš raz mogeg bgede konecz bol.
Mug pan, panu Consiliarowy poniženu služ,,
bu skazuge, a ga kdy se do skuseneg lasky uni,,
žene recomendugem zustawam

Panu Consiliarowy
20 Markusfal[vae]: d 14. Marcz
788.

Ponižena služebkina
Gradecy Stansic Horvat Anna

Nr. 7 (6)

Anna píše v liste svojmu bratovi o varení piva a podotýka, že ona ho podľa stoličného príkazu nevarí. Sťažuje sa na svojho švagra Farkaša Mariášiho, že toto nariadenie ignoruje. Tiež bratovi opakuje, že na výmenu nepristúpi a zároveň žiada brata, aby o tom informoval pána Berzevicciho.

5

Batizovce, 7. apríl 1788, rukopis na ŠF papieri. Na s. 1 je staršia archivárska poznámka v pravom hornom okraji červenou ceruzou: 7 April 788 – H, ktorá zasahuje text; s. 3 – 4 sú prázdne a sddresát vystrihnutý. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíchovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1788.

p. 1:

10

Sluzby moge unizene oferujem Panu
consiliarovy, wdecnemu mogmu P. Bratowj

Prepitujem, ze stim smem prekasku robit,

ga newgem, cý wo Spisu procesy

su distinirowane z piwa wardenim,

15

lebo mý wedle stolicneho rozkazu,

piwo newarime, a Farkas w Mar,,

cussowcach, 28. a 29. toho Mesice dal Piwo

waritz, co mý moge iste lude, ktere

w Marcusowcach bulj, referowalj;

20

A tak ga snam, ze mne P. V Ispan

nebude weritz, ale neh skerzewa,

Solgabira, raca datz investigovatz,

to iste winde, lebo inaceg, kdiž se

gemu ta wec prehledne, tehda ta,,

25

kim spusobem, ý druzi, se upowazime

piwo swaritz, lebo Farkas prawe,

p. 2:

co chce⁵ to robj, a nikto mu ne [muže]⁶ roskazatz.

Newgem cý Pan V. Ispan nezabudnul, na

30

Mug list, wo kterom sem pisala, a pitala

ab ý pána Berzoviceho racilj bulj infor,,

mowatz, že na to Cambium, expresse

⁵ Pôvodne: *che*.

⁶ Úprava textu pisárom, vsunuté slovo *muže*.

nepristawame, z pricinj teg, ze fun,,
dus, nenj equi valens, po druhe to,
že ge pro comunj declarowanj. Cambi,,
um, by malo bitz nam procomoditate
5 a to prawe nenj. Tehda nas nato tez,
nihto, nemuže pro⁷ silitz, stim mug Pan
ponizenu sluzbu skazuge, ga se ponizene
do laskj a gratij recomendugem a
zustawam

10 Batisfalvae d[ie] 7 Apr[ilis]
Ano 1788

ponizena sluzebkina
Gradecy Stansic Horvat Anna

Nr. 8

15 *Anna v liste bratovi piše v záležitosti polapenia syna istého Kubošiho (Kubosj)
z Hozelca. Zároveň sa dištancuje od toho, žeby ona vydala k tomu príkaz.*

Batizovce, 6. október 1788, rukopis na ŠF papieri. S. 2 – 4 sú prázdne. Rukopis: SA
LE, HS-S, kr. 46, rok 1788.

p. 1:

20 d[ie] 7. 8br 788

Me slušby ponižene offeruyicse Panu Consiliárovy
memu Laskavemu Pánu Bratu!

Priducze dneszneyssiho dne gumne stary Kubosj
ktery my oznamil že sina gehu obivatele
25 Hoselsscy za Voyáka sskutetsne giss ulapily,
ktere to povidaly, aby ga gim bila roškaza=
la ktera vetz neny ge pravda, ga do takovich
vétz se nye mišam čo mne nye prina lešy, neh
30 tim merita? listem Pán Consiliarius nye very,
stim moy Pan gdiss sve ponižene slussby offe=
ruyicze, y daleg do lasky se porucsam a
zustavam

⁷ Text odstránený v rámci autokorektúry.

Laskavemu Pánu Bratu

Ponižena Služebkinya

Batisfalvae 6. o[cto]br[is]
1788.

Stansic Horvat Anna

Nr. 9 (7)

5

Anna v liste svojmu bratovi píše o ubytovaní pre svojho vnuka Imricha (Imro), ktorý zatiaľ zostáva na priváte u istého Smegnera. Tiež sa sťažuje na prácu svojho kováča, ktorý bol na jej príkaz potrestaný úradníkom.

Batizovce, 9. marec 1789, rukopis na ŠF papieri. Na s. 4 staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 9. Mart. 789/ H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíchovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1789. 10

p. 1:

Sluzby me ponizene oferugem Panu Consiliarowj,
mogemu wdecnemu Panu Bratowj

Z listu sem wirozumela ze Pan Consiliar to sudi 15
o mogim Imrowj, abÿ gezcek y pozatim
u Smegnera na priwatoh zustal, to
mÿ welmj wdecne, lebo inaceg kebÿ
do Prelaufa hodil, to bÿ mohel za
meskawatz, a nikdo bÿ newedel, kde 20
hodj, take ÿ Smegner, bÿ nemohel nan,,
ho taku Opaternostz matz, gako wčil.
Atak pitam ponizene Pana Consiliara,
neh racj Pan Co[n]siliar⁸, snim tu lasku
urobitz, a gemu powedet, ze gezcek u 25
Smegnera bude zustawatz na priwatoh
take tez neh racj Pan Consiliar, snim tu
lasku urobitz, a gehu pod swogu opater,,
nost wsitz, aby zse lem dobre ucil lebo
wčil 30

⁸ Pôvodne: *Cosiliar*.

p. 2:

ge to nag wlasnegsse. Ktemu wirozumela
sem, ze mug kowatz conventionatnj,
Marcusowskj, dal Instantiu, na mogeho
5 Urednika, ze ho ubil, Ten dawno za,,
sluzil, gak sem ý dawno guz mogemu
Urednikowj poručila, abÿ ho ubil,
lebo ked mÿ kone kuge, to do treteho
dna podkowj potrata, take tez ý Ankri
10 ktere do muru porobil se polamaly,
ale mug Urednik mu, lem pre patrol
hibaj, ked se sam mel zabitz, to ho ubil
insak bÿ to guz sle bolo, kebÿ Člowek
guz smogeho conventionalneho Čledni,,
15 ka, ked za sluzj, ne mohel potrestat.
P. Mariassi Farkasowa Čelec, mogeho
Podaneho, gakosto burgara, na zabite
ubila, ze gim wedle rozkazu stolicneho
nehtel

20 **p. 3:**

dopustit pres Noc kartÿ hrat, a nato
zadna satisfactia ne nasledowala. Stim
ze do laskj ponizene recomendugem a
zustawam

25 Gih Milostÿ Panu Consilarowj
Batisfalvae d[ie] 9 Marcj

Ao 1789 ponizena sluzebni[č]ka⁹
Gradecy Stansic Horvat Anna

30 Priwatne lexie o mnoho su usitetsnegysse Pana Schmeg-
nerove gak Pana Prelaufove.

⁹ Pôvodne: *sluzebnika*.

Nr. 10 (8)

Anna žiada svojho brata o oznámenie termínu stretnutia v majetkových záležitostiach rodu Horvát-Stančičovcov, ktoré sa týkajú aj jej.

Batizovce, 13. apríl 1789, rukopis na ŠF papieri. Na s. 2 staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 13 April 789 – H; s. 3 a 4 sú prázdne. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančičovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1789 5

p. 1:

Sluzbu mogu ponizenu offerugem Panu Consili= arovi mogemu vdetsnemu Panu Bratovi! 10

Virozumela sem, ze Pana Baro Palotsageho Cre= ditorove sve Dlustva intabulovat dagu, skereito pritsini prosým ponizene, abý Pan Consiliar tu gratiu mnje ukazal, a navedome dati racil, ten csas, ked Panove Horvatyi, strany svich Ca= pitaloch poradek ucinit racsou, nebo y ga nye sko= rej, lem na ten csas uminiala sem sobe ztrani mogeho Capitalu iszti postredch[...].¹⁰ Stim ponizene do priatelskej laski se recom= mendujem a zustavam 15 20

Pana Consiliara

Mogeho vdetsneho Pana Brata

Batizfalva 13=a Apr[ilis]

1789

Sluzebkina ponizena
Gradec Stansic Horvat Anna

25

¹⁰ Text po zásahu v rámci autokorektúry nečitateľný.

Nr. 11 (9)

Anna v liste žiada svojho brata aby pomohol pánovi Kocogovi (Kotzog) vypracovať trestné oznámenie (protestatia) v akejsi veci, ktorú by mal podpísať jej syn Alexander (Sandor). Okrem toho žiada brata, aby jej pomohol nájsť schopného človeka,
5 *ktorý by viedol jej korešpondenciu.*

Markušovce, 17. máj 1789, rukopis na ŠF papieri. S. 3 je prázdna a na s. 4 staršia archívárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 17 Maii 789/H (posledná číslica roku už nie je jasne viditeľná). Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíchovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1789.

10 **p. 1:**

Markusovetz 17= ho Maÿ 1789.

Sluzbÿ me ponizene offerujem Panu Consiliarovi,
Mogemu vdetsnemu Panu Bratovi!

Kdyz ponizene dekugem za lasku, keru Pan Consiliár
15 skerz Communicatiu Fassiy stranÿ Curiÿ Miklo=
sovskeÿ recenej celebrovanej mnje preukazati racil;
spolu ÿ ponizene prosjm, aby Protestatiu skerz Pána
Kotzoga virobit dati racili, takovim pak spusobem,
aby Pan Kotzogh sa poradi Pana Consiliara derzel,
20 a takovu [Prot]estatiu¹¹ comunicoval, kteruto Moÿ
sin Sandor podpisati bude. Cso sa doticse Pana
Feketeho prosbi, tuto aplacidovat mnje neni mozno,
s pritsini, ponyevatsga isztu vetz sa nge istu pre=
mingati nyechtzem, a ÿ nych zadat nye muse, aby
25 sem Chartabianci od takoveho csloveka prigala, kteri
nic svogeho nema. Dalei uznavam ÿ sama, zebi
mnje vtim mogim terassnyessim Nyesstyesti a tra=
penÿ takovi cslovek velmi potrebnÿ byl, kteri by

pri

30 **p. 2:**

pri mnje bival, a moge correspondentie vedol; pi=
tam tehdi ponizene Pana Consiliara, gakosto

¹¹ Prepísané v rámci autokorektúry.

mogeho velmi v[dets]neho¹² Pana Brata, abý spu=
sobneho takoveho csloveka, kdý bi mozno bilo, mnje
laskave vipatriti racil. Stim sa do dalseg
Gratý ponizene porucam, a zustavam

Pana Consiliara.

5

Mogeho vdetsneho Pana Brata

Sluzebkina ponizena

Stansic Horvat Anna

PS: Panu Feketemu odpis davam.

Nr. 12 (10)

10

Anna sa v liste bratovi zmieňuje o pánovi Feketem, ktorý sa ju snažil podviesť. Šľachtická tiež ďakuje bratovi za vypracovanú protestatiu (sťažnosť), o ktorú brata žiadala v predchádzajúcom liste.

Čepanovce, 28. máj 1789, rukopis na ŠF papieri. Na s. 4 staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 28 Maii 789/H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíchovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1789.

15

p. 1:

Služby moge ponižene offerujem P. Consiliarowy
mogemu Wdecnemu P. Bratowy!

List Pana Consiliara y Feketeho sem wdečne

20

prigala, žadost som wirozumela, ktery pan
Fekete gak widim welmy by rad čloweka
prewgest, lebo take Contracti my dawal Püs,,
pekeho ktery nič nema. Wssak on pro Kura,,
tor nech sy wiprawoti. Co mog newolny pan
wsecke wecy sebe do poradku prinesol, agaby
somsu druhe prawo wmogim welkim križi
na ssigu wzala. Ale panu Consiliarowy kwoly

25

¹² Prepísané v rámci autokorektúry.

do winobranġa mu budem čekat ďaleġ nje.
Lebo onby mne zas ďagak prewedol, a mne
guž moga pomoc leži.

Protestatiu

5

p. 2:

Protestatiu sem krukam prigala, za ktoru
lasku dekugem, že sebe pan Consiliar pre,,
mne taku prekažku roby. Stim se poni,,
žene do lasky recomendugem a
10 zustawam.

Panu Consiliarowy
Stepanfal[vae] d[ie] 28. Maÿ 789

ponižena služebkina.
Stansic Horvat Anna

15

p. 3:

P.S. Ga panu Feketemu any nepissem
nebo mug bgedny staw, teraz my nedo,,
pusti, znam ale že pan Consiliar
gemu pisat bude.

20

p. 4:

1789. 28. Maii Anna Hor
vath Stansith de Gradetz – Eme
rico aeq[ue] Horvath Stansith
de Gradetz Signif se contrac
25 tus Feketianos dubiae fidei
non acceptaturam

Nr. 13 (15)

Latinský tabuľkový excerpt zo súpisu príspevkov obilia pre cisárske vojsko za Spišskú stolicu v roku 1789/1790. Excerpt sa týka príspevkov z majetkov Farkaša (Wolfgang) a Františka (Franc) Mariášiovcov v Markušovciach, Čepanovciach a Závadke.

Levoča, 10. október 1789, rukopis na ŠF papieri. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíchovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1789. 5

p. 1:

Extractus ex Grati Repartitionis frugum pro Cae[sare]o
Milite in An[n]o 1789/90 per Co[mi]t[at]um Scepusiensem prae,,
standam opere formatus. 10

Markusfal D. Wolfgang Mariassÿ Silig[inis] 21 6/8 aven[ae] 30 4/8 Metr

D. Franc Mariassy Silig[inis] 23 6 aven[ae] 30 4

Csepanfal D. Wolfgang Mariassÿ Silig[inis] 17 4/8 aven[ae] 17 7/8

D. Franc Mariassy Silig[inis] 19 1/8 aven[ae] 17 7/8

Zavadka D. Franc Mariassÿ silig[inis] 1/8 _____ 15

D. Wolfgang Mariassÿ nihil

Signat[um] Leutsoviae d[ie] 10 8bris 789

Ludvig von Almassÿ Not[arius]

Nr. 14 (14)

Anna v maďarskom liste svojmu bratovi vyjadruje nespokojnosť s vyrubeními daní, z majetkov v Markušovciach a Čepanovciach, tiež z vlastníckeho podielu dediny Závadka. Aj napriek tomu, že boli tieto majetky podľa Anny viackrát zememeračmi odmerané a pod riadnou prísahou potvrdené, jej daň prevyšuje vyrubenú daň Farkaša Mariášiho, ktorý by mal disponovať rovnakým majetkom. 20

Čepanovce, 16. október 1789, rukopis na ŠF papieri. Na s. 4 staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 16 Ocb 789 – H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíchovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1789. 25

p. 1:

Te[kinte]lles bizodalmas Nagy Uram Consiliarius Uram,
Drága Uram Eötsém! 30

Az itten advectalt T. Varmegye repartitiojából észre
vettem, hogy Markus és Csepanfalusi részem
re 3. Posonyi Mérövel és 5/8-tzad részrel többet
adrepartitiált az T. Vármegye Deputatioja,
5 mintsem Marjássy Farkas Uram részére
nemkülömbben Zavadkai Portiomra 1/8-tad részt
kítetetődött, holot Farkas Ur részére sem[m]i sem
esett. Ennek valóságos okát meg nem fog=
hatom, mivel egész világ előtt nyilván való
10 dolog, hogy ezen Jozságunk egynehány izben helyes
megesküdött Geometrák által meg méretetven
ket egymáshoz hasonló részekre fel osztodott.
Meg lehet ugyan, hogy a V. Gerensek hibáztak, mi=
vel az ir[r]eguláris Figuraknak helyes kimérésekbe
15 tökéletlenebek az regularis Geometráknál, de az
is/

p. 2:

meglehető dolog, hogy az Repartitioiban error
calami interveniált. Azonban, akad mitso=
20 da okbul is ezen Nagyobb inposita részemr
ezett, alázatossan declarálni kéntelenítetem
hogy én többet, mint Marjássy Farkas Uram
nem adhatom, nem is adom, mivel Eö Kigyel=
ménél többet nem birok, és Nagy Uram Con
25 siliarius Uram is böltsen által látni fogja
hogy ebbéli reszemről valo életnek nagyobb
administratioja több indito Pöreknek oka
lenne, Marjássy Farkas Uram azt Funda=
mentumul vevén. Zavadkán pedig, a hol nem
30 tsak Farkas Uram, részemhez hazonlatbir ha
nem több Compossessor Urak is vagynak mi ok=
bul ezen felyeb ki tett 1/8-ra tsak nekem imponálta=
tik, örömött tudnék. Bizodalmassan tehat az
Urát Consiliarius Urát, Drága Nagy Uram
35 eötsémet, és egyszersmind alázatossan kérem,
méltosztasson/

p. 3:

méltosztasson ezen hibát revideálatni, és
egyszersmind el intézni. Többire Attyafi=
ságos Uri Gratijába rekesztve aláztatos
tisztelettel vagyok.

5

Te[kinte]llyes bizodal[m]as] Nagy Uram Consiliarius Urnak
Drága Uram Eötsemnek

Csepenfalva 16ta=8bra=

1789

Alázatos Szolgalója
Gradeczy Stancic Horvat Anna

10

Nr. 15 (11)

Anna v liste bratovi reaguje na žiadost' manželky grófa Štefana Čákiho (Csáky), ktorá od nej žiada kúpiť perlový čepiec, čipku, sukňu a partu, ktorú jej opracoval istý Žid Polacik. Tiež sa v liste vyjadruje k zdravotnému stavu istého Sirmaja.

Batizovce, 5. september 1790, rukopis na ŠF papieri. Na s. 4 staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 5 Spbs 790 – H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančičovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1790.

15

p. 1:

Sluzbj me ponizene offerugem

Gih milosty Panu Consiliarowj

20

List od gih milosty Pana Brata sem wdec,,
ne krukam prigala, z ktereho sem
wirozumela, zadost grof Czakj Istwan
kinu. Co sa dotice Partu sice mam,
ale Perlowy cepec nemam, čipku
strebornú take mam, ktoru by
sem y predala, ale to wiem, ze sa
grofke pacit nebude, lebo ge na schi,,
roku suknu nebars suca, wsak

25

gu y Zid Polacik oporcował. Partu
ze bỹ sem poslala to sa odemne
zadat nemuze. Za lasku ze gih
Milost Pan Brat, sa o mogho Imra
5 stara

p. 2:

ponizene dekugem, a y nadaleg do
laskj ho comendugem, ale sem
sy tak uminila, ze toho Roku
10 ho gezcek do Lewocj dam.
Sirmagÿ ze gezcek neprisol perwssemu
stalemu zdrawj, to zerdecne banugem
ktereho winssugem mu, ale ze sa tak dluho
zo sobassom odklada, to ne sudim za
15 dobre, lebo kebj mal mladu zenu, to
bỹ ho opatreła, zkoreg by ozdrawel.
Prepitugem ponizene gih milost Pa,,
na Brata, ze tak ne skoro odpowet
dawam, lebo lem prawe dnezka
20 sem domu prisła, a opet se lem
na kradkj caß, tu zabawim

p. 3:

stim Pankim domacim ponizenu
sluzbu skazugem, ga take gih
25 Milostÿ Panu Bratu, se do laskj
a gratii comendugem a zusta,,
wam

Batisfalvae d[ie] 5 7bris
A[nn]o 1790 ponizena sluzebkina
30 Gradecy Stansic Horvat Anna

Nr. 16 (12)

Anna v liste prosí svojho brata o radu ohľadom vzdelania pre jej vnuka Imricha (Imre), keďže nevie, či by sa mal jej vnuk aj naďalej vzdelávať v Levoči alebo by mal postúpiť do Kežmarku. Zároveň uvažuje o tom, že ho ešte nechce nechať sa učiť maďarsky – „uherskú reč“, na ktorú je podľa jej uvoáženia ešte primladý.

5

Markušovce, 23. august 1790, rukopis na ŠF papieri. Na s. 4 staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 23 Aug 790/H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíchovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1790.

p. 1:

Služby moge ponižene offerugem Panu
Vicisspanowy! 10

Mislela som že to sstestga budem mat s panom
Vicisspanom w Lewočy ustne hwarit, a straniwa
meho Imry, kde gehu do sskoly mam dat pana
Vicisspana o poradu pitat. Chlapec mug Imre 15
gak sem wirozumela, ma pri pwrssim buducym
Lewockim Examene do Rhetoriky stransloco,,
wany bit, w Lewočy ale gak panu Vicisspano
wy dobre znamo, Conrector guž pirokoch gest
mladež tedy, malo co wstudioch proficiruge 20
prinim, a pritom gak sem slissela že w Lewočy
Latinska reč, ktera wedle teragsiho Cursu
medzi ginjma nagpotrebnegsy gest se negliguge.
Tussim ale tom naglepsu wedomost pan
Vicis 25

p. 2:

Vicisspan ma, atak y nag Lepsu poradu
bez ktereĝ nic robit nechcem, mne da, čily
ho w Lewočy Zanechat¹³, čyli do Kežmarku
do sskoly poslat mam? Na Uhersku reč 30
neradaby ho geste dat, proto že rozum gesste
mlady prinom, lepsyby tedy asnat bolo, keby

¹³ Pôvodne: *Žanechat*.

potom posol, ked rozumnegssy bude. Insstugem
tedy unižene aby mne wteto wecy pan vi,,
cispan wteto wecy sdobru swu poradu
poslužit racily. Naco odpowed unižene očeka,,
5 wat budem. Stim se ponižene do skuseneg
lasky recomendugem a zostawam

Gjich Milost Panu Vicisspanowy
Markusfal[vae] d[ie] 23. Aug ponižena služebkina
790. Anna Gradecy Stantsic Horvat
10 Anna

p. 3:

Wtomto okamženy prigala sem list od mogeg
newesti, že ten mug marnotratny sin od neko,,
ho sy požičil penezj, a do sweta posol;
15 atak pre Bosku odplatu, pitam pana Vicispa,,
na nach my poradu rača dat, czo mam snim
robit.

Nr. 17 (13)

*Anna v liste prosí svojho brata a zároveň aj slávnu Spišskú stolicu, aby jej gazdiná,
20 ktorá sa momentálne nachádza v Gemerskej stolici, bola dolapená a privedená späť.
Prípadný súdny proces, ktorý by sa mohol konať v Gemerskej stolici, by totiž stál
Annu veľké útraty.*

Čepanovce, 16. január 1790, rukopis na ŠF papieri. S. 3 je prázdna a na s. 4 staršia ar-
chivárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou 15 Jan 790 – H. Ruko-
25 pis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíčovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1790.

p. 1:

Jan 16. d[ie] 790
Služby me ponižene offerugem
gjich Milosti Panu Consiliarowy!
30 Straniwa Gosztačky meg predesleg Gazdineg uči,,
nene Investigataie, spolu y zuniženu In,,

stantiu ku slawneg stolicy odsilam.
Prosice gjch Milost Pana Consiliara, aby
Pametawse na mne opustenu wdowu
tu Gratiu urobit račili žeby gmenowana
Gazdina w Gómórske stolicy bila ulapena 5
a sem priwedena. Nebo ga ne len welky
kelčik, ale y sstrapatiu by mala, gestliby
w Gemerske stolicy ototo sprawedliwost
mala hledat, čo žeby sa stalo znam
že 10

p. 2:

že gjch Milost Pan Consiliar žádat
nebude. Stim se ponižene do lasky
recomendugem, a zustawam
Wase Milosti P. Consiliarowy 15
Csepanfal[vae] d[ie] 15. Jan.
1790

Ponižena služebkina
Anna Gradecy Stansic Horvat
Anna 20

Nr. 18 (16)

Anna sa v liste svojmu bratovi vyjadruje k téme dedičstva po nebohom manželovi (František Mariáš). Keďže vstúpila kvôli tejto veci do majetkového sporu so svojim švagrom Farkašom Mariášim, potrebuje k tomu dokumenty, ktoré je potrebné predložiť. Spomína aj geometrické mapy majetkov, zmiených v listoch nr. 14 – 15, ktoré mieni poslať na Kráľovskú radu. Na záver vyjadruje nespokojnosť s neposlušnosťou obyvateľov Batizoviec, ktorí si neplnia svoje povinnosti voči nej a prosí brata, aby jej pomohol zaobstarať hajdúcha, ktorý by mal nastoliť v dedine poriadok.

Batizovce, 20. október 1791, rukopis na ŠF papieri. Na s. 4 pôvodný dátum napísaný vertikálne a dodatočne archivárom podčiarknutý červenou ceruzou a dopísané H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíchovej, i. č. 2356, kr. 1518, rok 1791.

p. 1:

Wisoce Urodzeny Pane Consiliar, Vice Isspán,
15 Pane Brate mne laskawy!

Podla žadosti pana V. Palatinusa Berzevicsy Andrása, w liste Pana Vice Isspána dne 30. 9bra ke mne odeslanem, gakowe Documenta sem mezi listamy nebosskeho meho draheho pá,, na nagjt mohla, takowe zde, wedla pripogeneg Con,,
20 notatie pariowane ponjžene odsjlam, instugjce u Pana Consiliara, aby predgmenowanemu Pánu račila g. Milost laskawe, sobe znamym spusobem wiprawit. Neznám ale zdaliž nebude w tom pochiba že negsau widimowane ponewač ga anj gedno z njch na originali, aneb pod
25 widimatiu, než toliko na Pariach sem mezi listamj nassla. Pritom pak Mandat ten Kralowskj, mocj kte,, reho y mug pán y pan Farkas od Gwaltuw a Violentj se inhibeugj naskrze nagit se nemohol, ačkolwek wse,,
30 cky Fasciculusi se prebehli: tak ale saudjm, že dost bude ktomu Cjli kterj pan V. Palatinus pred sebe do sweg prace wzal, Determinatio slawneg stolice dne 13. Januara 1784. Na tenže kralowski Mandat učinená. Pakliby pan Vice Ispan saudil takowy Rozkaz za
potrebne

p. 2:

- potrebne odoslat. teda ponjžene prosjm, takowy w stoli,,
čnem Protocollume dat wihladat mezej pismamj roku
1784ho a prepjsat. Okrem žadanych w Connotatÿ
listuw odoslam y té sententie dwe na Curÿ kralow,, 5
skeg w Processi Opositionalskem proti pana Farkasso,,
wi widané, z kterych rowne znat se dáwa, gakowjm
neslussnym w prawe spusobem zachazel s pánamy saudci
Tabli District[uali]s.
- Co se dotika Mappi Geometricke, ktere se na osw. Raddu Kralow,, 10
sku poslat magj, ga sje nic w tom naprotiwko nemám,
to toliko se obáwam, že asnad p. Textoris pro negakowe
swoge priwatne ohladi, Mappi takowé, tak jag bi na,,
leželo, authenticowat nebude, ponewadž slisjm, že na
sl. stolicu gakusi Declaratiu, o ktereg pan Koczok 15
dobre zná, dal, že te giste Mappi mnohe Defecti
w sobe magj. Kelčig gakj bude w tom, musjm ten zaplatit
- Na prjmluwu gehu Milosti Pana Vice Ispána, z teho ob,,
zwasste toliko ohladu, že ten pán na budaucne
moge aneb mogjch snad Detj práwne Pripadnosti 20
osožnym se učinit a proukazat muže, ačprawe
Na ten čas

p. 3:

- Na ten čas, wisse mogjch ustawičnjch welkjch Kel,,
čiguw, swissugjich penezj sotwa Na tolko priso,, 25
be mám, podla žjadosti pana V. Palatinuse učí,,
nit, a na mne oznamia magjcÿ Termin, prigmu,,
ce dokonalj na to Obliquor, zhotowit se usilowat
nezamesskam.
- K tom neomjlnu a laskawu pana Consiliara Informa,, 30
tiu o wssech predoznamenjch wecach očekawagj,,
ce, do dalseg panskeg a Braterskeg Laskj poru,,
čena zustawam
- Panu Consiliarowu
- w Batizowcach 20 [Decem]bra ponjžena služebnjca a sestra 35
1791 Gradecy Stansic Horvat Anna

p. 4:

P.S. Mogi Batisowskj poddany do takoweg Nepo,,
slussnosti se položili, že ani platit, ani dluhu
Furu wikonat misto platenja /: gako predtjm
5 platily :/ nechcu. Budem teda prosit ponjžene
Pana ViceIsspana po nowem Roku, na Executj
potrebneho hajduka sem mne resolwomat.

do = 20 xbris 791

Nr. 19 (17)

10 *Anna v liste svojmu bratovi oznamuje, že pripravila pre neho peniaze, ale nemá*
možnosť po kom by ich mohla poslať. Jej úradník sa momentálne žení a tak žiada
brata, aby po peniaze niekoho poslal. Anna ďalej v liste v súvislosti s mapami zmie-
nenými v predchádzajúcich listoch nr 14 – 16, spomína pána Textorisa, ktorý je
15 *podľa jej mienky falošný človek. Na konci listu oznamuje, že v piatok nastupuje jej*
syn (Andrej?) k regimentu.

Batizovce, 30. január 1792, rukopis na ŠF papieri. S. 3 je prázdna a na s. 4 staršia archívárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 30 Jan 792/H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančičovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1792.

20 **p. 1:**

Sluzby moje ponižene offerujem panu Vice Ispa
nowy, moy milyi pañje Braty!

Lyst sem pana Bratow poñižeñje grukam prijala, co se dotiče
peñyezy. Te sem syce lyen na pana Vice Ispanowu
25 interpositiu dala, sau syce hotowe, ale gych mesa
poslaty sama ñyemožem, ñyebo Čloweka ñyemam,
moy Urednyik semy ženy, tedy prosym, keby Wassa
milost račila ponyich poslaty. Že Textoris mappi
podpisal temu sem rada, a panu Bratu zato poniže,,
30 ñye dekujem, keby lyen ale sprawedlyiwe byl
podpisal, nyebo on falesny Člowek dneska sam
dačo roby, a zytra powje že ge nyezprawodlyiwe

p. 2:

Moy syn y ze¹⁴ Szirmayku poňžene služby skazuju
on w piatek ydye ku Regimentu, ga pak se
do lasky poraučam, a zustawam.

Wassej Milosty panu Bratu Vice Ispanowy.

5

Batisfalvae d[ie] 30 Jan[uarii]

792

poňžena služebkiňa.
Gradecy Stansic Horvat Anna

Nr. 20 (18)

10

Anna v liste bratovi reaguje na odporúčanie úradníka, ktorého odmieta prijať do svojich služieb, keďže jej prekáža jeho katolícke vierovyznanie. Podobne ako v liste nr. 17 aj tu sa pohoršuje nad falošnosťou bíreša Textorisa a vyjadruje svoju ľútosť nad situáciou pána Berzeviciho, ktorý čelí inštancii zo strany Farkaša Mariášiho.

Batizovce, 14. február 1792, rukopis na ŠF papieri. S. 3 je prázdna a na s. 4 staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 14 Feb 792 – H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančičovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1792.

15

p. 1:

Sluzby me ponizene offerujem Jih Milosty
Panu Vice Ispanowi mogemu wdecnemu P. Bratu

20

List jih Milosti pana Vice Ispana sem wdecne
prigala z ktereho sem wirozumela ze
mý Gih Milost pan Vice Ispan Urednika
recomenduge, za kteru pratelsku
lasku, ze Gih Milost pan Vice Ispan
omne starost ma ponizene dekugem,
ale ponewac ge ten isty Člowek Catholik
takoweho z istih pricin nemam wolu prigat.
Stranj Mapoh posawat nič niewgem ci gih
gus Insinire do poradku priwedly a pod,,

25

30

¹⁴ Pôvodne: že.

pisaly, lebo to znam birose Textoris fales,,
nj Člowek opet swogu falecnostu pokra,,
cowat bude, lebo gakj Principal, takowi
y Insinir, iste ga tomu cesko konca dossigem

5

welmi

p. 2:

Welmi sa cudugem ze sam Berzowicj, na
tu bridku Instantiu kteru Mariassy
Farkaß nanho dal, zadnu odpowet
10 Nedawa, a tu potupu na sebe zaderssuge
pan Buh widi ze Pan Berzowicj bez pri,,
cinj terpi, lebo skoreg gezcek Farkassowj
flatirowal gako mogemu milemu nebo,,
hemu Panowj, ale ten nespokognj Člowek
15 kasdeho prenasledowat misi. Iste serdec,,
ne winsowala bih sy Gih Milostu Panom
Vice Ispanom bil stim sa do skuseneg
a pritelskeg laskj y na daleg ponizene
recomendugem a zustawam

20

Gih Milosty Panu Vice Ispanowj

Batisfalvae 14. Feb[ruarii],

A[nn]o 1792

ponizena sluzebkina

Gradecy Stansic Horvat Anna

Nr. 21 (19)

Anna v liste napísanom vlastnou rukou píše skôr súkromné záležitosti. Vyjadruje tiež želanie, aby jej nevesta (Barbora Okoličániová/Okolicsányi) mala ešte potomka s jej synom (Alexandrom), ktorý je alkoholik. Zároveň sa zamýšľa nad tým, čo by sa stalo v prípade smrti kapitána (zrejme ide tiež o jej syna Alexandra).

5

Batizovce, 3. máj 1792, rukopis na ŠF papieri. S. 2 – 3 sú prázdne, na s. 4 staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 3. Mai 792 – H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíchovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1792.

p. 1:

10

Slusbi moge ponizene offerugem panu Wicejspanowi
mog mu milemu panu bratu

Prepitugem ze stj m listom prekasku robim,, ale
som si pomislela kebi tamoga newesta,,
oteho pigaka,, esci hlapca mala,, atak
nech pan wiceispan,, tak da stilizowac,, co,,
som rezowowala,, zebi to nasetkich,, bolo,,
ai to mislim,, zebi nato Kapitan,, mal starosc,,
co nech pan boh zahowa,, Kebi umrel,, to sto,,
lica,, lebo znam, ze on hnec mac,, amusec starosc
nawecey,, ale gak pan wiciispan,, swei pre,,
pitugem,, ze tak britkim,, pismom¹⁵ sluzim,,
stim se dolaski,, sKuseneg reKomendugem

15

20

W Milosti ponizena sluzebKina
W Batyzowcach dne 3. Mage Gradecy Stansic Horvat Anna
1792.

25

¹⁵ Pôvodne: *pismo*.

Nr. 22 (20)

Anna sa v liste bratovi sťažuje na svoju komplikovanú situáciu ako vdovy a pretrvávajúce problémy s Farkašom Mariášim. Spomína tiež tak, ako v predošlom liste nr. 19 inštanciu, ktorú Mariáši podal na krajinského vicepalatína Berzevicího. Tiež vyjadruje potrebu odoslať svoje záležitosti do Viedne.

Markušovce, 5. jún 1792, rukopis na ŠF papieri. Na s. 4 staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 5 Jun 792/H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíchovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1792.

p. 1:

10 Služby me ponjžene offerugem,
Gjch Milosti panu Consiliariússowy!

Srdcem zarmucenim požalowat sa musim panu
Consiliariussowy, kdy widím a každodene
skusugem, že wssecka robota Deputatii,
15 ktoru in opere Correctorio medzi mnu a
Farkassom robila daromna bude.
Gjch Milost pane Consiliar! Mariassÿ
Farkas instantiu dal na Berzeviczeho
Vice Palatinusa Kraginskeho, pán tento
20 na tuže replicu dal, Mariassÿ Farkas
ale znowu replicu skrze pana Vice
Palatinusa danu replicuge, awecz
totu

p. 2:

25 totu tak intricowat, sa usiluge, žeby
any ga pokud zigem, tim meneg mo,,
gi potomcy gu enodowat mohli.
Nestasna ga Wdowa! Po smrti meho
Mileho pana gen prenasledowany trpim
30 a zadneg prawotneg wecy, duwodny
Konecz newjdim. Dawno som poweda,,
la, ze Farkassowy wela prehlidano
biwa; zgake ale wecy? Tuto mlčim.
Nebolo potrebno pana V. Palatinussowu

replicu Marriassý Farkassowy doruk
prwe oddat, než gu slawna stolicza
wjdela. Njni alegata wirostnu, a skorey
Konecz, moge treti pokolene neuwidi
Keby

5

p. 3:

Keby bola znala že pan Consiliar
do Widna pugde, bola by insstowala
aby moga wecz na Cancelarii poni,,
žene recomendowana bola.
Stim se do lasky skuseneg
ponjžene recomendugem a zusta,,
wam

10

Gjch Mil. p. Consiliarius
Markusfal[vae]: d[ie] 5 Juny
792.

15

Unižena služebkina
Ggradecky Stansic Horvat Anna

Nr. 23 (21)

*Obsahom listu Anny bratovi sú prevažne finančné záležitosti. Anna v liste upozor-
ňuje, že je chudobná vdova, ktorá musí riešiť veľa záležitosti a chýba jej aj radca.
Dokonca sa v závere listu zmienila o tom, že aj jej brat, adresát listu, sa v záležitosti
ohľadom obyvateľov v Markušovciach postavil proti nej.*

20

Batizovce, 11. september 1792, rukopis na ŠF papieri. Na s. 4 staršia archivárska
poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 11 Sepbs 792 – H. Rukopis:
SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančičovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1792.

25

p. 1:

Služby me ponjžene offerugem
Panu Consiliariusowoy!

List pana Consiliara spolu y s quietan,,
tiu mogleho Andrása som prigala.
Pisse pan Consiliar, žeby totih 100 # gemu

30

neprípísala, než darowala; ale chudobna
ga wdowa taky darunek dawat. Mne
Každý ssarpe, a sotwa kdo sa nagde aby
mne zastupil. Insstugem ponjžene, nach
5 uroby pan Consiliar tu lasku proti mne,
nach mne informowat račy, čy tote
Acta Operis Correctorii sa referowat
budu aneb nje. Čy guž prawe wssecka
roboata

10 **p. 2:**

roboata a kelčik daromny bude! Ga
preodkladanya wecy teto, weliku kriw,,
du y smogjma detmy trpim. Čloweka
nemam ktery my poradil, nagakowy
15 spusob wec tuto ku dobremu koncy
by priwgest mohla. Guž y pan Consiliar
swe pratelske srdce odemne odtahnul;
nebo gak som wirozumela, pre Fundus
ktery my Publicum w Markussowcach wzalo
20 a ga sem reocupowat chtela nagbarže
proti mne bol; ano y wginssim gak slisim
tamže w Markussowcach pri budowany
mne impedirowat p. Consiliar uminil.
Ito

25 **p. 3:**

Ito ponjžene pjtam, nach pan Consiliar uroby
tu Gratiu, a mne informuge kde ge teraz
Pan V. Palatinus, nebo sem uminila
geho pitat, aby se usilowal swogeg roboty
30 nekdy konecz widget, a wiwgest ked do Wedna
pugde. Stim do dalseg lasky a gratii
se poručegjice zustawam

Gjch Mil: panu Consiliarowy
Batisfal[vae]: d[ie] 11. [Septem]bris
35 792.

ponjžena služebkina
Gradecy Stansic Horvat Anna

Nr. 24 (22)

Anna v liste svojmu bratovi posielala sťažnosť na Jozefa Mariášiho, ktorý prekračuje svoje právomoci pri zháňaní regrútov z jednotlivých dedín, a tak spôsobuje dedinčanom škody. Šľachtičná na konci listu opäť spomína nedoriešenú záležitosť s Farkášom Mariášim, ktorú by rada čím skôr ukončila, aby ju po jej smrti nemuseli riešiť je potomkovia. 5

Levoča, nedatované, rukopis na ŠF papieri. List je preložený na tretiny. S. 3 je prázdna. Na s. 4 vpravo sekundárne dopísané výpočty, v strede adresa, poškodená pečať. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíchovej, i.č. 2356, kr. 1518.

p. 1: 10

Sluzby me ponižene offerugem Wase Wysoce Uro,,
zene Milosti Panu Vice Ispanowi !

Relatiu z strany mogjch Ovec Pán Doctor Wasse W. Uro,,
zene Milosti Panu Vice Ispanowi dostatečnou urobj. 15
Nez krom toho čo se woukol neslo Processe Pána Maria
ssy Jozefowem z Rekrutamj dege, gaka pritom podanjm
utrowa, a gake panstwj pohorssene se činj, giž na tolek
pacjencyi nemam ani swedomi mj nedopusti, aby sem
Wasse. W. U. Milosti Panu Vice Ispanowi neoznamila,
Ostatnj pany Orsackowe Rekrutow na visitacyu do 20
Lewoči ssikowat dali. Pán Mariassy Josphe ale do Ba
tizowec k sobe takowich na Wozech priwazeti po
ručil. Jakowy bili Lomničane, Hunsdorfane¹⁶ y z Dunay,,
ca, a ginj, ktery okolo 15. 16. Bezjciho Mesjce do Bati
zowec Rekrutow priwazeti museli: Gakowe to obtzjeni 25
Podanjm a gaka tahol pričina bjti mouze, to sudu
Wasse W. U. Milosti Panu Vice Ispanowi zaneha,,
wam. Mnohe Ďedini gich Rekrutow, aneb y penjze
dali a prece gich prenasleduge, a gjm nowe nakladky
robj: Giž wice nepotrebuge Rekrutow, a preče newjm 30
z gakey priciny nekterim osadam Rekrutow stawi,,
ti poruči, ako ŷ sam predpisuge, prikazuge a Stolič,,
nich Hajdukoch posyla kterich lapati magj. Jak ať

¹⁶ Hunsdorf, Huncovce.

ginich zamlcjm, gen Mengusowane pripomenem
co tj znasseti musegj. Neyprw chjtli Rekruta spo,,
sobneho, ktereho ale Pan Mariassy Joseph za Haj,,
duka prigal, potom kdy anj wjce potreba nenj mu,,
5 seli ginich lapati, a nahlasky sobe činiti. Karjčowi
a Lawrinčowi na gakowesy Řiby dali 1 ½ N. zlateho
opet Pisarowi Pana Mariassy Josepha 2. Nemečke
zlate, potom gak druhych Rekrutow lapali Miss,,
endowi, Podhrackemu¹⁷, a Teplickemu Hajdukom 4.
10 Nemečke Zlati dati muselj. Jen to se diwim, že ze
Hlawneho¹⁸ panstwj Csakowskeho gako Millenbasa,,¹⁹
ne, a giny ustawične mu kamenj z Lewoči wozgá.
Podanjch utisknutji ý sám poniženu I[n]stancyu
pred

15 p. 2:

pred Hlawni²⁰ Stoliči dali, ale se obawagj dokud
gsu pod Sprawu P. Mariassy Josefa, aby potom ne
gich tim wičeg neprenasledowal, netrapil. Protož
umjnila sem giz kriwdy podanych ga Wassej W.
20 U. Milosti Panu Vice Ispanowi wipsati gestli
ale predce žedne polechčenj nasledowatj nebude de,,
clarujem se že aneb w osobe, aneb pisemne ye,,
ho Excellentii Panú Fö= Ispanowi touto nepra,,
wost prednesem. Stim do Laskj Wasse W. U. Mi,,
25 losti poručena zustawam. W Batyzowcach dne 29
Mage 792 ponižena sluzebkyna. Gradec Stansitz
Horvath Ana M[anu] pro]pria:

P. S. Pjtam ponižene nach rača tu Gratiu urobit Pan
ViciPan, Mappi ktere Pane Mariassy Farkassa,
30 ag mne dotikugu, spolu y z Relatiu Pana Vice
Palatinussowu nach refferugu S. Stoliči wo
takowe nato forum nech expedirowat rača,
kde prisluchagu. Bo gak widim a sljssim, wec ta,,
to zameho Ziwobitya Konca nedostane, a gaby nech,,

¹⁷ Pôvodne: *Podhrackemy*.

¹⁸ Pôvodne: *Havneho*.

¹⁹ Millenbach, Mlynica dnes súčasť mesta Vysoké Tatry.

²⁰ Pôvodne: *Hawni*.

tela, aby me Deti po me smrti Wtich wecoch
 protiwen znaset museli. Na Pana Vice Pala,,
 tinusowu Replicu P. Farkas znowu druhu
 dawa, asak kdy po Farkasoweg woli robit, sy
 bude Saecula pregdu, pokud medzi nami poradek
 a pokoj bude. 5

Spectabili ac Generoso Domino Domino Georgio
 Goldenfinger I[n]clyti Co[m]it[at]us Scepus[iensis] Sub[stituti] V[ice]Comiti
 tit[ula]to
 D[omi]no mihi sing[ulariter] Colendissimo. Leutschoviae. 10
 Coll[at]um per N[otarium] Judlii
 J. Sch.

p. 4:

21: 1/2
 18. 9/ 15
 24. 3.
 4.2.
 13. –
 58. 1/4
 16.2/ 20
~~12.2/~~
 46.1/4
 13.2

 210. 3/4 25

Cur[r]ent per Hunc of[ficium], Isákocz
 N[otarium] Judlii huc

Spectabili ac Magnifico D[omi]no
 Emerico Horváth Stansich
 de Gradec Regni Consiliario 30
 & I[n]clyti Co[m]it[at]us Scepus[iensis] O[r]dinario V[ice]Comiti
 Ex offo Leutschoviae

Nr. 25 (23)

Šľachtičná Anna svojmu bratovi spomína záležitosť s nespravodlivo vyrubenými daňami a mapy z predchádzajúceho listu, ktoré je potrebné kvôli ďalšiemu postupu riešenia sporu (s Farkašom Mariášim) predložiť.

- 5 **Batizovce, 1. október 1792**, rukopis na ŠF papieri. S. 2 – 3 prázdne, na s. 4 staršia archívárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 1 Ocb 792 – H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančičovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1792.

p. 1:

Služby moge ponjžene offerujem
10 Wisoce urozenemu panu Consiliarowi, panu Bratowi!

List wasse wysoce urozene Milosti pana Brata sem prigala, z ktereho o Expeditii Instantii, a jinych k manu potrebných na Uherskau Cancellariu sem wyrozumela. Za to y dale prosym Wassi Wysoce Urozenu Milost, aby se ta wec
15 čjm skore expedirowala; nebo uš 6. roky gak konce dočkat nemužem. Co se dotjce Mappi a losow zstrany toho ponjžene reflectujem pana Consiara, žem sem byla
* dala mappi pariowat, a skrze Insigneura combinowat. zaco sem platila, a k snadnejssjmu wecy wyswetlenj y tam
20 sem gjch zanechala. Lez tez bude mat pán Brzeviczy; atak ga moge mappi naskrze poslat nemaužem; nebo gjch wždy pri tych nepokogich potrebujem. Stým do dalssj lásky prjtelske ponjžene poručena zustáwam

Wassj Wysoce Urozené Milosti

25 w Batyzowcach dne 1. Octob[ri]s
1792

Službam hotowa
Gardecy Stansic Horvat Anna

* ano sam pán²¹
Consiliar dal
Gjh combinowat.

²¹ Poznámka pisára na ľavom okraji listu pri vyznačenom riadku.

Nr. 26 (25)

Anna v liste prosí svojho brata, aby jej pomohol upokojiť situáciu v Mengusovciach a nastolil tam poriadok, keďže jej poddaní sú bezhlavo šacovaní kvôli podozreniu z krádeže. Anna sama uznáva, že v prípade, ak sa dokáže, že je niekto z jej poddaných právom obvinený, nech ho stihne primeraný trest, ale ona sama si nevyšimla, aby niekto z nich výrazne zbohatol. 5

Batizovce, 4. október 1792, rukopis na ŠF papieri. S. 2 – 3 sú prázdne a na s. 4 staršia archivárska poznámka v pravom hornom okraji červenou ceruzou: 4 Octb 792 – H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančičovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1792. 10

p. 1:

Služby mogé ponjžené offerugem Wase Wysoce W . Milostj
Panu Consiliarowi, Pánu Bratowi!²²

Wyrozumela sem, že mogjm podaným w Mengusowcach wssecko ssa=
cugú, co ani dokonalé pohopiti nemaužem, krome aby pány 15
Orszackowe zlau Inquisitiu byli urobili. Nebo oni nekradli²³,
a čo dačo penezy nassly, z strany toho se giž stemi dru=
hymi napravili, pri tom už gjm y statek predasse byli
pobrali. Ga na nych newidjm, žeby stemi penezmj byli
zbohatli; a kdyby mnoho byli dostali; hned by se znat 20
dalo. Gestli se gjm wssecko wyaestinuge a pobere, tehdy
mi pustatina zostane. Ponewadz wase wysoce W. Milost
mnoho mauže, tehda ponjžene prosym, aby tau wec do
dobrego poradku priwesti račili. Ktery gsau w kradeži
prystiženj, nechat trpj; zatyh neprosym, trebas gjch y obesy; 25
ti dagj. Stym do lásky pratelske ponjžene poručena
zústawam

Wase Wysoce Urozené Milosti
w Batyzowcach dne 4. Octobs službám hotowá
1792 Gradecy Stansic Horvat Anna 30

²² Nad písmeno i v slove bratovi napísal pisár písmeno c

²³ Pôvodne: *nekradi*.

Nr. 27 (24)

Šľachtičná Anna v krátkom liste svojmu bratovi vyjadruje sklamanie nad rozhodnutím vicepalatína, ktorý podľa Anny držal v dlhoročnom spore stranu Farkašovi Mariášimu. Anna prosí brata o právnu radu, ako má ďalej v tejto záležitosti postupovať. V PS vyjadruje Anna svoje roztrpčenie nad škodoradosťou Farkaša Mariášiho.

Batizovce, 3. december 1792, rukopis na ŠF papieri. S 3 je prázdna a na s. 4 staršia archívárska poznámka v pravom hornom okraji čiernou ceruzou: 3 Dec 792 – H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíchovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1792.

p. 1:

10 Služby moge ponjžene offerujem Wasj W. Urozene Milosti
Pána Consiliarowi, pána Bratowi!

Ze žalosti srdce prjnaucena sem se žalowati Wassj Wysoce
Urozene Milosti, že Proces Cancellaria reucirowala,
a ad viam Iuris relegowala. Ga zarmucena Wdo-
15 wa do prawa neznám, giž sem te prawa zunowala:
atak prosym ponjžene, Wasi Wysoce Urozenu Milost, aby
mi radu dat račili, co mám počati, čiby sem nemohla
Instancyu pred gehu gasnost sanae dat, a skrze koho
20 gj poslat. Wsak pan Vice Palatinus P. Farkaso-
wi lepssj stranku trjmal, gako mne, ga sskodu trpjm,
nebo gehu budinky na mogjch placoch stoga, a ga sem mu-
sela dat rucati a prudce sem tak nesstestliwa. Načo
laskawu odpowed a radu očekawagjce, do dalssj lásky
prejtelske ponjžene poručena zustávám.

25 Wasj wysoce urozene Milosti k službam hotowa
W Batyzowcach dne 3. Dec. 1792 Gradecy Stansic Horvat Anna
vertat[ur]

p. 2:

P.S. To slissjm, že p. Mariassy Farkas welkau radost ztoho
30 má, ani nezná od radosti co robyt, že takau prostitu-
cyu P. Berzeviczymu urobil y ostatnjm, který pri
tom prjtomnj byli. Ale to wssecko gehu spatne In-
stancye urobili.

Nr. 28 (26)

Anna v liste svojmu bratovi ďakuje za odpoved' a zároveň mu oznamuje, že svoju záležitosť už nestihne predložiť pred stoličnú kongregáciu, keďže v najbližšom čase už stretnutie stolice nebude. Na konci listu vyjadruje svoju radosť z informácie o svojom synovi (dôstojníkovi) Andrejovi (András), ktorý je nažive. K Anne sa totiž pred týždňom dostala informácia, že zomrel.

Batizovce, 31. január 1793, rukopis na ŠF papieri s vodotlačou erbu Habsburkej monarchie. S. 2 – 3 sú prázdne a na s. 4 staršia archivárska poznámka v pravom hornom okraji červenou ceruzou: 31 Jan 793 – H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančičovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1793.

p. 1:

Služby moge ponizene offerugem Pánu Consiliarowi,
Pánu Bratowy²⁴!

List 22. tohoto msyce pisany dnes s radosti sem k rukam pri-
gala. Za reflexiu laskawu na mne opusstenu wdo=
wu ponjžene dekugem. Tau wec Stolicy predložiť giž 15
na ten čas nemaužem, nebo uš Stolica nebude. Do=
sawad ale samochtjc sem & tam wecy odtahowala, nebo
sem se ufala, že Pán Consiliar do Domu prjgde. Te=
raz zase se obáwám stolicy wec predložit, nebo w 20
nes ginače tau wec rozumegu tak, že sme obydwę na
prawo relegowanj: gá by sem radneg dale čekala, keby
len pod Praesidium Pána Consiliara se to guse mohlo
wzyt. Ten Arkuš, gestli gen bude sposob, dam wdečne
prepsat: ale teras w Lewoči dost gine confusii. 25
Pán Consiliar račil mi pjsat, že mug syn András zdra
wy a wesely a gá sem²⁵ pred tydнем geho smrt oplaká-
wala, nebo tu byl chyr, že zemrel. Nechat račj Pán Consili=
ár mu do hlawy nabyt, aby se warowaly žeby z klewety praw=
da se nestala. Stým delsse lasky a grati pratelske ponjžena 30
poručena zostawam

Pánu Consiliarowi ponjžena služebkyna,
w Batyzowcach dne 31. Jan 793. Gradecy Stansic Horvat Anna

²⁴ Pôvodne: *bratowiy*.

²⁵ Pôvodne: *sen*.

Nr. 29 (27)

Anna v prvej časti znovu spomína inštanciu, ktorú hodlá predložiť pred stoličnú kongregáciu. Druhá časť listu je skôr osobného charakteru, šľachtická sa dozvedela, že jej syn Andrej (Andrass), ktorý je momentálne mimo domova sa má ženiť so slečnou Prónajovou (Prónay). Ako matka vyjadřila nezaujímať sa do tejto záležitosti, keďže sama sa ho už raz pokúšala oženiť, avšak píše, že jeho prítomnosť pri nej, v rodnom dome, by podľa jej slov bola pre ňu osožná.

Batizovce, 5. marec 1793, rukopis na ŠF papieri. S. 3 je prázdna a na s. 4 staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 5 Marti 793/H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančičovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1793.

p. 1:

Služby móge ponjžené offerugem Wase wysoce Urozene Milosti,
Pánu Consiliarowi, Pánu Bratowi!

15 List Pána Consiliara y spripogenjm psanjm s radosti sem krukam
prigala. Za tau welikau prjtelskau lásku, že Pán Con=
siliar o mne zármucenau wdowu tak welkau starost
znassj, ponjžene dekugem; gestli gá se nebudem moc od=
služit, gako y ktomu žádné príležitosti nemám, nechť
20 Bůh sám mjsto mne Pánu Consiliarowi hognjm zdra=
wjm obzwlaste odmenj a odpłaty. Tau Instantiu pred
Congregatiu gesste skrže dakeho dám prepjsat, a Pá=
nu Vice Ispanowi odewzdám.

25 Wyrozumela sem tež z Lystu Pána Consiliara, že
mogeho syna Andrasse s Kis-assonyu Pronayowskau
oženiť chtegú; gá proti temu nic nemám, a prawda
žeby geho staw Domacy byl y mne potrebnj; ale
gá

p. 2:

30 gá sem ho geden krát s gednau ženila, wjce ho nikdá
ze žádnau ženiť nebudem. Ja znám kterau sem ga
chtela, žeby byla wedle mogeho Contentu.
To ga na pred znám, že nasse Sl. Stolica na
tau Instancyu nic neurobý. Stým se do dalsse lásky
35 prjtelske ponjžene poručjm a zustáwám

Pánu Consiliarowi

W Batyzowcach dne 5. Marth.

1793

ponjžená služebkyna

Gradecy Stansic Horvat Anna

P.S. Pan Consiliar welkau starost pre stolicu snassj, že zbožj 5
kupuge, ale tu bez pochyby uš dost nakupili, obzwlasste, pán
Mariassy Jozef welky užitek stolicy urobyl: ale mu to Sto=
lica bez prsti prehládne.

Nr. 30 (28)

*Krátky list skôr osobného charakteru. Šľachtická bratovi píše, že aj keď bola tohto 10
roku tuhá zima a sneh sa dlho držal, už má úrodu a posielala mu zemiaky a vtákov.
Anna tiež vyjadruje sklamanie, že aj keď boli v ten istý deň s bratom nezávisle od
seba v Markušovciach, nepodarilo sa im stretnúť.*

Markušovce, 5. máj 1793, rukopis na ŠF papieri. S. 2 – 3 sú prázdne a na s. 4 staršia 15
archivárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 5 Marti 793 – H.
Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíchovej, i.č. 2356, kr. 1518,
rok 1793.

p. 1:

Služby me ponjžene offerugem 20
Gjch Milosti Panu Consiliariusowy!

Žeby Pan Consiliar otim bul preswedčeny, že
ačprawe Zima welka bola, snech dluho ležal; nie,,
meneg ale že guž w Batizowcach kweti užitečne
mame, zde paru Kartefioli posilam na swedectwo;
kdy na užitek, spolu y stotu paru ptačkoch 25
panu Consiliariusowy padnu, stoho se tessit budem.
Nebo wdečnegssa wec my to bude, kdy gjch nje ga,
ale Pan Consiliar užige. Pan Consiliar wčera
z Markussowecz possol, ga som wčera tam prissla!
Wera srdečne banugem, že som toho štestga ne,, 30

mala tam zostat. Stim se do lasky recomen,,
dugem a zustawam
Markusfal[vae]: d[ie] 5. Maÿ 793

5

Zawazana služebkina
Gradecy Stansic Horvat Anna

Nr. 31 (29)

Anna v liste píše svojej „sestre“ Terézii (Brezovickej/Berzeviczy, manželke Baltazára Horváta-Stančiča, brata podžupana Imricha), v ktorom ju žiada o pomoc pre dcéru svojej gazdinej, slúžku z Batizoviec, ktorá sa stará o jej deti a z poverenia biskupa (Jána Révaja/Révay) musí absolvovať skúšku za Magurou, kde sa musí sama dostať. Žene však medzičasom ochorelo dieťa a preto Anna prosí svoju sestru, aby využila svoje kontakty v Spišskej Starej Vsi a slúžke pomohla.

Batizovce, 28. august 1793, rukopis na papieri 25 x 20 cm. S. 2 – 3 sú prázdne a na s. 4 staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 27 Aug 793//H. Poškodená čierna pečať. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančičovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1793.

15

p. 1:

Batizfalvae d[ie] 28. Aug
1793

20

Mogá drahá Pany sestra!

25

30

Prawe terás na roskaz Byskupa moge Gaz=
dynina Dyewka musy y s malym Deckom
až za Máguru na Examen gjst: a zté
prjčiny posylám gú y k Wasse Milosti Pany
Sestre, aby wydela tau utrapenú osobu
a tu kriwdu a Vexu, kteru od Byskupa
snasset musy. Ta osoba ge mlada, z Bati=
zowec nikda nikde nebola, ani gen cestu
tam nezna, takže člowek musy takmer
nad nj plakat. Zním, že Pany Sestra mno=
ho može a mnoho znamosti má, atak nech ráčj
Tych Pánů reflectowat pri Staré Wsy, žeby

Nr. 32 (33)

Na začiatku listu Anna vyjadruje snahu pomôcť svojmu chudobnému poddanému Vargovi a prosí, aby jeho synovi mohla byť udelená výnimka a nemusel narukovať k regimentu. Pritom túto vec komplikuje Jozef Mariáši. V druhej časti spomína ženu, ktorá je prenasledovaná z náboženských dôvodov. Na záver spomína pokračujúci spor s Farkašom Mariášim.

Batizovce, 22. september 1793, rukopis na ŠF papieri. S. 3 je prázdna a na s. 4 staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 22 Sepb 793 – H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíchovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1793.

p. 1:

Služby moge ponjžene offerugem Wasse U. Milosti,
Pánu Consiliarowi!

Mug poddany Varga sam ze ženu stary a žebraku podobny,
15 magice syna starsseho bgedneho a nezdraweho
dal ponjženau Instancyu, aby syn gehu mladšj
Ondreg Varga od stawu wogenskeho oswobozen byti
mohl. Než gak Pán Mariassy Jozef ohlasyl,
slšjm, že tenže Ondreg Varga predce gen ku
20 Regimentu postawyti se musy. Neznam či
prissel takowy roskaz do Slawné Stolicy, neb
ne? Poslal mne syce Pn Mariassy Jozef
y Formulár, gako ga mogjm gmenem mám
dat Instancyu pred Slawnu Stolicy, žeby tenže
25 Ondreg Varga, od csti oswobozen byti mohl,
pokud negaká laskáwá resolutia neprjgde.
Než

p. 2:

Než ale gá sem se obáwala to urobyt, aby Pán
30 Mariássy Jozef skrze to mne do negaké
Bgedy neprinesel: co on wydauce, ten Formular
na zpat wzal. Protož ponjžene prosym Pána
Consiliara, nech mi ráčj poradit, zdaž tu pripo=
genau Instancyu pred Sl. Stolicy mogjm gme=

nem predložit mám?

Neznám či Pán Consiliar tau Instancyu, té
ženy, kterau tak prenasledugú z strany Nabožen=
skej prigati, a k Pánu Agensowi poslati
račil: nebo znám, že Pán Consiliar welmi
accuratny, a predce žádnau odpowed na to sem
neprigala. Gak y z strany moge wecy ponjžene
se zeptawam, či Pán Mariassy Farkass dal
odpowed na mogú Instanciu , a či se w teto Sto=
licy dokončj? Stým do lásky a gracie pratelské
ponjžene poručena zustawám.

5

10

Pánu Consiliarowi ponjžena služebkyna
W Batizowcach dne 22. September Gradecy Stansic Horvat Anna
1793.

Nr. 33 (34)

15

Anna sa v latinskom liste obracia na Spišskú stolicu s podporou žiadosti spomínanej už v liste nr. 32 svojho poddaného Jána Vargu, aby jeho syn Andrej nemusel cestovať k svojmu regimentu do Lvova. Rodine ešte nie je známe rozhodnutie v tejto záležitosti a tak Anna prosí, aby Andrej Varga nemusel nikam cestovať.

Batizovce, 23. september 1793, rukopis na ŠF papieri. List na dvoch stranách. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíchovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1793.

20

p. 1:

Inclyta Universitas!

Erga Instantiam Johanis Varga, subditi mei, ut filius suus
Andreas aeque Varga e Statu Militari dimittatur sup =
plicantis, non alia intervenit B. Gratiosa resolutio, quam
ut praefatus Andreas Varga Leopolim ad Inclytum Regi =
men inomnisse proficiscatur.

25

Cum vero ex actis Investigatoriis Domini Processualis
Iudicis Nobilium prodierit, Genitores eius senio et viribus fra =
ctos ad quaerenda vitae Alimenta inhabiles, Fratrem item
eius natu majorem, Johanem Varga, diverso morborum ge =
genere adflictum ad oeconomiam administrandam prorsus ineptum

30

esse: unde metuandum est, ne et Genitores Filio, et per Eum
omni auxilio orbentur et Colonialis vacua relinquatur.
Quare supplex sum Inclytae Universitati, digne =
5 tur Inclyta Universitas suas interponere vices, ut to =
ties Nominatus Andreas Varga, usque dum alia venerit
0B. Gratiola Resolutio, a tam longo et sumptuoso Itinere
dispensari possit. Caeterum jugi cum cultu persisto

Inclytae Universitatis
Batisfalvae die 23. Sept[em]b[ris]
10 1793

Humillima Ancilla
Anna Horvat Stansic Gradec

p. 2:

Ad
15 Inclytam Universitatem
I[n]clyti] Comitatus Scepusiensis
Libellus Supplex
Introfertae

Nr. 34 (35)

Šľachtičná v liste píše o veľmi nežičlivom roku pre psov, zvlášť pre kopovov, ktorých chová, taktiež vyjadruje svoje obavy, že pravdepodobne nebude mať ani vlastnú divinu, a bude v tomto smere odkázaná na pomoc druhých, v liste tiež spomína že pre svojho poľovníka nemá vhodného psa.

5

Čepanovce, 12. december 1793, rukopis na ŠF papieri. S. 3 je prázdna a na s. 4 staršia archívárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 12 Dec 793 – H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíchovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1793.

p. 1:

10

Služby me ponjžene offerugem W. Milosti
Panu Consiliarowy!

Tento Rok welmy že Fatalnj na psoch a

obzwlasste Kopowoch bol, ga dostatečne
sem skusilá; nebo wssecke my wizdichaly,
ato tak, že kdy sa nademnu druhi nesmiluge

15

ga any sama Srninu nebudem gest, any
stakowu druhim statočnim ludom služít
nebudem. Pane Consiliar! Ga sem slissela,
že Wassa Milost Pan Consiliar, že swich
Kopownich psoch nektere wimustrowat
chce. Mislim tedy, že medzi takowima zgedna
para by se nassla Kteraby pre mogeho Gagra
dost dobra bola; proto instugem ponjžene

20

nach

25

p. 2:

nach Pan Cosiliar na mne Reflexiu
račy mat. Keby zobtizenim nebolo, take
by instowala, žeby ma pan Consiliar infor,,
mowal co se tež w Lewočy wody. Stim do
skuseneg lasky kdy se recomendugem
zustawam

30

Panu Consiliarowy
Csepanfalvae d[ie] 12. [Decem]br[i]s
793

ponjžena služebkina
Gradecy Stansic Horvat Anna

5

Nr. 35 (30)

V prvej časti listu Anna vyjadruje vôľu zaplatiť čiastku, ktorá jej má byť vyčíslená. V druhej časti spomína, že bratovi nemôže poslať také víno, aké žiadal, keďže ho sľúbila akémusi Moskovčanovi. Zároveň ho informuje o tom, ktoré ročníky vína má k dispozícii a posielala na skúšku jednu fľašu.

10

Batizovce, 8. február 1794, rukopis na ŠF papieri. S. 3 je prázdna a na s. 4 staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 8 Feb 794 – H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančičovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1794.

15

p. 1:

Služby moge ponjžené prijteľské offerugem
Wasse Wysoce Urozene Milosti, Pánu Consiliarowi!

20

Za to ponjžene dekugem Pánu Consiliarowi, že na mňe w mogich wecoch nezapomjná. Gestli saudj Pán Consiliar za potrebné, aby se Te pjsmá prepjsali, nech gen račj, dať prepisat, a mne, co powynná budem, na známost dať, wdečne zaplatjm. Z strany Procuratorii sem byla ponjžena prosyla Pána Consiliara, kterau ale wzať sem zapomnela, nech mi račj tehdy Procuratorii wydat, ponjžene zaplatjm. Žádosti Pána Consiliara zstrany wjna wdečně by sem služila, ale sem moge antalky Mosskowskemu Capitanowi, sljbyli a snjm slowo sprawyla; atak nechcem slowo zrussit, nebo me welmi pjal. Roku 1773. gá nemám žádnen antalek, Essentia ge 1787 tak y antalek y Bečka ge toho 1787. roku.

25

30

Cenu

p. 2:

Cenu nemaužem wyložít, nebo gá ani neznám, musela=
by sem s Ujhazym mluwyt. Probku Essentii posy=
lam; ale tak sem nesstastna byla s Ausbruckym, že
gak uš we Flasstičke zapraweny byl, wten čas
Flasska pukla; gáby sem srdečne služila s druhou
ale take Flasstičky nemám. Gakau sem nassla, takau
posylam, ale neznam, či y ta cela dogde. Stjm do
Gratii a lasky panské ponjžene poručená zustáwám

5

Wase Wysoce Urozené Milosti

10

W Batizowcach dne 8. Febrs

1794

ponjžena služebkyna
Gradecy Stansic Horvat Anna

Nr. 36 (31)

*Anna v liste bratovi znovu píše, že mu nemôže poslať víno, ktoré žiadal, keďže ho
sľúbila akémusi kapitánovi z Moskvy. Tiež mu nechce poslať ďalšie vzorky vína na
skúšku, keďže sa do vína nevyzná. Preto chce počkať na rozhovor se „zetem“ Ujhá-
zým (Jozef, manžel jej dcéry Terezy Mariášiovej).*

15

Batizovce, 27. február 1794, rukopis na ŠF papieri. S. 2 – 3 sú prázdne a na s. 4
staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 27 feb
794 – H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančičovej, i.č. 2356,
kr. 1518, rok 1794.

20

p. 1:

Služby mogé ponjžené offerugem Wase, Wysoce Urozene
Milosti, Pánu Consiliarowi !

25

Na list Pána Consiliara, ktery sem ponjžene k rukam prigala,
ponjžene odpowed dáwám. Gako sem y w predeslem lyste
pisala, že sem ga slowo s Moskovskym Capitánom sprawy=
la, a zretedlne powedela, kelko antalky mám, tak y terás
ponjžene prepitugem, že Panu Consiliarowi na žádost služít
nemaužem, gak preto, žebych sem slowo nerada zrusit, tak

30

Nr. 38 (36)

Obsah listu je venovaný dvom sudom vína (bečky), ktoré Anna posíla bratovi. Koštovku (probky/essencie) nemôže poslať, lebo jej druhý klient, o ktorom píše znovu, istý Moskovčan (Mosqual), ich kúpil a podolieval do iných vín. Anna posíla bratovi víno na dlh a verí, že do šiestich týždňov ho on zaplatí.

5

Batizovce, 14. apríl 1794, rukopis na ŠF papieri. S. 3 je prázdna a na s. 4 staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 14 April 794 – H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíchovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1794.

p. 1:

10

Wysoce Urozeny Pán Consiliar!

Dost z welkau bgedu dwa žááne Bečky sem Mosqua =
lowi z druhych wynoch odtrhla: nebo on prawe te
naskrze nechcel opustit, které Pán Consiliar wy =
kyštował: než prudce z welkau bgedu, gak to P.
Ujhazy tez oznamy, tge giste dwa Bečky sem
zotrjmala, y to wyznam, že prawe len pre Pá =
na Consiliara. Ze tehdy dwa Bečky y posylam
ale ginače nemužem dat, než Bečku za 86.#.
s probkamj nemužem služít, neb Mosqual ku =
pyl Essentiu, s kterau všecy podolewal, y té
mogé, takže mne nič nezostalo. Z antalkem sem
nemohla dat dolewat, nebo by sem tak škodu
byla mala. Ale nech račj Pán Consiliar
sam

15

20

25

p. 2:

sam na tom byt, žeby té šest týdne na mesyce
se neobratili: Stym se dolasky a Gracie poručé –
gjce zustawam se wšj Veneratiu

Panu Consiliarowi

30

w Batizowcach dne 14. April.
1794

ponjžena služebkyna
Gradecy Stansic Horvat Anna

Nr. 39 (37)

Anna sa vracia k témam z predchádzajúcich listov. Moskovský oficier si víno odviezol pre „cárku“. Ďalej bratovi vysvetľuje prečo nemôže vyhovieť jeho žiadosti o víno. Tiež spomína ceny vína za sud a napokon zmieňuje aj požičanie peňazí.

- 5 **Batizovce, 15. apríl 1794**, rukopis na ŠF papieri. S. 3 je prázdna a na s. 4 staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 15 April 794 – H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančičovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1794.

p. 1:

- 10 Wysoce Urozeny a laskawy Pán Consiliar!

Z lystu Pána Consiliara který sem wdečne prigala, wyrozumela sem žádost, které že dosti učiniti nemužem, ponjžene prepitugem. Moskovsky officir gesste w nedelu odemne do Budaméra, a odtud do Domu odegssel; wyna ale wčera hned za njm ssikowali, gako
15 to, y ten Expres geg Excellentii pani Grofky, oznamiti mohl. Zté přčiny nenj možné, aby sem w tom Pánu Consiliarowi služila. Tenže Moskovsky officjr sotwa mi té dve Bečky chcel spustit, nebo
20 take wjna pre Csarku potrebuge: gá sem sama mohla dostat za Bečku 90#, keby sem se nebyla w Talyi unahlila, a tam mu gesste cenu oznamila. Na Contract nic sem nepjsala, kreme gakbj bylo
potrebno

- 25 **p. 2:**

potrebno, tehda Pán Consiliar podpjsse: a gak nebude potrebnó, že mi penjze zložj Pani Grofka, tak wratjm Albu. Stjm do Gracye panské ponjžene poručena zustawam

- 30 Pánu Consiliarowi

w Batizowcach dne 15. April
1794

ponjžena služebkyna
Gradecy Stansic Horvat Anna

Nr. 40 (38)

Anna v liste opisuje ďalšie problémy s Farkašom Mariášim, ktorý má záujem o jej hajdúchov a tiež prosí brata o pomoc v tejto záležitosti. V závere listu opäť spomína svoju gazdinú.

Batizovce, 5. máj 1794, rukopis na ŠF papieri. S. 3 je prázdna a na s. 4 staršia archívárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 5 Mai 794 – H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíchovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1794. 5

p. 1:

Wysoce Urozeny a laskáwy Pane Consiliar!

Že Pán Mariassy Jozef nikdy pokogny nebyl, to 10
y teras zase skusugem. Mi s Panom Mari=assy Farkassom hagdukom platjme, a on gim rozkazowat chce. Teras nám chcel wzat Missandu: ga sem dala odkazat, že mu wdečne gednoho pre= pustjm, gestli gim zaplatj: nebo gak mi gim platj= 15
me, užitek gim wzat chceme. On na tom se tak nahnewal, že keby Roxer nebyl zeman, bylby ho dal byt: potom se hrozyl, že ani Roxer wj= ce Forssnerom nebude, a že nám y hajdukow neylepszych Missandu a Lapssanskyho premenj. 20
Atak prosym ponjžene Pána Consiliara, nech nám w tom roskazowat a skrze ginsseho prekažku robyt nedopustj, nebo se strogj Pán Mariassy Jozef, že tým

p. 2:

že tjm hagdukom da po 24 wytat? Té pak 25
hayducy sau nam naglepsse a nagpotrebneysse. Neznam či račil Pán Consiliar mogů wec Sl. Stolicy prednest, kteru ponjžene re= commendugem. Stjm do dalssi gracye panské 30
ponjžene poručena zostáwam.

Wassi Wysoce Urozené Milosti

W Batizowcach dne 5 Mai ponjžená služebkyna

1794

Gradecy Stansic Horvat Anna

Nr. 41 (39)

Šľachtičná prosí v liste brata o návštevu, keďže s ním potrebuje osobne prediskutovať istú záležitosť. V liste tiež spomína svoj chabý zdravotný stav.

- 5 **Batizovce, 1. jún 1794**, rukopis na ŠF papieri. S. 2 – 3 sú prázdne a na s. 4 staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: Juny 794 – H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančičovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1794.

p. 1:

Wysoce Urozeny a Laskawy Pán Consiliar!

- 10 Slissela sem, že Pán Consiliar pri Chwasnicy Szlav=
kowské se bawil, gestliby tehdy času stačilo, ponjže=
ne by sem prosyla, aby mne račil Pán Consiliar
nawsstiwit, nebo mám pjl nau wec, kterau by sem ponj=
žene communicowat hcela. Prawda syce, žeby
15 mogá powynost byla Pánu Consiliarowi ponjžene
služit, ale z částky to, že neznám na giste, kde se
Pán Consiliar bawj, z částky y moge mjzerné
zdrawj nedopustj. Čo když ponjžene prosym do
Gracye prjtelské ponjžene poručena zustáwám
- 20 Wysoce Urozenemu Pani Consiliarowi

W Batizowcach dne 1. Junii ponjžena služebkyna
1794. Gradecky Stanšic Horvat Anna

Nr. 42 (40)

Anna v liste rozpisuje záležitosť, ktorú chcela osobne prebrať so svojím bratom v liste číslo nr. 41. Zaujímal sa o členstvo v rade biskupa (Jána Révaja) v súvislosti s Okoličánim, ktorý by mohol byť členom súdnej rady v procese s Farkašom Mariášim a pomôcť tak aj Anne.

5

Batizovce, 3. júl 1794, rukopis na ŠF papieri. S. 3 je prázdna a na s. 4 staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 3 July 794 – H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíchovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1794.

p. 1:

10

Wysoce Urozeny a laskawy

Pán Consiliar!

Gá sem w té Nadegi byla, že Pán Consiliar se dluksj pri kwasne wode zabawj, a zté prjčiny že ge ne= daleko, opowažjla, sem se Pána Consiliara ke mne invitowat: ale že Pán Consiliar welmi occupowany, to znám, preto pjsemne za radu ponjžene pro= sym.

15

Pán Consiliar bude znat pri ktere Rade ge Okolitsany Byskup, gestliby pri te byl, kde náss Process z Pánom Mariassy Farkassom pogde, čiby sem mu mala mogů wec commendawat a gaky Attres a Titul by sem mu dala dati.

20

Pritom ponjžene prosym Pána Consiliara keby mi račil negak Transactiu P. Mariassy

25

Jozefa

p. 2:

Jozefa s gehu Pannú dostat a communicowat, nebo gé w archivumme nget, musel gů wzat, gak on običeg má. Prawda, že Pán Consiliar y gemu dobry prjtel, ale tam duwernost mám, že y mne Pán Consiliar bude račit spomahat. Gáby sem k Okolitsanimu syce se neutekala, ale ga we wgetzi žadneho Agensa nemam. Sljssjm syce od Kotzo=

30

Nr. 44 (42)

Obsah listu je venovaný konfesionalnej otázke. Anna prosí svojho brata o pomoc ohľadom dcéry svojej gazdinej (dojky), ktorá hoci uspela v skúške (z katolíckeho náboženstva), nedostala o tom osvedčenie. Tiež ho prosí o radu ohľadom dežmy, t.j. desiatku, ktorú Farkaš Mariáš i zakázal miestnemu evanjelickému kňazovi platiť katolíckemu farárovi (pleban). 5

Batizovce, 8. august 1795, rukopis na ŠF papieri. Na s. 4 staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 8 Aug 795 – H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíchovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1795.

p. 1: 10

Wysoce Urozeny a laskawy
Pane Consiliar!

Y gak Pana Consiliara a Stolicneho Pana, y gak
w nassem Ewangelicckem Nabozenstwju celeho oko=
lj najwissjho Cjrkwi Inspector a w nasle=
dugjnych weczach za poradu Pana Consilia=
ra ponjżene prosym. 15
Laskawa Resolutie Kralowska, ktera syce
giż dawno pred tjm mela ku koncy priwedena
byti, nekterjch zgewne odsyla na ssest tjdnowy 20
Examen, nekterjch ale gen ku Instructii w
Katolyckem nabozenstwju: Ponewadż ale wten
čas mogeg Gazdyni dgewky dwe geste 18 rok
nebyli prewjssjli, atak y Resolutie tak znj,
aby k nynaučowanju w Katolyckem Nábožen=
stwju odeslanj byli! Než ponewadż ta wec 25
dluho se tahala, atak ten w zakone wyloženy
rok

p. 2:

rok dožili, pri tom ponewadż takowe osoby, ktere od de=
tinstwju nikdy w Katolyckem nabozenstwju nebyli, y pred 30
18. rokem gesste se examenowat mohau. Pán Plebán
syce Batyzowsky starssu y s druhymi na ssest
tydnowy Examen prigal, ale gak ten Examen wy=

stala, swedectwj geg wydati nechce, kdežto druhym
y s otce y z Matky Katolyčkam wyswedčenj pred=
ce dal. Prawda že ga ze zlosti Plebana nasseho
obwynowat nemaužem: nebo onby y te swedectwj
5 wydal, ale se ginssjch obawa. Prosym tehdy po=
njžene, nech račj Pán Consiliar w tom poradek
urobyt.

Druhou ponjženau prosbu mam: nebossky Pan Ma=
riassy Farkass zakazal nassemu Knezowi z roly
10 Farskych Plebanowi dežmu dawat, co se y stalo,
z strany čeho y Proces se stal. Ponewadž ale se giž
gednau dežma odeprela, že pomotsnj Pleban pri=
ssel, neznam či mu má dežmu dati. Prawda
že náss knez chce pratelsky s plebanom žiti,
15 ale

p. 3:

ale pre pratelstwj nemauže se Praeiudicium
dati urobyti. Na co laskawau odpomoc když oče=
kawati budem do gracyi panske ponjžene
20 poručena s powynau uctiwosti zustawám

Wysoce Urozenemu Panu Consiliarowi

[W Batiz. dne 8. Aug.]²⁶
1795.

ponjžena služebkyna
Stansic Horvat Anna

²⁶ Zle čitateľná pokrčená časť listu.

Nr. 45 (43)

Obsah listu sa podobne ako v liste nr. 44 zaoberá dcérami Anninej gazdinej. Tentokrát im kňaz odmietol dať sovedectvo z matriky ohľadom veku. Matka a krstný otec však dosvedčia, že staršia dcéra už mala 18 rokov a mladšia čoskoro dosiahne tiež tento vek. Anna by tiež rada vedela, či sa má so svojou žiadosťou obrátiť na miestnu kanceláriu alebo Kráľovskú radu.

Batizovce, 27. august 1795, rukopis na ŠF papieri. Na s. 4 staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 28 Aug 795 – H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíkovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1795.

p. 1: 10

Wysoce Urozeny, a mne laskawy

Pane Consiliar!

Na roskaz Pána Consiliara mali se roky teh dwuch Dgewek

Moge Gazdyni poslati, ale že se stj m ponjžene služít nemohlo prjčina gest ta: že Pán Plebán nechcel z Ma= 15

tricoli swedectwj kolko by roku meli wydat, potom syce slj=

byl, ale chcel od gednoho swedectwj 2 Rfl. atak za obydwá

dgewky 4 Rfl. mat. Wssak ale to y matka y Krsnj otec

we doswečga, že starssa dawno 18. rok dokončila, mladssa

ale do neho wstupuge. Zná m syce, že Pán Consiliar 20

mnohe a potrebneysse publicne wecy na Congregatii

neyprw predložit musyl: atak neznám, či y času na tolko

stačilo, žeby se ta Instancya byla hore wzala. Ponjžene

tehdy prosym Pána Consiliara, nech račj mne informowat

či pri Slawné Stolicy se ta wec dokončj, aneb či má= 25

me hore recurs urobit. Nech račj werit Pán Consiliar

že

p. 2:

že mne same tjto mogeg Gazdyni, gak ona se trapj s

tymi Dgewkamj. Z sstestjby mohli mati, ale prawe to gjm 30

ge na prekažce. Pode možnosti ta chudebna gazdyna

chce poslati, gestliby potreba wyhledawala, Agensowi gednu

Banc Cedulu na 5 Rfl. ponjžene tehdy prosym, nech se račj Pán

Consiliar smilowati, a mne laskawu radu dati, či

máme hore, a ku kemu, čiže na Cancellariu aneb na 35

Radu Kralowskau dati Instancyu. Gestliby roskazal Pán
Consiliar, tehdy tau gistau Instancyu krome žeby se
Tytul premenil, kterau pred Slawnau Stolicu sme dali,
y horeby sme poslali: to gedine neznam, či se ma tu
5 dati prepysati, aneb či Pán Consilár sam skrže nekte=
reho Pysare bude račit dati prepysati. Co když gesste
gednau ponjžene prosym y do dalssj gracye ponjžene
poručena zustawam s powynau uctiwosti

Wysoce Urozenemu Panu Consiliarowi

10 W Batizowcach dne 27. Aug ponjžena služebkyna
1795. Gradecy Stansic Horvat Anna

p. 3:

P.S. gstli roskaže Pán Consiliar, y tu se syce prepjsse
ta Instancya, ale aspon za tau Gracyu ponjžene prosym,
15 žeby sam Pán Consiliar, kteremu cely Subeh dobre
znamy, tau Instanciu promovirowati račil: wssak wssecken
kelčjk s ponjženjm podakowanjm wynahradjme.

p. 4:

20 D[ominae] Mariassianae Process[us] 27 Aug[us]ti
Resp. [...] [...] ²⁷ 1795

²⁷ Text nečitateľný.

Nr. 46 (44)

V liste Anna zmieňuje svoju zlú finančnú situáciu a nedostatok peňazí. Tiež bratovi ďakuje za odpoveď ohľadom vzdelania pre jej vnukov, z ktorých dvaja sa budú učiť v Kežmarku a ostatní ešte zatiaľ ostanú v škole v Rožňave.

Batizovce, 25. september 1795, rukopis na ŠF papieri. S. 2 – 3 sú prázdne a na s. 4 staršia archívárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 25 Spb 795 – H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančičovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1795. 5

p. 1:

Wysoce Urozény Pane Consiliar, 10
Pane mne milostiwy!

Na prwny list Pána Consiliára že sem odpowed nedala, po= 15
njžene prepitugem, nebo sem ho gen, gak sem z Mar=
kussowec prissla k rukam z počti prigala: atak teras
na obydw a lysti ponjženau dáváam odpowed.
Ga sy za sstestj držjm, že geg Excellentia Pany
Grofka ku mne tau duwernost mala, srdečneby sem
služila, ale teraz ani sama sebe spomoct neznám.
Žeby sem Štwrtek ga wžala, a Fainschmida wypla= 20
tila, to na skrže odemne se stat nemauže: nebo ani penezy
nemam, aniby sem tak welkau starost snest nemohla. Ga
s mogjm vlastnym dost mám trapej a mug wdečný syn
mi nemauže na pomocy byť. Prawda syce, že to dru=
hych Creditorow welmi pohlo, že Fanschmidowi Štwrtek
do Hypotheky se dal. Za pratelskau radu z strany Chlap= 25
ca, ponjžene dakugem, ale uš dwuch zytra do Kežmarku pyssem,
ostatnj ale gesste za čas možu se w Rožnawe učit. Stjm do=
dalsj lasky ponjžene poručena zustawám

Wysoce Urozenemu Pánu Consiliarowi ponjžena služebkyňa
w Batizowcach dne 25. Sept. 795. Gradecy Stansic Horvat Anna 30

Nr. 47 (45)

Anna sa v liste venuje viacerým témam. Na úvod spomína opätovné problémy s Farkašom Mariášim a prosí brata, aby v tejto záležitosti nastolil poriadok. Tiež spomína obyvateľov Batizoviec, ktorí začali na niečiu radu voziť drevo do Kežmarku. V druhej časti listu spomína svojich vnukov, ktorí sú ešte primáli na „uherský“, to jest maďarský jazyk, a mohli by ho zabudnúť. Na konci listu šľachtičná opäť spomína svoje chabé zdravie a nevie dokedy bude ešte vôbec žiť.

Batizovce, 5. september 1795, rukopis na ŠF papieri. S. 3 je prázdna a na s. 4 staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 5 Spb 795 – H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíkovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1795.

p. 1:

Wysoce Urodzeny a laskawy

Pane Consiliar!

15 Instancya na roskaz Pana Consiliara se prepysala, kterau
y tjm cylom ponjžene posylam, aby račil Pán Con=
siliar tau gratiu urobiti, a Instancyu kde prinaležj
promovirowati: nebo y same mi tych osob welmi ljto.
Pán Orszacky Bobest mne admoniroval, že=
20 by sme sedem Dominalem v Octobru trjmali. Ga syce
na to pristávám, ale ponevadž z Pána Farkassove
strany žádneho gesste poradku nenj, ponjžene prosym
Pána Consiliara, aby z te druhe strany z ohledu
na Dety poradek račil urobit: vssak to račj Pán
25 Consiliar znati, že ga sama bez druhe stranky
nic nemužem dokončit.
Slissjm, že Batyzowane o Tyden neb o dwa
pugdou s Drewom do mesta, že gjm gisty Pán takau
w Kežmarku radu dal. Gaky gsau hlawaty, Pán
30 Orszacky

p. 2:

Orszacky Bobest ustne mauže referowat, takže se
člowek y obává mezy njmi bywat: ale to proto, že
se gim y druhe Violentie prepekli.
35 Za radu z strany chlapcu Panu Consiliarowi

račil Pán Consiliar w Kežmarku
widet. Ponewadž ale takowe pre
mug nemocny staw negsem w sta=
we pohledat; zte prjčiny prosym
5 ponjžene Pána Consiliara, gestliby
nekdo swug Dluh dal intabulowati,
žeby y moge Contracti račil Pán
Consiliar prenotowat. Stjm do
lasky a gracye pratelske ponjžene
10 poručena zustáwám se wassj reverentiu

Wysoce Urozenemu Panu Consiliarowi
W Batytowcach d[ne] 8.Octob. 795.

Ponjžena služebkyna
Anna Horvath Stansith
15 De Gradecz.

Nr. 49 (47)

Obsah listu je podobne ako list nr. 44 a 45 venovaný záležitosti Anninej gazdinej, respektíve jej dcéram. Gazdiná musí zaplatiť poplatok za rozhodnutie a informuje sa u brata ohľadom procesu zloženia presne určenej sumy. Šľachtickej záleží na tom, aby jej chudobná gazdiná nemala peňažné útraty. V závere listu sa zamýšľa nad tým, či by v tomto prípade nebolo lepšie poslať rozhodnutie do Pešti.

Batizovce, 27. október 1795, rukopis na ŠF papieri. S. 2 – 3 sú prázdne a na s. 4 staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 27 Ocb 795 – H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíkovej, i.č. 2356, 25 kr. 1518, rok 1795.

p. 1:

Wysoce Urozeny a laskawy Pane Consiliar!

Z lystu Pána Consiliara sem wyrozumela, že za Resolutiu
Taxa se zložiti musy. Moga Gazdyna syce wdečne
30 te 5 Rfl. zaplatj, ale nezna spůsob komu, či Panu
Ketskésowi, aneb agensowi, prawda syce, že ani agen=
sowi nezname spůsob gak poslat te penjze #. Protož
prosím ponjžene Pána Consilára, nech račj mne infor=

mowati, komu se magj poslati, a gestliby možna wec
 byla, žeby se radeg tu blízko nekomu oddati mohli.
 Nad tjm se ale y sama staram, gakowa to Resolutie
 bude, žeby ta chudobna žena kelčik daremny nemala
 a Dgewka by se geg neoswobodila. Gak z strany mladse 5
 nic neprjgde, neznam, čiby nebylo užitečne do Pestu In=
 stantiu poslati nebo y z strany neystarsse z Pesta dobra
 a pod kratkym časem resolutie prissla. Stjm do gracyi
 prjtelske ponjžene poručena zustáwam se wassj uctiwosti
 Pánu Consiliarowi 10
 W Batyzowcach dne 27. Octob 795 . ponjžena služebkyna
 Gradecy Stansic Horvat Anna

čiby na počte agensowi se nemohli poslat.²⁸

Nr. 50 (48)

Anna v krátkom liste bratovi oznamuje, že mu posíela, už v liste nr. 47 spomínaný 15
poplatok 5 nemeckých zlatých. Zároveň brata prosí, aby využil svoje kontakty a po-
mohol tak aj mladšej dcére jej gazdinej.

Batizovce, 9. november 1795, rukopis na papieri, 20 x 25, 5 cm. S. 2 – 3 sú prázdne.
 Na s. 4 staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 9
 Nov 795 – H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančičovej, i.č. 2356, 20
 kr. 1518, rok 1795.

p. 1:

Wysoce Urozeny a laskawy
 Pane Consiliar!
 Banco Cedula na 5. Nemeckych zlatych 25
 za Taxu posylam, a prosym ponj=
 žene Pana Consiliara, nech gu ra=
 čj poslati, a pri tom Pana Žitkov=
 ského reflectowati, žeby y z strany
 té mladše Dgewky co potreby konal, 30
 tak gak se gmenem obydwuch In=
 stancya wyložila. Stjm do dalšj

²⁸ Veta je napísane na margu, vertikálne k ostatnému textu listu.

gracyi a lasky prjtelske ponjžene po=
ručena zustávám se wšj uctiwosti

Wysoce Urozenemu Panu Consiliarowi

W Batizowcach d[ne] 9. Novem 795.

ponjžena služebkyna

5

Gradecy Stansic Horvat
Anna

Nr. 51 (49)

10 *Nedatovaný zoznam finančných príspevkov šľachticov, miest, obcí a iných subjektov, ako napríklad Spišskej kapituly kanonikov, farárov, či biskupa. Sumy sú uvedené vo florénoch. Účel vypracovania je nejasný.*

Nedatované, nelokované, rukopis na papieri, 20 x 25, 5 cm. Rukopis: SA LE, SŽ, Korespondencia Anny Horvát-Stančičovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1795.

p. 1:

	Cap[itu]lum	-	f[lorenos]	500
15	Ioannes Csaky	-	1000	
	Emanuel	-	1000	
	Emericus	-	1000	
	Stephan	-	1000	
	Poturnay	-	1000	
20	Baro Palocz		2000	
	Ep[isco]p[us]		3000	
	Capitul[um]		1000	
	Mariassy		600	
	Horvath		600	
25	Gergei	-	400	
	Berzevicy		400	
	Parochi		1000	
	Leutschau		400	
	Kesmark		100	
30	Clemens (?)		2000	
			16 400	
			900	
			17 300	

Toke	-	-	100	
Jekelfalussy			100	
Petroczy			60	
Guldenfinger			100	
Sakmari			100	5
Mudranyi			40	
Almassy	-		40	
Tothfal [va]	-		60	
Spilenberg[er]			60	
Draveczenes			40	10
Tothfalva			40	
Josephus Ujf[alusii]			40	
Bussocenses			20	
Halek (?)	-		15	
Jantso	-		60	15
Korotnok	-		20	
			<hr/>	
			92	

Apud profesionem pro 100 Rfl.	200 ²⁹	
Pro Avena kulitice (?) dat	388	20
Non dependet	12	
Restituti sunt in frum[ento]	<hr/> 600	
	130	

²⁹ Celý odstavec je uvedený v ľavom dolnom margu, kolmo na pôvodné riadkovanie a čiastočne zasahuje do hlavného textu.

p. 2:

Pro Avena ex Cassa enumerati

Mense Aprili f[loreni] 590 –

Item f[loreni] 140 –

5

—————
S[umm]a f[lorenorum] 730

612

—————
118

10 612

730

600

—

130

15

Nr. 52 (50)

20

Anna v maďarskom liste oznamuje, že si na bratovu radu u seba ponechá nemú sedliacku vdovu spolu s jej synom. Vdova sa bude vydávať za istého sedliaka z Kežmarku a bude tak pod Anninou jurisdikciou. Šľachtičná opäť prosí o pomoc v záležitosti mladšej dcéry svojej gazdinej a zároveň sama prvýkrát v korešpondencii spomína svoju dcéru Zuzanu, ale len nepriamo ako manželku pána Žigmunda Sirmaja (Szirmainé).

Batizovce, 25. december 1795, rukopis na ŠF papieri. S. 2 – 3 sú prázdne a na s. 4 staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 24 Dec 795 – H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíchovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1795.

25

p. 1:

Tekintetes Consiliarius Uram

[é]s Tellyes bizodalma[s] Draga Kedves Nagy[sago]d Uram Ötsem

30

Atyafisagos Uri Levelét egész Tisztelettel vévén örömet, bölts tanatsahoz képest az tudva lévő Rakuszi özvegy Jobágy= némat a Fival együtt meg tartom olly forman, hogy ha alája írja magát azon Késmarki Jobagy, a hites Ferjhez

menni kedve van, hogy az én Iuris:dictiom alat lakni
köteles lészen. E melet alazatosan instalom az Urat Con=
siliarius Uramat, nem ugy Viceispan Urat, hanem mint tellyes
[?] Nagy Jo Uram Ötsémet minő Tanatsot a GazdaAszonyom
Lenykaja iránt nékem adni meltoztattik, mivel a Leányom Szir
mayné az Uj esztendő miat haza siet, nem de ne mel mehet=
ne é most vele. Szerentsés Üneplest [é]s következendö Uj eszten=
dónek minden részeiben telyes Conventuma Szerint valo minden
ki gondolható Lelki [é]s Testi aldasokat a midőn viszont kivanok
magamat további atyafisagos gratiaiban ajánlom [é]s alandol vagyok 10

Tekintetes Consiliarius Uramnak alazatos Szolgalonéja
G. Stantsic Horvat Anna

Barhfalvan 24ik = Xbr=
795

Nr. 53 (51) 15

Anna v liste vyjadruje svoje počudovanie sa nad tým, že stále nie je známe rozhodnutie vo veci dcéry jej gazdinej. Tiež spomína, že chudoba musí trpieť veľkú škodu a prosí o vyšetrenie otázky gerlachovských kôz.

Markušovce, 17. január 1796, rukopis na papieri, 21,5 x 19,5 cm. Na s. 2 staršia archívárska poznámka v pravom hornom okraji červenou ceruzou: 17 Jan 796. Rukopis: 20
SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíčovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1796.

p. 1:

Služby me ponjžene offerugem
Wasseg Milosti Panu Consiliarowy!

Prepitugem že stimto listom prekažku robim. Ga 25
se prečudovat nemužem že Z Widna strany
mogeg Gazdinineg djewki žadna Resolutia
negde; asnad Pan Žitkowsky nebars aku,,
ratni. K tomu Instugem ponjžene, žeby Pana
Probstowa Investigatia strany Gerlachow,, 30
skich kozoch učinena, slawneg stolicy
predložena y Hore poslana bola, wssak
guž Josepha nedaleko, a Chudoba škodu

weliku trpet musi. Stim se y nadaleg
do gratii recomendugem a zustawam

Panu Consiliarowy

Markusfal[vae]: d[ie] 17. Jan

ponižena služebkina

5

1796

G Stansic Horvat Anna

Nr. 54 (52)

Anna sa v liste sťažuje, že Rakúšania (cisárski vojaci) chytili jedného jej poddaného, a tiež chcú chytiť syna jej poddaného, ktorý sa správa slušne a zároveň prosí brata v tejto záležitosti o pomoc.

- 10 **Batizovce, 1. február 1796**, rukopis na papieri, 25 x 20 cm. S. 2 – 3 sú prázdne a na s. 4 staršia archivárska poznámka v ľavom dolnom okraji otočená o 180 stupňov, červenou ceruzou: I Feb. 796 – H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíkovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1796.

p. 1:

15 Wysoce Urozeny a Laskawy

Pane Consiliar!

Rakusane gedneho mogeho poddaneho chy=
tili, bez ktoreho Brat gázdowat nemu=
že, pritom byl strizliwy a statečny, ga=
20 ko y swadectwj Pana Cornidesowe
swedcj: Druhy tež syn mogeho poddane=
ho, ktoreho ulapit chcegu se statečne spra=
wowal. Prosym ponjžene Pana Consili=
ara, nech račj na pomocy byt, žeby lem
25 samych poddanjch nelapali Pánu Consi=
liarowi lepszj známo, gak mne, gakowych
obzwlašte lidj magu lapati, a proto ani
argumenta a duwody prednassati my
30 prjtelske ponjžene poručana zustávám

Pánu Consiliarowi.

W Baty[zowcach]: 1. Febr. 796 ponjžena služebkyne
G: Stansic Horvat
Anna

Nr. 55 (53)

*Obsah listu je venovaný vnukovi Antonovi (Antalovi), Anninmu vnukovi – polo- 5
sirote. Anna sa snaží nájsť spôsob jeho uplatnenia v armáde. V liste sa spomína aj
odporúčanie z Abovskej stolice. Proší brata o vybavenie možnosti prezentácie An-
tona vo Viedni.*

Batizovce, 10. február 1797, rukopis na ŠF papieri. S. 2 – 3 sú prázdne a na s. 4 star- 10
šia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji čiernou ceruzou: 10 Feb. 797 – H.
Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančičovej, i.č. 2356, kr. 1518,
rok 1797.

p. 1:

Wysoce Urodzeny Pane Consiliar,
Pane Bratre mne laskawy! 15

Dwe wecy Pán Oberstlieutenant Szarvassy mi pjše
a syce, že s Pánom Consiliarom o mogeho wnuka
Antala mluwil, a že Pán Consiliar mi Commenda=
tiu z Abba Ujvarske stolicy laskawe procurowati
sljbil. Prosym tehdy ponjžene Pána Consiliara, aby 20
w te častke o tau Syrotu se zaugati račil.

Pisse mi y to Pán Ober= Lieutenant Szarvassy,
že on mogeho wnuka wideti chce, a Pán Consiliar
mu nadegi učinil, že Spusob nagde, gakby mug wnuk
se we Wjdni praesentowati mohl. Gestli tehdy by ne= 25
gaky spusob byl, nech ráčj Pán Consiliar takowy mňe
ukázati, žeby sem ho poslati mohla. Stjm do lasky prj=
telske a gracyi ponjžene poručena zustávám

Wysoce Urozenemu Pánu Consiliarowi
W Batizowcach 10. Febr. 797. ponjžena služebkyňa 30
Gradecy Stansic Horvat Anna

Nr. 56 (54)

Anna v liste ďakuje za splnenie prosby z listu nr. 55, podľa ktorej sa môže jej vnuk Anton prezentovať vo Viedni a zároveň prosí o uvedenie termínu tejto príležitosti, keďže je v súčasnosti v Prešove. Zároveň žiada o odporúčanie pre Antona od miestnej stolice. Tiež v tejto súvislosti spomína svojho syna (Andreja), v tom čase v hodnosti kapitána.

Batizovce, 26. február 1797, rukopis na ŠF papieri. S. 2 – 3 sú prázdne a na s. 4 staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 26 Feb. 797 – H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíchovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1797.

p. 1:

Wysoce Urozeny Pane Consiliar
Pane Bratre mñe laskawy!

Z lystu nasemu Fararowi wyrozumela sem, že Pán Consiliar tau lasku pratelskau urobiti, a mogemu wnukowi Antalowi príležitost do Wjdni zaopatriti račil. Za tu lasku gako ponjžene dekugem, tak y prosym, aby mne Pán Consiliar ugistiti račil, gakowa to bude prjležitost a wktery čas, žeby sem na prjsslussny Čas Antala z Pressowa mohla dati priwgest. Pritom ponjžene prosym, aby Pán Consiliar pri budúce Sedrii račil Particularnu Congregatiu oznamiti, a Antalowy Recommendatiu wydati. Mug Syn Capitán, ktery ponjženau službu wskazuje, u wsseckych Panoch mu w Wjdni cestu pripravil, ale predce recommendatiu za potrebnú byti uznal. Stjm do dalssj lasky ponjžene poručena zustáwam s powynu uctiwosti

Pánu Consiliarowi, Panu Bratowi

W Batizowcach 26. Febr. 797. ponjžena služebkyna
30 Gradecy Stansic Horvat Anna

Nr. 57 (55)

V liste Anna znova píše podžupanovi Imrichovi o svojom vnukovi Antonovi, ktorého odchod do Viedne sa kvôli nedostatočnej príprave a patričnému ošateniu ešte rozhodla odložiť. Ďakuje za odporúčanie pre neho. Do Viedne ho pošle spolu so svojim synom (Andrejom), v tom čase kapitánom.

5

Markušovce, 11. marec 1797, rukopis na ŠF papieri. S. 2 – 3 sú prázdne a na s. 4 staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 11 Marti 797 – H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíčovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1797.

p. 1:

10

Wysoce Urodzeny,
Mne welice poważitedlny Pane Vice Ispan!

Ačkoly by sem myle rada byla, stotu príležitosti, kteru Gjch

Milost do Wydne posyla mogeho Wnuka Antala
tess tam odeslaty, ness ponewadz on z gedneg strany

15

we Wydny neznamy gest, z druheg stranky ale do,,

statečne ošateny a pripraveny neny; to ale w tak
kratkym Čase se staty nemože; steg tehdy příčiny

uminila sem sebe gehu len z mogjm Synom Ka,,
pitanyom odeslat, nic meneg wssak za tuto oblatiu,

20

Wašeg Milosty ponižene dekugem, a Lasku tako,,

wuto pre mogeho Wnuka na ginsse okolostogjc,,

nosty sebe zadržugem. Ponewadž ale ugjstena
gsem že Wasseg Milosty Recommendatia, ku pred,,

25

sewzety gehu welmy platna bude: a tak uni,,

žene prosym aby listy swe, ktemuto Cyly zme,,

rugjcy, mogemu Synowy Kapitanyowy odeslat

račily, ktery nelen sam pre dobru znamost

stimito Panamy gjch odda, ale tess y tehoto

wnuka mogeho unjch recommendowaty se,,

30

be uminil. Stym do skusseneg prigatelskeg

lasky se poručam, a ze všecku uctiwosti

zustawam.

Wassey Wysoce Urozeneg Milosty

W Markusowcach d[ne] 11ho Marca unižena služebkinya

35

797 Gradecy Stansic Horvat Anna

p. 2:

P.S. I Batizoczi Farkasovim hostinskim po dva zlate á
mogím po štiré zlaty, ato ne moge ze by som to
dopustit mohla že by druh[e]³³ meneg platily gak
moge. Vy pitam sy ponizene to to pisma čo ge 5
stolicy bublikovane gak se ma Husar Ekvipirovac
sak to Pan Consiliar dobre zna že ga do,,
teho nits nye znam lebo som se ža mogho
Pana dotoho nikda ne mesala.

Nr. 59 (57) 10

Anna prosí brata o písomnú komunikáciu vo veci jej syna kapitána (Andreja) a zároveň zdôrazňuje diskretnosť ohľadom ich korešpondencie s inými osobami.

Batizovce, 27. jún 1797, rukopis na ŠF papieri. S. 3 – 4 sú prázdne a na 2 s. staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 27 Juny 797 – H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíchovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1797. 15

p. 1:

Wysoce Urozeny a laskawy
Pane Consiliar!

Mug Lyst ktery mi mug syn Capitan pjsse, y z lystom 20
H. Z. M Alvinczeho s Pánom Consiliarom ponjže=
ne communicugem tym cylom, ponewadž gest ta wu=
le mogeho syna, a pri tom y sama wdečna tomu
budem, když Pán Consiliar swogu opiniu bude račit
memu synowi oznamit. Gestli co bude račit Pán 25
Consiliar mogemu synowi pjsat, nech račj mne ode=
slat, že k mogemu Lystu pripogjm, atak odesslem.

³³ Text poškodený atramentovým fľakom.

To ale ponjžene prosym, aby ten list ze žadnym gin=
ssjm Pán Consiliar necommunicowal, ale mne oby=
dwa na zpat poslati ráčil, gak y z lystu moge=
ho syna rozumet se dá. Stym do dalsj gracie
5 prjatelске ponjžene poručena zustávám

Wysoce Urozenemu Pánu Consiliarowi
W Batizowcach dne 27. Junii 797 ponjžena služebkyna
Gradecy Stansic Horvat
Anna

10 **Nr. 60 (58)**

Anna v liste bratovi oznamuje zápornú odpoveď na jeho prosbu, ktorá sa podľa všetkého týkala možnosti pôžičky. Spomína svoju nepriaznivú finančnú situáciu. V súvislosti so situáciou v Batizovciach prosí o jedného stoličného hajdúcha, ktorý by pomohol nastoliť poriadok.

15 **Batizovce, 8. august 1797**, rukopis na papieri, 25 x 20 cm. S. 2 – 3 sú prázdne a na s. 4 staršia archivárska poznámka v ľavom dolnom okraji červenou ceruzou otočená o 180 stupňov: 8 Aug 797 – H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíchovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1797.

p. 1:

20 Batizovce³⁴ 8 Occ.
797

Slusby moge ponisene offerugem
Panu Consiliarovy!

25 List Pana Consiliara som zradostu
prigala, á žadost virozumela
ga by som velmy rada Panu
Consilarovy gvoly urobila ale
vizi mog Boh že penesi nye
mam, lem tso my na vinobranje
30 treba? Davam na znamost, Panu
Consilarovy, že hocag ne lesoh
sekvester, precag sedlacy nye
lem

³⁴ Pôvodne: *Batizovce*.

p. 2:

vnocy, ale y vodnye do mesta³⁵ ho,,
za, atak pitam Pana Consili
ara csy by to nye mohlo
bit že by zgedneho³⁶ stolistneho 5
hagduka tu dala tém nasim
na pomuž, stim se do lasky
a gratiy porutsam á zustava

Panu Consiliarovy
Ponižena služeb[kina] 10
Gradecky Stansic Horvat
Anna

Nr. 61 (59)

*V liste Anna opäť spomína nedoriešenú situáciu okolo vierovyznania dcéry jej doj- 15
ky, ktorá je už súca na vydaj. Iniciatívne chce túto záležitosť vyriešiť a písať bisku-
povi (Ján Révaj). Ďalej oznamuje, že z Viedne nedostala žiadnu odpoveď.*

Batizovce, 22. august 1797, rukopis na ŠF papieri. S. 3 je prázdna a na s. 4 staršia 20
archivárska poznámka v ľavom hornom okraji čiernou ceruzou: 22 Aug 797 – H.
Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančičovej, i.č. 2356, kr. 1518,
rok 1797.

p. 1:

Batyzovcze 22. Aug.
797

Slusby moge ponižene offerugem
Panu Consiliarovy! 25

Prepitugem ponižene ze stim listom prekasku robim, ale
ponevats od Pana Consiliara radu zadam, po,,
nevats mogeg Dogke zefka 18. Roky ay dva³⁷
mesace minula, exsamen vistala, do Catolic,,

³⁵ Autorka listu zrejme mala na mysli *do lesa*.

³⁶ Pôvodne: *zgedneh*.

³⁷ Pôvodne: *da*.

keho kosztola hozila, atak lem neh chce³⁸ Cato,,
litsku bit, pitam tehda ponižene pana Consi,,
liara ked by mi radu daly že mam Instan,,
5 ciu dac, ked by do Biskupa do by blissy
bulo, lebo us ge zefka za muz suca, a stim
se geg steste zotrimuge? Zadnu odpovec som
zvedna

p. 2:

10 nye dostala, a ga Panu Consiliarovy dlusna osta,,
la, tso na postu platil, ale gak gak nahle
buzem mac steste, to spodekovanim zap,,
latim, ked by estek pan Consiliar tu
Graciu mal že by do Vednya pisal, čy
15 se ma ufac tsi³⁹ nye, ze by mu Cslovek
dagak[e]⁴⁰ mesto zaopatrel. Stim se y
na daleg do lasky á gracy porutsam
a zustavam

ponižena sluzebk⁴¹

Panu Consiliarovy Gradecy Stansic Horvat Anna

³⁸ Pôvodne: *che*.

³⁹ Pôvdne: *ts*.

⁴⁰ Text poškodený atramentovou škvrnou.

⁴¹ Text nedokončený kvôli presahu k okraju strany.

Nr. 62 (60)

Anna bratovi ďakuje, že odporučil jej syna (Andreja) samotnému cisárovi. Tiež sa zmieňuje o svojom vnukovi (Antonovi?), ktorý, ako sama uznáva, mal radšej vstúpiť do armády. Znovu spomína ťažké rozpoloženie svojej gazdinej a jej dcéry, ktoré vyplýva z nedoriešenej záležitosti ohľadom skúšky z katolíckeho náboženstva, ktorú jej nechce uznať miestny farár. 5

Markušovce, 5. september 1797, rukopis na ŠF papieri. Na s. 4 staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji čiernou ceruzou: 5 Sept 797 – H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíchovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1797.

p. 1: 10

Služby me ponjžene offerugem W. M.
Panu Consiliarowy

Dekugem ponjžene Panu Consiliarowy zatu
Gratiu, že sina meho skrze slawnu stolicu
gastnosti Cisarskeg recomendowat račil. 15
Szarvassÿ predesslu počtu my pisal, ale slabe
uffanga straniwa wnuka meho my robi.
Kdiby toto bola predpwedela, takby ho bila
wolila medzi wogakoch dat. Predtim my
slubowali a teraz, kdo zna zgakeg pricini 20
ze wssim wulu nemagu. Gazdineg mogeg
Djewka, Examen guž wistala, Pleban ale,
prwe Testimoniales geg dati neche, pokud
ku temu skrze slawnu sTolicu Napome,,
nuti nebude. Tak pjtam ponjžene nach 25
my

p. 2:

my pan Consiliar poradi čo mam wteg,,
to wecy robit, nebo guž gak Matka tak
y diewka sa dobre neossala. Sinowy memu 30
ljst posgelam, pitam Kdiby Pan Consiliar
sam Počtarowy ho recomendowat račil, žeby
mu ten do Ruk dossol. Expressuss odda
kr. 30. Stotich nach pan Consiliár zotrима

od počti za Sarvassou predessli list a
k tomu y od toho to⁴² listu taxu zložit ráčy.
Wtim kdy sa y nadaleg unjžene do Gratii
poručam zustawam

- 5 Gjch Mil: P. Consiliarowy
Markusfal[vae] d[ie] 5. [Septem]bri[s] 797

Ponjzena služebkina
Gradecy Stansic Horvat Anna

p. 3:

- 10 P.S. Kdy pan Consiliar Szarvassemu
pisat bude, tak pjtam nach gehu reflecto,,
wat rača, strany meho wnuka, a nach
gehu recomenduge

Nr. 63 (61)

- 15 *Väčšia časť listu je venovaná finančným záležitostiam. Na konci Anna píše vo veci už viackrát spomínanej dcéry svojej dojký (gazdinej), ktorá napriek absolvovaniu examenu (z katolíckej výchovy) ešte stále nebola „oslobodená“.*

- 20 **Batizovce, 24. september 1797**, rukopis na ŠF papieri. S. 3 je prázdna a na s. 4 staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 24 Sepb 797 – H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančičovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1797.

p. 1:

Batizovce d[ne] 24 Sep
797.

- 25 Sluzby moge ponizene offerugem Panu
Consiliarovy!

⁴² Doplnené nad riadkom neskoršou autokorektúrou.

Zlistu som virozumela, že penezi pre Baro Palotsay
 ay pre pany Groff Fralitsku, pan Consiliar
 žada, aked, pret, by som nyedala, ta pre sto,,
 licu, čo se dotitse Grofky ta bih ne dala ked
 by my Botske lezelo, viseg 2000. Interesu, nye
 mozem dostat, ale sy pitam respirium do
 Tidna, lebo od pana Consiliara radu potrebu,,
 gem, bo Mariassy Istvan 1. Octobra pogde, a
 nye vem čy nye buze pitat penezi, a ga
 mislim že by gemu dobre⁴³ bolo dac, že by
 daga podly člověk do Iosaku nye prisol
 stolicy dobre

p. 2:

dac ale 5. procento by som nigdy nye dala
 čo se dotitse dojkingej⁴⁴, zefky, na examen
 11. tidny chozila y do kostela za rok, anye
 moze bit oslebozena, ked by lem Orsasky
 nye odkladol že by prisol, á vedle rady
 Pana Consiliaroveg ta do Vednya potom
 dagu stim se y na daleg do lasky
 rekumendugem a zustavam
 ponižena sluzeb.
 Stansic Horvat Anna

⁴³ Pôvodne: *bobre*.

⁴⁴ Pôvodne: *hajkine*.

Nr. 64 (62)

Anna v liste brata opätovne žiada o pomoc v záležitosti dcéry svojej dojky. Okrem toho prosí o radu ohľadom svojho vnuka Antona (Antala), ktorý je už zdravý a nechce zaháľať.

5 **Batizovce, 12. december 1797**, rukopis na ŠF papieri. S. 3 je prázdna a na s. 4 staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 12 Dec 797 – H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančičovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1797.

p. 1:

10 Batisfalva d[ie] 12. Dec
797

Slusby moge ponizene offerugem Panu
Consiliarovy!

15 Prepitugem ponizene Pana Consiliara že stim prekaz,,
ku robim, ponevats ta moga Dogka zaden
konec o tu svogu defku nye moze dotskat.
ga som pisala Panu Orsackemu Vitalisovy
ale on mnye pise že on zadnu Instanciu
nye dostal atak nye moze prist. Pitam⁴⁵
20 Pana Consiliara neh se smilugu, aneh
Poradek urobga že by Instancia bola Panu
Orsackemu vidana, že by mohol prist pora,,
dek urobit. Resoluciu vdetsne ocekavat buzem
stim se y na daleg do panskeg Ggraciy porutsam
25 a zustavam ponizena sluzeb.

Panu Consiliarovy Gradecy Stansic Horvat Anna
verte

p. 2:

30 P S. Pitam ponizene estek o gednu poradu, mog vnuk
Antal my pise že ge uz zdravý á ze nye
chce⁴⁶ doma zahalac, ta me pita, že by som

⁴⁵ Autokorektúrou opravené z *pipam*.

⁴⁶ Pôvodne: *che*.

dagaky poradek snim urobila. Pitam tehda
Pana Consiliara, neh my poraza, že by som
ho na Patvariu mohla dac, lebo mogeg
velkeg beze, neh my pan Consiliar vergy
any nye znam čo robit mam.

5

Nr. 65 (63)

Anna v krátkom liste ďakuje bratovi za jeho starosť o jej potomkov (polosiroty po synovi Imrichovi), a zároveň mu oznamuje, že práve je u nej poštár, ktorý zanesie jej listy.

Batizovce, 29. december 1797, rukopis na ŠF papieri. S. 2 – 3 sú prázdne. Na s. 4 čierna poškodená pečať a staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 29 Dec 797 – H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíchovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1797.

10

p. 1:

Batizovce 29. Dec.
797

15

Slusby moge ponizene offerugem Panu
Consiliarovy!

Listy od Pana Consiliara som fdetsne prigala, zakteru
lasku, a Krestanstvo, bars ponizene zekugem
že na moge siroty, taku starost ma pan
Consiliar, neh Boh buze odplata Panu Consilia[rovi]
ale prepitugem, že tak často, stakimy
vecmy prekazku robim. Prave ge tu Pan
postar, ktery te listy na gutregseg poste
te listy posle. Fő-Ispanske Expresusom
poslem. Stim se y na daleg do skuzeneg las,,
ky porutsam á zustavam

20

25

ponizena sluzebk[kina]

Panu Consiliarovi

Gradecy Stansic Horvat Anna

p. 4:

Percep[tum] 29. [Decem]br[i]s

797

5 Monsieur
Monsieur Emerique Horvath
Stantics de Gradecz Consi
lier de sua Majestate Imper
Royal Apliq Cher Ami
Plaus
10 a

Nére

Nr. 66 (64)

15 *Anna opisuje problémy, ktoré má so svojimi poddanými v Mengusovciach. Tunajší vystrašení obyvatelia sa sťažujú, že ich chodí v noci strašiť duch mŕtvej ženy, ktorá bola pochovaná pred šiestimi týždňami. Obyvatelia zo strachu pália v noci viac dreva a nechcú strážiť v noci dedinu.*

20 **Batizovce, 29. december 1797**, rukopis na papieri, 35 x 20 cm. S. 3 je prázdna. Na s. 4 poškodená čierna pečať a staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 29 Dec 797 – H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíkovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1797.

p. 1:

Sluzby moge ponižene offerugem
Panu Consiliarowy!

25 Nedawno sem Panu Orsackemu pisala, aby memu zbu,
renemu lidu od nočného daweny ney wicey w
Mengusowcach, a welykeho strahu poradek učinil,
Nakteru mogu prozbuž pan Orsacky prissel, ase
spitował, ssak ale naskrze weriti sebu⁴⁷ nehál. Stey
prycyny⁴⁸ prinucena sem Pana Consiliara prosit
30 aby poradek se negakowy učinil spricin tichto:
poneg prw. Lide tyto Mengusowsky a Bati

⁴⁷ Slovo doplnené v rámci autokorekcie.

⁴⁸ Pôvodne: *prycy*.

zowsky neznam skrz negakeho ducha dlaweny
 bywagu, čo ag misla nazenu ktera w Mengusow
 cach guss pred 6=ti tiznamy pochowana gest, agako
 ony gedno miselne rozprawagu, ze od teho času
 nočnihu pokoja mit nemuzu, agak rozprawagu 5
 že gim gaziky wytahuje gich dusy Statky wy pusta
 y stalo se po odchode pana Orsackyho
 co podruhe Ze geden tenže⁴⁹ ktery nedaleko w Men
 gusowcach, Cmitera biwa prissel, mne prosic aby
 gemu ginde hospodu dala, ze gussto to paty raz 10
 gest čo gehu dusyla, a bars naremne a ze pre noc
 ny buchany a nebezpečnstwy tam biwat nemuze
 ale ne len tento, ale guž wssecy gednym umyslem
 otakowem welkem trapyeny mluwja, a sceho pocha
 za 15
 Trete ze lud tento od welikeho strachu any
 nocnu straz trimat nechcu obawau se aby negaky

p. 2:

strašny ohen newissol a wec tato nelen mne ale
 y Slawneg Stolicy ne usskodila. 20
 4to= Lide tito od welikeho strachu po celech
 nocach drewo pala, co se lachko pridat muze
 w nekterem dome malo lidu gest, takowy od dlu
 hich časoch nespice, zaspat muze a ne zadu
 seny ohna, wisse zle pochazat muze. 25
 5=to Bi sem prosyla aby tito lide pod prisa
 hu se wzaly, ateto nesnatky pod takowu oznamyli
 any negaku pokutu na predek strašeny nebili, Steh
 to pričín prosim Pana Consiliara kdy⁵⁰ by takowy
 poradek urobit račyli aby tento lid pokoy mal 30
 že bi se takowe nebzpečnstwy nestalo, gestly by
 ale any pan Vicegspan poradek učinit nechcel
 tak prosim nech takowu wec by namne spustit
 račyly kterej wecy ga poradek wy westy chcem.
 Stim se do lasky poručam a zustawam 35

⁴⁹ Pôvodne: *senže*.

⁵⁰ Zásah pisára, prepísané písmeno.

Panu Consiliarowy

ponižena sluzebkina
Gradec Stansic Horvat Anna

Batisfalvae 29. [Decem]bri[s] 1797

5 **p. 4:**

percepta 30. [Decem]br[i]s
797

10 Monsieur
Monsieur Emeriq Horvat Sstantics
de Gradecz Consilier de Sua Majesta
te Imperial Rojal Aplique Cher
ami H (?)

a/

Nere⁵¹

15 **Nr. 67 (65)**

Anna v krátkom liste bratovi oznamuje, že chce poslať pánovi Sarvašimu (Szarvass) súdok vína (antalek) a zároveň brata prosí o koncept listu pre toho istého pána, ktorý by mohla následne podpísať a poslať.

20 **Markušovce, 28. február 1798**, rukopis na ŠF papieri. S. 2 – 3 sú prázdne. Na s. 4 poškodená čierna pečať a staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji čiernou ceruzou: 28 Feb 798 – H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančičovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1798.

p. 1:

25 Služby me ponjzene offerugem
Wasseg milosti Panu Consiliarowy!

Mislím že moga Nana(?) Panu Consiliarowy oznami,,
la, že ga panu Szarvassemu Antalek wjna
poslat chcem. Než pritim potrebnoby bolo gemu
y pisat a mne nema kdo, ba kdiby mal

⁵¹ List opatrený poškodenou pečaťou.

y kdo, neznam mu rozkazat gak, bo any
geho Titulatiu powedomu nemam⁵²: Proto In,,
stugem ponjžene nach Pan Consiliar
tu lasku uroby, panu Szarvassemu Listow,,
ny mi concept sprawy, ktery ga potom 5
podpissem y posslem. Stim kdy sebe
y Antala do lasky recomendugem
zustawam

W. Mil. P. Consiliarowy
Markusfal[vae] d[ie] 28. Febr. Ponjžena služebkina 10
798. Gradecy Stansis Horvat Anna

p. 4:

Spectabili ac Magnifico Domino
Emerico Horvath Stansits de
Gradecz. S[acratissimae] Ma[iesta]tis Cae[sare]o Re[gia]ae 15
Consiliano, In[clyti] Co[m]it[at]us Scepusiensis
Ord[inario] V[ice]Comiti Tit[ulato] D[omi]no mihi
Singulariter colendissimo
Leutsoviae

Praesentat[um] 1. Marty 20
798

⁵² Pôvodne: *mam*.

Nr. 68 (66)

Anna v úvode listu bratovi ďakuje za jeho láskavosť voči nej a jej vnukovi a zároveň prosí o informácie o Štefanovi Čákim, keďže sa to dotýka jej záujmov v Batizovciach.

5 **Markušovce, 2. marec 1798**, rukopis na ŠF papieri. S. 3 je prázdna a na s. 4 staršie archivárske poznámky v ľavom hornom okraji čiernou ceruzou: 2 Marti 798/H, v pravo dole červenou ceruzou Marti 798 a diera po vystrihnutej pečati. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíchovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1798.

p. 1:

Služby me ponjžene offerugem
10 Wasseg Milosti Panu Consiliarowy!

List Pana Consiliara wdečne som prigala, zatu
lasku kteru pan Consiliar proti mne,
y memu wnukowy ma, dekugem. Na
rade P. Consiliara pristawam, a že
15 pan Consiliar prwe gesste chce pjsat
do Widna welmi som tomu rada. Čo se
s Csaky Istvanom roby institugem ponjžene
nach mne P.Consiliar informowat račy.
Nebo čugem, že ked dokonalu resolutiu
20 ze seba neda, že ho tutegssy Creditorowe
intabulowat dagu. Kdyby sa to stalo, gaby
musela

p. 2:

musela do Batizowecz pugst, lebo ga Con,,
25 tracti tam mam, ato by rada znat
čyby na buducy Tjden, anebo na treti
Concracti buli potrebne pre Intabulatiu.
Stim se do gratii a lasky poručam
a zustawam

30 W. M. P. Consiliarowy
Markusfae d[ie] 2. Marcy
798.

ponjžena sluzebkina
Gradecy Stansic Horvat Anna

p. 4:

Present[atum] 2 Marty
798

5

Spectabili ac Magnifico Domino
Emerico Horvath Stansic de
Gradecz S[acratissimae]. Ma[ies]t[is] Cae[sare]o Re[gia]e Con,,
siliario I[n]c[er]t[us] Co[m]m[un]i[t]at[us] Scepus[iens]is
Ord[in]ario V[ice] Comiti D[omi]no mihi sin,,
gulariter Colendissimo

10

Leutsoviae

Nr. 69 (67)

Anna v liste bratovi ďakuje za jeho radu pri v[ý]bere prokurátora v Pešti. Tiež sa zaujíma o to, či bol jej vnuk Anton prijatý na miesto, o ktoré sa uchádzal. Doteraz mala k dispozícii len informácie z druhej ruky.

15

Batizovce, 19. apríl 1798, rukopis na papieri, 24 x 20 cm. S. 3 je prázdna a na s. 4 staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji čiernou ceruzou: 9 April 798 H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíčovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1798.

20

p. 1:

Batizovce d[ne] 19 Ap
798

Slusby moge ponizene offerugem Panu
Consiliarovy!

25

Za poradu, Panu Consiliarovy že my
Peste prokuratora porazili, po,,
nize zekugem, na sobotnegseg
poste mu buzem pisaty cy prime
atak buzem pitac ponižene na
buducu stolicu, totu plenipo,,

30

tenciu keru som pitala Panu
Radvanskemu, ay do Pesta my
buze treba prokuratoriu, atak
sy vysitam in genere, že gesli
5 by Pan Ragaly ne prigal⁵³ to,
že buzem most druhomu poslac
aked on prime to gemu. O
Antala nevem nits, Mariassy
Josko

10 **p. 2:**

sice pisal že ge us prigaty, ale
ga ne verim, kim od Pana
Consiliara nepotsugem, stim⁵⁴
se y na daleg do lasky á gra,
15 cy porutsam á zustavam

ponizena slus
Gradecy Stansic Horvat
Anna

Nr. 70 (68)

20 *Anna sa v úvode listu venuje finančným záležitostiam, ďalej tiež prosí brata, aby jej poslal list, Sarvašovi, o ktorý ho prosila, a ktorý jej sľúbil. V závere listu mu oznamuje, že jej vnuk Anton má zimnicu a nemôže sa dostať na dohodnutý termín.*

25 **Batizovce, 10. máj 1798**, rukopis na papieri, 24 x 20 cm. Na s. 1 je pri dátume listu staršia archivárska poznámka H napísaná čiernou ceruzou a dátum podčiarknutý. S. 3 – 4 sú prázdne. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíchovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1798.

p. 1:

Batizovze d[ne] 10. Maj
798

⁵³ Pôvodne: *prilal*.

⁵⁴ Pôvodne: *sim*.

Slusby moge ponizene offera,,
gem Panu Consiliarovy!

List spestu čo sem prigala, poselam
Panu Consiliarovy, pitam poni,,
zene neheg rača, stotu admo,,
niciu, á prokuratoriu, zo svo,,
gimy poslac, čo prize za hoca,,
ko tuto, neh my ratsa daty
znaty to, zaplacim. Pitam
ponizene neh my rača len
list, čo my obecaly Sarvasovy
napisaty poslat, sak vem že
Flitner povezel, Panu Consi,,
liarovy ó antala, atak mislim
že y dotoho, listu, čo zmogim
menom

5

10

15

p. 2:

pogze, treba by polozil že ma
zimnicu že na termin sa
nezone, ustanovic. Stim sa
y nadaleg, do skuseneg lasky
porutsam á zustavam

20

Panu Consiliarovy ponižena služ.
Gradecy Stansic Horvat
Anna

25

Nr. 71 (69)

Anna na začiatku listu preukazuje svoju skromnosť a bratovi ďakuje za jeho láskavosť voči nej aj jej potomkom, zároveň je vďačná, že s ňou chcel ísť do Plavča. Na konci listu sa zmieňuje o vnukovi Antonovi, ktorý sa už cíti lepšie a mohol by sa dostaviť na nový termín.

Batizovce, 21. máj 1798, rukopis na papieri, 24 x 20 cm. Na s. 1 je pri dátume listu staršia archivárska poznámka H napísaná čiernou ceruzou a dátum podčiarknutý. S. 3 – 4 sú prázdne. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíchovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1798.

10 **p. 1:**

Batizovce d[ne] 21. Maj
798

Slusby moge ponizene offerugem,
Panu Consiliarovy!

15 Prepitugem ponižene že na list tak ne,
skoro odpovecz davam. Že Pan
Consiliar semnu ch[c] el ist do
Plavtsa, ža tu lasku ponizene
dekugem, to som any ne za,,
20 sluzila⁵⁵? ale vtsil⁵⁶ pre iste
pritisne ne mozem ist. Pas,,
sus, som tez SCosic (?) prigala
to tez Pana Consiliarova pra,
ca, ga som tu lasku, ne za,,
25 sluzila⁵⁷, keru Pan Consiliar
semnu

p. 2:

a stimy sirotamy roby. Pan Flitner
to bol, a stim me potesil
30 že us Antalovy lepsy, atak

⁵⁵ Pôvodne: *zlasluzila*.

⁵⁶ Pôvodne: *tsvil*.

⁵⁷ Pôvodne: *zlasluzila*.

ne vem gak Pan Consiliar
rozkaze, čy lem na termin
že by isol, čy kus skoreg
stim sa do lasky a gracj
porutsam á zustavam

5

Panu Consiliarovy ponizena sluzob.
Gradecy Stansic Horvat
Anna

Nr. 72 (70)

Anna v krátkom liste bratovi oznamuje, že vnuk Anton sa na určený termín 1. júna nemôže dostaviť. Anna navrhuje, že by ho však vedela na cestu vyslať už v strede júna, aby bol 1. júla na určenom mieste. 10

Batizovce, 26. máj 1798, rukopis na papieri, 24 x 20 cm. Na s. 1 je pri dátume listu staršia archivárska poznámka H napísaná čiernou ceruzou a dátum podčiarknutý, s. 2 – 3 sú prázdne. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíchovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1798. 15

p. 1:

Batizovze d[ne] 26. Maj
798

Slusby moge ponižene offerugem
Panu Consiliarovy 20

List som Pana Consiliara bars vdetsne⁵⁸

prigala, to ge ne mozno že
by Antal 1. Iunia, tam bol
ale pitam ponizene, neh my 25
ratsa na znamost dat, čy ho,
mam, postred⁵⁹ Iunia, poslac
cy lem tak ho vy pravic,
že by 1. Julia, tam bol.

⁵⁸ Pôvodne: *vdetsne*.

⁵⁹ Pôvodne: *postrek*.

Stim sa i nadaleg do lasky
porutsam á zustavam

Ponižena služeb[kina]
G. Stansic Horvat Anna

5

p. 4:

percep[tum]

Monsieur

Monsieur Emerique de
Horvat Stansitz de
10 Gradetz a/ Straska

30. Maj
798

percep[tum]

Nr. 73 (71)

15 *Anna v liste bratovi oznamuje, že sa mieni v Batizovciach informovať o kňazových
činoch a tiež opätovne vyjadruje svoje rozhorčenie nad pasivitou v riešení prípadu
dcéry jej gazdinej. Túto záležitosť mal riešiť istý pán Zitkovský, ktorý je v súčas-
nosti chorý, ale podľa Anniných informácií, dostatočne nekonal ani keď bol zdravý.*

20 **Markušovce, 20. júl 1798**, rukopis na ŠF papieri. S. 2 – 3 sú prázdne. Na s. 4 je po-
škodená čierna pečať a staršia archivárska poznámka napísaná čiernou ceruzou
20 July 798 – H a dátum podčiarknutý. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny
Horvát-Stančičovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1798.

p. 1:

Služby me ponjzene offerugem
Wašeg Milosti Pani Consiliariussowy.

25 Zitregssiho dne ydem do Batizowecz, wizwem
sa o skutkoch Knazowich dobre; tak potom
uwidim čy patientiu snim budem mat.
Že Zitkowsky chory, a we wecoch mogeg
Gazdineg djewky malo roby, banugem.

Než gak od⁶⁰ mudrich ludy som slišela,
že on y zdrawy biwsse malo robil; tak
uffany mam že kdy Pan Consiliar wec
tuto na druheho agensa spusti, ona skoreg
kswemu cyli prjde. Stim se do gratii sku,,
seneg y nadale ponjžene recomendugem
zustawagjce

Panu Consiliarusowy
Markusfal[vae] d[ie] 20. Julj 798 ponížena služebkina
Gradecy Stansic Horvat
Anna

Nr. 74 (72)

V liste sa Anna venuje viacerým témam. Začína zaujímavými finančnými záležitosťami dotýkajúcim sa pôžičiek, ktoré poskytla. Tiež sa vyjadruje k sekírovaniu jej osoby. Zmieňuje sa aj o tom, že sa musí starať o svojich vnukov, spomína aj jedného z nich, a to Imricha, ktorý bol povýšený na nadporučíka.

Batizovce, 28. február 1799, rukopis na ŠF papieri. Na s. 4 staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji čiernou ceruzou: 28. Feb. 799/H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíchovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1799.

p. 1: 20

Batizovze d[ne] 28. Feb
799

Slusby moge ponizene offerugem
Panu Consiliarovy!

Listy dva som fdetsne prigala, čo sa Baro Palotsageho
dotitse, telo penezi som mu dala, kelo som
mohla, 2000 Rfl. vic ne mozem mu daty, tamte
som Csaky Imrový dala, ze som sy Z Sest Halle,,
rom osov urobila? Co sa dotiče Mariasy
Ioska, ga som snim, alebo Vitalis, bars sta,,
tesne handloval, neh sa Pan Consiliar

⁶⁰ Opravené v rámci autokorektúry.

geho pita, čo som mu vic obecavala on
vse vic pital⁶¹, ageho porcia ne stogy
12. abo 14. tisis, bez teho som zila, y buzem
zit, on by rad y Iosag, y peneži mat

5

ale to ne

p. 2:

moze bit, dost skody mam, že, som tak dlhuo pene,,
zi trimala. Za poradu ponizene dekugem, co my
o mogu danu⁶² pisaty račily. Capitaly pre
10 Pana Consiliara neham, ale že by me maly zIn,,
teresom tak sekirovat na to vera ne pristanem,
čo sa ovsa dotitse, dost to Pane Consiliar, odem,,
ne. Yh tam velo to možu dat, aga len sama,
á mam velo Dety musim sa nanih starat⁶³.
15 ga som od mogho Imra bars fdetsny list pri,,
gala, ze my pise, ze obrleitnantom zostal,
ponevats, ge neg Mladsy O'Leit⁶⁴, ta musy ku
Reserve ist do Nitranskeg stolicy, velmy ge
ne fdetsny, že povedagu že buze vogna, a on tam
20 musy ist

p. 3:

O konya Pan Consiliar estek my nedal asignatiu, bo
ga Sakmaremu pisala, že by te penize zvihnul,
ale estek my dotla nič ne pisal čy ih ma,
25 stim sa do skuseneg lasky porutsam á zusta[vam]

Panu Consiliarovy

ponizena služebkina
Gradecky Stansic Horvat Anna

⁶¹ Pôvodne: *pital*.

⁶² Daň.

⁶³ Pôvodne: *starast*.

⁶⁴ O'Leit = Oberleutnant, nem., nadporučík.

Nr. 75 (73)

Anna v liste bratovi píše o obave, že obyvatelia Gerlachova majú modlitebňu v zlom stave. Počas pobožnosti môže dôjsť k nehode. Preto povolila miestnym poddaným vystavať novú murovanú modlitebňu pod jej menom na útraty obyvateľov, ktorí si medzičasom už aj navozili kameň potrebný na výstavbu. Šľachtičná tiež prosí brata, aby toto jej rozhodnutie pomohol úradne ošetriť. 5

Batizovce, 11. marec 1799, rukopis na ŠP papieri. Na s. 4 staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou a čiernou ceruzou. 11. Marti 799//H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíchovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1799.

p. 1: 10

Služby moge ponižene offeru
gem Panu Consiliarowi!

Znam že Geho Milost Pan Consiliar otom se re
flectuge, z mogey relacii, že ty
dobry Gerlachowane, magjce sice 15
dom modlitebni, ale taky, že kaž
du hodjnu očekawagu že se na
nich zwaly; nebo len z pastye
rni wibudowani bol. Proto ohle
dne nato abi negakowe nes[te]⁶⁵ 20
sty nemeli w čas pobožnosty swo
gey uminila som gjm pod mo
gjm gmenom, z gegjch Keltsikom
a mogu trpezliwostu, podle radj
Pana Consiliara druhy dom muro 25

p. 2:

wanj wistawit, nakterj už wssecko
kamenya nawozenya mogu. Pitam
tehdj unižene Geho Milost Pana
Consiliara nech⁶⁶ mi račia radu dat 30
pod gakim účinkom bito melo
bit abi sem nekdy, onus responsio

⁶⁵ Prepísanie písma pisárom.

⁶⁶ Pôvodne: *nch*.

nis na sobe citit nemohla.
Yto se radjm ponižene Pana
Consiliara, čise im má wídat
pismo ked bude dom wíbudowa
5 ny že z panskim Keltsikom ge
postaweny, a že len dotud ge
gjm poručenj pokud lahodne
časy trwaty budu, gestlybi odpor,,
negše časi powstaly, že takowi

10 **p. 3:**

Panstwo na swug osoch obratity
bude moci. Budem potom pitat
unižene Pana Consiliara aby se
im to pismo z wedomostou⁶⁷ Pana
15 Consiliara wídaló. Mezeitim ga
se do gratie a lasky gehó Mi
losty Pana Consiliara ponize
ne recomendugem, a zusta
wam

20 Jeho Milosty Panu Consiliarowy
w Batizowcach 11. Mar
799

ponižena služebkina
Gradecy Stansic Horvat Anna

⁶⁷ Pôvodne: *vdomostou*.

Nr. 76 (74)

Anna bratovi oznamuje, že sa nemôže zúčastniť termínu 9. júla v Batizovciach a prosí o jeho preloženie na 16. júla. Zároveň prosí brata o včasné informovanie o konečnom termíne.

Batizovce, 30. jún 1799, rukopis na papieri, 24,5 x 19, 2 cm. S. 3 je prázdna a na s. 4 je staršia archívárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou a čiernou ceruzou. 2. Julii 799/H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíchovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1799. 5

p. 1:

Batizovze d[ne] 30. Juni 10
799

Slusby moge ponizene offerugem
Panu Consiliarovy!

Znamo buze Panu Consiliarovy, že 15
Batizovsky termnin, na 9. Juli, odlo,,
žili, ga bars ponižene pitam
Pana Consiliara, nech tu lasku
urobja, á neh ten termin, na
16. Iuly odloza, ponevats, ga bars 20
pilnu, robotu, mam, ufam⁶⁸ že
Pan Consiliar, tu lasku buze mat,
že to uroby, ay mne, na vedo,,
most, dat ratsa, cy sa ten
termin odloži, ale pitam ked
by som 25

p. 2:

ten list 3. Iuly mohla, mat že
by som vezela tsim ge vet.
Stim sa do lasky porutsam á
zustavam 30

⁶⁸ Pisárom prepísané písmeno f.

Ponižena služebkina⁶⁹
Gradecy Stansic Horvat
Anna

Nr. 77

5 *Anna v liste bratovi vysvetľuje svoj postoj k dlhu grófa Imricha Čákiho. Podľa všetkého šlo o chúlostivú záležitosť, ktorá sa mohla dotknúť rodiny dedičných spišských grófov. Kráľovského radcu preto prosí aby dotknuté osoby ubezpečil o jej lojalite.*

10 **Markušovce, 5. august 1799**, rukopis na ŠF papieri. S. 3 je prázdna a na s. 4 staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: Rukopis: SA LE, HS-S, kr. 58, rok 1799.

p. 1:

Služby me ponjžene offerugem
wašeg Milosti Panu Consiliaruso=
wi

15 List Pana Consiliara som prigala, y wirozu,,
mela zneho žadost. Než pjtam Pana Con,,
siliara, nach tu wec rozvažit rača, čy to
mne možno urobit a Kdy rozvažena bude
20 mislim že Pan Consiliar powge, že nje
tak lechko. To asnad zna Pan Consiliar
že ga Groff Csaký Imrowy len toho róku
penjze dala, a tak ga mislim že kdiby
ga tote na dacheho prez gehu chiru a
wedomosti prenesla, žebyho obrazila
25 a sponewažila. Ga aestimugem gak
gednoho tak y druhého Groffa, to
weru

p. 2:

30 weru by nechtela, aby skrze mug
učinek geden znich obrazeny bol.

⁶⁹ Pôvodne: *službki*.

Proto Instugem nach Pan Consiliar
geho Excellentiu Groffku wtim
ubezpečit rača, že wčim ginšim weč,,
ne služit chcem, ale wim natento čas
že nemužem; nebo gak sem powedala
bogim sa žeby Groff Imra neobrazila.
Wtim do lasky a Gratii sa unjžene
recom[m]endugem a zustawam

Gjch Milosti P. Consiliariusowy
Markusfal[vae]: d[ie] 5 Aug. 10
799

ponjžena služebkina
G: Stansic Horvat Anna

p. 4:

Fasc IIa. No. 43. 15

Nr. 78 (75)

Anna v liste znova nalieha na brata, aby využil svoje kompetencie a dopomohol tak k vyriešeniu prípadu dcér Anninej dojky (gazdinej), ktoré sú už kvôli nečinnosti zo strany príslušných miest v zlom psychickom stave. Šľachtičná tiež v liste vyjadruje svoje dohady, že táto záležitosť je možno zanedbaná notármi, ktorí ju majú na starosti. 20

Batizovce, 17. september 1799, rukopis na ŠF papieri. S. 2 – 3 sú prázdne a na s. 4 poškodená čierna pečať a staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou a čiernou ceruzou: 17. Sepb 799 – H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančičovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1799. 25

p. 1:

Služby moge ponizene offerugem
Panu Consiliarovi!

Prepitugem ponižene že stjm lystom prekaš,,
ku robym, ponewadž o moje Dogčickyneg
djewky žadna odpowed negjde, asnad ge ta,,
5 to wec skrže panoch Notariussoch zame,,
sskana a zanedbana: proto ponižene pro,,
sym Pana Consiliara nech rača tuto wec
zaopatrit aby se čjm skoreg dokončit mohla
a mne informowat račily, nebo asnad y Mat,,
10 ka y djewka se ossalege. Stim se y nadaleg
do lasky recomendugem, zustawugjice

Panu Consiliarovi

Batisfalva d[ie] 17 [Septem]bris
799

ponižena sluzebkyna
Gradecy Stansic Horvat Anna

p. 4:

15

Monsieur

Monsieur Emerice Horvath
Stasicz de Gradecz Consili,,
are presentament

Leutsoviae

20

P[rae]sent[atun] 18. [Septem]br[is]
799

Nr. 79 (76)

Anna sa v liste dvoakrát zmiňuje o svojom zlom zdravotnom stave. Tiež detailne bratovi rozpisuje svoj problém s vinicami a spomína aj svojho syna Andreja (tu ako Andriss), ktorý má problémy a musí ujsť z Pešti. Ako Post Scriptum znovu interveňuje vo veci dcéry svojej dojky.

5

Batizovce, 27. október 1799, rukopis na ŠF papieri. Na s. 4 staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 27 Ocb. – H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančičovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1799.

p. 1:

Služby moge ponižene⁷⁰ offerugem 10
Panu Consiliarovi!

Prepytugem ponižene že stj m listom prekasaku robim,
ale tak opustena a zarmucená wdowa ktera
any rady any pomocy nema, atak pytam
u Pana Vice Ispana poradu a pomoc. 15
Lyst posylam ktery my piše Procurator
Pestansky Ragaly Joseph. Co my mame
winice od Ordogyiho, on nám tym prawom
dal galon trjmat, tak se my zda Evic,,
ciu na seba wzal, mog mily pan mu 20
pisal ket gesste žil, žeb nam list poslal
ale stary už umrel, a synowe musegu
byt kus nedbanliwe neposlaly:Te druhe
winice co w Execucii mame od Farkasse
toby gsem mislela že ony magu mne Evi,, 25
kuvat. A tak pytam. Pan Vice Jspana
co mám

p. 2:

co mam robyt poradily, nebo y Szakmary muy
Fiscalis ge na winobranu, any od pisat mu 30
nesu skrkze toho ani nic. Trossku zwy nesko,,
ro dat naznamost, wssak ge guze Martina

⁷⁰ Pôvodne: *ponižen*.

pred dwermy: co se dotiče geho discrecii
gak my Pán Vice Jspan powge telo dám
gaby sem sama rada bola z panom=
Vice Jspanom howorit, a hoc by ked bo,,
5 la nassla toby yssla ale moga welika
chorost my nedopusti any zhižj wind,
wmogeg bgedneg zarmuceneg samotnosti
žigem. Od mogho syna Andrissa lyst gsem
prigala, w kterom liste Panu Consili,,
10 arowi službu skazuge poniženu, a za
lasku Panu Consiliarowi ponižene deku,,
ge, keby mu gen daco osožilo, nebo pred
dakym s Pesti uteka, a dakemu na hrbete
sedý a moy myly syn wteg wecy ge
15 nesstesliwy. Mariassy Jozeff pána
Vice

p. 3:

Vice Ispana čekela tu do Batizowec, gu gsem
se welmy nad tym radowala že y mne
20 wmog welkey chorosti nawsstiwy, ale Pan
Vice Ispan nerad chodi do Batizowec.
Ztjm se y nadaleg do lasky receomendugem
a zustawam

Panu Consiliarowi

25 ponižena služeb[kina

Batisfalvae d[ie] 27. [Octo]bra 1799=ho

G: Stansic Horvat Anna

P.S. Čy gešte teg mogeg Dogkineg diewky nic ne,,
prisslo, že se to tak dluho wleče.

30 **p. 4:**

Perecept[um] 28. [Octo]b[ri]s 799

Respo[nsum] eodem die

D. Ionnoses (?)⁷¹

⁷¹ Priezvisko nečitateľné.

Nr. 81 (78)

5 *Anna v liste bratovi vyjadruje svoje prekvapenie nad absenciou rady ohľadom odpovede pre pána Ragaliho, spomínaného v liste nr. 80. Okrem toho opätovne opakuje, že nemá nikoho, kto by jej napísal list po „uhersky“ (maďarsky). Pritom zdôrazňuje, že sama nevie písať v tomto jazyku.*

Batizovce, 8. november 1799, rukopis na ŠF papieri. S. 3 je prázdna a na s. 4 staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 8 Nov – H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíbovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1799.

p. 1:

10 Služby moge ponižene offerugem
Panu Vice Jspanovi!

Prepytugem ponižene že tolko prekassky robim
zmogjma listj, ale se prečudovat ne
muzem že Pan Consiliar na ten list
15 od Ragaliho žadnu poradu my neda,,
wa, a tak ponižene pjtam žeby mý
poradil co mam robyt a gak mam
robyt? Keby Pan Consiliar tu gra,,
ciu urobil, žeby mu odpowet dal,
20 nebo mne nema kdo Uhersky pisat,
a ga neznam. Co se dotice Discretii
gak nahle budem mat zpusob to
mu pošlem. Ztim se y nadaleg do
lasky Recomendugem a zustawam,

25 Panu Vice Gspanovi

Batisfalvae d[ne] 8=ho [Novem]bra
799

ponižena služebkina
Gradecy Stansic Horvat Anna

vertatur

30 **p. 2:**

P. S. Pytám poni žene keby mý Pán Consi,,
liar Com[m]jisi. dal na gedneho orsac,,

keho # nebo my vždy potrebnó orsac,,
keho kdiž clowek Inquisicii daga,,
ku chce dat robit.

in genere⁷³

Nr. 82 (79)

5

Anna v liste bratovi píše, že prešovský prokurátor sa odmietol zaoberať jej kauzou so Štefanom a Petrom Mariášiovcami. Prosi teda brata, aby jej navrhol iného prokurátora, na ktorého by sa mohla obrátiť. V liste zdôrazňuje, že je zarmútená a opustená vdova, vyjadruje sa tiež k svojmu zdraviu, ktoré sa jej zo dňa na deň horší a nedovoľuje jej ani len opustiť vlastnú izbu.

10

Batizovce, 6. december 1799, rukopis na papieri 24,5 x 19, 5 cm. S. 3 je prázdna a na s. 4 staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou. 6 Dec – H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančičovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1799.

p. 1:

15

Batizovce d[ne] 6. Dec
799

Slusby moge ponižene offerugem Panu
Consiliarovy!

Mne taky fatum zasol, že Melioris
Presovsky Prokurator, mogu kauzu
Mariassy Istvanovu, á Petrovu, ne chce⁷⁴
na sebe vzat, že ge Maximilianof
Prokurator fteg vecy, a tak my pise,
že by som mu Prokuratoriu poslala,
že to druhemu oda. Ja bih tehda
ponizene, Pana Consiliara pitala ked
by tu lasku maly, mne Prokuratoru
dat, ga sice any gedneho meno tam
ne znam, ta neh len Pan Consili
ak dagake

20

25

30

⁷³ Text doplnený na margu.

⁷⁴ Pôvodne: *che*.

p. 2:

dagake meno položi, apotom in genere
ga by som žo serca rada sama
do Levotsy ist ale vizi Mog Boh, že
5 any shizi von ne vihazam, pre
mogu horost, lebo som sden na den
horsy. Ga nigake Inpostura snimy
ne mala, ale som im spravodlive
penezi dala, ateras⁷⁵ taku bidu mam
10 mat. Sak Szakmary može list uka,,
zář, čo my sPresova pisu, pan,,
m⁷⁶ Consiliar⁷⁷ tez tu lasku budu
mat mne svogu poradu dat, lebo
ga som gedna zarmucena á opus,,
15 tena vdova. Stim sa y nadaleg
do lasky porutsam á zustavam

Panu Consiliarovy ponizena sluzebkina
G: Stansic Horvat Anna

Nr. 83 (80)

20 *Anna v liste ďakuje bratovi, že zrejme vďaka jeho pomoci jej bol doručený prokurá-
torský list – splnomocnenie. Zároveň mu oznamuje, že vo veci výberu prokurátora
sa hodlá poradiť aj s Meliorisom, ktorý dozoruje aj iné jej právne spory.*

25 **Batizovce, 15. december 1799**, rukopis na papieri, 25 x 19, 5 cm. Na s. 2 staršia archi-
várska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 15 Dec – H. Rukopis:
SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíčovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1799.

p. 1:

Služby moge ponjžene offerugem
Wašeg Milosti Panu Consiliarowy!

⁷⁵ Pôvodne: *aters*.

⁷⁶ Dodatočne v rámci autokorektúry zmazané.

⁷⁷ Pôvodne: *Conliliar*.

Prokuratorsky list bez nenazdanga som dostala.

Preswedčena som wtom, že Pan Consiliar
wtote wecy mne napomocy bol ~~znam~~⁷⁸
tak ponjžene za totu gratiu dekugem.

Pan Consiliar, mne radil, žeby Pana Topor,,
czera requirowala, aby my statočneho proku,,
ratora recom[m]endowal, ano Pan Consiliar
sam gemu pisat sa ototu wec resolwo,,
wal. Medzitim Panu Consiliarowy ponj,,
žene na znamost dawam, že som ten
list, len Meliorisowy poslala, a gehu
take pjtala, aby my Prokuratora
zaopa

5

10

p. 2:

zaopatril. Nebo to Pan Consiliar
zna, že Melioris y ginše moge Processi
prowody, tak nechcem ho y wtimto spone,,
wažit, ponewač sa sam obligowal
žemy chce Prokuratora zaopatrit
a k tomu sa y bogim žeby mi Processi
nezochabil. Wtim do lasky a gratii
sa unjžene recomendugem zustawagj[c]⁷⁹

15

20

Gjch Mil: P. Consiliarowy

Batisfal[vae] dne 15. [Decem]bra

799

25

Ponjžena služebkin[a]
Gradecy Stansic Horvat Anna

⁷⁸ Text preškrtnutý v rámci autokorektúry.

⁷⁹ Text nedokončený kvôli presahu mimo okraj strany.

Pana Consiliara, nech Pan Consiliar
uroby gak sudi, wssak gestly by bilo
neco potrebne tam ge Szakmarý. Ale
nech Pan Consiliar odpusti, že gsem
taka grobianka že tolko prekassky
robim. Ztim se y na daleg recomendugem
a zustawam

Pánu Consiliarovi

Batisfalvae d[ie] 21. Jan ponižena služebkina
1800 =ho Anna Horvat Stansic Gradec

P.S. geg očim bil ponu a Pleban powedal
že geg on wiswečeny nemože dat kim
negaky rozkaz nepride.

p. 4:

P[rae]sen[tatum] 22. January 15
1800

Nr. 85 (82)

*Anna sa v úvode listu vyjadruje k záležitostiam so Štefanom Mariášim. Prosí brata
o radu, ako to má vyriešiť, keďže ju to stálo už veľa peňazí. V liste Anna pozdravuje
manželku pána radcu – pani „consiliarku“ (Anna Mária Doloviceni/Doloviczenyi).*

Batizovce, 21. marec 1800, rukopis na ŠF papieri. S. 3 je prázdna a na s. 4 staršia
archivárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 21 Mar – H. Ruko-
pis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíchovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1800.

p. 1:

Služby me ponjžene offerugem 25
W. Mil: Panu Consiliariusowy!

Dawam ponjžene na znamost že mne Pan Ma,,
riassy Mihal Iudicialiter Admonirowat

dal, aby s Mariassý Josephom stranjwa
Iosz águ do žad[n]jeg Tracti sa nedala. Nebo
že to gemu y prawo kraginske brany
a obzwašte Transactia de A[nn]o 1786
5 kteru Pan Mariassy Joseph sam podpisał
Joszág inonerowat, abo in praejudicium
Condividensoch abalienowat gemu
dokonca nedopusta: proto instugem
ponjžene nach Pan Consiliar poradu
10 da čo ga mam robit, nebo som guž
wela penezj dala: a Ktomu Kdy
wedla gjch priwatneg Transactii
mne

p. 2:

15 mne by Jozsak wimenit trafili, taby
ga abo mog sin nekelo Tisicy utratit
musel. Pany Consiliarke Kdy pjtam
moge ponjžene služby oznamit sebe
do gratii a lasky ponjžene recomen,,
20 dugem zustawajice

gjch Mil: P. Consiliariusowy
Batisfal[vae] d[ie] 21. Martý 1800

ponjžena služebkina
Gradecy Stansic Horvat Anna

Nr. 86 (83)

Šľachtičná v liste bratovi opäť spomína záležitosť svojej dojky (gazdinej) a jej dcéry, ktorá zostala i naďalej nevyriešená. Sklamaná je i z postoja spišského biskupa (Ján Révaj) k tejto veci. V liste pripomína svoju predchádzajúcu žiadosť a opäť pozdravuje manželku kráľovského radcu (Anna Mária Doloviceni), ktorú tituluje „išpánka“. 5

Batizovce, 2. september 1800, rukopis na ŠF papieri. Na s. 4 staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 2 Sept 800/H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíbovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1800.

p. 1:

Služby moge ponjžene 10
Offerugem Panu Consiliarovi!

Z listu gsem wirozumela to fa,,
tum co Biskup robý, asnad to
nikdy žadneg persone se
nerobilo co tey. Pan Consi,, 15
liar my pise že budem
wedet co budem robjt kdiž
Orsacky pride, ga wera
Bože neznam, pytam nech
my Pán Consiliar odpiše 20
čo a gako mám robit. Ktomu
dawam naznamost že gsem
pisala za Mariassy Joze,,
ffom do Vidne, o tu wec
keby tam 25

p. 2:

keby tam mohol daco uro,,
bit # ale keby ý Pan Consiliar
tú lasku urobil, keby mu
pisal, wela by Panu Con,, 30
siliarovi k wuly urobil.
Pytala gsem Pana Consilia,,
ra y Szakmariho, žeby gey
gmenom se dala Instancia

ale asnad to prisslo do
zapomenutga, keby už
gen toho Byskupa Pan Bůh
zahanbil. Pan Consiliar
5 zna gak by to treba urobit,
nech by Pana Mariassi Josepha
Informovat Pan Consiliar
račil. A ket on neuroby

nech

10 # Na terašey počte gsem pisala Joskovi⁸¹

p. 3:

nech my da radu gak aco
mam robit, nebo ta ~~Matka~~⁸²
Matka y z dewku asnad
15 o rozum pride. Pany
Vice Ispanke ponizenu
službu zkazugem, ztim
se do lasky recomendugem
a zustawam

20 Panu Consiliarovy

Batisf[alvae] d[ie] 2 [Septem]bra ponižena služebkina
1800 Gradecy Stansic Horvat Anna

⁸¹ Poznámka pisára na margu, vertikálne k písanému textu.

⁸² Text prečiarknutý v rámci autokorektúry.

Nr. 87 (84)

Šlachtičná v liste bratovi oznamuje, že mu posielala limby, a dúfa, že mu padnú na úžitok. Väčšina listu je opäť venovaná dcére jej dojkky, ktorá sa vo Vydrníku vydala avšak po návrate domov má miestny evanjelický kňaz problém s uznaním tohto manželstva. Anna v liste uvádza, že ona sama nechodí do kostola, lebo sa nemôže pozeráť na tohto evanjelického kňaza („sprostak Lutheransky“), kvôli jeho skutkom.

5

Batizovce, 14. september 1800, rukopis na papieri, 25 x 20 cm. S. 3 je prázdna a na s. 4 staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 14 Sepb 800/H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíchovej, i.č. 2356, kr. 1518, rok 1800.

10

p. 1:

Slusby moge offerugem
Panu Consiliarovi!

Na roskas Panu Consiliarovi Lim,,

by posilam kelo sem mala, teho 15

roku sa neurocili, len malo, ta nazpot,,

ku sa nowe, a na werchu stare, keby

ale len byly wedla Contentu Panu

Consiliarovi. Co my pan Consiliar

pisal, že ge mogeg Dogkina Dew,, 20

ka sobassna, to ge neprawda. Pra,,

wda ale sice ge, gak nachle prissla

s Widernika, ta gu pitaly ŷ odala

sa, po mislely že už Examen wysta,,

la. 25

A ten

p. 2:

Aten sprostak Lutheransky

Kngas, powedal ze ŷch bude

sobažýt; nebo aytak⁸³ arianami 30

žecke ostaneme, ket tu dluho

bude, ga prawda vice do Kostola

ne ydem, nebo pre geho sle skut,,

⁸³ Pôvodne: *aynat*.

ky nanho patret nemožem. Pitam
Pana Consiliara keby račily
teg mogeg Dogkineg Dewky
na pomoci bity, nebo ya asnat
5 ÿ Matka y Dewka ossaly, bo sa
 aznat nikdy so žadnu osobu to ne,,
 robilo. Stim sa y nadaleg reko,,
 mendugem do lasky

10 w Batisf[alvae] d[ie] 14. [Septem]bra a sustawam ponissena
 1800 slussebkina
 Gradecy Stansic Horvat
 Anna

Nr. 88 (85)

15 *Obsah listu je venovaný viacerým témam. Anna v úvode bratovi oznamuje, že mu
 preposiela list od Jozefa Mariášiho. Vyjadruje nádej, že sa jej syn (Andrej) konečne
 vráti (z vojenskej služby). Ďalej v liste žiada od stolice vrátiť peniaze a tiež oznamu-
 je, že musela zaplatiť 29 nemeckých zlatých a že nehodlá odovzdať 5%. Na konci
 listu sa opäť pýta na aktuálny stav v záležitosti dojkinej dcéry.*

20 **Batizovce, 23. november 1800**, rukopis na papieri, 24,5 x 20 cm. S. 3 je prázdna a na
 s. 4 staršia archivárska poznámka v ľavom hornom okraji červenou ceruzou: 800/23
 Nov/H. Rukopis: SA LE, SŽ, Korešpondencia Anny Horvát-Stančíchovej, i.č. 2356, kr.
 1518, rok 1800.

p. 1:

25 Službý moge ponižene
 offerugem P. Consiliarovi!

30 Mariassÿ Josko poslal my pismo
 žeby do rasz Panu Consiliaro,,
 vi poslala, a tak ho posylam.
 Dal by Pan Bůh žeby daco
 ztoho bolo, žeby ten mog
 syn se približj. Pytam
 Pana Consiliara ne ch stolica
 Capital wrati, nebo ga weru

5 pro Cento nedam, y dwacet
dewet Nemecký zlati my zotri,,
maly, bez wsseckehe fundamen,,
tu, terasz my pride zas

Interesz.

5

p. 2:

Interes dat, ga neznam gaku
Quitanciu dat, nebo by my
y teras zo tricet nemecky
strimaly, ga zo stolicu
w Capitaloch nehcem nic
mat. Pytam ponizene Pana
Consiliara čy neprisslodaco
o dogkinu dziewku. Ztim
se y na daleg re comendugem
do⁸⁴ lasky a zustawam

10

15

Pánu Consiliarovi

Batisfalvae d[ie] 23 ponižena služebkina
[Novemb]ra 1800 Stansic Horvat Anna

Nr. 89

20

Anna v liste pripomína svojmu bratovi jeho finančné pozdĺžnosti i tie, ktoré má voči nej. Zároveň ho ubezpečuje, že nateraz nebude žiadať o ich navrátenie.

Batizovce, 30. máj 1801, rukopis na ŠF papieri. S. 3 je prázdna, na s. 4 červenou ceruzkou podčiarknutý dátum. Rukopis: HS-S, kr. 58, rok 1801.

p. 1:

25

Služby moge ponižene wzkazugem gjch Mylosty
Panu Bratowy!

⁸⁴ Pôvodne: *d.*

Ponewadž to y dobrý porádek, y običeg ze sebau nese,
a, gak gsem od ginjch wirozumela, y gjch My=
losty Pána Brata žadost tam gde, aby se
tý kterj nebohého nám wssem nekdy milého Pána
5 Bratra, Consiliara, a V. Ispanya, Creditorowe
byly, strany swjch Capitálu, k gjch Mylosty,
Panu Bratowy, obratily: s teg techdy prjčiny.
gjch Mylosty Pánu Bratowy, w známost uwodzu,,
gem, že u Titulowaneho Pána, dvojnásobnj Capi=
10 tal mám, gedem de d[a]to 9. Nov. 1780 na 100 Cre:
mnizke Dukaty , od ktécreho 20. ročnj Interes
120 Dukaty, aneb Rfl. 540 učjn; Druhý ale
de d[a]to 6. Oct. 1797. na 2000 Rfl z ktereho
try ročnj Ineteres učinj Rfl.360. Mezitjm, gako
15 ga, tento Capital, w bezpečnjch rúk skladenj,
na

p. 2:

na spat, nežádám, tak tež w teg nadegy stogjm,
že y gjch Milost Pán Brat, stúto Declaratij
20 contentj budú, a teto Capitale tak tractowat
mjnj, gako y Gjch Mylosty P. Bratra, y moge
Dobrá, wihledáwat bude. Která, když se do prá=
telské lásky y na dáley porúčjm, ze wssj ucty=
wosty zustawam
25 Gjch Mylosty Pánu Bratu

Batisfalvae d[ie] 30 Maja

1801

ponjžena služebkina
Gradecky Stansic Horvat Anna

RESUMÉ

Keď som 23. júla 2019, počas svojho „tradičného“ štúdia archívneho materiálu v Spišskom archíve v Levoči vo Fonde rodu Horvát-Stančičovcov narazil na prvý list Anny Márie Horvát-Stančičovej svojmu „bratovi“ Imrichovi Horvát-Stančičovi, spišskému podžupanovi a kráľovskému radcovi (tu list nr. 8), netušil som, že sa stretávam s témou, ktorá by sa raz mohla stať súčasťou celého jedného zväzku *Monumenta Linguae Slovacæ*. O dva dni neskôr som však objavil aj jej druhý (nr. 77) a vzápätí aj tretí list (nr. 89). Keď ma ale ešte v ten istý deň pri obede vtedajší riaditeľ archívu doktor František Žifčák upozornil, že vo Fonde Spišskej župy sa v rámci korešpondencie zmieneného podžupana nachádza zložka s ďalšími slovenskými listami Anny Horvát-Stančičovej Imrichovi, začal som mať pocit, že som narazil na niečo naozaj dôležité. Moje podozrenie sa potvrdilo hneď nasledujúci deň, keď som si po prvý raz prezrel predmetný materiál.

Od tohto objavu, po jeho súčasnú edíciu prešli necelé 3 roky, ktoré sprevádzal najmä ďalší archívny výskum v iných archívoch bývalého Uhorského kráľovstva, vyhodnocovacie práce analytického charakteru, digitalizácia získaného materiálu, nuž a v neposlednom rade aj pomerne rozsiahla diskusia o používaní slovenčiny predspisovného obdobia v jednotlivých societach uhorskej spoločnosti v období novoveku. V uvedenom čase sa mi tiež podarilo nájsť dodatočne ešte jeden slovenský list (nr. 2) spišskej šľachtickej svojmu príbuznému. Slovenská korešpondenčná kolekcia Anny Horvát-Stančičovej tak dosiahla celkový počet 85 jednotiek. Ak k tomu prirátam ďalšie dve maďarské a dve latinské jednotliviny, ide o sumu, ktorá bez jedného napĺňa počet 90. Nateraz tak ide nielen o najväčší celistvý slovenský materiál z prostredia vyššej uhorskej šľachty, ale, a to je vlastne tiež dôležité, najpočetnejšiu slovenskú ženskú korešpondenciu zo sklonku novoveku vôbec. Vzhľadom na skutočnosť, že rodový archív Horvát-Stančičovcov ešte nie je celkom prebádaný, možno právom očakávať, že ešte stále nejde o kompletný súbor slovenských listov Anny Márie Horvát-Stančičovej Gradeckej.

Publikovaný materiál však už teraz ponúka celú škálu interpretačných možností. Predložené štúdie, hoci aj nazerajú existujúci materiál z rôznych pohľadov, sú preto len akýmsi úvodom, či skôr len prvými sondami do problematiky používania slovenčiny v predspisovnom období. Verím však, že ponúkajú dobrú východiskovú bázu a v ďalšom období budú doplnené ďalšími kvalitnými článkami. Taktiež verím, že ponúknutý materiál podnieti ďalšie bádanie problematiky slovenčiny predspisovného obdobia.

Martin Homza

SUMMARY

On 23 July 2019, during one of my “traditional” research stays at the Spiš archive in Levoča, I was browsing through the fund of the Horvát-Stančič family when I came across a letter Anna Mária Horvát-Stančič wrote to Spiš vice-count and royal councillor Imrich Horvát-Stančič, whom she addresses “brother” but who was, in fact, her cousin. Little did I realise at this point I had just stumbled upon a topic that would once become a separate volume of *Monumenta Linguae Slovacæ*. Two days later, I found a second letter and right afterwards a third one. Over lunch that day, the archive’s director at the time, František Žifčák, told me that the Spiš County fund also contained some correspondence of vice-count Horvát-Stančič including a folder with other letters Anna wrote to Imrich in Slovak. It was then that I got this feeling I might have come across something really significant. The next day it was enough for me to have a look at those documents to confirm my hunch.

Less than 3 years have passed since that first finding up to the present publication of this material. Throughout this time, I have spent many an hour researching other archives of the former Kingdom of Hungary, as well as evaluating, analysing and digitising these documents. It goes without saying that the use of Slovak among different social groups within the modern Kingdom of Hungary long before it was even codified and became a standard language has become the subject of a rather lively discussion among scholars.

Eventually, I found yet another letter Anna wrote to a different relative in Slovak. Thus, the set of Slovak notes by Anna Horvát-Stančič makes up a total of 85 letters. Together with two others in Magyar and two more in Latin, it is almost 90 of them. So far, it is not just the largest complete set of documents in Slovak from among the high nobility of the Kingdom of Hungary, but also the most numerous correspondence in Slovak by a woman from the end of the modern era. Since the archive of the Horvát-Stančič family has not been researched in its totality, this set of Slovak letters by Anna Mária Horvát-Stančič Gradecká is very likely to grow larger in the future.

Nevertheless, the published documents already offer a wide range of possible interpretations. Although the presented studies look at the existing documents from different perspectives, they remain but a mere introduction or, rather, the first probes into how and up to what extent Slovak was used in the Kingdom of Hungary before it became a literary language. I firmly believe they make an excellent starting point for new proficient

articles to elaborate on in the years to come. I am also confident the presented material will stimulate further research into the use of Slovak before its codification as a literary language.

Martin Homza

ZOZNAM KNIŽNÍC, ARCHÍVOV, PUBLIKOVANÝCH PRAMEŇOV
A SEKUNDÁRNEJ LITERATÚRY

Archívy a knižnice

Evanjelické lýceum – Lyceálna knižnica v Kežmarku
Adresa: Cirkevný zbor ECAV na Slovensku Kežmarok
Hviezdoslavova 18
060 01 Kežmarok
tel./fax: 052/4522242
e-mail: lyceumkk@gmail.com

Országos Széchényi Könyvtár – Magyarország nemzeti könyvtár
Szent György tér 4-5-6, H-1014 Budapest
Adresa: Buda Castle, „F” Building
H-1827 Budapest
Maďarsko
tel: +36 1 224 3700, +36 20 224 3700
fax: +36 1 202 0804
e-mail: inform@oszk.hu

Špecializované pracovisko Spišský archív v Levoči – Ministerstvo vnútra
SR, Štátny archív Prešov
Adresa: Námestie Majstra Pavla 7
054 45 Levoča
tel: 053/451 24 24
e-mail: archiv.po.sal@minv.sk

Archívne pramene

ÁBEL, JENŐ: *Jegyzetei a Horváth-Stansith család levéltárából.* (MTA
Könyvtár, Kézirattár, sign. Ms 335/12, 12 fol.)

ORAVSKÝ, JOZEF: *Inventár archívu Horváth Stansith – Strážky a dedičských rodín: Szirmay, Mednyánszky a Czobel (1492 – 1934).* Levoča: Oblastná pobočka
pôdohospodárskeho archívu, 1952.

Publikované pramene

BEL, MATEJ: *Trenčianska stolica*. Trans a Ed: TURÓCI, MARTIN – NAGY, IMRICH. Čadca : Kysucké múzeum v Čadci, 2013, 448 s.

CHALOUPECKÝ, VÁCLAV (ed.): *Středověké listy ze Slovenska: Sbírka listů a listin psaných jazykem národním*. Bratislava – Praha: Melantrich, 1937, 266 s.

MINÁRIK, JOZEF: *Baroková literatúra: Svetová, česká, slovenská*. Bratislava : SPN, 1984, 388 s.

MINÁRIK, JOZEF: *Renesančná a humanistická literatúra: Svetová, česká, slovenská*. Bratislava : SPN, 1985, 267 s.

MINÁRIK JOZEF: *Stredoveká literatúra: Svetová, česká, slovenská*. Bratislava : SPN, 1977, 334 s.

MINÁRIK, JOZEF: *Z klenotnice staršieho slovenského písomníctva 3. Barok (Próza, dráma a ústna slovesnosť)* Bratislava : Tatran, 1997, 401 s.

SINAPIUS-HORČIČKA, DANIEL st.: *Neo-forum Latino-Slavonicum : Nový trh latinsko-slovenský*. Ed. a trans.: JOZEF MINÁRIK. Bratislava : Tatran, 1988, 264 s.

ŠKULTETÝ, ONDREG: *Kázaní, ktoré pri príležitosti nábožného: Te Deum Laudamus, s stastliwem odwraccen jwssech bjd minulého starého Chrk. Roku...* Lewoča: Pjsemem Jana Werthmüllera, 1831, 16 s. (Knižnica Evanjelického lýcea v Kežmarku, sign. 31857).

TIBENSKÝ, JÁN – URBANCOVÁ, VIERA: *Slovensko očami Európy 900 – 1850*. Bratislava: Academic Electronic Press, 2003, 327 s.

VARSÍK, BRANISLAV: *Slovenské listy a listiny z XV. a XVI. storočia*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1956, 437 s.

Sekundárna literatúra

- BARTÓK, ISTVÁN (ed.): *Companion to the History of the Neo-Latin Studies in Hungary*. Budapest : Universitas Publishing House, 2005, 138 s.
- BELLÁGH, RÓZSA: A „jó és bölcs asszony” a 18. századi halotti beszédekben. In: FÁBRI, ANNA – VÁRKONYI, GÁBOR (ed.): *A nők világa: Művelődés- és társadalomtörténeti tanulmányok*. Budapest: Argumentum, 2007, s. 94 – 106.
- BOBULA, IDA: *A nő a XVIII. század magyar társadalmában*. Budapest: Magyar társadalomtudományi társulat, 1933, 197 s.
- BOCKOVÁ, GISELA: *Ženy v evropských dějinách: Od středověku do současnosti*. Trans.: ALEXEJ KUSÁK. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2007, 381 s.
- DORUEA, JÁN: O používaní poľštiny v písomnostiach zo 16. storočia na východnom Slovensku. In: *Jazykovedné štúdie*, roč. 9, 1966, s. 49 – 77.
- DORUEA, JÁN: O ukrajinských jazykových prvkoch v textoch a zápisocho zo 17. storočia na Východnom Slovensku. In: *Slavica Slovaca*, roč. 1, 1966, č. 1, s. 69 – 73.
- DORUEA, JÁN: O češtine na Slovensku v 16. a 17. storočí a o vývine slovenskej slovnej zásoby. In: *Slavica Slovaca*, roč. 2, 1967, č. 1, s. 23 – 35.
- DORUEA, JÁN: *Slováci v dejinách jazykových vzťahov*. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1977, 136 s.
- DORUEA, JÁN: Z dejín slovenskej slovnej zásoby (Latinsko-slovenské súvislosti v právnej terminológii v 16. – 18. storočí). In: *Jazykovedné štúdie XI. Jónov zborník*. Ed.: RUŽIČKA, JOZEF. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1971, s. 96 – 110.
- DORUEA, JÁN: Z histórie slovensko-nemeckých jazykových vzťahov v 16. – 18. storočí. In: *Slavica Slovaca*, roč. 12, 1977, č. 1, s. 20 – 25.
- DUBY, GEORGES – PERROT, MICHELLE: *Geschichte der Frauen*. Vol. 3. Frankfurt am Main – New York: Campus Verlag, 1994, 620 s.
- DUCHOŇ, MICHAL: Pezinské a Svätojurské panstvo vo vlastníctve Pálffyovcov In: *Historické štúdie: Ročenka Historického ústavu Slovenskej akadémie vied*, vol. 53, 2019 s. 61 – 72.
- DUCHOŇOVÁ, DIANA: *Palatín Mikuláš Esterházy : Dvorská spoločnosť a aristokratická každodennosť*. Bratislava: Historický ústav SAV: Veda, 2017, 559 s.
- DUDEKOVÁ GABRIELA: Teória v praxi: participácia žien v politike. In: *Na ceste k modernej žene: Kapitoly z dejín rodových vzťahov na Slovensku*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 274 – 275 a tiež aj záverečné zhrnutie 709 – 710.

DUDEKOVÁ, GABRIELA, (ed.): *Na ceste k modernej žene: Kapitoly z dejín rodových vzťahov na Slovensku*. Bratislava: VEDA, 2011, 773 s.

FALLENBÜCHL, ZOLTÁN: *Magyarország főispánjai 1526 – 1848: Die Obergespane Ungarns 1526 – 1848*. Budapest: Argumentum, 1994, 172 s.

FRIMMOVÁ, EVA: Humanistická korešpondencia. In: *Slovenská literatúra*, roč. 59, 2012, č. 2, s. 139 – 165.

FROELICH, DAVID: *Medulla geographiae practicae peregrinantium imprimis sui, deinde historiarum et rerum hoc tempo rebelocissimo gestarum, gerendarumque pleniori cognitioni accomodata. In qua potissimum Europae regiones nobiliores novo compenditosque methodo proponuntur: earum situs, quantitas, qualitas, dominium, partitio, distributio Urbium, Oppidorum, Arcium, resque in iis memorabiles, conditio, politia, consuetudines et mores incolarum; Insulae, Peninsulae, Maria, Sinus, Fluvii, Lacus, Portus, Promontoria, Montes, Thermae, Acidulae, Minerae, Agri, Viridaria, Silvae, Vivaria, Animantia, Antiquitatum monumenta necnon aliaquam plurima insigni ora naturalia, atque artificialia cuius vis loci Gnorismata singillatim adumbrantur: et tandem caeterae quoque Orbis terrarum Partes summat impertractantur (...)* Partim experientia atque oculari observatione, partim lectione neotericorum Geographorum concinnata, in *Prodromum suae Bibliothecae etc.* Bartfae : Impensis Bartholomaei Bertrami, Chymici apud Caesareopol, 1639, 453 s.

FÁBRI, ANNA – VÁRKONYI, GÁBOR (eds.): *A nők világa: Művelődés- és társadalomtörténeti tanulmányok*. Budapest : Argumentum, 2007, 340 s.

GARMS, JÖRG: Die Residenz von Pressburg. Bau- und Ausstattungsprojekte in maria-theresianischer Zeit. In: *Barockberichte*, roč. 55/56, 2010, s. 603 – 614

GERSTINGER, HANS – VANTUCH, ANTON: *Die Briefe des Johannes Sambucus, 1554 – 1584*. Graz – Wien – Köln : Hermann Böhlau Nachf., 1968, 367 s.

HABOVŠTIAKOVÁ, KATARÍNA: K otázke lexikálneho pôsobenia latinčiny na slovenský jazyk v 16. – 18. storočí. In: *Jazykovedné štúdie*, roč. 6, 1966, s. 78 – 90.

HEYDEN-RYNSCH, VERENA VON DER. *Evropské salony – Vrcholy zaniklé ženské kultury*. Jinočany : H & H, 2004, 194 s.

Historický slovník slovenského jazyka. Vol. 1. – 7. Ed.: MILAN MAJTÁN. Bratislava : Veda, 1991 – 2008.

HOMZA, MARTIN: Školské poznámky Andreja Kleniara /Klennera ako dôležité svedectvo o prvej kodifikácii geografickej terminológie v slovenčine predpisovného obdobia. In: MARTIN HOMZA, NAĎA LABANCOVÁ, VLADIMÍR OLEJNÍK & al. (eds.): *Školské zápisky Andreja Kleniara z roku 1785: Monumenta Linguae Slovacae*. Vol. V. Bratislava : Univerzita Komenského, 2020, s. 33 – 56.

- HUFTON, OLWEN: *Frauenleben: Eine europäische Geschichte 1500 – 1800*. Frankfurt am Main : Fischer Taschenbuch Verlag, 2002, 848 s.
- HUNT, R. MARGARET: *Women in eighteenth-century Europe*. London : Pearson 2010, 508 s.
- HUPKO, DANIEL: Pálffyovci v službách Habsburgovcov v 18. storočí. In: *Česko-slovenská historická ročenka*, roč. 18, 2013, s. 145 – 176.
- HUSS, FRANK: *Videňský císařský dvůr: Kulturní dějiny od Leopolda I. po Leopolda II.* Praha : Knížný klub, 2014, 412 s.
- IM HOF, ULRICH: *Evropa a osvícenství*. Trans.: ALEXEJ KLUSÁK. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2001, 268 s.
- IVÁNYI, BÉLA: A Grádeczi Horváth-Stansith család történetéhez. In: *Közlemények Szepesvármegye múltjából*, roč. 10, 1918, s. 102 – 143.
- JANURA, TOMÁŠ – HAVIAROVÁ, MICHAELA: *Vidiecke šľachtické sídla v Spišskej stolici*. Bratislava : Spoločnosť Kolomana Sokola, 2019, 192 s.
- JANURA, TOMÁŠ: Nepotizmus v správe Spišskej stolice v rokoch 1711 – 1785. In: *Historický časopis*, roč. 68, 2020, č. 3, s. 409 – 437.
- JANURA, TOMÁŠ: Obsadzovanie úradníckych postov v Spišskej stolici v rokoch 1711 – 1785. In: *Historický časopis*, roč. 67, 2019, č. 1, s. 23 – 51.
- JANURA, TOMÁŠ: „Zemianka – gazdiná“ v Uhorsku v 18. storočí v zrkadle súdnych protokolov. In: DUDEKOVÁ, GABRIELA (ed.): *Na ceste k modernej žene: Kapitoly z dejín rodových vzťahov na Slovensku*. Bratislava : VEDA, 2011, s. 315 – 325.
- JÓNÁSOVÁ, ANNA: Literárny salón – spôsob literárnej komunikácie v 17. – 19. storočí. Pokus o otvorenie literárnohistorickej témy. Časť 1. – 2. In: *Knížnica. Revue pre knihovníctvo a bibliografiu, knižnú kultúru, informačné systémy a technológie, ochranu dokumentov, biografistiku, archív a múzeum knihy, knižnej grafiky a literárnych pamiatok*, roč. 12, 2011, č. 4, s. 28 – 32 a č. 5, s. 45 – 48.
- KAZINCZY Ferenc levelezése: *A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ Kézirattárában: Katalógus*. Ed.: MARIANN CZIFRA. Budapest : Argumentum, 2014, 327 s.
- KÁKOŠOVÁ, ZUZANA: Poemata Jána Sambuca. (Žánrová a tematická charakteristika zbierky). In: *Slovenská literatúra*, roč. 29, 1982, č. 2, s. 297 – 313.
- KÉRI, KATALIN: *Lánynevelés és női művelődés az újkori Magyarországon: nemzetközi kitekintéssel és nőtörténeti alapozással*. Pécs : Kronosz Kiadó, 2018, 745 s.
- KNAPP, ÉVA – TÜSKÉS, GÁBOR: Forerunners of Neo-Latin Philology and National History of Literature. The 18th Century. In: BARTÓK, ISTVÁN (ed.):

Companion to the History of the Neo-Latin Studies in Hungary. Budapest : Universitas Publishing House, 2005, s. 37 – 53.

KOLLÁROVÁ, ZUZANA: Postavenie dedinskej šľachty na Spiši. In: *Forum Historiæ*, roč. 2, 2008, s. 1 – 11.

KOLLÁROVÁ, ZUZANA: Rodina Mariášovcov. In: MARIÁN SOJÁK a kol. (eds.): *Batizovce v zrkadle dejín*. Batizovce : Obecný úrad Batizovce, 2004, 344 s.

KOLTAI, ANDRÁS: Cudzinky v úlohe manželiek uhorských veľmožov v 16. – 17. storočí. In: LENGYELOVÁ, TÜNDE (ed.): *Žena a právo*, s. 185 – 194.

KOPECKÁ, MARTINA – LALIKOVÁ, TATIANA et al.: *Staršia slovenská lexika v medzijazykových vzťahoch*. Bratislava : Veda, 2011, 202 s.

KORABINSKY, JOHANN MATTHIAS : *Geographisch-historisches und Produkten Lexikon von Ungarn*. Preßburg: Weber und Korabinskyschen Verlag, 1786, 858 s.

KOVAČKA, MILOŠ: Šľachtické ženy rodu Révai v slovenských a turčianskych evanjelických rodinách. Martin: Slovenská národná knižnica, 2010. *ROD Révai v slovenských dejinách: Zborník prác z interdisciplinárnej konferencie 16. – 17. september 2008*. Ed.: MILOŠ KOVAČKA a kol. Martin : Slovenská národná knižnica, 2010, s. 152 – 188.

KOWALSKÁ, EVA: Dievčenské vzdelávanie v Uhorsku. In: LENGYELOVÁ, TÜNDE (ed.): *Žena a právo: Právne a spoločenské postavenie žien v minulosti*, s. 236 – 243.

KOWALSKÁ, EVA: Frömmigkeit, Fleiß, und Bildung seines Hertzens: Lujza Amália barónka Zay. In: DUCHOŇOVÁ, DIANA – LENGYELOVÁ, TÜNDE (eds.): *Historik na cestách : Jubileum Viliama Čičaja*. Bratislava : Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2018, s. 141 – 148.

KOWALSKÁ, EVA: *Osvietenské školstvo (1771 – 1815): Nástroj vzdelania a disciplinizácie*. Bratislava : Historický ústav SAV, 2014, 196 s.

KÖRNER, STEFAN: *Nikolaus II. Esterházy (1765 – 1833) und die Kunst: Biografie eines manischen Sammlers*. Wien – Köln – Weimar : Böhlau Verlag, 2013, 398 s.

KRAJČOVIČ, RUDOLF – ŽIGO, PAVOL: *Dejiny spisovnej slovenčiny*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2002, 249 s.

KULCSÁR, KRISZTINA: Dcéra a zať v Prešporku: Život na dvore miestodržiteľa Alberta Saského a jeho manželky, Márie Kristíny v Prešporku (1766 – 1780). In: NÉMETHOVÁ, Silvia (ed.): *Mária Terézia a jej doba vo svetle pomocných vied historických : Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou pri príležitosti 300. výročia narodenia Márie Terézie*. Bratislava: Univerzitná knižnica, 2017, s. 209 – 217.

KVAČALA, JÁN: *Dejiny reformácie na Slovensku 1517 – 1711*. Liptovský svätý Mikuláš : Tranoscius, 1935, 303 s.

- LACLAVÍKOVÁ, MIRIAM – ŠVEC OVÁ, ADRIANA: Dlhá cesta k právnej emancipácii ženy v rodinných a majetkových vzťahoch. In: *Historický časopis*, roč. 66, 2019, č. 4, s. 599 – 627.
- LACLAVÍKOVÁ, MIRIAM – ŠVEC OVÁ, ADRIANA: *Žena v stredovekom a novovekom Uhorsku: Právne postavenie šľachtickej v oblasti dedičských a majetkových práv*. Praha : Leges, 2020, 146 s.
- LÁSZLÓ, ZSÓFIA V: Daniel Polixéna, a „Magyar Minerva“: Egy 18. századi nemesasszony élete és példája a halotti beszédek tükrében. In: *Sic itur ad astra*, roč. 58, 2008, 149-176.
- LENDEROVÁ, MILENA (ed.): *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha : Nakladatelství lidové noviny, 2010, 853 s.
- LENDEROVÁ, MILENA – JIRÁNEK, TOMÁŠ – MACKOVÁ, MARIE: *Z dějin české každodennosti*. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2017, 472 s.
- LENGYELOVÁ, TÜNDE (ed.): *Žena a právo: Právne a spoločenské postavenie žien v minulosti*. Bratislava : Academic Electronic Press, 2004, 303 s.
- LENGYELOVÁ, TÜNDE. Genderové stereotypy v novoveku. In: DUDEKOVÁ, GABRIELA (ed.): *Na ceste k modernej žene*, s. 21 – 34.
- LENGYELOVÁ, TÜNDE: Žena očami svetských a cirkevných autorov v Uhorsku v období raného novoveku. In: *Dějiny žen nebo Evropská žena od středověku do 20. století v zajištění historiografie*. Eds.: KATEŘINA ČADKOVÁ – MILENA LENDEROVÁ – JANA STRANÍKOVÁ. Pardubice : Univerzita Pardubice, 2006, s. 469 – 484.
- LENGYELOVÁ, TÜNDE: „Úlohou žien je sedieť doma, rozprávať sa s Bohom a priať.“ Každodenný život ranonovovekej šľachtickej. In.: FEDERMAYER, FREDERIK (ed.): *Magnátske rody v našich dejinách 1526 – 1948*. Martin : Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť, 2012, s. 159 – 168.
- MALOVCOVÁ, BOŽENA: Šľachtická škola v Strážkach a vývoj evanjelického školstva v Spišskej Belej (od polovice 16. do polovice 19. storočia). In: *Škola základ života... : História školstva v archívnych dokumentoch*. Eds.: IVANA TVRDOŇOVÁ ČERVENKOVÁ a DANIELA KAFÚNOVÁ. Bratislava : Slovenský národný archív, 2016, s. 9 – 24.
- MISTRÍK, JOZEF: *Štylistika*. 3., uprav. vyd. Bratislava : Media Trade – Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1997, 600 s.
- MITTERMAIR, MARTIN – OLÁH, STEFAN – LENZ, GABRIELLE (eds.): *Palais Batthyány-Strattmann, Palais Trauttmansdorff: Two Viennese Palaces – Past and Present*. Basel: Birkhäuser, 2016, 160 s.

OKÁL, MILOSLAV: *Georgius Purkircher. Opera quae supersunt omnia*. Budapest : Akadémiai Kiadó, 1988, 255 s.

PALENČÁROVÁ, RADKA: *Kriminalita žien v Abovskej stolici v 18. storočí (Sociálna analýza)*. Dizertačná práca. Univerzita Komenského, 2021, 191 s.

PAPP, KLÁRA: Arisztokrata nők a politikáról, avagy miféle témákat érintettek az arisztokrata nők a családi levelezésekben. In: *Tisztelgő tanulmánykötet Czövek István professzor 75. születésnapjára*. Ed.: VINNAI, GYÓZÓ – SZOBOSZLAY, GYÖRGY – ZSOLDOS, ILDIKÓ Budapest – Nyíregyháza : Magyar Történelmi Társulat, 2021, s. 29 – 46.

PAPP, KLÁRA: Sajátosságok az erdélyi arisztokrata nők társadalmi-közéleti kapcsolataiban a 18–19. században. In: *A magyar arisztokrácia társadalmi-közéleti kapcsolatai és szerepvállalása*. Ed.: PAPP, KLÁRA – PÜSKI, LEVENTE – NOVÁK, ÁDÁM. Debrecen : Debreceni Egyetem Történelmi Intézete, 2019, s. 169 – 191.

PATEK, ARTUR: Spiš v rokoch 1848 – 1918: V predvečer prvej svetovej vojny. In: *Historia Scopusii*, vol. 2, s. 472 – 494.

PAULINY EUGEN: *Fonologický vývin slovenčiny*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1963, 360 s.

PAULINY EUGEN: *Vývin slovenskej deklinácie*. Bratislava : VEDA, 1990, 266 s.

RÉDEY, ZOLTÁN: Literatúra v listoch – List v literatúre. List ako žánrový archetyp imaginatívnej literatúry (v antike a súčasnosti). In: *Philologia*, roč. 28, 2018, č. 1, s. 91 – 112.

RICZIOVÁ, BEÁTA: Adaptácia slov latinského pôvodu typu akcia a audiencia. In: KAČALA, JÁN (ed.): *Obsah a forma v slovnej zásobe: Materiály z vedeckej konferencie o výskume a opise slovnej zásoby slovenčiny (Smolenice 1. – 4. marca 1983)*. Bratislava : Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, 1984, s. 369 – 375.

RUŠČÁK, FRANTIŠEK: *Štylistika epištolárnych textov*. Prešov : Náuka, 2002, 97 s.

SICIŃSKA, KATARZYNA: *Polszczyzna południowokresowa XVII i XVIII wieku (na podstawie epistolografii)*. Łódź : Uniwersytet Łódzki, 2013, 535 s.

SITÁROVÁ, MIRIAM: Výskyt slovenských výrazov v textoch administratívno-právneho štýlu 18. storočia pochádzajúcich zo Štátneho okresného archívu v Trnave. In: NÁBĚLKOVÁ, MIRA Ed. *Varia*. 5. Materiály z V. kolokvia mladých jazykovedcov. Bratislava : Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV, 1996, s. 51 – 55.

SKLADANÁ, JANA: Jazyk súkromnej korešpondencie Anny Márie Sentivániovej. In: LENGYELOVÁ, TÜNDE (ed.): *Žena a právo: Právne a spoločenské*

postavenie žien v minulosti.. Bratislava: Academic Electronic Press, 2004, s. 267 – 271.

SKLADANÁ, JANA: Kultivovanie predspisovnej slovenčiny od 16. storočia. In: *Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského*. Vol. 45. Ed.: PAVOL ŽIGO. Bratislava : Univerzita Komenského, 1997, s. 83 – 102.

SKLADANÁ, JANA: O jazyku súkromnej korešpondencie rodiny Svätójánskych. In: *Kniha '95 – '96. Zborník o problémoch a dejinách knižnej kultúry*. Ed.: MICHAELA DOMOVÁ. Martin : Matica slovenská, 1997, s. 198 – 202.

SKLADANÁ, JANA: Slová prevzaté z latinčiny a internacionalizmy. In: *Kultúra slova*, roč. 11, 1977, s. 154 – 156.

SKLADANÁ, JANA: Vplyv latinčiny na slovenčinu od predspisovného obdobia po súčasnosť. In: *Jazyková politika a jazyková kultúra. Materiály z vedeckej konferencie konanej v Smoleniciach v Domove vedeckých pracovníkov Slovenskej akadémie vied 17. – 19. apríla 1985*. Ed.: JÁN KAČALA. Bratislava : Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, 1986, s. 288 – 294.

SZCZEPANKOWSKA, IRENA: *Studia nad polszczyzną epoki stanisławowskiej*. Białystok : Uniwersytet w Białymstoku, 2004, 221 s.

SZEGHY, GABRIEL: *Šľachta Abovskej stolice v novoveku: Zmienky o jej sídlach, majetku a spôsobe bývania*. Košice : Centrum kultúry Košického kraja, 2021, 392 s.

SZEGVÁRI, KATALIN N.: Die ersten Dokumente der gleichberechtigung der Frauen in Ungarn. In: *Annales Universitatis scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös nominatae, Sectio iuridica*, roč. 30, 1988/89, s. 79 – 87.

SZLUHA, MÁRTON: *Szepes vármegye nemes családjai*. Budapest: Heraldika Kiadó, 2013, 460 s.

ŠKOVIEROVÁ, ANGELA: Latinčina a gréčtina ako formanty jazykového vedomia na území Horného Uhorska : Vzájomné vzťahy a súvislosti. In: *Rebus Linguae*. Vol. 1. Ed.: NIKOLAJOVÁ KUPFERSCHMIDTOVÁ, ELENA. Bratislava : Comenius University, 2017, s. 1 – 16.

ŠTIBRANÁ, INGRID: Výchova a vzdelávanie aristokratiek na príklade bratislavského kláštora Notre dame v 18. storočí. In: DUDEKOVÁ, GABRIELA (ed.): *Na ceste k modernej žene*, s. 35 – 49.

ŠTOLC JOZEF: Jazyk levočských slovenských prisah zo 16. – 19. storočia. In: *Jazykovedný sborník Slovenskej akadémie vied a umení*. Vol. 5. Ed.: ŠTEFAN PECIAR. Bratislava : Nakladateľstvo SAVU 1951, s. 147 – 197.

TÓTH, ISTVÁN GYÖRGY: *Literacy and Written Culture in Early Modern Central Europe*. Budapest : Central European University Press, 2000, 288 s.

- TÜSKÉS, ANNA – MÁRIÁSSY, PÉTER: *A Máriássy családós galériája*. Bratislava : Kaligram, 2019, 198 s.
- URBANOVÁ, NORMA – KLINGOVÁ, ADRIANA: *Markušovce – Michalská 73, NKP Kaštieľ: Pamiatkový výskum architektonicko-historický a umelecko-historický*. Bratislava – Levoča, 2007.
- URFUS, VALENTÍN: Nejvyšší zemský sudí František Karel Přehořovský, barokní velmož, právník a ekonom v Čechách na počátku 18. století. In: *Právněhistorické studie*, roč. 31, 1990, s. 194 – 208.
- VANTUCH, ANTON: *Ján Sambucus: Život a dielo renesančného učenca*. Bratislava : VEDA, 1975, 255 s.
- VĽNAS, VÍT: *Princ Evžen Savojský: Život a sláva barokního válečníka*. Litomyšl : Paseka, 2001, 864 s.
- VÁRKONYI, GÁBOR: Hospodárenie – netradičná úloha aristokratických žien v ranonovovekom Uhorsku. In: LENGYELOVÁ, TÜNDE (ed.): *Žena a právo*, s. 177 – 183.
- WEBER, SAMUEL: *Grádeczi Stansith Horváth Gergely és családja*. Késmark : Nyomatott Sauter Pál Könyvnyomdájában, 1896, 149 s.
- WEBER, SAMUEL: *Zipser Geschits- und Zeitbilder*. Leutschau : Jos. Th. Reiss, 1880, 392 s.
- WIESNER, MERRY E: *Women and Gender in early Modern Europe*. Cambridge : Cambridge University Press, 2000, 390 s.
- WUNDER, HEIDE: *Er ist die Sonn', sie ist der Mond. Frauen in der Frühen Neuzeit*. München : C. H. Beck Verlag, 1992, 376 s.
- ŽIBRITOVÁ, GABRIELA: Listy barónky Kataríny Sidónie Révaiovej z rokov 1656 – 1702. In: *Rod Révai v slovenských dejinách: Zborník prác z interdisciplinárnej konferencie 16. – 17. september 2008*. Ed.: MIRIAM AMBRÚŽOVÁ PORIEZOVÁ. Martin : Slovenská národná knižnica, 2010, s. 278 – 286.
- ŽIGO PAVOL: Jazyková charakteristika slovenských prísah z novoveku. In: *Monumenta Linguae Slovacae*. Vol. 1. Ed.: MARTIN HOMZA a kol. Bratislava : Univerzita Komenského 2018, s. 134 – 150.

Internetové zdroje

FEHÉR, ANDREA: Stepfamily Relations in Autobiographical Writings in Eighteenth-Century Transylvania. In: *Remarriage and Stepfamilies in East Central Europe, 1600 – 1900*. Eds.: GABRIELLA ERDÉLYI – ANDRÁS PÉTER SZABÓ. London : Routledge, 2023, dostupné online <https://doi.org/10.4324/9781003299967>.

HEVIER, DANIEL: *Listovanie v listoch*. Dostupné na: <https://www.tyzden.sk/casopis/1272/listovanie-v-listoch/>.

NAGY, IVAN: *Magyarország családai czímerekkel és leszármazási táblákkal*. 12 (13) vol. Budapest 1857 – 1868. Dostupné na: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Nagyivan-nagy-ivan-magyarország-csaladai-1/otodik-kotet-356E/horvath-csalad-gradecz-sansith-3B20/> (dňa 24. júna 2022).

MNL OL, *Urbaria et conscriptiones*, E 156 – a.– Fasc. 164, nr. 001. Dostupné na internete https://archives.hungaricana.hu/en/urbarium/view/hu_mnl_ol_e156_a_fasc164_no001/?document=1&pg=2&bbox=-342%2C-3580%2C3485%2C-1361 (30. júla 2022)

<http://szijarto.web.elte.hu/slovensky.htm> (25. februára 2022).

Slovník pojmov a termínov ku korešpondencii Anny Márie Horvát-Stančíchovej*

- abalienovať** – scudziť, prisvojiť si, vyčleniť, vyňať (z lat. *abalieno, are*)
accuratessa – dôslednosť, presnosť, poctivosť (z lat. *accuro, are*)
admonicia – úradné napomenutie (z lat. *admonitio, onis, f.*)
aestimovať – odhadovať, zvažovať (z lat. *aestimo, are*)
affectia – náklonnosť (z lat. *affectio, onis, f.*)
agens – advokát, poverenec, konateľ (lat.)
antálok – súdok s obsahom asi 25 l
aplacidovať – schváliť, schvaľovať, odobriť, odobrovať (z lat. *applacido, are*)
assumovať/assumovať – zrátať, sumarizovať (z lat. *assumo, ere*)
autenticovať – úradne overovať (z lat. *authenticus, are*)
botska, bečka – sud
cambium – výmena (lat.)
capital – imanie, pohľadávka, majetok, investícia (z lat. *capitale, is, n.*)
commisi (pl.) – odporúčanie (z lat. *committo, ere*)
condividens – spoluvlastník (z lat. *divido, ere*)
confusii (pl.) – zmätky (z lat. *confusio, onis, f.*)
connotovať – zapisovať, zaznamenávať (z lat. *connoto, are*)
conrector – druhý učiteľ (z lat. *rector, oris, m.*)
consideratia – úvaha (z lat. *considero, are*)
content – súhlas, vôľa, spokojnosť (z lat. *contentatio, onis, f.*)
creditor – veriteľ (lat.)
currentovať – dať na známosť prostredníctvom úradného dokumentu, vyhlášky, obežníka (z lat. *currento, are*)
dana – daň, zdanenie
duffanlivosť – opovážlivosť, odvaha

* Predkladaný slovník bol vypracovaný na základe aktuálnych kontextov edovaného korpusu korešpondencie, nie v súvislosti s doposiaľ publikovanými lexikografickými prácami k lexikálnym importom do predkodifikačnej slovenčiny. Latinské importy sme etymologicky excerpovali na základe dostupných latinských prekladových a etymologických slovníkov (pozn. autorov).

discretia – odmena za službu (z lat. *discretio, onis, f.*)

distinirovať - oddeľovať, vyňať z platnosti (lat. *distineo, ere*)

excess – priestupok, výčin (lat. *excessus, us, m.*)

exmisia – rozhodnutie, výnos (z lat. *emitto, ere*)

fassia – v uhorskom práve vyhlásenie vôle pred hodnovernou osobou alebo miestom, ktorá sa môže týkať aj prevodu majetku (z lat. *fassio, onis, f.; litterae fassionales*)

fatum – osud (lat.)

fundus – základ, východisko, pozemok

guz – už

gvalt – nátlak v spore (z nem. *Gewalt, die*)

chartabianka – písomné potvrdenie, udelenie plnej moci (z tal. *carta bianca*)

impostura – podvod, zavádzanie, klamné konanie (lat.)

in genere – vo všeobecnosti, vôbec (lat.)

inhibeuvať/inhibuvať – inhibícia, oficiálny právny prostriedok, ktorým sa udeľoval zákaz pokračovania v konaní (z lat. *inhibeo, ere*)

inonerovať – zaťažiť, zaťažovať (z lat. *inonero, are*)

inquisicia – úradné šetrenie (z lat. *inquisitio, onis, f.*)

instovať – prosiť, žiadať (z lat. *insto, are*)

instancia/instantia – žiadosť (lat.)

intabulovať – oficiálne zapísať, zaznamenať (z lat. *intabulo, are*)

interes – úrok (z lat. *interesse, neskl.*)

investigatia – vyšetrowanie (z lat. *investigatio, onis, f.*)

inzinir – zememerač (z nem. *Ingenieur, der*)

iosag – bohatstvo, imanie, pánsky majetok, panstvo, dobro (z maď. *jóság*)

kelčik/kelčig – výdaj, útrata (z maď. *költség*)

méty – hranice, medze (z lat. *meta, ae, f.*)

oblatia – obeta (z lat. *oblatio, onis, f.*)

obliquor – podujímam sa, zaväzujem sa (lat.)

onus responsionis – ťarcha zodpovednosti (lat.)

opinia – mienka, názor (lat. *opinio, onis, f.*)

orszaczky – úradný, krajinský, krajinský úradník (z maď. *országos*)

pastiereň – obecný dom pastiera

plenipotentiar – splnomocnenec, právny zástupca, konateľ (z lat. *plenipotentarius, ii, m.*)

praefigovanj – určený, daný (z lat. *praefigo, ere*)

prefigovať – určiť (z lat. *praefigo, ere*)

praejudicium – nespravodlivosť, krivda (lat.)

prelauf – prelát (z lat. *praelatus, i, m.*)

prenotovať – posúdiť, zaznamenať (z lat. *praenoto, are*)

praesentovať – predstaviť (z lat. *praesento, are*)

praesidium – ochrana, patronát, kuratela, kompetencia (lat.)

prepatrať – prezrieť

procuratoria – starostlivosť, vybavenie záležitosti, aj: splnomocnenie, splnomocňovacia listina (z lat. *litterae procuratoriae*)

procurovať – zaobstarať, zariadiť, zadovážiť (z lat. *procuro, are*)

promovirovať – úradne podať (z lat. *promoveo, ere*)

protestatio – v uhorskom práve oficiálny právny prostriedok, sťažnosť (lat.)

quietantia – kvitancia, potvrdenie (lat.)

račon – účet (z nem. *Rechnung, die*)

recommendatia – odporúčanie (z lat. *recommendo, are*)

recommendovať – odporúčať

reflectovať – kontaktovať, osloviť (z lat. *reflecto, ere*)

reflexia – ohľad, odpoveď, aj: právna námietka (z lat. *reflexio, onis, f.*)

requirovať – žiadať (z lat. *requiro, ere*)

resolutio – rozhodnutie (lat.)

resolvovať sa – rozhodnúť sa (z lat. *resolvo, ere*)

respirium – úľava, oddialenie termínu (lat.)

sekvestrácia – úradné rozdeľovanie súkromného majetku, predmetu, veci (z lat. *sequestratio, onis, f.*)

stranslocovaný – prevedený (z lat. *transloco, are*)

subeh – prípad, okolnosti

utrova – oštara, neprijemnosť

vexa – trápenie (z lat. *vexo, are*)

vidimatia – vidimácia, úradné overenie kópie listiny, či iného dokumentu (z lat. *vidimatio, onis, f; video, ere*)

violentia – násilné konanie v spore (lat.)

EDIČNÁ POZNÁMKA

Editori a autori publikácie ďakujú za spoluprácu a pomoc pri procese jej zostavovania týmto osobám a ustanovizniam: Eszter Deák, Monika Fekiačová, István Käffer, Zuzana Kollárová, Alena Kredatusová, Veronika Kucharská, Ivan Mrva, Tomáš Ondrejšík, Castor E. Sanchéz, František Žifčák, Štátny archív v Prešove, špecializované pracovisko Spišský archív v Levoči, Knihnica Evanjelického lýcea v Kežmarku, Országos Széchényi Könyvtár v Budapešti a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár v Budapešti.

AUTORI

PhDr. MICHAL DUCHOŇ, PhD.

Historik, archivár, pôsobí ako vedúci Archívu mesta Bratislavy. Vo svojej vedeckej činnosti sa zaoberá mestskými dejinami, historickou kriminológiou a dejinami každodenného života v období 16. až 18. storočia, z tejto problematiky je autorom a spoluautorom viacerých monografií a štúdií doma aj v zahraničí.

Mgr. DIANA DUCHOŇOVÁ, PhD.

Vedecko-výskumná pracovníčka v Historickom ústave Slovenskej akadémie vied. Zaoberá sa aristokratickými dvormi raného novoveku, dejinami šľachtických rodov, dejinami každodennosti v aristokratickom prostredí a dejinami kriminality.

prof. MARTIN HOMZA, Dr.

Vedúci Katedry slovenských dejín Filozofickej fakulty UK v Bratislave. Venuje sa starším slovenským a stredoeurópskym dejinám, predovšetkým problematike naračných prameňov. Vo výskume sa zameriava aj na regionálne dejiny Spiša.

Doc. PhDr. ZUZANA KÁKOŠOVÁ, CSc.

Literárna historička, pôsobí ako docentka na Katedre slovenskej literatúry a literárnej vedy Filozofickej fakulty UK v Bratislave. Venuje sa výskumu staršej slovenskej literatúry (od počiatkov po koniec 18. storočia), predovšetkým latinskej humanistickej literatúre (Ján Sambucus, Martin Rakovský, Juraj Koppay). Vo výskume sa zameriava aj na problematiku slovenskej drámy od jej počiatkov až do súčasnosti.

Mgr. et Mgr. VLADIMÍR OLEJNÍK, PhD.

Vedecko-výskumný pracovník na Katedre slovenských dejín Filozofickej fakulty UK v Bratislave, vedúci archivár Archívu Spišského biskupstva v Spišskej Kapitule v Spišskom Podhradí. Venuje sa novovekým cirkevným dejinám, ako aj historickému výskumu stavebného vývoja historických objektov na Spiši i v ďalších okolitých regiónoch.

Mgr. RADKA PALENČÁROVÁ, PhD.

Doktorát obhájila v roku 2021 na Univerzite Komenského v Bratislave. Vo svojej výskumnej činnosti sa zaoberá dejinami žien, hospodárstva a medicíny v novoveku. V súčasnosti sa histórii venuje vo svojom voľnom čase. Je členkou Dejepisného spolku v Košiciach a Klubu dejín farmácie, medicíny a dejín veterinárnych lekárov pri Východoslovenskom múzeu v Košiciach. Pre členov klubu pravidelne pripravuje prednášky.

prof. PhDr. PAVOL ŽIGO, CSc.

Vedecko-výskumný pracovník Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV v Bratislave. Venuje sa dejinám slovenského jazyka, jeho vývinu, dialektológii, slovanskej porovnávacej a všeobecnej jazykovede.

Martin Homza
Radka Palenčárová
Vladimír Olejník

Monumenta Linguae Slovacæ Vol. VIII

Epistolare Slovacum Comitissæ
Annæ Mariæ Horváth-Stansith de Gradec

Edícia *Monumenta Linguae Slovacæ*
Rediguje Martin Homza
Vol. VIII
Séria *Epistolæ*
Tomus 1

Editovali Martin Homza, Radka Palenčárová a Vladimír Olejník
Odborné štúdie napísali Radka Palenčárová, Martin Homza, Diana Duchoňová,
Michal Duchoň, Zuzana Kákošová, Pavol Žigo a Vladimír Olejník
Jazyková redaktorka Veronika Kucharská
Prebaľ, väzba a grafická úprava Martin Homza & Matúš Brilla
Vydala Katedra slovenských dejín Filozofickej fakulty
Univerzity Komenského v Bratislave
vo Vydavateľstve UK

V roku 2022 vytlačilo Polygrafické stredisko UK
Prvé vydanie
Rozsah 220 tlačených strán (11 AH) a 1 obr.
Printed in Slovakia

ISBN 978-80-223-5547-6 (tlač)